

ნევესიოს ენესელი

გუნეგისა-თჳს კაცისა

ბერძნულითგან ტადმოღებული

იოვანე პეტრიწის შიჳრ.

ქართული ტექსტი შეისწავლა, გამოსაკუმად დაამზადა
და ლექსიკონ-საძიებლები დაურთო

ს. რ. შოტაძემ.

გამოცემა საეკლესიო მუზეუმისა № 17

ტფილისი
1914

წიგნიანი მემკვიდრეობა

გუნდის-თვს კაცისა

ბერძნულიდან გადმოღებული

იოვანე პეტრიწის მიერ.

8976

ქართული ტექსტი შეისწავლა, გამოსაცემად დაამზადა
და ლექსიკონ-საძიებლები დაურთო

ს. რ. გორგაძემ.

გამოცემა საეკლესიო მუზეუმისა № 17

ტფილისი
1914

ელექტრომბეჭდავი ს. შ. ლოსაბერი- | ელექტრონეჩ. С. М. Лосабериძე,
ძისა, მოსკოვის ქუჩა, საკ. სახ. № 5. | Московская ул., собств. д. № 5.

«ჩვენ გვრწამს და ვხედავთ, რომ ჩვენი ერი განვითარების გზას ადგია. ის, კაი ხანია, შედგა ამ გზაზე და მისი გაჩერება ყოვლად შეუძლებელი საქმეა. იგი ვითარდება საზოგადოებრივად და ქონებრივად, ზნეობრივად და გონებრივად. მისნი ძველნი ჩვეულებანი თანდათან იფხვრებიან, მისი ძველი სოფლმხედველობა ირყევა და ირღვევა; მათ ალაგას სხვა, ახალი, სოფლმხედველობა მოადის, მათს ადგილს სხვა ჩვეულებანი იკერენ.—ახალ დროს ახალი სოფლმხედველობა უნდა, ხოლო ახალ აზრებსა და სოფლმხედველობას ახალი სიტყვები და განახლებული ენა სჭირია».

ასე ვწერდით ამ ცამეტობდე წლის წინათ ჩვენს პირველ ნაბეჭდ წერილში ფილოსოფიის ისტორიიდან¹.

მას შემდეგ დიდმა დრომ განვლო, «დიდება» უფრო შინაარსით, ვინემ წელთა რაოდენობით. გამოცდილებამ და დაკვირვებამ გვიჩვენა, რომ ქართულ სამეცნიერო ენის განახლება უნდა სწარმოებდეს და შესაძლოა ნორმალურად მოხდეს მხოლოდ ძველქართულ სამეცნიერო და ფილოსოფიურ ტერმინოლოგიის კრიტიკულად შესწავლის საფუძველზე. ეს მარტოვი ქეშმარიტება დღეს უკვე ყველასთვის აშკარაა, და სწორეთ ამ გარემოებამ გაგვაბედვინა, ჩვენი დიდი ხნის განზრახვის განხორციელებას შეესდგომოდით. ჩვენი მთავარი აზრია: ინტელიგენტ ქართველობას (და, განსაკუთრებით, ქართულ სამე-

¹ «ფილოსოფია და მისი პროგრესი»—წინასიტყვაობა, გვ. 1 (ქურონალი «მოამბე» 1901 წ. №№ 11 და 12).

ცნიერო ენის შემუშავებაში ჩაბმულ ინტელიგენციას) მივა-
წოდოთ ისეთი თხზულებანი ძველ ქართულ მწერლობიდან,
რომელნიც მდიდარი არიან სამეცნიერო და ფილოსოფიურ
ტერმინებით. ამ უამად ჩვენი არჩევანი, იოვანე პეტრიწის მიერ
ნათარგმნს, ნემესიოსის წიგნზე შევაჩერეთ: დაე, მთარგმნელის
ავტორიტეტმა, თვით წიგნის შინაარსმა და ბოლოში დარ-
თულმა ლექსიკონმა გაამართლოს მკითხველის თვალში ჩვენი
არჩევანი.

უგულითადესს მადლობას ვსწირავთ «საეკლესიო მუზეუ-
მის» კომიტეტს, რომელმაც შეგვაძლებინა, დიდი ხნის გან-
ზრახვა სისრულეში მოგვეყვანა, ოცნება სინამდვილედ გვექ-
ცია. მადლობას მოვახსენებთ საერთოთ იმ პირთაც, რომელ-
თაც ამ საქმეში დახმარება გაგვიწიეს.

ამ წიგნის შემდგომ, დასაბეჭდად დამზადებული გვაქვს
იოვანე პეტრიწის მასწავლებლის ეფრემ მცირის მიერ მე-XI-ე
საუკუნეში ნათარგმნი «სოფლისა-თვს და კაცისა» (იოვანე და-
მასკელის თხზულებიდან: «გარდმოცემაჲ») და მე-X-ე საუკუ-
ნის ხელნაწერში («შატბერდულ კრებულში») დაცული თარ-
გმანი გრიგოლ ნოსელის თხზულებისა «კაცისა შესაქმისა-
თვს», — რომელთაც დაერთვის ჩვენი გამოკვლევა: «კოსმოლო-
გია და ანთროპოლოგია ძველ ქართულ მწერლობაში».

ს. გორგაძე

1914 წელი,

12 მარტი,

რთილისი.

ს ა რ ჩ ე ვ ი

რ ე ლ ა ჭ ო რ ი ს ა ზ ა ნ

I. ნემესიოს ეპისკოპოსი და მისი თხზულება (გვ. III—VII):

1 ნემესიოსის ვინაობა. 2 რას წარმოადგენს შინაარსით მისი თხზულება. 3 ამ თხზულების ღირსებანი და საზოგადო მნიშვნელობა.

II. იოვანე პეტრიწი და მისი თარგმანი (გვ. VII—XXII):

4 ქართველი მთარგმნელის მოკლე ბიოგრაფია. 5 ეფრემ მცირე და იოვანე პეტრიწი; როდის არის ნათარგმნი ჯბუნებისა-თვს კაცისა. 6 თარგმანის დედანი: როგორ ეპყრობა დედნის ტექსტს ქართველი მთარგმნელი. 7 ქართული თარგმანის მნიშვნელობა ძველად. 8 მისი მნიშვნელობა დღეს.

III. ხელნაწერები და ჩვენი გამოცემა (გვ. XXII—LVI):

9 სამი ხელნაწერი, მათი ურთიერთობა და ქართული ტექსტის მოკლე ისტორია. 10 ძირითადი ხელნაწერის (A) დღევანდელი მდგომარეობა. 11 საზოგადო გეგმა, რომელსაც ჩვენ მივსდევთ ამ ხელნაწერებით სარგებლობის დროს. 12 თავები და მათი სათაურები ხელნაწერებსა და ჩვენს გამოცემაში. 13 ნაკვეთებად დაყოფა ტექსტისა ხელნაწერებში და ჩვენს გამოცემაში. 14 სასვენებელი ნიშნები. 15. ტენიკური მხარე სიტყვების წერისა ხელნაწერებში და ბექდვისა ჩვენს გამოცემაში. 16 ქარაგმების გახსნა. 17 ხელნაწერის უბრალო წერითი შეცდომანი და თავისებურობანი, ჩვენს გამოცემაში შესწორებულნი ან უარყოფილნი. 18 ხელნაწერ ტექსტის ორთოგრაფიული თავისებურობანი. 19 ფონეტიკური თავისებურობანი. 20. ხელნაწერი ტექსტი მორფოლოგიურის მხრივ. 21 სინტაქსიური უსწორ-მასწორობანი. 22 წესი ხელნაწერების განსხვავებათა ჩვენებისა ჩვენი გამოცემის საკრიტიკო აპარატში. 23 დამატებანი. 24 გამოცემაში ნახმარი ნიშნები, სამოწმებლნი და შემოკლებანი. 25 შეცდომათა შესწორების შესახებ.

«ბუნებობისა-თჳს კაცობისა»

თაგვი	გვერდი
I. ბუნებისა-თჳს კაცობისა	3
II. სულისა-თჳს	23
III. შეერთებისა-თჳს სულისა და სხეულთაჲს	51
IV. სხეულთა-თჳს	58
V. ასოთა-თჳს	61
VI. ოცნებითისა-თჳს	72
VII. მხედვარეობისა-თჳს	75
VIII. გემთა-ხილვისა-თჳს	82
IX. შეხებისა-თჳს	83
X. სასმენელთა-თჳს	87
XI. სახსრელთა-თჳს	88
XII. მიმოგონებითისა-თჳს	88
XIII. მოძესქნებლობისა-თჳს	89
XIV. შორისმდებარისა და გარემოსილისა სიტუცისა-თჳს	92
XV. სხუაჲ განწყვალებაჲ სულისაჲ	94
XVI. სულისა უტუცისა-თჳს	95
XVII. გულის-მთქუმელობითისა-თჳს	98
XVIII. გემთა-თჳს	100
XIX. მწუნარებისა-თჳს	106
XX. გულის-წერობისა-თჳს	107
XXI. შიშისა-თჳს	108
XXII. უტუცისა-თჳს, რომელი აზმორჩილ არს სიტუცისა	110
XXIII. მოზარდობითისა ძალისა-თჳს	110
XXIV. ძარღუთა-თჳს	113
XXV. მშობელობითისა გინათუ თესლფონობითისა-თჳს	114
XXVI. სხუაჲ განწყვალებაჲ ძალთაჲ, რომელნი ჳმართებენ ცხადელსა	117
XXVII. წინააღრჩეობითისა შიდრეკისა-თჳს	117
XXVIII. სულის-კუჭითისა-თჳს	120

XXIX. ნებისითისა და უნებღიეთისა-თჳს	125
XXX. უნებღიითისა-თჳს	127
XXXI. უმეტრებით უნებღიითისა-თჳს	130
XXXII. ნებისითისა-თჳს.	132
XXXIII. წინაგანჩვევისა-თჳს	134
XXXIV. თუ რათა-თჳს ვართ განმზრახ	137
XXXV. სჳსა-თჳს	141
XXXVI. ვარსკუფაგუთა-მიერისა სჳსა-თჳს	143
XXXVII. სხუასხედ სჳსა-თჳს	145
XXXVIII. თუ ვითარ ზღატონ იტჳვს სჳსა-თჳს	147
XXXIX. თჳთჳკელმწიფებისა-თჳს	151
XL. თუ რამელხნი არიან ჩუენ-მიერნი	154
XLI. თუ რამელთა მიზეზთა-თჳს თჳთჳკელმწიფე ვიქმნენით	158
XLII განგებისა-თჳს	162
XLIII. თუ რად-მე არს განგებად	168
XLIV. თუ რად-მე არს განგებად	169

დ ა მ ა ტ ე ბ ა ნ ი

I. ლექსიკონი	177
II. საკუთრებითი სახელები (ადგილთა, ზირთა და თხზუფებათა)	222
III. დაბადების ტექსტთა საძიებელი	229
IV. ხელნაწერის თავთა საძიებელი ჩვენსა და რუსულ გამოცემაში	230
V. ხელნაწერის უმთავრეს სხლილოთა საძიებელი ჩვენს გამოც.	232
VI. ხელნაწერ A^1 -ის ნაკლული ადგილები (A -სთან, A^2 -სთან და ჩვენს გამოცემასთან შედარებით)	234
VII. უსჭირკესნი შევსებანი და შესწორებანი	237

ბექდვითი შეცდომანი

გვ. & სტრიქ.	დაბეჭდილია	უნდა იყოს
V _{,29}	1856	1858
VI _{,32}	51	59
XVI _{,20}	ღრასტიკაოჲ	ღრასტიკოჲ
XXVII _{,12}	АУСНУ	АУСНУ
XXVIII _{,9}	ზედმეტია	ზედმეტია ¹
XXX _{,2}	რვეულისათვის	რვეულისათვის
XXXII _{,8}	სათაურები	სათაური
25 _{,31-32}	ხლებრივი	ხონებრივი
27 _{,17}	ცხრები	ცხრები-
30 _{,12}	სხეულთა	სხეულთა
32 _{,1}	შემდგმულბაჲ	შედგმულბაჲ
43 _{,14}	ს ხჳსა	სხჳსა
52 _{,1}	დაადრების	დაადგების
58 _{,25}	ტრანკრიპციით	ტრანსკრიპციით
102 _{,4-5}	თანშეოზვისსა-გან	თანშეთხზვისსა-გან
115 _{,28}	ჩვეულებრივ	ჩვეულებრივს
127 _{,29}	დედის	დედნის
168 _{,1}	272	273

რელიქტივიზაცია

ნემესიოს ემესელი და მისი თხზულება

1. ვინ იყო ნემესიოსი? სად ცხოვრობდა იგი? ან როდის დასწერა თავისი თხზულება? ეს კითხვები უნებლიეთ წარმოუდგება ყველას, ვინც ამ წიგნის სათაურს პირველათ გადაიკითხავს. სამწუხაროდ, ჩვენი წინასიტყვაობის გეგმა ნებას არ გვაძლევს, ამ საკითხებს ვრცლათ შევუხებთ. ამიტომ მოკლეთ შევნიშნავთ, რომ, შეკვლევართა უმეტესობის აზრით, ნემესიოს იყო ქალაქ ემესის (ზემიონიკაში, მდ. ორანტის პირად, ობიექტის საზღვარზე) მღვდელმთავარი და ცხოვრობდა მეოთხე საუკუნის მეორე ნახევარში. სწამს ქრისტიანობას მიიღებდა, — მსჯევანმეტყუელებას ასწავლიდა, შემდგომ ვექილობას ეწეოდა და, ბოლოს, ჩვენი ქვეყნის მეზობლად, კამბოდჯიაში, პრეფექტად იქმნა დანიშნული. აქ იგი დაუახლოვდა ამ კუთხის ბრწყინვალე ვარსკვლავს გრიგოლ ღვთისმეტყველს (ცხოვრ. 326—390 წლებს შორის) და ქრისტიანობაც მისივე გავლენიან მიიღო. შემდეგ ეკურთხა ეპისკოპოსად და 400 წლის მახლობლათ დასწერა თხზულება «Περὶ φύσεως ἀψύχων», რომელმაც უკვდავყო მისი სახელი საეკლესიო მწერლობის ისტორიაში¹.

2. რას წარმოადგენს ეს თხზულება შინაარსით? რა ფასი ჰქონია მას ძველად, ან რა მნიშვნელობა აქვს დღეს? — ამ მეორე რიგის კითხვები, რომელთაც, აგრეთვე, ვპირდას ვერ აუვლის ვერცერთი

¹ უფრო ვრცლათ იხ. Θ. Владимирскій: „Немезій, епископъ Емесскій—О природѣ чловѣка“. Переводъ съ греческаго. Пущаевъ. 1904 г. შთარგმნელის წინასიტყვაობა, გვ. III—VIII; შუად. იქვე Предисловіе Оксфордскаго издателя (1671 г.), გვ. 6—14.—იხ. აგრეთვე К. Григорьевъ: „Немезій епископъ Эмесскій и его сочиненіе—О природѣ чловѣка“. Казань. 1901 г., стр. 1—2.

მკითხველი, რომელიც ამ თხზულების გაცნობას მოისურვებს. სამ-
წუხაროდ, დასახელებული მიზეზის გამო, ვერც ამ კითხვათა ვრცლათ
განხილვას გამოვუდგებით. შევნიშნავთ მხოლოდ, რომ შინაარსით ეს
თხზულება წარმოადგენს პლატონისა, არისტოტელისა და სხვა ძვე-
ლი დროის ფილოსოფოსების¹ მოძღვრებათა კრიტიკულ განხილვაზე
და საღმრთო წერილზე დამყარებულს ტრაქტატს ადამიანის ბუნების
შესახებ.

თხზულებას წინ მიუძღვის საკმაოდ ვრცელი **შესავალი**, რომელშიაც ღამარაკია საზოგადო მსოფლიოზე და ადამიანის ბუნება-
ზე (თავი I).

შესავლის შემდეგ იწყება თხზულების **პირველი მთავარი ნაწილი**, რომელშიაც განხილულია საზოგადო კითხვები ადამიანის შესახებ: მისი სულის ბუნებაზე, სულისავე ჩამომავლობასა და გვარებაზე, სულის სხეულთან შეერთებაზე, სხეულის შედგენილობაზე და მსოფლიო სტიქიონებზე ანუ «ასოებზე», როგორც მათ ქართველი მთარგმნელი უწოდებს (თავები II—V).

ამას მოსდევს **მეორე (და უკანასკნელი) მთავარი ნაწილი**, რომელშიაც ავტორი განხილავს ადამიანის სულიერ და ფიზიოლოგიურ ძალთა და ფუნქციებს და თავის ნაშრომს თავებს ფატალიზმის უარყოფითა და ვრცელი მოძღვრებით საღმრთო განცების შესახებ (თავები VI—XLIV).

პ. ასეთია ამ თხზულების საზოგადო გეგმა და მოკლე შინაარსი². რაც შეეხება მის მნიშვნელობას წარსულსა და აწმყაში, ამ საგნის ნათელსაყოფელად საკმაო იქნება მოვიყვანოთ. ორი მკვლევარის აზრი: უაზანის სასულიერო აკადემიის პროფესორის კ. გრიგო-

¹ იხ. ამ წიგნის ბოლოში დართული საკუთარ სახელთა საძიებელი.

² უფრო ვრცელსა და სისტემატიურს ანალიზს აღნიშნული თხზულების შინაარსისას მკითხველი ჰპოვებს კ. გრიგორიევის ჩვენ. მიერ დასახელებულ თხზულებაში: „Немезій еп. Мессскій и его сочинение О природѣ челоѣка“, стр. 7—59. ვურჩევთ მკითხველებს, სანამ ჩვენი გამოცემის კითხვას შეუდგებოდნენ, ბ-ნი გრიგორიევის აღნიშნული თხზულების ეს 52-ილივე გვერდი გადაიკითხონ: ეს ძლიერ გაუადვილებს ქართული ტექსტის შეგნებას.

რივეისა და ვიტემბერგელი ჰროფესორის Matthaei-სი, რომელსაც ეკუთვნის პირველი სრული და სუკეთესი გამოცემა ნემესიოსის თხზულების ბერძნული ტექსტისა¹.

პირველის ახრი მოკლეთ ასე შეიძლება გადმოიცეს:

ვინც ნემესიოსის წინა და თანადროულს საქრისტიანო ანთროპოლოგიას თავს გადააგლებს, ცხადთ დანახავს, რომ ნემესიოსამდე ქრისტიანე ანთროპოლოგები² ძლიერ მცირე უურადლებას აქცევდნენ ადამიანის ბუნების აწმყო მდგომარეობას: მათ უფრო კაცის პირვანდელი (ედემში) და სიაქიო მდგომარეობა აინტერესებდათ. ნემესიოსმა კი განსაკუთრებული უურადლება კაცის ბუნების აწმყო მდგომარეობას მიაქცია, შეიძლება ითქვას, თავისი კვლევის საგნად ადამიანის ბუნების მხოლოდ აწმყო მდგომარეობა დაისახა. ამისი მიზნებულობა მისი თხზულების შინაარსი. აქ იგი მტკიცეთ სდგას დაბადებისა და სუკლეისიო მოძღვრებობის ნიადაგზე³, მაგრამ სცდილობს ამ მოძღვრებას საბჭენი ძველ ბერძნულ ფილოსოფიასიაც მოუპოოს. კრიტიკული მეთოდით აღჭურვილი, იგი ემყარება ძველი დროის ორს ბუმბერაზ-მოაზრეს — ჰლატონსა და არისტოტელს: პირველს მისდევს თავისი ანთროპოლოგიის სპეკულატიურს ნაწილში, მეორეს — ემპირიულში; ჰლატონს ემყარება სწავლაში სულის შესახებ, ხოლო არისტოტელს — სულიერ მოვლენათა შესახებ. მაგრამ ამ ორი ბუმბერაზ-მოაზრის გვერდით ნემესიოსის თხზულებაში ბევრი სხვა ფილოსოფიის სახელიც გვხვდება. «ვრცელმა და საფუძვლიანმა კრუდიცამ ნემესიოსს მისცა იქძლება, თავის ნაშრომში დიდძალი ფილოსოფიური და ანთროპოლოგიური იდეები მოეთავსებინა, რომელნიც წინანდელი მოაზრებების მიერ იფუნენ შემუშავებულნი. მართალია,

¹ ეს არის ჰალეში, 1802 წელს, გამოცემული ტექსტი, პროფ. ქრისტიან ფრიდრიხ მატთეის რედაქტორობით. შემდეგ აქედან თიქმის უცვლელად გადაუბეჭდია Migne-ს თავის Patrologiae cursus completus-ში (t. 40 ser. graec., 1856 an.). ჰალეს გამოცემით უსარგებლობა ბ-ნს ვლადიმირსკის, რომელსაც ეკუთვნის პირველი რუსული თარგმანი ამ თხზულებისა (Поч.:евъ. 1904 г.).

² ორიგენი (185 წ. 255 წ.) და გრიგოლ ნოსელი (331 წ. 394 წ.).

³ გარდა საკითხისა სულთა გაჩენის შესახებ.

ნემესიოსს ამ იდეებისთვის თავისი საკუთარი, ორიგინალური აზრები მიუმატებია, მაგრამ მის ნაშრომში ძვირფასი სწორეთ ის არის, რომ საწარმართო დროის მრავალი იდეა აქ ქრისტიანულის თვალსაზრისით გაშუქებულ-მოსაზრებულა და საქრისტიანო სოფელმხედველობის წრეში შემოტანილი». ანტიქრისტიანული აზრები აქ კრიტიკულად განიხილეს და უარყოფილია, ხოლო ის იდეები, რომელნიც ქრისტიანობას არ ეწინააღმდეგებიან, სისწორით შეფასებული და დირსეულად მიღებულია. ასეთია ნემესიოსის თხზულების ისტორიული მნიშვნელობა, რამდენათაც კითხვა მის წინამორბედს ქრისტიან-ანთროპოლოგებს შეეხება. — ხოლო ნემესიოსის თანამედროვე ქრისტიანეთათვის და მათ უახლოეს თაობათვის ნემესიოსის თხზულება წარმოადგენდა შვენიერს სახელმძღვანელოს ანთროპოლოგიის შესასწავლად. — რაც შეეხება ამ ტრაქტატის გავლენას შემდეგი დროის ქრისტიან-მეცნიერებზე, უნდა შევნიშნოთ, რომ ივლიანე ზომერიუსს; იოვანე დამასკელს, მელეტიუსა და ერეტრიუსს ამ თხზულებიდან ამოღებული აქვთ არა მხოლოდ სტრიქონები, ცალკე აზრები, არამედ მთელი გვერდებიც კი. — ამ თხზულების ზოგიერთი თავი ჩვენს დროის ქრისტიანეთაგანაც სიამოვნებით წაიკითხვის; ასეთია, მაგალ., პირველი თავი, რომელშიაც ავტორს გამოხატული აქვს თავისი შეხედულება მსოფლიოზე და კაცზე, აგრეთვე თავები სულისა და სხეულის შეერთებაზე, ნებისთას და უნებლიეთაზე, ნებელობის თავისუფლებაზე და განკებაზე. — საზოგადოა კი ნემესიოსის თხზულება დღეს უურადასაღებია როგორც ისტორიული ძეგლი, რომელშიაც მოკლეთ და გასაგებათ გადმოცემულია შედეგები გამოკვლევათა აღამიანის შესახებ ჩვენი წელთაღრიცხვის მეხუთე საუკუნემდე¹.

მეორე მკვლევარი, პროფესორი Matthiae, ასე გამოხატავს თავის აზრს ამ თხზულების შესახებ:

«ბევრი საკვირველი და ჭეშმარიტი მსჯელობა წამიკითხავს ამავ კითხვების შესახებ ბერძნის ფილოსოფოსებისა, და უფრო მეტი ბერძენთა საეკლესიო მწერლებისა, მაგალითად: ბასილი დიდისა, გრი-

¹ იხ. ზემოთ დასახელებული თხზულება ბ-5 გრიგორიევისა გვ. 51—60.

გოლი ჩოსელისა, ოქროპირისა, თეოდორიტისი და თვით ორიგენისაც, რომელთაც იგივე საკითხები ცალ-ცალკე (ხაწილ-ხაწილ) მშვენივრათა და გრცლათ აქვთ განმარტებული. მაგრამ უოველივე ეს შერთებით ბევრათ უფრო მთავრეთ, ზედმიწევნითა და მეტიან გამჭრათხობით გარკვეულია ერთს (ამ) წიგნაკში ნემესიოსის მიერ, რომელსაც მრავალი ძველი შეცდომილება დაურღვევიათ¹.

სწორეთ ამ დირსებათა გამო ნემესიოსის ტრაქტატო ფრიად გავრცელებული უფთილა აღმოსავლეთის ეკლესიაში; ხოლო მე-XII-ე საუკუნეში იგი დასავლეთის ქრისტიანთათვისაც უთარგმნათ ლათინურ ენაზე². იმავე საუკუნეში ეს საუკრადლებო თხზულება ქართულადაც იქმნა გადმოცელებული ფილასოფოსის იოვანე ჰეტრიწის მიერ.

II

იოვანე ჰეტრიწი და მისი თარგმანი

4. ვინ იყო იოვანე ჰეტრიწი? სად და როდის მოღვაწეობდა იგი? ან რას წარმოადგენს მისი ქართული თარგმანი ნემესიოსის თხზულებისა? აი — მესამე რიგის საკითხები, რომელთაც, აგრეთვე, მიუხედავთ მათდამი ღრმა ინტერესისა, აქ მხოლოდ გაკვრით შევეხებით³.

მე-XI—XII-ე საუკუნეში მეცნიერულათ მოაზროვნე ქართულ წრეებში ფეხი მოიკიდა და გაძლიერდა ეგრეთ წოდებული ნეოპლატონური მიმართულება. ამ მიმართულების მიმდევარნი შეეცადნენ

¹ იხ. ვლადიმირსკის ზემო დასახელებულს წიგნში „Предисловіе Галльскаго изданія (1802 г.)“, გვ. 18.

² უუძველესი ლათინური თარგმანი ეკუთვნის ჯანარდ ბურგუნდიოსს, რომელიც 1194 წელს გარდაიცვალა (ibid. 8 და იქვე სხოლიო 1-ელი).

³ გარდა ერთის კითხვისა, სახელდობრ, იმის შესახებ, თუ როდის ცხოვრობდა იოვანე ჰეტრიწი, რასაც შედარებით უფრო ვრცლათ განვიხილავთ, რადგან ამ საკითხთან მჭიდროთ დაკავშირებულია იმის ვარკვევა, თუ როდის ითარგმნა წინამდებარე თხზულება.

ქართულ ენაზე გადმოეღო და გავერცელებინათ გამჩენილ ნეკნულ-ტონურ ფილოსოფოსთა, აგრეთვე არისტოტელისა და სხვათა ნაწერები. თარგმანებს, სწიწათ, შესაფერ განმარტებსაც უერთავდნენ და მით ქართველ საზოგადოებაში ფილოსოფიურ თხზულებათა ვაძულებადი რისხვის დიდთ ხელს უწყობდნენ¹. ამ მუშაკთა წრეს ეკუთვნოდა იოვანე პეტრიწი.

მისი ჩამომავლობის შესახებ უეჭველი ცნობები არ მოიპოვება: ერთი გარდამოცემით იგი იყო გურიიდან², — და ეს გარდამოცემა თითქმის ჰპოებს გამართლებას მისი თარგმანის ლექსიკაში³. მეორე გარდამოცემა მის სამშობლოდ «დაბა კირკიმს» ასახელებს, სამცხეში⁴; მაგრამ, შესაძლოა, ეს გარდამოცემა აღმოცენებულიყო იოვანე პეტრიწის მეორე ზედმეტი სახელის «ჭიმჭიმელის» სახსნელად, რომელიც ნიშნავს „ზეციერს“⁵ და რომლის ეს მნიშვნელობა ბევრისათვის, როგორც სწინს, უცხო და გაუგებარი გამხდარა.

¹ შეადარეთ ნ. მარრის: *Иоаннъ Петрицкій, грузинскій неоплатоникъ XI—XII вѣка*. Спб. 1909 г., стр. 35—43 და 58—61.

² „ძველი საქართველო“ ტ. I, განყ. III: «მცირე უწყება ქართველმწერალთათვის» გვ. 14.

³ ასეთია, მაგალ., სიტყვა „ერცაზე“, „გუშრდი“ (იხ. ლექსიკონი); უკანასკნელი სიტყვა, ნ ა წ ი ლ ი ს მნიშვნელობით, უფრო მეგრულისაკენ მიაქცევს მკვლევარის ყურადღებას. საყურადღებოა, აგრეთვე, რომ იოვანე პეტრიწის მიერვე ნათარგმნსა და განმარტებულს პროკლე დიადოხოსის «კავშირნი»-ში შემდეგს სამუსიკო ტერმინებს ვპოვებთ: «მზახრ, ყ ი რ და ბამ», რომელნიც უნდა უდრიდენ ქართული გალობის სამ ხმას: პირველს, მეორესა და ბანს (იხ. „კავშირნი“-ს მე-XII-ე საუთუნის ხელნაწერი „საქართველოს საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოებისა“; ბოლოდან მე-8-ე გვერდი, სტრიქონი მე-9-ე ქვემოდან); მეგრულათ: „ყირი“=ორი; მაგრამ, შესაძლოა, სიტყვა „ყირ“ სომხურიც იყოს ძირითადი (შეად. მარრის *Иоаннъ Петрицкій...*, стр. 43, примѣч. 1-ое).

⁴ „ძველი საქართველო“ ტ. II, განყ. III, გვ. 40.

⁵ იოვანე ჭიმჭიმელად წოდებულია, მაგალ., ანტონ I-ის კათალიკონის „წყობილისიტყუობაში“, ზემოდასახელებულ „მცირე უწყება“-ში („ძვ. საქ.“ ტ. I, განყ. III, გვ. 14) და სხვ.; საბა ორბელიანის განმარტებით (ლექსიკონი): „ჭიმჭიმელი ესე არს არიას ცა, მეხუთე“. შეად. ნიკ. მარრის *Иоаннъ Петрицкій...*, стр. 4 და ძირს სხოლიო 2. ერთს

იმავე გარდამოცემით, რომელიც იოვანეს გურგულ ჩამომავლობას მიაწერს, ქართული შწერლობა და ბერძნული ენა მას ეურემ მცირის ხელმძღვანელობით შეუსწავლია, რის შემდეგაც საბერძნეთში გაუგზავნიათ «გვალად სწავლისათვის», ე. ი. სწავლის განსაკრძობად¹. უკანასკნელ ცნობას მეორე გარდამოცემაც მხარს უჭერს; ორივე კერთათ გადაჭრით ამბობენ, რომ ის საგანმანათლებლო ცენტრი, სადაც იოვანემ უმაღლესი სწავლა განაკრძო, ათინა იყო². და ჩვენც საკმაო საბუთი არ მოგვეპოება, უკანასკნელი ცნობის სინამდვილე უარყოფთ: შეიძლება, ახლაგაზდა იოვანე ათინაშიც ეოფილიყო. მხოლოდ უნდა დავსძინოთ, რომ, როგორც დღეს უკვე დამტკიცებულია, ბალკანეთის სახევარ კუნძულზე თვისი ეოფნა იოვანე ფილოსოფოსის დაუსრულებია მაკედონიაში, სახელდობრ სოფელ პეტრიტოს (ქლანდელი ბაჩკოვი) ქართულ მონასტერში, რომლისგანაც მიუღია თავისი მთავარი ზედმეტი სახელი: «პეტრიწი» ანუ „პეტრიწონელი“³.

ამ საბიოგრაფიო ცნობათა შორის მკითხველის უურადღებას განსაკუთრებით იმ ცნობას მივაქცევთ, რომელიც ეურემ მცირისა და იოვანე პეტრიწის ურთიერთობას შეეხება, რადგან ამ საკითხის გამოკვლევას შეუძლია შექტი მოჭფინოს იოვანე პეტრიწის ცნობებისა და მოღვაწეობის ქრონოლოგიას, რაც ფრიად საჭიროა თვით წინამდებარე წიგნის ქართულად გადმოთარგმნის დროის გამოსაკვევად.

5. თავდაპირველათ უნდა შევნიშნოთ, რომ აღნიშნულ საკნის შესახებ უკვე ერთგვარი ლიტერატურაც არსებობს. ამ ლიტერატურ-

თავის ახალ გამოკვლევაში ბ-ნმა მარტმა თითქოს შესაძლოდ სცნო იმ გარდამოცემის მიღება, რომელიც იოვანე პეტრიწის სთელის „პირქიმულად“, თუმცა საამისოდ, თვით გარდამოცემის გარდა, სხვა არავითარ საბუთი არ უჩვენებია. იხ. Н. Марръ—Определение языка второй категории ахеменидскихъ клинообразныхъ надписей по даннымъ яфетическаго языкознанія. Спб. 1914 г. § 63 примѣч. 5-ое; თვით § 63-ში განმარტებულია სიტყვა კიმ-კიმ=კიმკიმულ ი=კიმკიმულ ი ანუ ცათა ცა ან небо небесь.

¹ «ძველი საქართველო» ტ. I, განყ. III, გვ. 15.

² «ძველი საქართველო» ტ. II, განყ. III, გვ. 40.

³ მარტის Иоаннь Петрицкій. . . , стр. 1—2.

რის ერთი ნაწილი იოვანე ზეტრიწის ეფრემ მცირის მოწაფედ აღიარებს, მეორე ნაწილი კი—პირიქით: ეფრემის სთვლის, იოვანე ზეტრიწის მოწაფედ. უკანასკნელ აზრს ემხრობა აკადემიკოსი ნიკ. მარრიც. მიუხედავად ამისა, ის საბუთები და მოსაზრებანი, რომელთაც ქვემოთ წარმოვადგენთ, ვგონებთ, სკამათო ნათელჰეოფენ, რომ ზემოაღნიშნულს ორ აზრში პირველი უფრო ახლო უნდა იყოს სიხამდვილესთან.

აი ეს საბუთები:

ა) თვით მარრისავე მოწმობით, ეფრემ მცირეს ჰქონდა შემთხვევა იოვანე ზეტრიწი თავის მასწავლებლად დაესახელებია (თუ კი უკანასკნელი მართლაც უოფილიყო მისი მასწავლებელი), მაგრამ იგი ამ საგნის შესახებ სიტყვასაც არა სძრავს; სამაგიეროდ, თავის მასწავლებლად აღიარებს გიორგი მთაწმინდელს¹, რომელიც, როგორც ვიცით, 1066 წელს უკვე ცოცხალი აღარ იყო. ცხადია, მამასადაძე, რომ ეფრემის მოწაფეობა 1066 წლის წინა ხანას უნდა უკუთვნოდეს.

ბ) მართლაც, როგორც სვეტლესიო შწერალი და მოდგაწე, ეფრემ მცირე უმთავრესათ მე-XI-ე საუკუნის მეორე ნახევარშია ცნობილი; უფრო ხშირად იგი 1080—1090-იანს წლებში იხსენიება²; რუს-ურბნისის კრების ძეგლის-წერაში კი უკვე მიტვავლებულთა შორის არის მოხსენებული³; მამასადაძე 1103 წელს ეფრემ მცირე ცოცხალი აღარ უოფილა.

გ) ეგვლასკან ცნობილია, რომ იოვანე ზეტრიწმა სთარკმნა და ვრცლათ განმარტა ჰროკლე დიადობოსის «კავშირნი», რომელიც მი-

¹ Иоаннъ Петрицкій..., стр. 36—37.

² თ უორდანია: ქრონიკები, ტ. I, გვ. 214—228; 236.

³ მისივე: ქრონიკები, ტ. II, გვ. 71—72. „...დაუსრულებელისა ნეტარებისა ჰვიდრთა ბერთა ჩუნთა: საბაჲ სულაჲს ქისა, და ანტონი ტბელისა, და ეფრემ მცირაჲსა და არსენი მონაზონისა იყალთოელისაჲ საუკუნო[მცა არს გსენებაჲ და კურთხევაჲ მათი]“. — ამიტომ გაუგებარია, რა ნახა სარწმუნო პატრივცემულმა გამომცემელმა თარიღარეულ წარწერაში, რომელსაც თავის „ქრონიკების“ I ტომის 225-ე გვერდზე იხსენიებს და შემდეგ კიდევ იმეორებს 1114 და 1116 წლებს ქვეშე (გვ. 241).

ხაარსით ფრიად რთულს და განუენებულს დიალექტიკას წარმოადგენს¹; ხოლო, როგორც ამ „კავშირნი“-ს ბოლოსიტუვაობაში ამბობს, მასვე უთარგმნია ნემესიოსის წიგნიც «ბუნებისა-თჳს კაცისა»²; ამას გარდა მარნისავე მოწმობით, იოვანე ჰეტრიწის მიეწერება არისტოტელის თხზულებათა Τῆς τοιαύτης და Περὶ ἔρμηνείας ქართულად გადმოღებაც³. ერთი სიტყვით, იოვანე ჰეტრიწი ცნობილია, როგორც ფრიად ნაყოფიერი მთარგმნელი საფილოსოფოსო თხზულებათა ბერძნულიდან ქართულად, და, თუ იგი მართლს ეფერემ მცირის მასწავლებელი ყოფილიყო, რაღა თქმა უნდა, მოწაფეს (ისე როგორც, საზოგადოთ, მე-XI-ე საუკუნის უკანასკნელი მეოთხედის ქართველებს) კარგათ ეცოდინებოდა, რომ ზემოდასახელებული საფილოსოფოსო თხზულებანი ქართულს ენაზე უკვე არსებობდნენ. მაგრამ რას ვხედავთ? ეფერემ მცირე სთარგმნის იოვანე დამასკელის «დიალექტიკასა» და «გარდმოცემას»⁴ და წინასიტუვაობაში კათეგორიულათ ამბობს, რომ მანამდე «სხუაჲ არა რაჲ ოდეს თარგმნილა (ქართულსა ენასა ზედა) საფილოსოფოსოთა წიგნთაგანი»⁵. აქედან ამჟამად, რომ იმ დროს, როცა, თარგმნაში უადრესათ დახელოვნებული, ეფერემ მცირე⁶ საქრისტიანო მოძღვრების ქვაკუთხედს. იოვანე დამასკე-

¹ Иоаннъ Петрипскій... , стр. 34.

² იქვე, გვ. 35.

³ იქვე, გვ. 4.

⁴ ამ თხზულების ზოგიერთი თავი ნემესიოსის წიგნის ზოგიერთ თავთა გამეორებას წარმოადგენს. ეს თავები ეფერემის თარგმანიდან და მზადებული გვაქვს დასაბუქად.

⁵ იხ. საეკლესიო მუზეუმის ხელნაწერი № 24, ფურც. 1, გვ. 1, სვეტი ბ; შეად. ე. თაყაიშვილის: Описание рукописей О-ва расправленія грамотности среди грузинскаго населенія, т. I, вып. 4, стр. 712.

⁶ ჩვენ დაახლოებით გავიცანით ეფერემის მიერ ნათარგმნი დამასკელის თხზულება (საეკლ. მუზ ხელნაწერი № 24), მისი ერთი ნაწილი დასაბუქდადაც გადმოვწერეთ, — და დავრწმუნდით, რომ ესეთი უნაკლოლო თარგმანი შეიძლება ეკუთვნოდეს მხოლოდ ისეთს პირს, რომელიც ენათა ცოდნაში და თვით თარგმანის ტექნიკაში უადრესათ დახელოვნებული, თითქმის ამ საქმეში დამბცოვნებული, უნდა ყოფილიყო.

ლის დოღმატიკასა და თეოლოგიას, სიანგეზმობა, იოვანე ზეტრიწი ჯერ კიდევ სრულად უცნობი უფიქროსი თეოლოგიური მათემატიკური ქართული მწიგნობართა წიგნებში. ამიტომ გაუგებარია, როდის-ღა უნდა გამხდარიყო ზეტრიწი „მოძღვრად“ ეგრემ მცირისა? ნუ თუ მან, როცა უკანასკნელმა უკვე განვლავთ თვისის სამწერლო ნიჭის განვითარების უმთავრესი პერიოდი, თვისის სამწერლო მოღვაწეობის უნაყოფიერესი ხანა, და, დათნის გვირგვინებით ჭადარაშემკული, მშვიდობიანათ ლეკვა თვისის სიცოცხლის უკანასკნელს დღეებს?! ერთი სიტყვით, ძნელი დასაჯერებელია, უკეთ, უფლად შეუწინა-ბელია ის აზრი, ვითომც ეგრემ მცირე იოვანე ზეტრიწის მოწაფე უფიქროსი.

დ) საბავშვო, თვით ეგრემ მცირე ზემოთ დასახელებულის «გარდმოცემის» ერთ-ერთ მინაწერში, რომლის ტექსტი თვით ეგრემს ეკუთვნის, ფრიად საკულისხმო ცნობას იძლევა, რომელსაც შეუძლია, ჩვენთვის საინტერესო და სადაგო საგანს შუქი მოჭებინოს: სახელდობრ, თვის «თანამოღვაწეთა, თანაზრდილთა და მსახურთა» შორის იგი იხსენიებს: «ასენ იუალთოელს, **იოვანეს** და (კიდევ) **იოვანე ხუცესთა** და სტეფანე დიაკონს»¹. შესაძლოა, ერთი ამ იოვანეთაგანი უფიქროსი ეგრემის უცნობი თანამედროვე და, გარდამოცემით, მის მიერვე ქართულს მწერლობასა და ბერძნულს ენაში განწაფული, ახალგაზდა იოვანე ჭიმჭიმელი, შემდეგში «ზეტრიწად» სახელდებული².

¹ საეკლ. მუხ. ხელნაწერი № 24, ფურც. 138, გვ. 2: ანდერძი, ეფრემ მცირისა. შეად. თ. ყორდანის „ქრონიკები“ ტ. I, გვ. 219.

² ნიკ. მარს მოჰყავს ანტონ I კათალიკოსის «წყობილსიტყუაობის» ერთი ადგილი, სადაც ნათქვამია:

იტყვს თ ვ თ ე ფ რ ე მ მოძღვარ ყოფას თვსად
იოანესა საღმრთო ფილქსოფოსისი.

აქედან პატივცემული მეცნიერი დასკვნის, რომ «это предание (ე. ი. გარდამოცემა, რომ ზეტრიწი მოძღვარი იყო ეფრემისა) восходит к самому Ефрему» (Иоаннъ Петрицкій..., стр. 37). მაგრამ «წყობილსიტყუაობის» მთლიანათ შესწავლა და თვით ამ ადგილის კონტექსტით განხილვა ნებას არ გვაძლევს, პატივცემულს მეცნიერს დავე-

ე) როგორც ეს გარდამოცემა, ისე ჩვენი უკანასკნელი ჰიბოთე-
ტიური დასკვნა ჰარმონიულად ეთანხმება იმ ფაქტს, რომ პეტრიწო-
ნის მონასტერი (მაკედონიაში), რომელთანაც მჭიდროდ დაკავშირე-
ბულია იოვანე ჭიშკიმიელის სახელი („პეტრიწი“) და სამწიკრდო-სამე-
ცნიერო მოღვაწეობის დასაწყისი, დაასრულებულ (თუ განახლებულ) იქ-

თანხმობა მართლაც ამ ორ სტრიქონში ეფრემის მასწავლებლად დასახე-
ლებულია „იოანე საღმრთო ფილოსოფოსი“; ამ ეპიტეტს კი ან-
ტონი კათალიკოზი „წყობილსიტყუაობაში“ ერთხელაც არ მიაწერს იოვა-
ნე ჭიშკიმიელს, თუმცა გრძლად და ენამზიანად შეაქებს მას და უწოდებს
„ფილოსოფოს“, „ტეშმარიტ ფილოსოფოს“, მაგრამ არასოდეს
„საღმრთო ფილოსოფოს“; ამ ეპიტეტს იგი ხმარობს მხოლოდ იოანე
პატრიკ-ყოფილისათვის, რომელსაც სასტიკათ განაჩევის
იოვანე ჭიშკიმიელ-პეტრიწისაგან. ჩვენ ხელთა გვაქვს „წყობილსიტყუა-
ობის“ ხუთი ხელნაწერი (ქართვ. შ. წ. კ. გამ., საზოგადოებისა № № 1,
346, 1477, 3688 და 121), რომელთაგან უძველესი (№ 1) გადაწერი-
ლია 1745 წელს.—და არცერთს მათგანში (სწორედ ისე, როგორც არც
იმ ნაბეჭდ „წყობილსიტყუაობაში“, რომლითაც ნიკ. მარტი სარგებლობს)
იოვანე პეტრიწი-ჭიშკიმიელი არასოდეს „საღმრთო ფილო-
სოფოსად“ იხსენიება. ცხადია, მაშასადამე, რომ ეფრემის მოძღვრად ან-
ტონი I სთვლის იოანე პატრიკ-ყოფილს და არა იოვანე პეტრიწს,—
და ეს გარდამოცემა, შესაძლოა, მართლაც თვით ეფრემის რომელსაღმე
წერილობითს მოწმობაზე იყოს დამყარებული („ВОСХОДИТЬ КЪ САМОМУ
ЕФРЕМУ“). შესაძლოა, იოანე „პატრიკ-ყოფილად“ ანტონ კა-
თალიკოზს მიეღოს ის მესამე იოვანე „ფარაკეელი“, რომელსაც
ეფრემ მცირე იხსენიებს ზემოდასახელებული თარგმანის წინასიტყვაობა-
ში (საეკლ. მუხ. ხელნაწ. № 24, ფურცელი 4, გვ. 1, სვეტი ა—ბ) და
ამბობს, რომ ახალი პუნქტუაცია ქართულ მწერლობაში ამ იოვანეს
„ბრძანებით“ შემოვიტანეთ (შეად. „ქრონიკები“ I, გვ. 218).

რაც შეეხება ზაქარია გაბაშვილის მოწმობას, რომელიც ამბობს:
„ეფრემ მცირე, მოწაფე იოანე პეტრიწისაო“ („ქრონიკები“ I, გვ. 225),—
ვგონებთ, აქ ზაქარია ანტონი კათალიკოზის ზემოგარჩეულს სიტყვებს უნდა
ემყარებოდეს და, როგორც სჩანს, ეს სიტყვები მასაც შეცდომით გაუ-
გია. ამასთანავე ფრიად საგულისხმოა, რომ ზაქარია გაბაშვილი არ იც-
ნობს ეფრემის მთავარს ნათარგმნს თხზულებას „დიალექტიკასა“ და
„გარდმოცემას“, თუმცა იქვე ეფრემის სხვა ნათარგმნები ჩამოთვლილი

მნა გრიგოლ ბაკურაიხის მიერ 1083 წელს¹, ე. ი. სწორეთ იმ ათეულში, რომელსაც ეკუთვნის, როგორც ზემოთ ვნახეთ, ეფრემ მცირის სალიტურატურო მოღვაწეობის საუკეთესო ხანა, მისი სამწერლო ნიჭის მძლავრათ გადაშლისა და უადრესათ განვითარების პერიოდი. სჩანს, ამ დროს, ეფრემის მიერ ქართულსა და ბერძნულ ენაში განწაფული ახალგაზდა ხუცესი იოვანე ჭიმჭიმელი, ათინაში გაფლის შემდგომ, ახლად დაარსებულს (თუ განახლებულს) პეტრიწონის მონასტერში დაბინავებულსა და დაუწვია თვისი ფრიად ნაყოფიერი სამწერლო და სამეცნიერო მოღვაწეობა. ეს ამბავი უნდა მომხდარიყო, როგორც სჩანს, არა უადრეს 1083 წლისა, მაგრამ, შესაძლოა, არც უგვიანეს მე-XI-ე საუკუნის დასასრულისა. შესაძლებელია, ამ მონასტერში უოფნის დროს ეთარგმნოს იოვანეს ის თხზულებანი, რომელნიც ნიკ. მარრის სიაში 1—7 ნომრებ ქვეშ არიან აღნიშნულნი²; ნემესიოსის წიგნის შესახებ კი ერთი წერილობითი კარდამოცემის გვეუბნება, რომ ეს თხზულება იოვანე პეტრიწის კადმოელია (ბერძნულიდან ქართულად) «კელისის შინა გაენათისასა»³, მაშასადამე, სამშობლოში დაბრუნების შემდგომ, ჩვენის ფიქრით, არა უადრეს მე-XII-ე საუკუნის დასაწყისისა, მაგრამ, შესაძლოა, არც უგვიანეს ამავე საუკუნის პირველი მეოთხედისა. ვამბობთ: «შესაძლოა, არა უგვიანეს მე-XII-ე საუკუნის პირველი მეოთხედისა», რადგან, როგორც «ქართლის ცხოვრების» უძველესი ვარიანტი მოწმობს, პეტრიწის უცოცხლნია დავით აღმაშენებელის კარდაცვალებამდე († 1125 წ.) და მოსწრებია მისი შვილის დიმიტრი I-ელის მეფობას, რომ-

აქვს. ეტყობა, ზაქარია გაბაშვილს სრული წარმოდგენა არა ჰქონია ეფრემის სამწერლო მოღვაწეობაზე.

¹ მარრის Ioannъ Petрицскій..., გვ. 2.

² იხ. Ioannъ Petрицскій..., стр. 4.

³ იხ. ხელნაწერი A², ფურც. 280a (=თაყაიშვილის „Описание рукописей О-ва распространения грамотности ср. груз. населения“, т. 1, вып. 4, стр. 723): „ელლაღელთ კმათაგან გაღმოიცა ესე ქართულად საკვირველისა ფილოსოფოსისა ჩუშნისა პეტრიწისა მიერ, იოანნედ სახელდებულისა, კელისისა შინა გაენათისასა“.

დისთვისაც ლექსად ხატობაც შიუძღვნია¹, — მაგრამ ადარა სჩანს, მის მეფობაშიაც კიდევ დიდხანს უცოცხლნია, თუ არა. ამიტომ იოვანე ჰეტრიწის სამწერლად მოღვაწეობის დასასრულად ჩვენ მიგვაჩნია დიმიტრი I-ელის მეფობის პირველი წლები, ანუ 1126 წლის მასწავლებელი დრო. შესაძლოა, მისი სიცოცხლის დასასრულიც ამავე დროს ეკუთვნოდეს.

სამშობლოში დაბრუნების შემდგომ უთარგმნია იოვანეს პრაქტიკული დიდიხანის „კავშირნი“-ც, რადგან, როგორც თვითონ ამბობს, როცა ამ თხზულების გადმოღებას შესდგომია, მას უკვე დამთავრებული ჰქონია ნემესიოსის ტრაქტატის ქართული თარგმანი².

ამგვართ, ჩვენი მთავარი დასკვნა შემდეგია: იოვანე ჰეტრიწის სამწერლად და სამეცნიეროდ მოღვაწეობა ეკუთვნის უმთავრესად დავით აღმაშენებელის დროს (1089—1125 წ.); ამ პერიოდის მეორე ნაწილი, სახელდობრ მე-XXII-ე საუკუნის პირველი მეოთხედი, მას სამშობლოში გაუტარებია; და, აი, სწორედ ამ დროს უნდა ეკუთვნოდეს ნემესიოსის ტრაქტატის გადმოღება ბერძნულიდან ქართულად.

6. თხზულება ნათარგმნია ბერძნული დედნიდან: ამას ამტკიცებს თვით თარგმანის ენა, რომელშიაც საკმაოდ მოიპოება, როგორც საგრამატიკო ელენიზმები³, ისე უთარგმნელად დატოვებული ბერძ-

¹ მარიამ დედოფლის ვარაიანტი „ქ.-ცხოვრებისა“, ე. თაყაიშვილის რედაქციით 1906 წ., გვ. 364, სტრიქ. 4—6: „...დიდებითა: სიმონითა: და: გუარითა: ცხოვრებისათა: აღმოაჩენს: იოვანე: ფილასოფოსისა: კიმპიმელისა: შესხმა: მითხრობა: დიმიტრისა: მკნესა: კლომათა: შინა: და: მძლესა: ბრძოლასა: შინა:....“.

² Иоаннъ Петрицскій..., стр. 35, სტრიქ. 12—13.

³ არც ადგილი და არც საშუალება ნებას არ გვაძლევს ქართული თარგმანის ამ მხარეს ვრცლად შევხვით: არცერთი ბერძნული გამოცემა ხელთ არა გვაქვს და იძულებული ვართ იმ მასალებს დავემყაროთ, რომელნიც რუსული თარგმანის ტექსტში და შენიშვნებში მოიპოება (აგრეთვე „Словарь“-ში, რომელიც რუსულ თარგმანს აქვს დართული). როგორც თვით მთარგმნელი მოწმობს, რუსული ტექსტი ბერძნული დედნის თითქმის სიტყვა-სიტყვით გადმოცემა (Предисловіе, стр. XXXIV: «...мы старались, по возможности, держаться буквы греческаго текста...»); ხოლო, სადაც, თარგმანის ტექსტში, მხოლოდ დედნის აზ-

ძნული სიტყვები¹; ამასვე სათელჭყოფის ის ქართული ტერმინებიც, რომელნიც მათის საბაზლო ბერძნული ტერმინების გეგმით არაფრ ნაწარმოები ქართულად ძირებისაგან².

სასოგადო შედგენილობა იმ ბერძნული დედნისა დასხვაობით ისეთივე უფიფლა, როგორც აქვსთ დღემდე ცნობილ სრულ გამოცემათ³: იქ სავსებით, ან თითქმის სავსებით, წარმოდგენილი უფიფლა ნემესიოსის თხზულების ის ტექსტი, რომელიც ცნობილს გამოცემებში 44 თავად დაბეჭდილია⁴; მხოლოდ დროთა განმავლობაში ქართული თარგმანიდან მე-43-ე თავის ტექსტი სრულიად დაკარგუ-

რია გადმოცემული, იქვე სხოლიოში იმავე ადგილის სიტყვასიტყვითი თარგმანიცაა წარმოდგენილი, ხშირათ თვით ბერძნული ტექსტიც მოყვანილია. როცა ამ მასალებს ქართული თარგმანი შეუდარეთ, უკანასკნელში საკმაოთ აღმოჩნდა ტექნიკური ხასიათის საგრამატიკო ელინინიზმები, მაგალითად: „მებრ დანახეთქითა“=χατá τχέσιν, „მებრ დაულღვით“, „მებრ დახულომით“, ან კიდევ: „მებრ დახულომისა-ებრ“ და სხვანი (იხ. ეს სიტყვები ლექსიკონში). იმედია, როცა ჩვენი სპეციალისტები წინამდებარე ტექსტს ბერძნულ დედანს შეუდარებენ, ამგვარ ელინინიზმთა რაკვები კიდევ უფრო მეტი აღმოჩნდება ქართულ თარგმანში.

¹ იხ ჩვენს ლექსიკონში: ადენესი, ავტომატობაჟი, აკალიფადი, აირი, არტირიაჟ, ასთაკვ, დრასტიკაოჟ, ეთერი, ექსორიაჟ, ვრონხოჟ, ზმულნი და მრავალნი სხვანი.

² იხ. ჩვენს ლექსიკონში, მაგალ., სიტყვები: ამფსმელი, ერთტომი, ზღვს-სახე, თავუნი-მუესნი (=μνς) და სხვანი.

³ ვგულისხმობთ შემდეგ გამოცემათ: ა) ანტვერპენისას 1565 წლისა (რუს. თარგმ. Предисловіе, стр. XXX—XXXI), რომლის გვერდებიც ნაჩვენებია რუსული თარგმანის არშიებზე; ბ) მატთისას, ჰალეში, 1802 წლისა, რომლის თარგმანსაც წარმოადგენს რუსული ტექსტი (იქვე, გვ. XXXIII) და გ) გამოცემას მინისას (Patrologiae cursus completus, t. 40 ser. graec., 1858 an.), რომელიც თითქმის არაფრით განსხვავდება წინა გამოცემისაგან (იქვე. XXXIII).

⁴ ვამბობთ «თითქმის სავსებით»; რადგან, როგორც ეტყობა იმ დედანში არ უნდა ყოფილიყოს ის რამოდენიმე სტრიქონი (მეორე თავისა), რომლებიც არცერთ ქართულ ხელნაწერში არ მოიპოვება და რომელთ მოკლე შინაარსიც, რუსულიდან ამოღებული, ჩვენს გამოცემაში მოთავსებული გვაქვს მე-32-ე გვერდის სხოლიოში (**).

და¹, ხოლო მე-44-ე თავის მცირეოდენიდა ნაწილი დარჩენილა²; რამდენიმე სტრიქონი დაჭკვების ბოლოში მე-42-ე თავს³ და რამდენიმე გვერდი ამოვარდნილა, აგრეთვე, მე-2-ე თავიდანაც⁴. მკრამ იმ ტექსტში თავების სათვალავი და რიგი მთავათ ისეთი არ ეოფილა, როგორც ზემოთ დასახელებულ გამოცემებშია წარმოდგენილი⁵.

დედნის ამგვარი შედგენილობა ჩვენს მთარგმნელს ხელუხლებული დაუტოვებისა და თავების რიგით უცვლელათ ზიუდა; დიდი სიფრთხილით მოქცევა, აგრეთვე, ბერძნული დედნის სტილსაც, განსაკუთრებით სპეციალურ და ტექნიკურ ტერმინებს, რომელნიც სიტყვა-სიტყვით უთარგმნია, ან სრულიად უთარგმნელი შემოუტანია ქართულ ტექსტში. თუმცა, სადაც საჭიროდ დაუნახავს, აქა-იქ ტექსტი შეუცვლია, მაგრამ ისე კი, რომ დედნის აზრი მცირეოდენათვ არ დარღვეულიყო⁶.

¹ იხ. მისი მოკლე შინაარსი ჩვენი გამოცემის გვ. 168.

² იხ. ჩე. გამოც. გვ. 171—173.

³ რაც ჩვენს გამოცემაში კორპუსითაა დაბეჭდილი, გვ. 167—168.

⁴ სახელდობრ პითალორის შეხედულების გარჩევის ბოლო და ვენომიოსის აზრის გარჩევის დასაწყისი, იხ. გვ. 40—42, სხოლიოები; იქვე გვაქვს აღნიშნული, თუ როგორ შეუცვლია გადამწერს დანარჩენი ტექსტი ვენომიოსის მოძღვრების კრიტიკისა.

⁵ იხ. ჩვენი გამოცემის ბოლოში მე-IV-ე დამატება: „ხელნაწერის თავთა საძიებელი ჩვენსა და რუსულ გამოცემაში“ გვ. 230—231.

⁶ ასე იქცევა პეტრიწი იმ შემთხვევაში, როცა გრძნობს, რომ ესა თუ ის უზერხული მაგალითი ბერძნული ტექსტისა ქართველ მკვლეველზე არასასიამოვნო შთაბეჭდილებას მოახდენს, შეიძლება მკითხველის ზნეობრივი შეგნებაც შელახოს. აი ნიმუში:

«Душа занимает мѣсто художника, тѣло—инструмента; матерія есть тѣ, около чего сосредоточивается дѣйствіе, совершеніе же есть самое дѣйствіе. [Такъ, напр., какъ матерія—подлежитъ женщина, ибо на ней сосредоточивается дѣйствіе,—

„სულსა წესი უპყრიეს კვლოვნისაჲ, ხილო სხეულსა — ორღანოსა; ნივთ უკუტ არს, რომლისად თვთ საქმე იგი; ვითარ რაჲ: ნივთად წინაჲმ დეებ არს შეგნაჲ, ხოლო

საზოგადოთ, ჩვენი მთარგმნელი არ იფიქრებს იმ აუდიტორიას, რომლისთვისაც სთარგმნის: აქა-იქ ძნელი აზრებისა და ფრასების სათელსაყოფედად საკმაოდ ვრცელს განმარტებას იძლევა (სხოლიო-ებად, ანშიებზე), რაც მკითხველს უადვილებს მისი თარგმანით სარგებლობას¹.

ერთი სიტყვით, იოვანე პეტრიწი ზედმიწევნით სწორი და გე-თაილსინდისიერი მთარგმნელია, მაგრამ ბერძნული დედნის ბრმა მონა-რედა. მას სწამს, რომ ღრმა საიელიტოფოსო და სამეცნიერო აზ-რები და ცნებანი ქართულათაც შეიძლება გამოისატოს, ბერძნულს სა-მეცნიერო ტერმინს შესაფერი ტერმინი ქართულშიც გამოეძებნოს ან, თუ არ მოეპოება, ქართულსავე ძირიდან შეითხზას²; მაგრამ ამასთან-ავე იგი არ არის «ასოთ-თაუვანის-მცემელი», რომელიც ისე თრთო-დეს დედნის ყოველი ფრაზისა და სიტყვის წინაშე, რომ დედნის წინააღმდეგ თარგმანში რაიმე ცვლილების შეტანა მომაკვდინებულ ცოდვად მიანდეს. იოვანე ჭიმჭიმელი ამგვარ მთარგმნელთა რიცხვს არ ეკუთვნის: იგი შეგნებული მთარგმნელია, რომელსაც მშეენიერათ ესმის, როგორც ძალა-სიმდიდრე იმ ენისა, რომელზედაც სთარგმნის, აგრეთვე თვისი მოვალეობა იმ საზოგადოების წინაშე, რომლისთვისაც მისი თარგმანი დანიშნულია³.

дѣйствиѣ же есть прелюбодѣянiе, или а მის - თ ვ ს მ ო ქ მ ე დ ე -
 блудъ, или законное сожителство» ბ ა დ — ხ უ რ ო ვ ნ ო ბ ა ა »
 (რუს. თარგმან. 90). (ჩვენი გამოც. გვ. 71).

¹ ასეთი შენიშვნა-განმარტებანი სხვა პირთაც ეკუთვნის და ეს გა-რემოება, სამწუხაროთ, აძნელებს იმის გამოჩვენებას, თუ ამ განმარტება-თა შორის რომელი ეკუთვნის იოვანე პეტრიწსა. (იხ. მე-V-ე დამატება ამ წიგნის ბოლოში).

² საზოგადოთ იოვანე პეტრიწის თარგმანთა ენის დახასიათება იხ. ნიკ. მარრის *Иоаннь Петриискій...*, стр. 33—35.

³ რომ ჩვენი წარმოდგენა იოვანე პეტრიწის მთარგმნელობაზე უფ-რო სრული იქნეს, შევნიშნავთ, რომ იოვანე ამ დარგის თხზულებათა თარგმანში უმწეო არ იყო: მას, უეჭველია, ხელთ ექმნებოდა თვისი უფროსი თანამედროვის (და მასწავლებლის) ეფრემ მცირის მიერ ნათარ-გმნი თხზულება იოვანე დამასკელისა „გარდმოცემაჲ“, რომლის 26—43 თავები შინაარსით ნემესიოსის წიგნის შემოკლებულს გადმოცემას წარ-

7. ახლა ვიკითხოთ: რა მნიშვნელობა ჰქონია ამ თხზულების თარგმანს ძველად ქართველი საზოგადოებისათვის? ან რა ინტერესს წარმოადგენს იგი დღეს, ჩვენი დროის ქართველობისათვის? სამწუხაროდ, უნდა თავიდანვე შევნიშნოთ, რომ ჰირდაპირი ცნობა იმის შესახებ, თუ რამდენათ გავრცელებული უაფილას ნემესიოსის თხზულება ქართველთა შორის, ჩვენ არ მოგვეპოება. ამიტომ იძულებული ვართ, არაჰირდაპირს წყაროებს მივმართოთ. ერთ ამგვარ წყაროს წარმოადგენს, სხვათა შორის, აღნიშნული თხზულების დღემდე შენახულ ხელნაწერთა შესწავლა და დაკვირვება¹. ამ დაკვირვებიდან შეგვიძლია ის დასკვნა გამოვიტანოთ, რომ მე-18-ე საუკუნის დამლევამდე (და შემდეგაც) ქართველთა შორის ამ თხზულებისადმი ცნობილი ინტერესი არ მისხობილა. ფილასოფიურათ მასზროფნუ ქართველები ნემესიოსის წიგნს დიდის მწიწებით ეპყრობდნენ, რაგორც ერთგვარს ენციკლოპედიას, რომელშიც თავმოყრილი იყო ძველ ბერძნის ფილასოფოსთა სიბრძნე მოძღვრება კაცის ბუნების

მოადგენენ (საეკლ მუზ. ხელნაწერი № 24, ფურც. 64b — 78a); ხელთ უნდა ჰქონოდა, აგრეთვე, უკვე მე-X-ე საუკუნემდე პირველათ ნათარგმნი და შემდეგ მე-XI-ე საუკუნეში გიორგი მთაწმინდელის მიერ მეორეთ გადმოღებული თხზულება გრიგოლ ნოსელისა: „კაცისა შესაქმნისა-თჳს“ (იხ. შატბერდული ხელნაწერები: წ-კ. საზოგადოებისა № 1141, გვ. 2 — 121 და საეკლესიო მუზეუმისა № 73, გვ. 247 — 419). ამ თხზულებებში, განსაკუთრებით დამასკელის „გარდმოცემაჲ“-ში ძრავლათ მოიპოება საანატომიო, საფიზიოლოგიო და საპსიხოლოგიო ტერმინები.

¹ როგორც ქვემოთ დავინახავთ, ჩვენ დრომდე შენახულ სამი ხელნაწერიდან (AA¹A²) ორი უკანასკნელი მე-18-ე და მე-19-ე საუკუნეშია გადაწერილი, როგორც სჩანს, არა პირდაპირ A-იდან, არამედ სხვა პირის მესაშვალეობით, თვით ის გარემოება, რომ უძველეს ხელნაწერთაგან ჩვენამდე მხოლოდ ერთს ეკუთმპლიარს (A) მოუწევია (და იმასაც დიდათ დაზიანებულს), შესაძლოა, იმის მაჩვენებელი იყოს, რომ ამ თხზულებას ქართველთა შორის დიდი გასავალი ჰქონია, ხელიდან ხელში საჯოგმანებელი გამხდარა, რის გამოც სხვა უძველესი ხელნაწერები, სწირი ხმარებისა გამო, გაცვეთილან და აღარ შენახულან. მოიგონეთ „ვეფხისტყაოსნის“ ბედი, რომლის არცერთი მე-17-ე საუკუნეზე უძველესი ხელნაწერი არ შენახულა.

შესახებ, ქრისტიანული თვალსაზრისით გაბუქებული¹. ვგონებთ არ შევცდებით, თუ ვიტყვით, რომ ძველად ბერძნის ფილოსოფოსთა აზრები მართლმორწმუნე ქართველთა შორის უფრო ამკვარი წიგნების შემწეობით გრძელდებოდა², ვინემ თვით საფილოსოფოსო ტრაქტატების ზირდაზირი თარგმანებით³. ამიტომ საფიქრებელია, რომ იმ წყაროთა შორის, რომელთა გავლენითაც მე-XII-ე საუკუნის ქართულ საერო მწერლობაში ჰლატონური და, საზოგადოთ, ფილოსოფიური იდეები შემოსულა⁴, არა მცირედი წილი ჰეტრიწის მიერ ნათარგმნს ნემესიოსის წიგნსაც უნდა ჰქონოდაც. კიდევ უფრო მეტი უნდა ეოფილიყო ამ წიგნის გავლენა მე-XII—XVIII-ე საუკუნის ქართულ სასულიერო მწერლობაზე. მაგრამ ამ საკითხს ცალკე გამოკვლევა სჭირია, რომლისთვისაც აქ არც დრო მოგვეპოება და არც ადგილი. ამასთანავე, სიმართლე მოითხოვს შევნიშნოთ, რომ აღნიშნული საუკუნეების ქართული სასულიერო მწერლობა ჯერ-ჯერობით იმდენათ შეუსწავლელი და გამოუქვეყნებელია, რომ მართა დრო და ადგილი, თუნდ კიდევაც გვექნოდა, აქ მაინც ვერას გვიშველიდა⁵.

¹ თავის მოწიწებითს აღტაცებას ამ წიგნის მკითხველები ზოგჯერ იქვე გარეთ კაბადონზე წააწერდნენ ხოლმე, როგორც მოქცეულა, მაგალ., A-ხელნაწერის მკითხველი, რომელიც სწერს: „ვითართა ვითარისა გამომეტყუელთა სიბრძნისათა ესე არს!“ (იხ. A, ყდის შემდეგ პირველი ფურცელი, გვერდი პირველი, მხედრული წარწერა მე-17—18-ე საუკუნისა).

² მაგალ., მოვიგონოთ ეფრემ მცირის მიერ ნათარგმნი თხზულებანი იოვანე დამასკელისა: „დიდლექტიკა“ და „გარდმოცემაჲ“, რომელთაგან პირველი წარმოადგენს ლოლიკას არისტოტელის თანახმად.

³ ყოველ შემთხვევაში გადაჭრილი ცნობა იმის შესახებ, რომ ძველ ფილოსოფოსთა თხზულებანი ქართულათ ითარგმნებოდნენ, ჩვენ ჯერ-ჯერობით მართა არისტოტელის „ტოპიკისა“ და „პერიერმინის“ შესახებ მოგვეპოება.

⁴ იხ. ნიკ. მარის I. Петрицк., გვ. 42, სტრიქონი 5—7.

⁵ ამ წიგნის გავრცელების ხარისხს მე-17—18-ე საუკუნის ქართველ მწიგნობარ-მკითხველთა შორის რამოდენათმე მოწმობს ის გარემოებაც, რომ ცნობილი ლექსიკოგრაფი საბა-სულხან ორბელიანი მრავლად იღებს მასალას და ხსნის სიტყვებს ნემესიოსის წიგნიდან (იხ. მაგალ. მის ლექ-

ამიტომ ზირდაზირ გადავიდვართ მეორე საკითხზე, რომელიც ამ საკითხთან შეკავშირებულია, სახელდობრ: რა მნიშვნელობა უნდა ჰქონდეს ნემესიოსის ქართულ თარგმანს დღეს, რა ინტერესს უნდა წარმოადგენდეს იგი თანამედროვე ქართველებისათვის?

8. რაღა თქმა უნდა, წინამდებარე თარგმანის მთავარი მნიშვნელობა დღეს სინსტორიკო და სამეცნიეროა. ქართული „მეტყველების“ (ამ სიტყვის ფართო მნიშვნელობით) მეკლევარს იგი აწვდის ფრადსაინტერესო მასალას იმგვარი საკითხების გამოსარკვევად, როგორცაა, მაგალითად: ბიზანტიურ და ქართულ კულტურათა ურთიერთობა, ზირველის გავლენა უკანასკნელზე და უკანასკნელის მიერ ზირველის შეთვისების ხარისხი. საუურადღებოა ეს ძეგლი, როგორც ერთი ამ მრავალ წყაროთაგანი, საიდგანაც საზრდოობდა ჩვენი წინაპრების სოფელმხედველობა მთელი საუკუნეების განმავლობაში; ამ მხრით იგი ერთგვარი საზომია გონებრივი კულტურის ამ სიმაღლისა, სადამდასაც სწვდებოდა მოწინავე ქართველის გონება მე-XII—XVIII-ე საუკუნეებში. კერძოთ, საინტერესო მასალას იძლევა ეს თარგმანი იმ სამეცნიერო და სამწიკნობრო სკოლის დასახსნათებლად, რომელსაც ეკუთვნოდნენ თვით იოვანე ზეტრიწი, მისი უფროსი თანამედროვენი: ეფრემ მცირე და არსენი იუალთოელი, ცოტა უფრო ადრე იოანე ზატრიკ-ყოფილი «სადმრთო ფილოსოფოსი» (მოძღვარი ეფრემ მცირისა), იოანე ტარიჭისძე (თანამედროვე დავით აღმაშენებლისა) და სხვანი¹. მაგრამ განსაკუთრებით მდიდარ მასალას იძლევა ეს თარგმანი ქართული ენის მეკლევართათვის: არ შევცდებით, თუ ვიტყვით,

სიკონში შემდეგი სიტყვები: ადენეს, აკალიფადი, ასო, ბლაგვი, გარდაცემა, დრასტიკო, ენო, ერმაული, ვრონხო და მრავალნი სხვანი). ეს გარემოება ჩვენზე ადრე აღნიშნული აქვს ბ. ე. თაყაიშვილს (იხ. მისი: Описание рукописей... I, стр. 703).

ამ წიგნით უნდა ესარგებლნოს, ვგონებთ, «კალმასობის» ავტორსაც.

¹ შეად. მარის I. Петрицк., გვ. 57—58. ხოლო რომ ეფრემის მოძღვარი იყო იოვანე ზატრიკ-ყოფილი „სადმრთო ფილოსოფოსი“, ამაზე იხ. ანტონ I-ის „წყობილსიტყუობა“ (A, ხანა 746 და შეუდ. ხანა 723, ტაეი მე-4).

რომ იმ ძეგლთა შორის, რომელთაც ჩვენ დრომდე მე-XI—XII-ე საუკუნიდან მოუწევია, არცერთი არ შეიცავს ისეთს უხვსა და მრავალმხრივს ლექსიკურ მასალას, იმდენს, ერთათ თავ-მოყრილს, მეტაფიზიკურ-ფილოსოფიურს, განსაკუთრებით ჰსიხლგოგიურს და ანატომიურ-ფიზიოლოგიურს, რამდენამე სამათემატიკო და სხვა სამეცნიერო ტერმინს, რამდენსაც—ჰეტრიწის მიერ ნათარგმნი „ბუნების-თვს კაცისა“. ამ მხრით აღნიშნული თარგმანი დიდათ საყურადღებოა არა მარტო ქართული ენის მკვლევარ-თეორეტიკოსთათვის, არამედ ყველა იმათთვისაც, ვინც დღეს პრაქტიკულათ ჩამოუღია ქართულ სამეცნიერო მუშაობაში და სცდილობს, დედაენის უოვედმხრივს გამდიდრებასა და განვითარებას შეძლებისდაგვარათ ხელი შეუწყოს. ამ თარგმანში მრავალ ძვირფასს საყნო მასალას იპოვის როგორც ქართველი ღვთისმეტყველი, ისე ფილოსოფიურათ მოაზროვნე ქართველი, ჰსიხლგო-ჰედგოგი, ექიმი, საზოგადოთ ბუნებისმეტყველი და, რამდენამე, მათემატიკოსიც.

ასეთთა წინამდებარე თარგმანის სამეცნიერო თეორეტიკული და პრაქტიკული მნიშვნელობა. მაგრამ, ვფიქრობთ, მას სიამოვნებით წაიკითხავენ ის ინტელიგენტი ქართველებიც (მღვდლები, მასწავლებლები, იურისტები, ექიმები და სხვანი), რომელთაც საზოგადოთ აინტერესებთ იმგვარი საგნები და საკითხები, როგორნიც ამ წიგნში არიან განხილულნი, განსაკუთრებით საკითხნი: სულისა და სხეულის ურთიერთობაზე, ნებელობის თავისუფლებაზე, საზოგადოთ მსოფლიოსა და ადამიანზე, საღმრთო განგებაზე და სხვანი.

III

ხელნაწერები და ჩვენს გამომცემა

9. ამ წიგნის გამომცემის დროს სამი ხელნაწერით ვსარგებლობდით. სამივე «ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებას» ეკუთვნის: № 2579=A; № 339=A¹; № 1358, ფურც. 249b—280a=A².

ამ სამს გარდა სხვა ქართული ხელნაწერი ნემესიოსის წიგნისა დღემდე ცნობილი არაა. პირველი გადაწერილია არა რეგინეს მე-**XIV—XV**-ე საუკუნისა, მეორე მე-**XVIII**-ე საუკუნეში და მესამე—მე-**XIX**-ე საუკუნის პირველ მეოთხედში. ამ ხელნაწერთა ფრცველი აღწერა და დათარიღება ბ-ნს ე. თაყაიშვილს. ეკუთვნის¹. ამიტომ მათს აღწერას აქ აღარ გამოვიყენებთ. შევეცდებით მხოლოდ, მათი მკვლე ისტორია წარმოვადგინოთ, ქართული ტექსტის ისტორიასთან ერთად. თან შევავსებთ და შევასწორებთ იმას, რაც ბ-ნის თაყაიშვილის აღწერილობას აკლია, ან ხელნაწერის ნამდვილ მდგომარეობას არ შეეფერება.

საგვებით ვეთანხმებით იმ აზრს, რომ სამივე ხელნაწერი ერთის ჩამომავლობისაა. მაგრამ ვერ დავეთანხმებით იმას, ვითომც მე-სამე ხელნაწერი ($=A^2$, რომელიც კრებულშია მოთავსებული და ბ-ნს თაყაიშვილს აწერილი აქვს 129 ნომერ ქვეშ) გადაწერილი იყოს მეორე ხელნაწერთან ($=A^1$, რომელიც ბ-ნს თაყაიშვილს აწერილი აქვს 128 ნომერ ქვეშ).

ამ ორი ხელნაწერის ერთიერთობის შესახებ პოტივცემული არქეოლოგი ბრძანებს: «Книга Немесія „О природѣ человека“, имѣющаяся въ нашемъ сборникѣ, списана, безъ сомнѣнія, съ предыдущей рукописи»². მაგრამ, როგორც მკითხველი ჩვენი გამოცემის მე-**VI**-ე დამატებიდან დარწმუნდება, ამისი თქმა არამტყუ უეჭველობით, ჰიპოთეტიურათაღ კი არ შეიძლება: A^2 -ში მოიხიება თითქმის ყველა ის ადგილი, რომელიც A^1 -ში გადამწერის მიერ გამოშვებულია; ცხადია, მაშასადამე, უკანასკნელი პირველის დედნად ვერ ჩათვლება.

სამაგიეროდ, ერთი რამ კა უოველ ეჭვს გარეშეა, სახელდობრ ის, რომ როგორც A^1 , ისე A^2 ხელნაწერ-**A**-ისაგან ჩამომავლობენ, მათი უუძველესი (თუმცა არა პირდაპირი) დედანი **A**-ხელნაწერია. ამას ცხად ჰქოფს შემდეგი გარემოება: **A**-ხელნაწერის ბოლოში დაკარგუ-

¹ Описание рукописей Огва распр. грам. ср. груз. населенія, т. I, стр. 703—724.

² Описание... I, стр. 724.

ღია რამოდენიმე ფურცელი (ამაზე იხ. ცოტა ქვემოთ) და მისი ტექსტი წელება მე 282-ე გვერდის უკანასკნელ, სახელდობრ მე-18-ე, სტრიქონზე (A-ის უფველ გვერდზე აგრამეტ-თვრამეტი სტრიქონია), ნახევარი სიტყვით: „ამ...“; სწორეთ ამავე ნახევარ სიტყვაზე სწელება A¹-ისა და A²-ის ტექსტიც, თუმცა მათ ერთი ფურცელიც არ აკლიათ¹, ზირიქით: A¹-ში უკანასკნელ გვერდზე (254) ამ ნახევარ სიტყვის შემდგომ კიდევ ექვსი სტრიქონის ადგილია. თავისუფლათ გაშვებული, ხოლო A²-ის გადაშვერი ოვითხნვე შენიშნავს: „აქ დასასრულსა დედანსაცა აკლდა“ (Описание... I, стр. 723₆) და დიდ ადგილს სტრეებს თავისუფლად დაკარგულის გვერდებისათვის.

ერთი სიტყვით, ამ სამ ხელნაწერში უძველესი ტექსტის მატარებელი A-ია, დანარჩენები კი მისგან ჩამომავლობენ, ხოლო სამნივე ერთათ, დახლოებით, შემდეგი ზრატესის ნუფოს წარმადგენენ.

სანამ A-ხელნაწერი გახნდებოდა, ნემსიოსის წიგნის ქართულ ტექსტს შემდეგი ისტორია ჭქონია გამოვლილი: თავდაპირველათ ეს ტექსტი დახლოებით იმ სივრცისა უფთილა, რა სივრცისაცა ცნობილ ბერძნულ გამოცემათა ტექსტი². მაგრამ, დროთა განმავლობაში იმ ტექსტიდან დაკარგულა მეორე თავის რამოდენიმე ფურცელი, სახელდობრ, ზითადორის აზრის კრიტიკის დასასრული და ეგნომიო-

¹ ამ გარემოებას ყურადღებას აქცევს ბ-ნი ე. თაყაიშვილიც, როცა ამბობს: „Текстъ (ხელნაწერისა A¹, რომელზედაც იქ არის ლაპარაკი) начинается и кончается такъ же, какъ въ предыдущей рукописи (იგულისხმება პირველი ხელნაწერი=A), стало быть рукопись дефектна, но дефектность не происходитъ отъ потери листовъ въ концѣ рукописи, какъ это наблюдается въ предыдущемъ спискѣ (=A), а отъ того, что дефектенъ былъ оригиналъ, откуда списали нашу рукопись“ (Описание... I, стр. 707); შუად. стр. 723 (სტრიქონები 4—7).

² მაგალ. ანტევრპენისა (რომლის გვერდებიც ნაჩვენებია რუს. თარგმანის არშიებზე) და მატთისა, საიდგანაც გადმოღებულა რუსული ტექსტი, რომლითაც ჩვენ ვსარგებლობდით.—შუად. ზემოთ ამ წინასიტყვაობის § 6.

სის ქეხედულების კრიტიკის დასაწყისი¹. ამას გარდა ხელნაწერში ფურცლები არეულ-დარეულა, რასაც გამოუწვევია თავების ტექსტისა და მათი სათაურების არეგ-დარეგაც (ამაზე იხ. ქვემოთ ამავე წინასიტყვაობის მე-12-ე მუხლი, გვ. XXXII, სხოლიო 1-ლი).

სწორეთ ამ დროს გადმოუწერიათ იმ უცნობი ხელნაწერიდან A-ხელნაწერი. თავდაპირველათ ამ ხელნაწერში (A) ოცი რეეული ყოფილა (ამაზე იხ. ქვემოთ ამავე წინასიტყვაობის შემდეგი მუხლი), მაგრამ დროს მისთვისაც მწარე დადი დაუკრავს: მასში დაზიანებული ორი უკანასკნელი რეეული, საიდანაც დაკარგულა ის ფურცლები, რომლებზედაც მოთავსებული ყოფილა: მე-42-ე თავის ბოლო², მთელი მე-43-ე თავი³ და მე-44-ე თავის პირველი უდიდესი ნაწილი⁴. აქ ჩამოთვლილი ადგილები — აღარც ერთს ქართულ ხელნაწერში არ მოიპოება, მაგრამ შენახულია იმისი კვალი, რომ ეს ადგილები ყოფილა ქართულ ტექსტში⁵; დაკარგულა A-ხელნაწერიდან მე-20-ე რეეულის ორი უკანასკნელი ფურცელიც, რომლებზედაც წერებულა

¹ ჩვენი გამოც. 40—42 სხოლიოები და რუსული თარგმანი გვ. 57₂₂—58₂₅, დაწყებული სიტყვებით: „Однако и Пифагоръ...“ (57₂₂) და გათავებული სიტყვებითა: „...или признать душу смертной...“ (58₂₅): რომ ეს ადგილი თავდაპირველათ ნამდვილათ ყოფილა ქართულ ტექსტში, ამას ცხადყოფს ის ნიშან-კვალი, რომელზედაც ლაპარაკი გვაქვს მე-42-ე გვერდის სხოლიოში: გადამწერის მიერ მხოლოდობითი რიცხვის გადაკეთება მრავლობითად და ევნომიოსზე უპიროვნოთ (ან მრავლობითი რიცხვით) ლაპარაკი.

² ჩვ. გამოც. 167—168 (კორპუსით დაბეჭდილი) = რუს. თარგმანი გვ. 191—192 სიტყვებიდან: „Какимъ-же образомъ...“ (191₂₁) ბოლომდე.

³ ჩვ. გამოც. 168 = რუს. თარგმ. 192—193.

⁴ ჩვ. გამოც. 168—171 (კორპუსით ნაბეჭდი) = რუს. თარგმ. 193—202 გათავებული სიტყვებითა: „— въ образѣ жизни...“ (202₁₇).

⁵ ამას ამტკიცებს ჩვ. გამოცემის მე-171-ე გვერდზე (= A¹ 251) მოთავსებული უთავო პერიოდი, რომლისაც დარჩენილა მხოლოდ-მარტე ნაწილი სიტყვებიდან: „...და სიმარჯვითა...“, რაც სრულებით არ უდგება და არ ებმის ხელნაწერში მის წინ მდგომს წინადადებას (ჩვ. გამოც. 167₂₈₋₂₈). შეუძლებელია ასეთი „ულოლიკოთ დაკოწიწებული, ნაგლეჯე-

მე-44-ე თავის ბოლო, შემდგომ ნახევარი სიტყვისა „ამ!...“¹; დარჩენილ მე-20-ე რვეულის მხოლოდ მე-3-ე და მე-4-ე ფურცელი ბოლოდან².

ასეთი მდგომარეობაში ყოფილას A-სუქნაწერი, როდესაც იქიდან გადმოუწერიათ A¹ და A², ან უკეთ მათი დედანი:

ამას შემდგომ A-ს კიდევ დასტეხია უბედურება: მისი ზირველი რვეულიდან დაკარგულა ორი ზირველი და ერთი უკანასნელი ფურცელი, დარჩენილს ამ რვეულის მე-3, 4, 5, 6 და 7 ფურცლები (ჩვენი ზაგინანით A-ის 5—14 გვერდები); დაკლებულის შესავსებლად შემდეგ ჩაუკერებიათ რვეულის თავსა და ბოლოში ორ-ორი ფურცელი³, რომლებზედაც A¹-იდან (ან მისი დედნიდან) მე-XVШ-ე სუკუნის ხელით გადმოუწერიათ, შტიროდენის არევით⁴, დაკლებული ადგილები. ბოლოს დაკარგულა A-ის მე-20-ე რვეულის მე-4-ე ფურცელიც ბოლოდან⁵ და მე-18-ე რვეულისაც ზირველი ხუთი ფურცელიც⁶. დაკარგულა, აკრეივე, მე-19-ე რვეულის ის ფურცლებიც;

ბი სხვა და სხვა წინადადებათა და პერიოდებისა თვით მთარგმნელს ეკუთვნოდეს: მათი მოვლენა ქართულ ტექსტში მხოლოდ ამ უკანასკნელის დეფექტობით შეიძლება აიხსნას.

¹ ჩვ. გამოც. 173—174 (კორპუსით)=რუს. თარგმ. 205—206, სიტყვებიდან: „...благодаря тому, что Онъ премудръ...“ (205₆) ბოლომდე).

² ამ ორ ფურცელზე მოთავსებული ყოფილა ის, რაც ჩვენ დაბეჭდილი გვაქვს (აკადემიური შრიფტით) მე-171—173-ე გვერდებზე=რუს. გამოც. გვ. 202₁₇ (სიტყვიდან: „...занятіях...“)—205₆ (გათავებული სიტყვითა „ა“).

³ ბ-ნ თაყაიშვილის აღწერილობაში ნათქვამია, ვითომც ამ რვეულის ბოლოში მარტო ერთი ფურცელი იყოს ჩაკერებული (Описание... I. стр. 703₁₄); ნამდვილათ კი როგორც თავში, ისე ბოლოში ამ პირველ რვეულს ორ-ორი ახალი ფურცელი აქვს ჩამატებული, —რის გამოც მასში სულ 9 ფურცელია (18 გვერდი).

⁴ გადმომწერს მეტი გადმოუწერია ახალ ფურცლებზე, ვინემ ნამდვილათ საჭირო ყოფილა; ეს ზედმეტი სტრიქონები A-ში ჩვენ ფრჩხილებში მოვათავსეთ (A₃₋₄ და 15₁₈).

⁵ ჩვენს გამოცემაში გვ. 171₁—172₅, ამოღებული გვაქვს A¹-იდან.

⁶ ჩვენს გამოცემაში გვ. 157₁—161₂₆, შემოტანილი გვაქვს A¹-იდან.

რომლებსაც წარმოდგენილი უოფილა მე-42-ე თავის მეორე ხაზებში¹.

10. დღეს A-ხელნაწერში ჩვენს გვაქვს პირველი რვეულის ხუთი ძველი და ოთხი ახალი, სულ 9 ფურცელი², შემდეგ მე-2—17-ე რვეულები სრულად³, მეოთხრამეტე რვეულის უკანასკნელი სამი ფურცელი⁴ და მე-20-ე რვეულის შექვესე ფურცელი⁵, რომელიც უნდა უოფილიყო ამ ხელნაწერის მესამე ფურცელი ბოლოდან.

ბ-ნის ე. თაყაიშვილის „აღწერილობაში“ ამ ხელნაწერის შესახებ ვკითხულობთ: „Пагинація показана буквами асомтаврული по тетрадамъ черезъ восемь листовъ. Всѣхъ тетрадей 19, но послѣдняя состоитъ изъ шести листовъ. Первые два листа и послѣдній листъ первой тетради добавлены потомъ, и текстъ на нихъ воспроизведенъ другою рукою тщательно и аккуратно“⁶. ჩვენ მიერ საზღვასმულად სიტყვები A-ის დღევანდელ ვითარებას არ შეეყარება და არც ბ-ნის თაყაიშვილის მიერ ნაფარადევი რვეულთა რაოდენობა (19)

¹ ეს ნაწილი შენახულია A¹-ში (გვ. 245₃—251₇—ჩვ. გამოც. 164₂₀—167₂₈)

² ჩვენი პაგინაციით A1—18 გვერდები.

³ ჩვენი პაგინაციით A19—274 გვერდები.

⁴ ჩვენი პაგინაციით A175—180 გვერდი.

⁵ ჩვენი პაგინაციით A180—182 გვერდი.

⁶ Описаніе... I, стр. 703. ხელნაწერის ყდის შესახებ იქვე ნათქვამია: „Досчатый переплетъ рукописи, перекрытый черною кожей съ тисненіями, теперь нѣсколько попорченъ“. უკანასკნელ სიტყვებს შევსება სჭირია: ხელნაწერზე მიმაგრებულია მხოლოდ ყდის პირველი ფიცარი, მეორე ფიცარი კი სრულიად მოშორებულია ხელნაწერსა და მარტო ტყავზედ ჰკიდია. როცა ამ ხელნაწერიდან ტექსტის გადმოწერას შევუდექით, მისი უკანასკნელი რვეულებიც მოშორებული იყო დანარჩენს რვეულებს; მე-17-ე და წინა რვეულები ჩვენ თვითონ ჩავამაგრეთ ხელნაწერში მსხვილი ძაფით, ხოლო მე-18 ე რვეულის დარჩენილი სამი ფურცელი (გვ. 275—280) და უკანასკნელი რვეულის ერთად-ერთი ფურცელი (გვ. 281—282) დღესაც ჩაუკვრებელია ხელნაწერში.

უნდა იყოს A-ის რვეულთა სრული (პირვანდელი) რადენობის სწორი გამოხატველი.

მართლაც, ამ ხელნაწერის პირველი რვეულის ბოლოში ჩამატებულია არა მხოლოდ „უკანასკნელი ფურცელი“, არამედ **ორი უკანასკნელი ფურცელი**, რის გამოც მთელს რვეულში დღეს 9 ფურცელია.

ჩამატებულ ფურცლებზე ტექსტი აღდგენილია არა სრულის წესით, არამედ: მე-3—4-ე გვერდზე თითქმის 25 სტრიქონი სრულიად შედმუტია¹ და იმის უხეირო განმეორებას წარმოადგენს, რაც აქვე ძველ ფურცლებზე ბევრათ უკეთესათაა დაცული²; აგრეთვე მე-15—16-ე გვერდზე 25 სტრიქონი ასეთსავე უხეირო პირს წარმოადგენს იმისას, რაც უკვე წინა მე-14-ე გვერდზე (ძველი ფურცლისა) ბევრათ უკეთ არის გადაწერილი და შენახული³.

ასომთავრულებით აღნუსხული რვეული A-ში მხოლოდ თვრამეტია⁴, და უკანასკნელში (მე-18-ში) მართლაც ექვსი გვერდია (ე. ი. სამი ფურცელი) და არა „ექვსი ფურცელი“. შესაძლავა, „აღწერილობა“-ში კორექტურული შეცდომა იყოს გაშვებული.

მე-18-ე რვეულს შემდგომ A-ში კიდევ დარჩენილა ერთადერთი ფურცელი, რომლის უკანასკნელი გვერდი ბ-ის თაყაიშვილს გადასეპტნილი აქვს „აღწერილობა“-ში⁵ და რომელიც მას უნდა მიედლოს მე-19-ე რვეულის ფურცლად, რის გამოც, მისი ვარაუდით, მთელს ხელნაწერში მართლაც ცხრამეტი რვეული გამოვა. მაგრამ ამ ვარაუდს ვერ დავუთანხმებთ. ჩვენის თქმით A-ში თავდაპირველათ

¹ ეს სტრიქონები A-ში ჩვენ ფრჩხილებში ჩავსვით, როცა იქიდან ტექსტს ვიწვრდით ჩვენი გამოცემისათვის.

² A 3₁—4=A 5—6₃=ჩვ. გამოც. 5₄—6₁₀ დათავებული სიტყვითა: „რამეთუ“.

³ A 15—16₇=A 14=ჩვ. გამოც. 11₁₉—12₈ (პირველი ნახევარი სიტყვისა „ვინაჲთვან“).

⁴ იხ. A 280 ძირს არშიის მარჯვენა ყურეში ასომთავრული 04=18, რომელიც ამ რვეულის ბოლოსათვალავს წარმოადგენს.

⁵ Описание..., გვ. 706₁₂₋₂₂=ჩვ. გამოც. 172₁₇—173₃.

უნდა ყოფილიყო არა 19, არამედ 20 რვეული; და ის ერთადერთი ფურცელი, რომელზედაც დაზარადა, მე-20-ე რვეულისა უნდა იყოს.

აი საბუთები:

მე-18 ე რვეულის უკანასკნელი სტრიქონი A-ში თავდება მარცხელთა „სა“, რომელიც წარმოადგენს თავსართს სიტყვისას: „სა|მარადისოდ“¹. ეს სიტყვა უდრის რუსული თარგმანის სიტყვას: ВЕРДА (188₁₂), რომლის შემდეგაც წიგნის დასასრულამდე მოთავსებულია მთელი ის მასალა, რომელსაც ანტევერპენულ გამოცემაში (რომლის გვერდებიც იქვე რუსული თარგმანის არშიებზეა აღნიშნული) სჭერია ოცს გვერდზე ცოტა ნაკლები². საზოგადოთ, შედარებამ დაგვარწმუნა, რომ ანტევერპენულ გამოცემის (ნემესიონის წიგნის ბერძნული ტექსტის პირველი გამოცემა) თვითიველი გვერდი უდრის, ორთა შუა რიცხვით, A-ის 1³/₄ გვერდს (მცირეოდენის რვეულისა და მეტნაკლებობით)³. მაშასადამე ზემოდასახელებულის ოცნაირად გვერდის

¹ A 280₁₈ = რე. გამოც. 164₂₀.

² სახელდობრ Ant. 162—181 გვერდები; მე-162-ე გვერდის თითქმის მესამედის გამოკლებით (=რუს. თარგმ. 188₂₋₁₂).

³ ეს ვარაუდი დამყარებული გვაქვს A-ის პირველი 18 რვეულის ტექსტისა და ანტევერპენის გამოცემის გვერდების შედარებაზე. ამ თვრამეტი რვეულის ტექსტს A-ში თავდაპირველათ უნდა სჭეროდა 16 × 18 = 288 გვერდი. ანტევერპენის გამოცემაში ეს მასალა თავდება მე-162-ე გვერდის პირველ მესამედზე (რუს. გამოც. 188₂₋₁₂); მაგრამ ეს არ ნიშნავს, რომ A-ის 288 გვერდზე სრულათ ყოფილიყოს მოთავსებული ანტევერპენის ტექსტის 1—161 გვერდი და მესამედი: აქედან უნდა გამოვიდეთ იმ ადგილებს, რომელნიც ქართული ტექსტიდან A-ის გადმოწერამდე დაკარგულან (რუს. თარგმ. 57₂₂—58₂₅ = რე. გამოც. 40—42 სხოლიოში) და რომელთაც ანტევერპენის გამოცემაში სჭერიათ დაახლოებით 1¹/₂ გვერდი (შეად. რუს. გამოცემის 57—58 გვერდებზე, არშიები, Ant. 44 და 45); დარჩება, მაშასადამე, (161¹/₂ — 1¹/₂) = 160 გვერდი ანტევერპენის გამოცემისა, რომელთაც უდრის A-ის 288 გვერდი. მაშასადამე, ორთა შუა რიცხვით, ანტევერპენის გამოცემის თვითიველ გვერდზე მოვა A-ისა (288 : 160 =) დაახლოებით 1³/₄ გვერდი მცირეოდენის მეტ-ნაკლებობით.

ტექსტს A-ში უნდა სჭეროდეს დასსლოებით იმდენი, რამდენი გვერდიც საჭიროა ორი რვეულისათვის¹. ერთი სიტყვით, ცხადია, რომ მე-18-ე რვეულის შემდეგ A-ში უნდა ეოფილიყო არა ნაკლებ ორი რვეულისა.

ახლა იკითხება: რომელ რვეულს უნდა ეკუთვნოდეს ის ერთადერთი ფურცელი, რომელიც A-ში დღეს კიდევ მოიხატება მე-18-ე რვეულის შემდგომ (A281—282): მე-19-ეს, თუ მეოცეს?

აქაც იმავე შედარებას უნდა მივმართოთ. აღნიშნული ფურცლის საბაზო ტექსტი რუსულ თარგმანში თავდება სიტყვებითა: „...а благодаря тому...“², რის შემდეგაც წიგნის დასასრულამდე კიდევ მოთავსებულია მასალა, რომელსაც ანტვერპენის გამოცემაში სჭერია ორ გვერდზე ცოტა ნაკლები³, ე. ი. არა უმეტეს A-ის ოთხი გვერდის⁴ ანუ ორი ფურცლისა. მაშასადამე, ის ერთადერთი ფურცელი A-ხელნაწერისა, რომელიც მე-18-ე რვეულს შემდგომ შენახულა, უნდა ეკუთვნოდეს ხელნაწერის უკანასკნელ რვეულს, ე. ი. მე-20-ეს. მე-19-ე რვეულისა კი ხელნაწერ A-ში დღეს არცერთი ფურცელი აღარ მოიხატება.

11. ასეთია ამ უძველესი ხელნაწერის დღევანდელი მდგომარეობა. როგორც ვნახეთ, მასში განსაკუთრებით ზირველი და სამი უკანასკნელი რვეულია დაზიანებული. მიუხედავად ამ თვალსაჩინო დეფექტისა, მაინც იძულებული ვიყავით, ჩვენი გამოცემის საფუძვლად ეს ხელნაწერი დავუყვადო. მიზეზი აშკარაა: არც ერთი დანარჩენი ორ ხელნაწერთაგანი ამაზე უძველეს ტექსტს არ შეიცავს, არამედ, რა-

¹ თუ $1\frac{3}{4} \times 20$, მივიღებთ 35 გვერდს; მაგრამ თუ მივიღებთ სახეში, რომ ანტვერპენის თვითმუდ გვერდში ყოველთვის A-ის $1\frac{3}{4}$ გვერდი როდია, არამედ ზოგჯერ ნაკლებიცაა, ავრთვევ 20 გვერდიც სრული არაა, არამედ მთელი გვერდის მესამედი აკლია, — ცხადი იქნება, რომ ანტვერპენის გამოცემის აღნიშნულ ტექსტს A-ში უნდა სჭეროდეს არა უმეტეს, მაგრამ არც უმცირეს, 32 გვერდისა, ანუ ორი რვეულისა.

² შეად. ჩვ. გამოც. 173_ა: „ხოლო ამ...“ = რუს. 205_გ.

³ სახელდობრ Ant. 180—181 (რუს. თარგმ. 205—206).

⁴ $1\frac{3}{4} \times 2 = 3\frac{1}{2}$ გვერდი (შეად. ჩვ. გამოც. 173 სხოლიო).

გორც ვთქვით, თნივე ამავე A-ისაგან ჩამომავლობენ. მეტსაც ვთქვით: A¹-ისა და A²-ის ტექსტი გაცილებით დაბლას სდგას A-ის ტექსტზე, თუმცა აშკარა შეცდომათა და დეფექტებისაგან არც ეს არის თავისუფალი. ეს შეცდომანი და დეფექტები განსაკუთრებით მაშინ უფრო თვალსაჩინო შეიქნება, როცა ქართულ ტექსტს ბერძნულ დედანს შეუდარებენ. რადგან ეს უკანასკნელი ხელთ არა გვექნება, ჩვენ ვისარგებლეთ რუსული თარგმანით¹, რომლის მიხედვითაც ჩვენს გამოცემაში აქა-იქ შემოვიტანეთ აუცილებლათ საჭირო შეკრება და შესწორებანი, სახელდობრ ისეთი შესწორებანი, ურომლისათაც ქართული ტექსტის გაკება უფლად შეუძლებელი იქნებოდა². ამავე თარგმანის კონტროლის ქვეშ შევაფსეთ A-ის ტექსტი A¹-იდან, სადაც კი ეს შესაძლებელი იყო³. ხოლო სადაც A-ის დაკარგული ადგილები აღარც სხვა ხელნაწერებში მოიპოებოდა, იქ რუსული ტექსტის მოკლე შინაარსი მოვათავსეთ (განსხვავებული შრიფტით), რათა მკითხველისთვის ნემსიისის თხზულების შეგნება გაგვეადვილებინა⁴.

12. ქართული ტექსტი თვით ხელნაწერებშივე თავებად დაუთვლიდა, მაგრამ თავების სათვალავი (ასომთავრულებით) ვველგანსისწორით არაა დასმული⁵, ზოგს თავს სათაური აქვს და სათვალავი კი არა⁶, ზოგანაც სათაურები არეულა და თავების შინაარსს არ შე-

¹ შეად. მისი წინასიტყვაობა, გვ. XXXIV და ჩვენი შენიშვნა შემოთ გვ. XV, სხოლიო მე-3-ე.

² ეს შევსება-შესწორებანი ჩვენ მოთავსებული გვაქვს დიდრონ სწორ ფრჩხილებში: [ ].

³ იხ. ჩვ. გამოცემა, გვ. 157₁—161₂₈; 164₂₀—167₂₈; 171₁—172₂, ამ ადგილებში ჩვენ ვეცადეთ ორთოგრაფია A-ის დანარჩენი ტექსტის მიხედვით შეგვესწორებინა.

⁴ იხ. ჩვ. გამოცემა, გვ. 32 სხოლიო **, 40—42 სხოლიო, 168—171, 173—174 (რაც ამ გვერდებზე კორპუსითაა დაბეჭდილი).

⁵ იხ. ბოლოში დამატება მე-IV-ე: შემდგომ თავისა **ჴ** ზის **ჴ¹**, ხოლო **ჴ²**-ის შემდგომ ზის **ჴ**.

⁶ იხ. იქვე ის თავები, რომლებიც აღნიშნული გვაქვს ნულებით.

ეფერება¹; თვით თავების თანამიმდევრობა ეველგან ისეთი არაა, რა-გორიც რუსულ (=ბერძნულ) ტექსტშია²; ერთგან რუსულ (=ბერძნულ) ტექსტის ორთავი ქართულ ხელნაწერში ერთ თავადაა წარმოდგენილი³. სწორედ დავინახეთ, ეს უსწორ-მასწორობანი შეგვესწორებია და დეფექტები შეგვეკვსო. ამ მიზნით: სთვალავი ყოველ თავს დავეუსვით, მხოლოდ ასომთავრულების ნაცვლათ ლათინური ციფრები ვიხმარეთ; არეული სთვალავი და სათურები შევასწორეთ; რაშელ თავსაც სათურები აკლდა, ჩვენ თვითონ წავაწერეთ, თვით თავის შინაარსისა და რუსული ტექსტის თანახმად⁴; თვით

¹ მაგალ.: მე-9-ე თავს ხელნაწერში სათურად აწერია „სასმენელთა-თვს“, მის ტექსტში კი ლაპარაკია შე ხ ე ბ ა ზ ე და არა სასმენელზე; მე-14-ე თავს აწერია „ოუტყუისა სულისა-თვს“, ნამდვილათ კი მასში ლაპარაკია ს ი ტ ყ ვ ე რ ი ს ა სულისა-თვს, ხოლო „უტყვი სულის“ შესახებ ნემესიოსი საუბრობს მე-16-ე თავში; მე-17-ე თავს ხელნაწერში აწერია „განწვალებაჲ უტყვსავე სულისა“. ნამდვილად კი იქ ლაპარაკია „გულის-მთქუმელობისა-თვს“; მე-27-ე თავში ლაპარაკია „წინაღრჩევეითისა მიდრეკისა-თვს“, ხელნაწერში კი მას აწერია: „სხუაჲ განწვალებაჲ“; ჩვენი გამოცემის მე-29-ე თავის ალაგას ხელნაწერში მოთავსებულია მე-32-ე თავის ტექსტი, რის გამოც ამ თავების სათურები ხელნაწერებში ტექსტის შეუფერებელია; კერძოდ ჩვენი გამოცემის მე-29-ე თავის ტექსტს ხელნაწერში აწერია სათურათ: „ოუნებლიითისა-თვს“ (A217).

² იხ. დამატება IV და შეად. ჩვენი გამოცემის შემდეგი თავები: 8, 9, 20, 21 და 32.

³ იხ. ხელნაწერის თავ. **სხ**, რომელიც უდრის ჩვენი გამოცემის (აგრეთვე ბერნ.-რუსულის) ორ თავს: 39—40; აგრეთვე მე-44-ე თავის ერთი ნაწყვეტი პირდაპირ ზედმიბეჭულია ჩვენი გამოცემის მე-42-ე თავის (ხელნაწ. A¹-ის **ჰ**) ტექსტზე. მაგრამ, შესაძლოა, A-ში ეს ნაწყვეტი ცალკე ფურცელზე ყოფილიყო დაწვეული და მხოლოდ A¹-ისა და A²-ის დედნის გადმომწერს მიეზას **ჰ**-ის ტექსტზე.

⁴ ეს სათურები დიდრონ და სწორ ფრჩხილებში გვაქვს მოთავსებული. ფრჩხილებში ჩაუსმელი დაგვიჩა მხოლოდ პირველი თავის სთვალავი და სათური (გვ. 3). ამას გარდა, ამ თავის სთვალავის წინ მდგომი ორი სიტყვა „თავონად თქუმული“ (3₄) უმჯობესი იყო სრულ-

რიგი (თანამიმდევრობა) თავების ქართული ხელნაწერებისავე დავი-
ცავით¹, კარდა ერთი შემთხვევისა, სსსკედობრ, მე-29-ე თავი თა-
ვის ალაგას დავაბრუნეთ²; ერთ შემთხვევაშიაც ხელნაწერის მთლიანი
ტექსტი ორ თავად გავყავით, რუსულ-ბერძნული გამოცემის თანახმად:
ეს თავებია მე-39-ე და მე-40-ე. ეგვიპტე ეს ტექსტებს გამოცემის
შესაფერ ადგილას გვაქვს აღნიშნული³.

1 მ. ხელნაწერებში ქართული ტექსტი ნაკვეთებად დაყოფი-
ლი ზრარის; მაგრამ, აქა-იქ, ზოგიერთი წინადადება ასომთავრულით
იწყება. ასეთი დაყოფა ზოგან რუსულ-ბერძნული ტექსტის დაყოფას
უდრის, ზოგან კი დიდი ასობა დაწვეთული წინადადება წინა აზრის
გაგრძელებას ან განმარტებას წარმოადგენს. პირველ შემთხვევაში

ლიად არ დაგვებუქდა ტექსტში, რადგან მისი საბადლო „თავი I“ იქვე
გვაქვს დაბეჭდილი (იხ. ლექსიკონში სიტყვა „თავთანად“). უფრო
ვრცლად ამაზე იხ. ქვემოთ მესამე სხოლიო.

¹ ასე მოვიქცით, რადგან, შესაძლოა ასეთივე რიგი ყოფილიყო
იმ ბერძნულ დედანში, საიდანაც პეტრიწს უთარგმნია.

² ამისი მოტივი იხ. ჩვ. გამოც. გვ. 125, სხოლიო

³ ორიოდე შენიშვნა საკუთრივ წიგნის სახელისა და პირველი თა-
ვის სათაურის შესახებ. პირველ თავს არც ერთის ქართული ხელნაწერის
ტექსტში არც ცალკე სათვალავი უზის და არც საკუთარი სათაური.
როგორც რუსული თარგმანის ავტორი, ბ-ნი ვლადიმირსკი, მოწმობს
(стр. 19; примѣч. 2-ое), ამ თავს არც ბერძნული ტექსტის საუკეთე-
სო გამოცემებში ჰქონია განცალკევებული სათაური. სამაგიეროდ, ერთს
საუკეთესო ბერძნულ ხელნაწერში (Кодексъ Аугсбургскій 3—XIV вѣ-
ка) ამ თავს ჰქონია საკუთარი სათაური: Περὶ φάρμακων ἀπορίας,
ე. ი. სწორეთ ის სათაური, რომლითაც ცნობილია მთელი თხზულება;
სწორეთ ასეთისავე სათაურით არის აღნიშნული ამ თავის საძიებელი
ერთ ქართულ ხელნაწერის (A²) სარჩევში (ფურც. 280a); ამ საბუთებშიც
ძალით, ჩვენს გამოცემაშიაც ამ თავს საკუთარი სათვალავი და სათაური
(„ბუნებისა-თვის კაცისა“) გავუკეთეთ და იქვე გამოვთქვით მოსაზრება,
რომ, შესაძლოა, თვით ბერძნულშიაც მთელს თხზულებას ამ თავის სათა-
ურისაგან მიეღოს სახელი (ჩვ. გამოც. გვ. 3, სხოლიო 5—6 სტრაქო-
ნებისა).

ახლა, როცა მთელი თხზულების სრულს სათაურს დავაკვირდით,
დავრწმუნდით, რომ ჩვენი მოსაზრება სრული კეშმარტებაა მხოლოდ.

ჩვენც ნაბეჭდი ტექსტი ახალ ნაკვეთად დავიწეთ, მეორე შემთხვევაში კი, რაღა თქმა უნდა, ტექსტი გადაბმითვე დაიბეჭდა. უფრო სშირათ თავების ნაკრებად დაყოფა რუსულ-ბერძნული გამოცემის თანახმად გვაქვს შესრულებული, ზოგანაც (იშვიათათ) ასეთი დაყოფა თვითონ ჩვენ გვეკუთვნის, — რაც მუდამ სხვალითავე გვაქვს აღნიშნული შესაფერი სტრიქონის ჩვენებით.

14. ჩვენი გამოცემის ძირითად ხელნაწერში (A-ში) **სასვენებელ ნიშნებად** აქა-იქ ნახმარია ორწერტილი (:), ზოგან ორწერტილ-ხაზი (:-) და უფრო იშვიათათ თანამედროვე მძიმის მსგავსი ნიშანი. მეორე ხელნაწერში (A¹) ამ ნიშნებს გარდა გვხვდება ერთწერტილიც. თითო წერტილი გვხვდება A-ის იმ ფურცლებზედაც, რომელნიც შემდგომ არიან ჩაკერებული (პირველი რეეულის 1—2 და 8—9 ფურცლებზე) და რომლებზედაც დაკარგული ტექსტი მე-18-ე საუკუნის ნუსხა ხუცურითაა აღდგენილი. ამას გარდა ორსავე ხელნაწერში ნახმარია სტრიქონთშორისი (სიტუვების ზემოდან და ქვემოდან) ნიშნები, რომელნიც მოხაზულაობით თანამედროვე მძიმეს, უფრო ბრტყალებს, მოგვაგონებენ, მაგრამ, როგორც სჩანს, დანიშნულება ამ ნიშნებისა არა აქვთ (ასეთივე სტრიქონთშორისი ნიშნები გვხვდება ჰეტრონის მიერვე ნათარგმნის „ვაჟშირნი“-ს ხელნაწერშიაც). მაგრამ ნემსიოსის წიგნის არცერთ ხელნაწერში ერთხელევე

საქმე აი როგორ უნდა ყოფილიყოს. მთელ თხზულებას თავდაპირველად სათაურად ჰქონია მხოლოდ ავტორის სახელი: „ნემსიოს ემესელ ეპისკოპოსისაჲ“ (ე. ი. წიგნი, ანუ თხზულება); შემდეგ პირველ თავს ჰქონია სათაურად ასეთი წარწერა: *Αὐτὸς ἡφ'αλαμῆδες περὶ φθσεαδ βυθῖραπαι* (რუს. თარგმ. XXXII—III; და стр. 19, прим. 1-0E), რაც უდრის ქართული თარგმანის: „ბუნებისა-თვს კაცისა თავთანად თქუმული“ (ჩვ. გამოც. შ₃-4), ე. ი. „მეთაური სიტყვა ბუნებისა-თვს კაცისა“ (იხ. ჩვ. ლექსიკონი, სიტყვა „თავთანად“); მართლაც ეს თავი მთელი თხზულების შესავალს და მეთაურ სიტყვას წარმოადგენს ადამიანის ბუნების შესახებ; რაღა თქმა უნდა, ამგვარს სათაურთან ამ თავს ცალკე სათვალავი აღარ დასჭირდებოდა. მაგრამ დროთა განმავლობაში ეს სათაური მთელი წიგნის სათაურად უხმარნიათ და მაშინ საჭირო გამხდარა პირველი თავისათვის როგორც ცალკე სათაური, ისე სათვალავიც.

მიღებულ ნიშნთა ხმარებაში არავითარი ერთგვარობა და თანმიმდევრობა დაცული არაა; ხშირათ ორწერტილი და ორწერტილ-ხაზი იქნის, სადაც, აზრის მიხედვით, უბრალო მძიმის დასმაც არ შეიძლება; და, პირიქით, მთელი პერიოდებისა და ხაკეთების დასასრული უბრალო მძიმითაც კი არ არის აღნიშნული. ცხადია, იმ ნიშნების უცვლელად დატოვება ჩვენი გამოცემის კითხვას მეტათ გააძიებდა, — იმავე ნიშნების ხმარების შეცვლა და მოდერნიზაცია, გინდა არქაიზაცია, თუ დაგვაშორებდა, თორემ დიდათ ვერ დაგვახლოვებდათვით პეტრიწის საპუნქტუაციო სისტემასთან; ამიტომ ვამჯობინეთ, ისევე ჩვენი დროის ნიშნები გვეხმარა: თუ პეტრიწის პუნქტუაციას ვერ დაუახლოვდებით, თანამედროვე მკითხველს მაინც აღარ გაუუხელებთ დაბეჭდილის წაკითხვას¹.

¹ როგორი იყო თვით პეტრიწის პუნქტუაცია, ეს მისი ხელნაწერებიდან უნდა გავიგოთ, მაგრამ დღემდე არც ერთი მისი ავტოგრაფი ცნობილი არაა. მის მიერ ნათარგმნის «კავშირნი»-ს უძველესი ხელნაწერი, რომელიც დღეს «საისტორიო საზოგადოებას» ეკუთვნის, მე-**XII**—**XIII**-ე საუკუნეზე აღრინდელი არაა; რაც შეეხება კერძოდ ნემესიოსის წიგნის თარგმანს, მისი უძველესი ხელნაწერი, როგორც ზემოთ დავინახეთ, სრული ორი თუ სამი საუკუნითაა დაშორებული იოვანე პეტრიწის დროს. შეგვეძლო მიგვემართა პეტრიწის მასწავლებლის ეფრემ მცირის პუნქტუაციისათვის (იხ. ე. თაყაიშვილის *Описание рукописей... I*, стр. 716—717; შეად. საეკლესიო მუზეუმის ხელნაწერი № 24, ფურც. 4, გვ. 1 ა და ბ), და ერთხანათ კიდევაც ვფიქრობდით, ამ რთული სისტემით გვესარგებლნა, მაგრამ, როცა ზემო დასახელებულს „კავშირნი“-ს უძველეს ხელნაწერს გავეცანით, ამ განზრახვაზე ხელი ავიღეთ: ამ ხელნაწერის პუნქტუაცია იმდენათ განსხვავდება ეფრემის პუნქტუაციისაგან, რომ საეჭვო ხდება, პეტრიწონის მონასტერში ნამოღვაწევი მოწაფე შავმთელის მოძღვრისა დიდხანს შერჩენოდეს თავისი მასწავლებლის მიერ შემოღებულს საპუნქტუაციო სისტემას; შესაძლოა, იმ არასოდესაც არ ყოფილიყოს ამ სისტემის მიმდევარი.

საჭირო შესწორება ნიშნების ხმარებაში: გვ. 29₂ შემდგომ სიტყვებისა „ზედათა ყბათა“ უნდა დაისვას ბრჭყალები და ტირე („—“); სამაგიეროთ ბრჭყალები უნდა ამოიშალოს მე-23-ე სტრიქონიდან შემდგომ სიტყვისა „ყბათა“. — 30₁, შემდგომ სიტყვისა ს უ ლ ი უნდა დაისვას ბრჭყალები ასე: სული“. — 58₂ შემდგომ სიტყვისა ა რ ა მ ე დ უნდა

15. სიტყვის თავსართები, თანდებულები, რთული სსხელები და რთული ზმნები ხელნაწერებში სხვადასხვა ადგილას სხვადასხვა გვარათ იწერება: ზოგი თავსართი და თანდებული, აგრეთვე საკაკში-რო ნაწილაკი იმ სიტყვასეა გადაბმული, რომელსაც ეკუთვინის, ზოგი კი — განცალკევებით იწერება; ბევრჯერ ერთი და იგივე თავსართი და თანდებული ერთსა და იმავე ხელნაწერში გადაბმით იწერება, ზოგან კი — ცალკე ზის. აგრეთვე რთული სსხელებისა და რთული ზმნების ნაწილები ზოგან გადაბმულია, ზოგან — განცალკევებული:

ჩვენს გამოცემაში შემდეგი წესი დავიცავით:

ა) თავსართები: გარე, მიმო, წინა (=წინ), და, ზედა (=ზედ), თანა (=თან), არა (=არ) და მისთანანი ეველგან იმ სიტყვასთან გადაბმით დავბეჭდეთ, რომლის ნაწილსაც შეადგენენ, ასე: განშორებაჲ, თანატომ, გარეშემოდებაჲ, ზესთმდებარი, არმოქენებაჲ და სხვანი¹.

ბ) თანდებულები: გან, თჳს (=თჳნ), მიერ, ებრ, წილ, მიმართ, ზედა, თანა, შინა, შორის და ურთ ჰატარა რკალით (-) გადავავთ იმ სიტყვასთან, რომელსაც უკან მოსდევენ და განავებენ:

დაისვას მძიმე (ა). — 59₁ შემდგომ სიტყვისა „ქონებად“ უნდა დაისვას მძიმე (ა). იმავე გვერდზე მე-23-ე სტრიქონში შემდგომ სიტყვისა „ორ-ღანებრივად“ ზის წერტილი (.), რომლის ნაცვლად უნდა დაისვას მძიმე (ა), ხოლო წერტილი უნდა გადატანილ იქმნას მე-24-ე სტრიქონში შემდგომ სიტყვისა „შესაქმებრივი“. — 70₂₁ სიტყვა ვინაჲ „სჯობს მძიმე-ებში ჩაისვას. — 101₁₈ სიტყვები „არამედ არსაჭიროთა“ უმჯობესია ჩაისვას მძიმეებში. — 111₁₃ შემდგომ სიტყვსა „ნაველი“ მძიმე ზემდგომია და უნდა გამოირიცხოს. — 112₁₈ შემდგომ სიტყვისა „მიიზიდვის“ უნდა დაისვას მძიმე (ა). — 140₈ შემდგომ სიტყვისა „ვიდრე-მე“ უნდა დაისვას წერტილმძიმე (;). — 152₈ შემდგომ სიტყვისა „აწ უკუ“ უნდა დაისვას მძიმე (ა).

¹ ამიტომ სრულიად უადგილოა რკალი სიტყვაში: თან-მესხეულო-ბაჲ (47₂₀), რომელიც ურკალოთ გადაბმით უნდა დაბეჭდილიყო. გადაბმით უნდა დაბეჭდილიყო სიტყვა „თანააც“ (125₁₂), რომელშიაც „თანა“ თავსართია, ჩვენ კი შეცდომით ცალკე გავვიშვია კორექტურაში. მაგრამ სიტყვა „არკიდოვნებით“ (62₁) შეცდომითაა ასე დაბეჭდილი, იგი უნდა გაიყოს ორ სიტყვად: არ კიდოვნებით, რადგან აქ (აზრით) ორი სიტყვაა და არა ერთი.

სუფისა-გან, რკინისა-შივერ, თქემისა-თვს, ამათ-შორის, დახუდომისა-ებრ, თვსდა-მიმართ, ცხრეელთა-ზედა, უოვლით-ურთ და სხვანი¹. მაგრამ, როცა ეს თანდებულები ზმინისართის ნაწილს შეადგენენ, მასინ ჰირდაზირ ურკალოთ გადაბმით იბეჭდებიან, ასე: ვინამთვან, მისთვს და სხვანი². გადაბმითვე (ურკალოთ) იბეჭდება თანდებულები: მდის და და (=დ): კიდეთამდის (88₄), ამისდა (17₁₁), ამათდა (17₄), კვდეთადა (9₁₁) და სხვანი.

გ) სკავშირო ნაწილსკები: ცა (=მცა), ვე, ლა ჰირდაზირ გადაბმით დავსტამბეთ: მიმართებიტა (7₃), არამცა (12₂), მოკუ-დავადმცა (12₇), ესრეთა (9₂₉), ესრეთვე (10₁) და სხვანი³. — ხოლო სიტყვები: მე, რე ზატარა რკალით გადავებით იმ სიტყვებ-ზე, რომელთაც კვითვნიან: ვიდრე-მე, რამთა-მე, რამ-მე, უმტკი-ცესნა-რე (59₄), უმხარკესად-რე (60₁₉, 73_{15,16}) და სხვანი. მა-გრამ, როცა ამ სიტყვებს (მე, რე) წინ მიუძღვის რომელიმე თანდებ-ბული, მასინ თანდებულთან ერთათ გადავებით მთავარ სიტყვას ასე: ქესწანისკისთა-განრე (59₄) და სხვანი.

დ) ზატარა რკალებით გამოყვავით ზმინის თავსართს და ძირს შუა ჩამატებული სიტყვები: მცა, რამე, ვითმე და სხვანი, ასე: შე-მცა-იცვალა (70₁₅), ად-რამე-ვარჩიოთ (129₁), შეცა-ვითმე-ემ-თხუა (129₅) და სხვანი.

ე) კითხვის გამომხატველი s და სხვისი ნათქვამის გადმომცე-ბული ო ჰირდაზირ გადაბმით დავსტამბეთ: შექმნა იგი (3₁₂), შეენ-დოო (13₁₀) და სხვანი.

¹ გასასწორებელია რკალის ულაგოთ დასმა სიტყვაში: კაცისა-თვს 18₂₈₋₂₉ (დაბეჭდილია: კაცი-სათვს). — ხოლო ერთგან გასასწორებე-ლია თვით თანდებული: 47₂₇ დაბეჭდილია „კაცთა-განი“, თანაზად ხელ-ნაწერისა; უნდა გასწორდეს ასე: „კაცთა-გან“; ხოლო დაბეჭდილი ფორ-მა უნდა აპარატში ჩატანილ იქმნას.

² სამწუხაროდ ერთგან შეცდომით დასტამბულია „ამიერთა-გან“ (108₆), რომელიც უნდა გასწორდეს ასე: „ამიერთგან“.

³ უნდა გასწორდეს რკალის უადგილოთ ხმარება სიტყვაში: არცა-მცა (12₈), ასე: ა რ ც ა მ ც ა .

ვ) ასევე გადაბმით დაგებულ შემოკლებული შემწეობითი ზმნაც მესამე ზირისა: აღსარებულა (6₄), შემტკიცებულა (13₁₅), სხეულა (50₂₆) და სხვანი. ხოლო სრული ზმნა იმავე ზირისა (არს) შედამ ცალკე იბეჭდება¹, კარდა სიტყვის „ჯერარს“ რომელზედაც ის შემდეგი მუხლი.

ზ) რთული კავშირები და ზმნისართები: ნუთუ, ანუთუ, გინათუ, არათუ, არცადათუ, გინათგან, რაჟამს და მისთანანი, აგრეთვე ზმნისართად ქცეული ფრაზა „ჯერ+არს“—უველგან გადაბმით ისტამბებიან, ასე: გინათუ (3₉), ანუთუ (3₁₂), უკუწთუ (12₂), ვინათგან (13₁₄), დადათუ (21₁₁), რაჟამს (43₁₀), ჯერარს (20₂₁) და სხვანი².

ბ) ასევე გადაბმით იბეჭდება ის რთული სახელები (არსებითი, ზედსართავი, რიცხვითი, ნაცვალსახელი, სახელზმნა, მიმღეობა), რომელთა ზირველი ნაწილი ბოლოკვეცილია: ცხელენერტი (9₁₄), კეტყაოანი (9₁₉), ერთმეოფი (8₁₂), ქმნილწარმოდგომილი (72₁₁), ასოქმნად (62₂), ასოყოფა (62₃) და სხვანი³. ხოლო როცა წინა ნაწილი ბოლოსრულადაა წარმოდგენილი, მაშინ რთული სიტყვის ნაწილებს ჰატარა რკალით გაკავშირებთ, ასე: გულის-თქუმანი (5₁₁), ქუწყანის-ნაწლები (9₁₀), გულის-ხმის-ყოფანი (9₂₇), მაცხოვრებელი

¹ იხ. მაგალ. შემტკიცებულ არს (51₂₃₋₂₄), აღმოჩენილ არს (52₁₁) და სხვანი.

² უნდა გასწორდეს შეცდომა 40₁, ასე: არათუ; შეცდომითვე ერთხელ ცალცალკე დაგვიბეჭდია ნაწილები სიტყვისა „ჯერარს“ 142₂₄, რაც უნდა გასწორდეს ისე, როგორც აქ იბეჭდება.

³ ამიტომ უმჯობესი იქნებოდა ურკალოთ გადაბმით დაგვებულად სიტყვებიც: მესაჯრმე-ქმნილმან (13₄), ლის-ყოფად (17₁₃), პირველ-დაწესებული (29₂₀), უმსგავსო ნაწილი (59_{10-11,18}); უნდა გადაბმით ვიგულისხმოთ სიტყვა „ესევეითარი“ 102₁₄₋₁₅, სადაც ამ სიტყვის პირველ ნახევარს აკლია გადასატანი ნიშანი („ესე-“); რკალი ზედმეტია სიტყვაში „თვთ-კელმწიფე“ (162₁₃). რომელიც აგრეთვე ურკალოთ გადაბმულად უნდა ვიგულისხმოთ.—რკალით გაგვიყვია სიტყვა „ოსტრა-კუთა“ (15₁), რაც ამ უცხო სიტყვაში (იხ. ლექსიკონი „ოსტრაკუმი“) სრულიად ზედმეტია და უნდა სიტყვა დაბეჭდილიყო სრულიად ურკალოთ გადაბმით: „ოსტრაკუთა“.

ბისა-მიმსრავნი (9₂₈), კეთილად-მსახურება (7₈₋₉), გულის-სიტუება (10₇) და სხვანი მრავალნი¹.

თ) რკალითვე ვაკავშირებთ იმ რთული სიტყვების ნაწილებსაც, რომელნიც ერთისა და იმავე ძირის განმეორებას წარმოადგენენ: ურთი-ერთას (8₃), ერთი-ერთას (16₃) და სხვანი². მაგრამ კავშირით „და“-თი დაკავშირებული ნაწილები რთულის სიტყვისა ცალცალკე იბეჭდება³.

ი) ცალცალკე იბეჭდება რთულის მიმოხვრადის ჩმნის ნაწილებიც: სახელ სდგეს (16₂), კელ ვეთ (9₅), სახელ იდებოდა (97₁₅) და სხვანი⁴.

16. ხელნაწერებში სიტყვები მომეტებულ ნაწილად ქარავშიანი. ასეთი სიტყვები უფლებან გავხსენით, იმ სიის თანახმად, რომელიც აქვე იბეჭდება:

ა დ — არაშედ	გ ლი — გული	გ ნი — განი
არ ე — არაე	გ შო — გამო	გ რ — გარ
ა ქ ს — აქუს	გ ნ — გან	გ რ და — გარდა
ბ ნ ბ ე — ბუნება	გ ნ გ ბ ე — განგება	გ რ ე — გარე

¹ ამიტომ უმჯობესი იქნებოდა რკალით გადაგვება სიტყვები: თითოეულად ფესუანისა (10₂₋₃), შემდგომითი შემდგომად (9₁, 10₁₃), კულად გებისა-თვს (150₂₉); პირიქით უნდა რკალი ჩაისვას სიტყვაში: „ამათგანნიცა“ (24₂₈) ასე: ამათ-განნიცა, — აგრეთვე სიტყვაში: „თავისუფალ“ ასე: თავის-უფალ (142₂₄), — აგრეთვე სიტყვაში: „შობათმეტყულებლად“ — შემდგომ პირველი ნაწილისა: „შობათ-მეტყულებლად“.

² ამავე წესის მიხედვით უმჯობესი იქნებოდა, შემდგომი სიტყვაც რკალით გადაგვება, რომლის ნაწილებიც, მართალია, ერთის ძირის განმეორებას არ წარმოადგენენ, მაგრამ ერთისა და იმავე მნიშვნელობისანი კი არიან: უ ტ ე უ თ ა უ გ უ ნ უ რ თ ა 11, სადაც სიტყვა „უტეუთა“ იმავე უგონურს ნიშნავს (იხ. ლექსიკონში „სიტყუა“).

³ ორგან-სამგან ამგვარი სიტყვები შეცდომით გადაბმით დაგვიბეჭდნია, რომელნიც ასე უნდა გასწორდენ: 28₃ ოც და ოთხი; 28₇ ოც და; 43₆ აწ და.

⁴ უნდა გაიყოს შეცდომით ერთათ დაბეჭდილი ნაწილები ზმნისა (54₂₁) „ერთ ე ქ მ ნ ე ბ ის“ ასე: ერთ ე ქ მ ნ ე ბ ის; აგრეთვე უნდა გაიყოს ერთათ დაბეჭდილი ნაწილები ზმნისა: ძალს ცემს (123₂₀).

დ^ბ — დიდები
 დ^ბისა — დიდებისა
 ეს^რთ — ესრეთ
 ვ^ს — ვითარცა
 ვ^ე — ვიდრე
 ვთქ^თ — ვთქუათ
 ვინ^ა — ვინაჲ
 ვ^რ — ვითარ
 ვ^რი — ვითარი
 ზ^ს — ზედა
 თ^ს — თანა
 თ^ნრ — თხნიერ
 თ^ნრ — თხნიერ
 თ^ს — თჳს
 თ^სით — თჳსით
 თქმ^ა — თქუმაჲ
 კ^დ — კუადად
 კ^თლ — კეთილ
 მ^თ — მათ
 მიმ^რთ — მიმართ
 მ^რ — მიერ
 მ^რთ — } მიმართ
                   } მამართ
 მ^რვლ — მრავალ
 მ^ს — მას
 მეფ^ბა — მეფეობაჲ
 მქმ^ბა — მთქმედებაჲ
 მ^ჩნ — მამინ

მს^ლდ — მსოფლად
 მ^დ — მირველად
 მ^სდ — მირველისად
 მ^ლ — მირველ
 მ^{ლი} — მირველი
 შ^ა — შამსა
 შ^მ — შამ
 რ^რ — რამეთუ
 რ^ს — რათა
 [თ^რ]თ — [თ-]ურთ¹
 რ^ი — რამელი
 რ^თა — რამელი
 რ^ლ — რამელ
 რ^{ნი} — რამელნი
 რ^ნ — რამელნი
 რ^{ის}თ^ს — რამელისა, თჳს
 რ^{ის}ა — რამელისა
 რ^{ის}გ^ნ — რამელისა-გან
 რ^სა — რამელსა
 რ^სს — რაჳს
 რ^ა — რაჲ
 ს^{ლი} — სული
 ს^მმი — საბამი
 სიწ^დე — სიწმიდე
 სმ^დსოდ — სამარადისოდ
 სს^წლი — სასწაული
 სც^ნრ^ს — საცნაურ^ას
 სხ^დ — სხუად

¹ ეს თანდებული „ურთ“ ხელნაწერში მუდამ იწერება წინ „ასრ“
 „თ“-ის მიმატებით: თ^რთ^რთ^რთ^რ; ეს ასო „თ“ არის მოქმედებითი
 ბრუნვის დაბოლოება და არა თანდებულის ნაწილი. ამიტომ, როცა „მამ-
 გალ.“ ხელნაწერშია: კა^ცი^თ^რთ, ხვენ ვებქლავთ: კა^ცი^თურთ.

სხ ^ლ — სხელ	ჟ ^ფ — ჟოფ
სხ ^დ — სხუად	შ ^ა — შინა
უკ ^ტ — უკუტ	შ ^დ — შემდგომად
უგ ^თ — უგუთ	შ ^{დთა} — შემდგომადთა
უფ ^რ — უფრად	შ ^ნ — შინ
ქ ^ბ — ქება	შ ^ს — შორის
ქ ^{ეთა} — ქრისტეანეთა	შ ^{სს} — შორისს
ღ ^ა — ღმერთსა	შ ^{სისა} — შორისისა
ღ ^თ — ღმერთი	ჩ ^ნ — ჩუენ
ღ ^{თისა} — ღმერთისა	ცხ ^რ — ცხრება
ღ ^{თათა} — ღმერთათა	წ ^{თა} — წმიდათა
ღ ^ნ — ღმერთნი	წ ^{და} — წმიდასა
ღ ^{და} — ღმერთისა	წ ^წ — წმიდასა
უ ^ა — უაუგას	ჭ ^ტ — ჭეშმარიტ
უ ^{თა} — უაუგათა	ჭ ^{ტბ} — ჭეშმარიტება
უ ^ი — უაუგაი	ხ ^ნ — ხოლო
უ ^{ისა} — უაუგასა	კ ^დ — კამად
უ ^{ითა} — უაუგათათა	კ ^{ის} — კამის
უ ^{ითრთ} — უაუგათით-ურთ	ჯ ^რ — ჯერას

ქარაგმინი სიტყვების განხილვის დროს ზოგჯერ იმავე ხელნაწერის იმ ადგილებით ვსარგებლობდით, სადაც ესევე სიტყვები უქარაგმოთ გვხვდება, ზოგანაც — ეპოქის ორთოგრაფიით. ქარაგმაგუნსელი დავტოვეთ ერთადერთი სიტყვა „ნებთაჲ“, რომელიც ერთხელ ქარაგმითა გვხვდება, ერთხელაც უქარაგმოთ, მაგრამ იმავე შედგენილობით (A 169_{5,6} = ჩუ. გამოც. 97₁₂): ამ სიტყვის სამდგომო ორთოგრაფია და ეთიმოლოგია ჩვენთვის გამოურკვეველია¹.

¹ შეად. ეს სიტყვა ჩვენს ლექსიკონში. — შესაძლოა ამ სიტყვას რომელიმე ნათესაური კავშირის ჰქონდეს სიტყვასთან „ნები“, რომელიც გვხვდება წიგნში: „წარტყუნვაჲ იერუსალმისაჲ“ (გვ. 8, სტრიქ. 23) და რომელსაც ნ. მარტი სთარგმნის სიტყვითა *ладонь* (Г. и Раз. IX, თარგმანი გვ. 3, სტრიქ. 24—25), მაგრამ ჩვენთვის ეს კავშირიც ურკვეველია. — სამაგიეროდ ამ სიტყვის მნიშვნელობა, რომელსაც გვირ

17. ჩვენი გამოცემის ძირითადს ხელნაწერში (A) საკმაოდ მოიხილება უბრალო წერიითი შეცდომანი და თავისებურობანი.

ა) შეცდომათა რიცხვს ეკუთვნის: ერთისა და იმავე ასოს ან მარცვლის ზედიზედ გაშეორება, ერთის ნაცვლათ სრულიად სხვა (მაგრამ მსგავსის) ასოს ხმარება, ერთი-მეორის ადგილას გადასმ-გადმოსმა, სრულიად სხვა ასოების და მარცვლების ჩამატება, ან მთელი სიტყვების, მარცვლებისა და ასოების დაკლება, გადაშწერის მიერ, ნებისით¹ ან უნებლიეთ, სიტყვების გამოცვლა და სხვანი.— ზედმეტი ასოები და მარცვლები ყველგან გამოფრიცხეთ, დაკლებულები შევავსეთ (სწორი ფრჩხალებით [ ]), ხოლო ადგილშეცვლილნი—თავთავის ალაგას დავაბრუნეთ. რაც შეეხება გადაშწერის მიერ, ნებისით ან უნებლიეთ, დამახინჯებულს ადგილებს, მათი შესწორება მხოლოდ იქ ვსცანით შესაძლოდ, სადაც ამის ნებას თვით ქართულისავე თარგმანის კონტექსტი ან რუსული გამოცემის სხვალითაში შეტანილი სიტყვა-სიტყვითი თარგმანი ბერძნული ტექსტისა იძლეოდა². ჩვენ-მიერ შეტანილი შესწორებანი ამ შემთხვევაშიაც სწორი ფრჩხილებით

კვეს რუსული თარგმანი (уменьшенное число. იხ. ჩვ. ლექსიკონი), შუქსა ჰფენს „ვეფხის ტყაოსნის“ სიტყვას: „ნებასა“, „ნება-ნებასა“ (1903 წლ. გამოცემა, ხანები 106, 210, 352, 860), რომელსაც ჩვენი კომენტატორები განმარტებენ ასე: „ნელა, ნელ-ნელა“ (კარიჭაშვილი, აბუ-ლაძე), მაგრამ, აზრით და კონტექსტით, ეს სიტყვა აღნიშნულ ტაეპებში ყველგან უმჯობესია აიხსნას ასე: ჩქარა, ჩქარ-ჩქარა.

აქა-იქ ქარაგმის გახსნაში შეცდომა შეგვაპარია: 25₁₂ დაბეჭდილია „უკეთუ“, უნდა გასწორდეს ასე: „უკუტეთ“, როგორც ხელნაწერის დროთოგრაფია მოითხოვს.

¹ ვგულისხმობთ იმ შემთხვევას, როცა გადამწერს თავისებურათვის ესა თუ ის ადგილი და დედნის საეჭვო კითხვას თვისი შეგნებისდაკვალად ასწორებს.

² შეად. მაგალ. ჩვ. გამოცემა 26₄₋₇ და იქვე სხოლიო; 43₁₂₋₁₈ და სხოლიო და სხვანი. ზოგან შესწორება უფრჩხილოთაც დაგვირჩა, მაგრამ აპარატში ყოველთვის ნაჩვენებია ხელნაწერის შეცდომაც (იხ. 72₃₋₉ და სხვ.).

[ ] აღვნიშნეთ, ხოლო ხელნაწერის შეცდომანი აპარატში მოვს-
თავსეთ¹.

ბ) ხელნაწერ A-ის უბრალო წერითს თავისებურებას წარმოად-
გენს ასო უ-ნის გამოხატვა: ზოგჯერ ჯგუფითა u^2 (ძლიერ იშვი-
თათ, ისიც მარტო სათაურებში), ზოგჯერ — uu -ითა (ძლიერ ხში-
რათ) და ზოგჯერაც — შემოკლებულათ მარტო u -ით. უკანასკნელი
ფორმა უ-ნის გამოხატვისა A-ში საკმაოდ ხშირია².

A'-ში ასეთსავე თავისებურებას წარმოადგენს ასო „ა“-ის ხმა-
რება ნაცვლად „ა“-ნის. ეს თავისებურება A-ის იმ ფურცლებზედაც
გვხვდება, რომელნიც შემდგომ არიან მის პირველ რეგულში ჩაკერე-
ბულნი და რომლებზედაც ტექსტი მე-18-ე საუკუნის ხელითაა გად-
მოწერილი.

პირველი კვარის თავისებურებანი ჩვენ უველგან უ-ნით შევ-
ცვალეთ; ხოლო, სადაც ხელნაწერში ა-ნის ნაცვლად „ა“ იყო, აქ
ჩვენს გამოცემაში უველგან ა-ნი აღვადგინეთ.

¹ სამწუხაროდ, ზოგან ჩვენ მიერ ჩატანილი სიტყვები და სიტყვის
ნაწილები უფრჩხილოდ დაგვრჩენია, ზოგანაც ფრჩხილები და ახალი
ასო უალაგოა და უნდა ამოიშალოს. სწორი ფრჩხილები და ჩამატებუ-
ლი ასოები უნდა ამოიშალოს შემდეგს გვერდებზე და სტრიქონებში:
39_{1,2}, 62₂. სამაგიეროდ: 137₁₈ სიტყვა „ვიდრე-მე“ უმჯობესი იქნე-
ბოდა ასე დაბეჭდილიყო: „ვიდრე[-მე]“. — გვ. 47, სტრიქ. 1-ში ორი
სიტყვაა გასასწორებელი, სახელდობრ: ფრჩხილებში ჩასმული „ბერძენ-
ნი“ უნდა ამოიშალოს და მის მაგივრად ჩაიწეროს „ელლინნი“, ხოლო
სტრიქონის ბოლოდან მეორე სიტყვა „სულთა“ უნდა გასწორდეს ასე
„სულთა“ და ჩაისვას დიდ სწორ ფრჩხილებში. — 148₂, მეორე სიტყვა
უმჯობესი იყო ასე შეგვევსო: [აღ]წვალებანი.

² ეს ფორმა უ-ნის გამოხატვისა (ჰ-ით) საკრიტიკო აპარატში ჩვენ
მარტო I-ელი თავის დასასრულამდე აღვნიშნეთ, სანიშნოდ (იხ. გვ. გა-
მაც. ტექსტი და აპარატი შემდეგი გვერდებისა და სტრიქონებისა: 5_{1,2};
6_{3,7,8}; 7_{1-2,7,11}; 8_{2,24}; 9₂₈; 11₂₃; 15₇; 18_{18,39}; 19₃; 20₂₄; 21_{1,2-3,14};
22_{18,21,27}). შემდეგი თავების აპარატში კი ეს განსხვავება აღარ შეგვე-
ტანიდა. — ერთგან ხელნაწერის ფორმა ტექსტშიაც შეგვპარვია: ასთაკუნ
27₂₄, რაც უნდა გასწორდეს ასე: ასთაკუნი.

18. ძრითადის ხელნაწერის **ორთოგრაფია** უურადლებას იქცევს რუევით შემდეგი სიტყვების მართლწერაში:

ებისკობისი = ებისკობისი,

ანგელისი = ანგელისი,

აირი = აირი, ჭურა = აურა,

ნებისთი = ნიესითი,

უნებლიეთი = უნებლიითი.

ეს ფორმები ნაბეჭდ ტექსტშიაც უცვლელად შემოვიტანეთ.

ორთოგრაფიულ თავისებურებად მიგვაჩნია A-ის მიერ ერთგვარ სისტემად მიღებული გამობატვა ჯგუფისა «უე» ჯგუფითა „უტ“ როგორც სიტყვების საფუძვლებში, ისე საფუძველთა დასასრულში და სიტყვის დაბოლოებაში. ამ ჯგუფის ასეთი ორთოგრაფია მე-XII-ე საუკუნის სხვა ტექსტებშიაც გვხვდება¹. აკადემიკოსი ნიკ. მარრი ერთს თავის გამოკვლევაში² ამ მოვლენას ეძახის «описка»-ს, მაგრამ ძნელია, უბრალო «описка»-დ ჩართვალს ის, რაც ზმ. დროის ხელნაწერთა მთელს რიგში ერთგვარ სისტემადაა ქცეული. თვით იოვანე ჰეტრიწისავე მეორე თარგმანის (სახელდობრ «კავშირნი»-ს) უძველეს, მე-XII—XIII-ე საუკუნის, ხელნაწერში, რომელმაც «საქართველს საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოებას» კუთვნიის და რომელიც ძლიერ ახლო სდგას ნემესიძის წიგნში გადმოთარგმნის დროსთან, აღნიშნული ზმ. სიტემა უკლებლად დაცულია. სწორეთ ამიტომ ჩვენ ვერ გავბედათ ამ სისტემის გამოცვლა და უკუ-

¹ იხ. მაგალითად, საველესიძე მუხეუმის ხელნაწერი № 24 (უცხოებ მცირის კრებული) რომელიც ზ. ეიხლანის კატალოგში, მე-XII-ე საუკუნის დასაწყისშია გადმოწერილი (მაშასადამე თანამედროვეა ნემესიძის წიგნის ქართულთა გადმოთარგმნისა) თვით ეფრემისავე ავტოგრაფიდან (Описание рукописей Тифл. Церковн. Музея, т. I, стр. 17). როგორც ზემოთ შევნიშნეთ, ამ ხელნაწერის ერთი ნაწილი ჩვენ გადმოწერილი გვაქვს და დასაბეჭდად დამზადებული. მთელ ხელნაწერში უკ-ის გამოხატვა ჯგუფითა „უტ“ ჩვეულებრივია.

² იხ. Тексты и Разыскания... т. IX: Исследование, стр. 67—70. მეტათ საგულისხმოა პატრიკეუმის მეცნაერისავე შენიშვნა ამ მოვლენის შესახებ იქვე მე-70-ე გვერდზე (სტრაქონეზი 1—12).

გდება, მხოლოდ აქა-იქ შევიტანეთ მცირეოდენი შესწორება¹ და გამანაკლი შევქმენით სიტყვისათვის „ჩნ“, რომელიც ხელნაწერში მუდამ ქარაგმის ქვეშ არის შემოკლებული და რომელიც უველგან გავხსენით ასე: „ჩუნ“²; აგრეთვე აღარ ავღადგინეთ ასო ც და უ-ნის შემდგომ იმ შემთხვევაში, როცა ხელნაწერში უ-ნის ნაცვლად ნახმარია „ჯ“ და გვერდთ უზის ჩვეულებრივი ე; ასეთ შემთხვევაში „უ“ უველგან ავღადგინეთ, „ე“-ნი კი უცვლელად დავტოვეთ (იხ. მაგალ. ჩვ. გამც. 153₆)³.

19. ფონეტიკური თავისებურობანი ძირითადი ხელნაწერისა მამულებულ ნაწილად უცვლელი დავტოვეთ. ან უმთავრესნი მათგანნი:

ა) დიალექტიური ვ-ის ზოგჯერ ხმარება, ზოგჯერ კი გამტოვება ხმოვანთა შორის და რ ის წინ: ცხოველი=ცხოელი; საშუკალ=საშუალბაჲჲ; ცხოვრებაჲ=ცხრებაჲ. ჩვენს გამოცემაში ორივე ფორმა დაცულია.

ბ) უცვლელი დავტოვეთ; აგრეთვე: შემდეგი ფორმებიცა სხეულანი=სხეულანი=სხეულანი და სხვანი⁴.

გ) ამგვართვე ხელუხლებელი დავტოვეთ ხმოვანების შემდგომ ი-ნის ღ-დ შესუსტებაც: წარმოიჩინეს=წარმოაჩინეს; მოინაყოფეს=მოინაყოფეს; მოიდე=მოიდე და სხვანი.

დ) ხელუხლებელი დავტოვეთ, რაღა თქმა უნდა, სრულიად განზომიერი გადასვლა ჯგუფებისა „სთ“, „სჯ“ და მისთანათა-- „შთ“-ად, „შჯ“-ად და სხვ., მაგალითად, სიტყვებში: უზეშთაეს (22₇), თანშეშჯაჲ (58₇) და სხვ.

¹ სახელდობრ ც გადავასწორეთ მ-ნად (ისიც არა ყოველთვის) მიცემითისა და მიმართულებითი ბრუნვების საფუძვლის დასასრულში. იხ. სიტყვები: მარჯუედ 36₈, 71₁₂₋₁₄; სუედ 145₂, 149₂₀; სუესა 145₂₂, 151₁₇. თუმცა, ვგონებთ, უმჯობესი იქნებოდა ტექსტშიაც ხელნაწერი-სავე მართლწერა დაგვეტოვებია.

² სამწუხაროდ ერთგან შეგვაპარვია ტექსტში (135₁₇): „ჩუნშორისთა-ზედა“, რომელიც უნდა გასწორდეს ასე: „ჩუნშორისთა-ზედა“.

³ იხ. მაგალ.: ჩუევაჲ 153₈ და სხვანი.

⁴ იხ. 11_{24, 25}; 12₆.

ე) ამავე საფუძვლით უგეგმავან უცვლელად დავიბეჭდა ხელნაწერთა „ც“ ნაცვლად ჯგუფისა „ძს“ სიტყვაში: ძალ შიც, ძალ უც და სხვ.

ვ) მაგრამ ეპოქის (XII საუკ.) ფონეტიკისათვის შეუფერებელი გვეჩვენა (A-ში) ხმარება არქაული ჯგუფისა „უი“ ნაცვლად ჯ-სი სიტყვებში: თუთიუელი, ღუინო, სხუთა, მიხუიდე, საფშუინველი, ძუირი და სხვ., — მაშინ, როცა ამ ფორმების გვერდით, იმავე ხელნაწერში, გვხვდება: თათუელი, ღზნო, სხუთა, მიხუდე, ძური, საფშუინველი და სხვანი. ტექსტში უზიარტესობა უკანასკნელ ფორმებს მივეცით, ზირველნი კი აზარატში შოვანავსეთ.

ზ) გავასწორეთ, აგრეთვე, ხელნაწერთა მიერ ფონეტიკურათ დამახინჯებული „გულის-კმის-ყოფა“ ასე: გულის-ხმის-ყოფა; ზირველი ფორმა კი აზარატში ვუჩვენეთ (49¹⁰⁻¹¹ და სხვანი).

ბ) გამოფრიცხეთ ასო „რ“ სიტყვაში „ურთი-ერთარს“, რაშელიც ტექსტში ასე დავბეჭდეთ: „ურთი-ერთას“, რადგან ხელნაწერში (A) ეს სწორი ფორმაც შენახულია¹.

თ) სიტყვები: „იუენეს“, „თქმული“ ხელნაწერში ზოგჯერ ასე იწერება: „იუენეს“, „თქმული“; ჩვენ უზიარტესობა ზირველ ფორმას მივეცით და, უმეტეს შემთხვევაში, უკანასკნელი ფორმა ტექსტიდან გამოფრიცხეთ, რაც აზარატში ყოველთვის აღნიშნულად გვაქვს. მაგრამ აქა-იქ ტექსტში შეიძლება ფორმაც შეგვპარვია².

ი) ძირითადს ხელნაწერში ჩვეულებრივია რუგვა შემდეგ ფორმათა შორის:

ბუნება = ბონება,

ოცნება = უცნება,

მოკუდავი = მოკოდავი;

აგრეთვე:

თჳს = თუს,

¹ იხ. 8₂ და სხვანი. — ერთგან (16₂) შეგვპარვია ტექსტშიაც გაუხსოვრებელი „ერთი-ერთარსა“, რომელშიაც უკანასკნელი „რ“ უნდა გამოირიცხოს, ხოლო დაბეჭდილი ფორმა აზარატში უნდა ჩატანილ იქმნას.

² იუენეს 19₂₃, 62₅; იყენენ 47₁₃, 52₇, 54₂, 120₁₀; თქმულთა 51₁₆, 52₆₋₇; თქმულ 57₆.

ღჯნა = ღუნა,
ტჯნი = ტუნი და სხვანი.

ჩვენ ტექსტში უპირატესობა პირველ ფორმებს დაეთმეთ, მერქნი კი სხვალითაა აღვნიშნეთ; თუმცა, იქნებ, უძველესი ეფილიუო, სამ უკანასკნელ სიტუვაში მაინც, ორივე ფორმა დაგვეტყვა შესაძლავა, აქ ჩვენ ფონეტიკურ დიალექტიზმთან გვეკონდეს სქმუ და ეს დიალექტიზმი თვით მთარგმნელისავე ტექსტისა იქოს¹.

20. საკულისხმო მასალებს იძლევა ძირითადი ხელნაწერის ტექსტი მორფოლოგიაშიაც. აქ მხოლოდ უმთავრეს მორფოლოგიურ უსწორ-მასწორებათ აღვნიშნავთ.

ა. კანკლედობაში (ბრუნვებში):

ა) მხოლოდობითი რიცხვის სახელობითს ბრუნვაში როგორც ხმოვან, ისე თანხმოვანსაფუძვლიანი სიტუვები. ზოგჯერ უ-ა-ოდ (=ა) გვხვდება, ზოგჯერ კი ი(=ა)-ით. კერძოდ, ე-საფუძვლიანი სიტუვები A-ში მუდამ უ-ა-ოდ იწერება. უკანასკნელნი ჩვენს გამოცემაშიც, უცვლელად შემოვიტანეთ², დანარჩენებში კი ყველგან ადვადგინეთ ა(=ა) სწორ ფრჩხილებში (იხ. მაგალ. გვ. 32₁, 35₂₆, 53₁₆₋₁₇, 56₁₉, 57_{27,29}, 60₁₃, 138₂₀ და სხვანი).

ბ) ადვადგინეთ ა იმ საკუთრებითი სახელების ნათესაობითს ბრუნვაშიც, რომელთა საფუძვლის დასასრული ე-ნია. როგორც ვიცით, ამგვარ სახელებს ნათესაობითს ბრუნვაში აქვთ ლს (=ე+ას). ჩვენი ძირითადი ხელნაწერი კი, როგორც ზემოთ შევნიშნეთ, ე-საფუძვლიანს სახელებში „ა“-ს მუდამ აკლებს (სახელობითს ბრუნვაში), რაც, შეიძლება, მორფოლოგიური დიალექტიზმის ნაყოფი იქოს. ამგვარათვე

¹ ფორმა „ღუნა“, მაგალითად, დღესაც ისმის იმერეთის ზოგიერთ სოფლებში. ხოლო, გარდამოცემით, იოვანე პეტრიწი გურული ყოფილა.

² დასაბუქდალ დამზადებულ ფურცლებზე ასეთი სიტუვები ჩვენ აღნიშნული გვექონდა სწორ ფრჩხილებში ჩასმულ „ა“-თი შემდგომ „ე“-ნი-სა, რომ შემდგომ ტექსტის კრიტიკისათვის გამოგვეყენებია. სამწუხაროდ, ეს პროექტი ორგან ნაბუქდ ტექსტშიაც შეგვეპარა (39_{1,2}; 62₂₃), რაც, რასაკვირველია, უნდა გასწორდეს, ე. ი. ფრჩხილები და „ა“ უნდა აღმოშალოს, თუნდ მიტომაც, რომ ჯგუფის „ეა“-ის გამოსახატავათ ძველი ქართული მწერლობა ხმარობს ერთ ასოს „ე“-ს და არა ორს.

იქცევა აღნიშნული ხელნაწერი საკუთრებითი სახელების ნათესაობითა ბრუნვაშია, რის გამოც ნათესაობითი და მიტემითი ბრუნვა ერთმანეთში ირევა; ეს კი — ტექსტის გაგებას აძლევს. ამიტომ ნათესაობითს ბრუნვაში ამგვარი სახელები ევგელან ძველი კლასიკური მორფოლოგიის თანახმად შევასწორეთ, ე. ი. ასო „ე“ ის შემდგომ „ე“ ევგელან ადვადგინეთ ასე: ზავლცს-ებრ (10₂₄), მისცს-მიერ (14₃) და სხვანი. აქ-იქ დაგვეჭირდა ამ ასოს ადვადგენა ო-საფუძვლიანს სიტყვებშია. იხ. მაგალითად: ლილიო[ე]ს-გან (121₃), ს[ე]ო[ე]ს (157₃) და სხვანი.

ბ. შედარებითი ხარისხის დაბოლოება ცს ხელნაწერებში მუდამ შეცვლილია დაბოლოებად ეს. ეს თავისებურება გამოცემისადაც შემოვიტანეთ. ადვადგინეთ ასო **ღ** მხოლოდ სიტყვაში „უფროღს“, რომელიც ხელნაწერში (A) ზოგჯერ ქარაგმითაა, ზოგჯერ უქარაგმოდ, და უკანასკნელ შემთხვევაში ხანდახან შენარჩუნებული აქვს ნახევარხმოვანი „ღ“, რაც, ალბათ, ნაშთი უნდა იყოს ამ სიტყვის ზეტრიწისეული მართლწერისა.

გ. მიმოხვრაში ანუ უღვლილებაში:

a) თბიქტიურს ნაცვალსახელოვანს ზრეფიქსს ჭ-ს სიტყვაში „ჭყო“ ხელნაწერი A ჩვეულებრივ არა ხმარობს. ეს თავისებურება გამოცემისადაც დავიცავით. იხ. მაგალ: შემზადებად ეო 10₁₃ და სხვანი.

b) სმაგიერთო, საჭიროდ ვსცანით ადგვედგინს (სწორ ფორმლებში) მრავლობითის მაჩვენებელი თბიქტიური სუფიქსი (ანუ ინფიქსი) ნ, რომელიც A-ში მომეტებულ ნაწილათ დაცულია და მხოლოდ აქ-იქ გამოჩენია გადაშწერს (იხ. 18_{14,17}, 19_{26,28} და სხვ.).

c) მხოლოდობითის რიცხვის მუსამე ზირის შემწეობითი ზმნაწმყო დრამსა «არს» ხელნაწერში ხშირათ შემოკლებულია ასე: „ა“. რადა თქმა უნდა, ჩვენ ორივე ფორმა დავიცავით; მხოლოდ, რაცა იგი სრული ფორმითაა ნახმარი, განცალკევებით დავბეჭდეთ, თუცა ხელნაწერში ზოგჯერ იმ სიტყვაზეა მიბმული, რომელსაც უკან მისდევს. გადამით დაიბეჭდა ეს სიტყვა მხოლოდ სიტყვაში: „ჯერ-არს“, რაზედაც ზემოთ გვეჩინდა საუბარი.

21. ხელნაწერის ტექსტის სინტაქსიურ უსწორ-მასწორებათა შორის უურადლებას იქცევს სახელობითის მაჩვენებლის დამოკიდებულებითის საბოლოო ელემენტის „ღ“-ის ზოგჯერ უდავო-ადავას ხმარება, ზოგჯერაც სრულიად გამოტოვება. ეს უსწორ-მასწორება, შეიძლებისდაგვარაა, ეკვლევან გავასწორეთ. სადაც ღ უდავოლოთ იყო ნახმარი, გამოვრიცხეთ¹, ხოლო, სადაც გამოტოვებული იყო, სწორი ფრხხილებით ავადვინეთ (14₁₁, 15₁₀, 18₁₀, 22₁₂, 51₁, 65₁₃, 68₁₄, 74₂₀, 157₂₃ და სხვანი)².

მეორე თავდასხმის სინტაქსიურ უსწორ-მასწორებად უნდა ჩითვალოს, გრეთა წოდებული, რა უფ-შედგენილის შემსამენელის (ხრედიკატის) წარმოება. ზოგჯერ ბოლოკვეტილი ბრუნვით (როგორც ძველ კლასიკურ ჰერიოდის ტექსტებშია მიღებული), ზოგჯერ — სახელობითით (როგორც თანამედროვე ქართულშია). ტექსტის ამგვარი რეგვა ჩვენ მხოლოდ აქა-იქ შევასწორეთ უძველესი ნორმების თანახმად³.

იხილ. მაგალითად, სბოლიო და ტექსტი 30₁₂, 35₆ და სხვანი.

ამავე გვარის უსწორმასწორობათ ეკუთვნის ნათესაობითის⁴ და მოქმედებრივ ბრუნვების მაჩვენებელთა „დასა“ და „დათა“ ხელნაწერში ზოგჯერ „და“-თი ხმარება; ზოგჯერ უ მ ი ს თ თ. უკანასკნელ შემთხვევაში ჩვენ ეს ასო სწორი ფრხხილებით ავადვინეთ (ნ ა თ ე ს ა ო ბ. იხ.: 13₂₋₃, 79₂₆₋₂₇ და სხვ.; მ ო ქ მ ე დ ე ბ. იხ.: 13₉, 68₂₁, 160₃ და სხვ.). საჭიროა ასო „და“-ს ავადვინა სიტყვაში: „ორლანთასა“ (35₂₁), ასევე „ორლანთა[და]სა“.

ასე: მიუღრეველ არს 39₁ (შეად. აპარატშიაც); სხუა ვინა-შე 50₂₃ (იხ. აპარატშიაც); ნოტიო 78₁ (შეად. აპარატშიაც) და სხვანი — კარგი იქნებოდა შეგვესწორებია „რომელობა“ 32₁₆ — „რომელობა“ და რადგან ორი სახელობითის ზედიზედ ხმარება („მორთულობა — რომელობა“) აქ აძნელებს გაგებას, თუ რომელი მათგანიან ქვემდებარეა ალ რით და რუსული თარგმანის მიხედვით აქ ქვემდებარეა „მორთულობა“, ხოლო „რომელობა“ და შემთხვევაში რთულ-შედგენილი შემსამენელის ნაწილები არიან (მათთან იგულისხმება შემწეობითი ზმნა „არის“), რომ წინათ ქართულ ტექსტში „რომელობა“ ბოლოკვეტილად უნდა ყოფილიყოს. ამას ამტკიცებს მის გვერდით მჯდომი ბოლოკვეტილი „შეა“.

მომეტებულ ნაწილად კი ხელნაწერის ფორმები ნახელებშიც უცვლელად შემოვიტანეთ¹.

საზოგადოთ, აზრად არა გვეჩინია, თვით ჰერტიწის ტექსტი ადგვედგინა, რადგან ეს ამ უამად უთვლად შეუძლებელი საქმეა; და ამიტომ ძირითადი ხელნაწერის ტექსტი ჩვენს გამოცემაში, უმეტეს ნაწილად, უცვლელად შემოვიტანეთ შევეცადეთ მხოლოდ, ამ ტექსტის გაგება შესაძლო გაგვეხდა იმ ქართულ ინტელიგენტთათვის, რომელნიც ამ თხზულების წაკითხვას მოისურვებენ; ამისთვის და მხოლოდ ამდენათ შევიტანეთ ნაანდერძვე ტექსტში ის მცირეოდენი ცვლილებანი, რომლებზედაც ზემოთ გვეჩინდა საუბარი. წვრილმანებში კი ვამჯობინეთ, ხელნაწერი ტექსტი არსებულის სახით დაგვეტოვებია: ჩვენის აზრით, ჯერ კიდევ ნაადრევია ძველი ქართული ტექსტების იდეალურათ სწორი გამოცემა. ქართველ მკვლევარს, არამც თუ მე-XII-ე საუკუნისა, — მე-XI-ე და მე-X-ე საუკუნის შესახებაც არ შეუძლია გადაჭრით სიტყვას, იცავდენ თუ არა სრულს ერთგვრობას მართლწერაში (და საერთოთ გრამატიკაში) მაშინდელი ქართველი მწერლები. რამდენადაც მე-X-ე საუკუნის მიქაელ მოდრეკილის ავტოგრაფიული კრებული და მისი მსგავსი ნაშთები გვიჩვენებს, უკვე მე-X-ე საუკუნიდან დაწყებული, ერთი და იგივე მწერალიც კი რუგვას განიცდიდა მართლწერაში². ამიტომ დიდი სიფრთხილიც მართებს ჩვენი დროის მკვლევარს: სანამ საკმაო და სანდო მასალა ჯეროვანათ შესწავლილი არაა და არც გამოქვეყნებულია, ძველი ქართული ტექსტების ოთოგრაფია მტკიცეთ განსაზღვრულ ნორმებს არ დაუქვემდებარებულა.

თხზუვა“. — სწორეთ ამავე მოსაზრების ძალით უმჯობესი იქმნებოდა სიტყვა „შეზავებულება“ 34² ბოლოკვეცილად დაგვებებდა ასე: „შეზავებულება“: მასაც ხელნაწერში თან მოსდევს იმავე შემასმენელის მეორე ნაწილი „და არცა რომელობა“ ბოლოკვეცილად. — ამოსაღებია „ე“ სიტყვიდან „სულისაჲ“ 35²⁷.

¹ შესაძლოა ეს უსწორ-მასწორობა თვით მთარგმნელისავე კალამს ეკუთვნოდეს.

² იხ. პავლე ინგოროყვა: „ძველ-ქართული სასულიერო პოეზია“ წ. I, ტფ. 1913 წ. წინასიტყვაობა, გვ. VII.

როს და არ განაგდოს ყოველივე, რაც ამ ნორმებს არ შეესაბამება, — რადგან მოსალოდნელია ამ შემთხვევაში ბევრი რამ ისეთიც განგდებულ იქმნას, რაც თვით ავტორს ეკუთვნის და მთელი მისი ეპოქისა და სამწიგნობრო სკოლის დამახასიათებელია¹.

22. შკოთხეელისა და, განსაკუთრებით, მეფლევეარის უურადლებას ჩვენს გამოცემაში მიიქცევს ის გარემოება, რომ საკრიტიკო აზარატში ნახევნები გვაქვს მხოლოდ A -ის განსხვავებანი, A^2 -ის განსხვავებანი კი არსად არაა აღნიშნული, ხოლო A^1 -იდან ვარიანტები მხოლოდ იქ არის შემოტანილი, სადაც A -ის ნაკლებ ტექსტს A^1 -დან ვაგსებთ².

განსხვავებათა ჩვენების ასეთი წესი ჩვენს გამოცემაში პირდაპირი შედეგია ჩვენის შესუდეულებისა ამ სამი ხელნაწერის ჩამომავლობაზე. ამ შესუდეულების თანახმად, რომელიც ზემოთ გვაქვს გამოთქმული, წინამდებარე ტექსტის შედარებით უფელესი სახე A -ხელნაწერშია დაცული. დანარჩენი ორი ხელნაწერი (A^1A^2) მის უხეირო ნაგვიანვე პირს წარმოადგენს, ესენი არ არიან განსხვავებულის რედაქციის მატარებლნი, არამედ ერთისა და იმავე A -ის ტექსტის გამეორებას, ძლიერ ხშირათ მისს შემცირებას³ და არაიშვიათათ დამახინჯებას წარმოადგენენ. ამიტომ საჭიროდ არა ვსცანით, A^1 -ისა და A^2 -ის დეფექტები და შეცდომანი საკრიტიკო აზარატში აგვენუსხა: ამგვარ შეცდომათა რიცხვი ამ ხელნაწერებში უარებელია, მათი აღნუსხვა გამოცემის ქვედა სართულს მეტათ დაამძიმებდა, გამოცემას

¹ შეად. იქვე გვ. VII—VIII. სწორეთ ამიტომ, შესაძლოა, უმჯობესი ყოფილიყო, არაერთარი შესწორება არ. შეგვეტანა სიტყვებში: „ჰაერ[ი]სა“ 28₁₁; „თვს[ი]სა, უცხო[ა]სა“ 167_{3,4}; „სხეულთა[ა]სა“ 57₁₀; „შორისნერგთა[ა]სა“ 12₁₇. ამ სიტყვებში ნათესაობითის მაჩვენებელი „ა“, რომლის ჩატანაც (სწორი ფორმებით) ჩვენ გვეკუთვნის, სადავოდ შეიძლება დაიდვას. მაგრამ ამგვარ წვრილმანებზე საუბარი ძლიერ შორს წავგიყვანს, ადგილი კი ნებას არ გვაძლევს ასეთს კითხვებს ვრცლათ შევხვხოთ.

² იხ. გვ. 157—161; 164—167; 171—172.

³ იხ. დამატება VI.

უნაყოფოდ გააძვირებდა, თვით ჰეტრიწის თარგმანის შესწავლაში კი იოტის ოდნათაც წინ გერ წაგვეწვედა.

23. რომ შეითხველთათვის ამ წიგნით სარგებლობა გაგვეადგილებინა, ბოლოში ლექსიკონი და საკუთარ სახელთან საძიებელი დავეურთოთ.

ლექსიკონში სიტყვები, თითქმის, მუდამ მარტო იმ მნიშვნელობით გვაქვს განმარტებული, რომლითაც ტექსტში არიან ნახმარნი.

რის ახსნაც შეიგეძლო, ავსსენით რუსული თარგმანის დახმარებით და იმავე თარგმანიდან საბადლო სიტყვების ჩვენებით. როცა ქართული სიტყვის მნიშვნელობა ამა თუ იმ ადგილას ჩვენთვის კარგათ გამოვრვეული არ იყო, ხოლო მისი საბადლო სიტყვა რუსულ ტექსტში შეუსაბამოდ გვეჩვენებოდა, ასეთ შემთხვევაში ქართული სიტყვა ლექსიკონში განუმარტებელი დატოვეთ, მხოლოდ მის ჰირონიკ თანასწორობის ნიშნით (=) ავსუსხეთ ის სიტყვა, რომელიც რუსულ ტექსტში ამ სიტყვის საბადლოდ არის ნახმარი. მაგრამ, სადაც რუსულ ტექსტში ქართულის საბადლო სიტყვის ჩვენება შეუძლებელი იყო, იქ ქართული სიტყვა მხოლოდ ავსუსხეთ ლექსიკონში, განუმარტებლად¹.

¹ იხ. სიტყვები: თანამებუნეობაჲ, ჩუნაჲ, ჟამიერესობად, ჯერჩინებაჲ. — მაგრამ სიტყვა „მწღე 57.“ ლექსიკონიდან სრულიად უნდა ამოიშალოს, რადგან იგი თვით ტექსტშიაც შეცდომითაა მოთავსებული ნაცვლად სიტყვისა „მოწამე“.

აქვე აღვნიშნავთ იმ შესწორება-შეცვლათ, რომელნიც საჭიროა ლექსიკონში შეტანილ იქმნას:

182₃₅ გვერდზე ნაცვლად სიტყვისა **ბანწვალებად**, შეცდომით დაბეჭდილია „ბანწვალებად“, რომელიც უნდა გასწორდეს.

187 დაბეჭდილია: **მხსორია**, უნდა გასწორდეს ასე: **მხსორიად**.

192 «**თორაძი**»-ს ქართული განმარტება უნდა შეივსოს ასე: «გულმკერდი, გულბოყვი, ტანის ზემოთი ნაწილი, წელს ზემოთ მკლავებამდე».

საკუთარ სახელოს სიაში, სადაც საჭირო იყო, შევიტანეთ მოკლე საბოლოო ცნობები და აღვნიშნეთ ის თხზულებანიც, რომელნიც ტექსტში არიან მოხსენებულნი¹.

საჭიროდ ვსცანიით, გამოცემისათვის დაგვეერთო კიდევ შემდეგი საძიებელნი:

ა) დაბადების ტექსტებისა, რომელნიც ნემესიოსის წიგნში გვხვდებიან (დამატება III);

ბ) ხელნაწერის თავების ჩვენსა და რუსულ გამოცემაში (დამატება IV);

გ) ზოგიერთ საეურადღებო სხვაობებისა, რომელნიც ხელნაწერებს არძიებზე აქვთ მოთავსებული, ჩვენს გამოცემას კი —საკრიტიკო ახარატში (დამატება V); და

198 სიტყვის „**მიქადაგეაჲ**“-ს განმარტება უნდა შეივსოს ასე: „მიტანა, უწყება относить, возвѣщать; აქედან: **მიქადაგეზული** 81₂₀—возвѣщенное (100), უწყებული, ნაუწყები.

207 დაბეჭდილია: **სიბღაშე**, რომელიც უნდა შეიცვალოს A-ის ორთოგრაფიის თანახმად (ჯგუფი „უტ“) ასე: **სიბღაშტ**.

219₁₁ დაბეჭდილია: „**წინამანვლელი**“; უნდა იყოს: „**წინაგანვლელი**“.

220 სიტყვის „**ხუროჲ**“-ს განმარტებას ბოლოში უნდა დაერთოს: ძველად ხუროჲ და ხუროვნობაჲ ნიშნავდა საზოგადოთ: ხელოვანს, ხელოსანს და ხელოვნობას, ხელოსნობას (შეად. ნ. მარის «წარტყუბნვაჲ იერუსალმისაჲ», введение, стр. 5, примѣч. 4).

აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ ლექსიკონის მთავარ სიტყვებში, რომელნიც, ეგრეთ წოდებული, კორპუსით (№ 10 შრიფტით) არიან აწყობილნი, ასოები პ (პ) და კ (კ) ერთნაირი გამოვიდა, რადგან სტამბას უფრო მკაფიოდ განსხვავებული ეს ორი (მთავრული) ასო არ მოეპოვებოდა, მართო ჩვენი ლექსიკონისათვის ახალი შრიფტის შეკვეთა კი მესტამბემ უშუალოდ სცნო.

¹ ბეჭდვითი შეცდომანი ამ სიაშიაც შეგვეპარა: „**ანაქსალორაჲ**“-ს განმარტების (222) მესამე სტრიქონში დაბეჭდილია: „(პომომერიებისაგან)“; უნდა ვასწორდეს ასე: „(პომომერიებისაგან)“.

დ) იმ ადგილებისა, რომელნიც A^1 -ში გადაშვრის მიერ გამოტოვებული არიან, ჩვენს გამოცემასთან და A^2 -სთან შედარებით (დამატება VI).

24. უკანასკნელ, ორიოდე სიტყვა ჩვენს გამოცემაში ნახმარნიშანთა, სამოწმებელთა და შემოკლებათა შესახებ.

დიდი სწორი ფრჩხილები [ ] ნახმარნი გვაქვს იმ ასოებისა, მარცვლებისა, სიტყვებისა და ფრაზების აღსანიშნავად, რომელნიც ხელნაწერის ტექსტში არ მოიპოვიან, არამედ ჩვენ მიერ არიან ჩატანილნი¹.

რკალფანს ფრჩხილებში ( ) მოთავსებული გვაქვს ხელნაწერის ტექსტისაკუ ფრაზები, რომელნიც ავტორის ან მთარგმნელის მიერ არიან ნახმარნი, როგორც ჩართული განმარტებითი წინადადებანი².

სამოწმებელი დიდრონი ციფრებით აპარატში ნახევრები გვაქვს ტექსტის სტრიქონები, ხოლო წვრილი ციფრებით (აქა-იქ)— იმავე სტრიქონის სიტყვა. ამ უკანასკნელ შემთხვევაში, ყოველთვის სათვალავში მიღებულია, როგორც დიდ სწორ ფრჩხილებში ჩასმული სიტყვები, ისე წინა სტრიქონიდან გადმოტანილი სიტყვის ნაწილები³. — ლექსიკონში კი დიდრონი ციფრებით ნახევრებია გვერდები, ხოლო პატარა ციფრებით— სტრიქონები, რომელშიაც განსამარტებელი სიტყვა გვხვდება; ასევე ამ წინასიტყვაობაშიაც.

¹ ერთი შემთხვევის გარდა, სახელდობრ 26₄₋₇, რომელიც ტექსტში ხელნაწერისაკუ არშიიდან გვაქვს ჩატანილი (იხ. იქვე სხოლიოც აპარატში).

² იხ. მაგალ.: 115₁₈₋₂₀; 146₁₈₋₁₉; 152₁₁; 163₂₇₋₂₈; როგორც რუსულ ტექსტთან შედარება ამტკიცებს, უკანასკნელი ჩართული წინადადება (163₂₇₋₂₈) ქართული მთარგმნელისაკ; მისივე უნდა იყოს ორი სიტყვაც „ოჲ ჩემდა!“ (152₁₁).

³ სამოწმებელ ნიშნებში აქა-იქ შეცდომა შეგვპარვია: 13 გვერდზე, კრიტიკულ აპარატში, მე-33-ე სტრიქონში, პირველი ორი პატარა ციფრი 9-10 უნდა ასე გადასწორდეს: 24₁. — ასეთივე შეცდომა გასასწორებელია 47₈₂ გვერდზე: აპარატში დაბეჭდილია 1₅, უნდა გასწორდეს ასე: 1₆, რადგან ან ნიშნის გვერდით მჯდომი „რ“თა“ ხელნაწერში ზის ნაცვლად

შატრა ჯვრით (+) აშარატში აღნიშნული გვაქვს ის სიტყვები, რომელნიც ხელნაწერს ტექსტში გადამწერის მიერ უნდა იუონ ჩატანილნი, ჩვენ მიერ კი ნახუკლი ტექსტიდან გამორიცხულნი არიან. აშარატში ეს სიტყვები ზოგჯერ ჯვრის წინ არიან მოთავსებულნი, ზოგჯერ — ჯვრის უკან.

შემოკლებანი უმთავრესათ ლექსიკონში გვხვდება. აი მათი მნიშვნელობა:

ორბ. = «ქართული ლექსიკონი, შედგენილი საბა-სულხან ორბელიანისგან». ტფილისი. 1884 წ.

Слов. = Словарь = «Краткій греко-русскій объяснительный словарь», რომელიც მოთავსებულია ნემესიოსის წიგნის რუსული თარგმანის ბოლოში.

«Одописцы» = ნიკ. მარის თხზულება: «Древнегрузинскіе одописцы» Спб. 1902 г. (= «Тексты и разысканія по армяно-грузинской филологіи» кн. IV).

დანარჩენი შემოკლებანი იმდენათ ცხადნი არიან, რომ ვკონებთ, განუმარტებლადაც ყველასათვის გასაკები იქმნებიან¹.

სიტყვისა „სულთა“, რომელიც ტექსტში გვაქვს დაბეჭდილი 47, (სამწუხაროდ ეს სიტყვაც შეცდომით დაგვისტამბავს: მასში გამოსაკლებია მეორე „ლ“ და მთელი სიტყვა ჩასასმელია სწორ ფრჩხილებში ასე: [სულთა]).

¹ ლექსიკონისა და საკუთარ სახელთა საძიებელის შედგენის დროს ხელთ გვაქონდა კიდევ შემდეგი თხზულებანი:

ა) დავ. ჩუბინაშვილის: «Русско-грузинскій словарь». Тифлисъ. 1901 г.;

ბ) А. О. Поспишилъ: «Греческо-русскій словарь». Кіевъ. 1890 г.;

გ) ნიკ. მარის: «Іоаннъ Петрицскій, грузинскій неоплатоникъ XI—XII вѣка. Спб. 1909 г. (Изъ «Записокъ Восточн. Отдѣл. Импер. Русск. Археолог. О-ва» т. XIX);

დ) მიხივე: «Георгій Мерчулъ. Житіе св. Григорія Хандзтійскаго» (=Тексты и разысканія... кн. VII). Спб. 1911 г.;

25. დასასრულ, ვთხოვთ ნატივცემულ შვითხელებს: სანამ ჩვენ მიერ გამოცემულის ტექსტის კითხვას შეუდგებოდენ, ტექსტში ის შევსება-შესწორებანი შეიტანონ, რომელნიც წიგნის ბოლოში (დამატება VII), ამ წინასიტყვაობის სხოლიოებში (გვ. XXV LV) და «ბეჭდვით შეცდომათა» ცალკე სიაში (გვ. 6) გვაქვს მოთავესებული. გამოცემაში შეზარული ზოგიერთი შეცდომა თავსასწინის სცვლის პეტრიწის ტექსტის ხასიათს და მის კითხვას შესაძინევით აძნელებს. ვისაც საქმე ჭკნისა ზროვინციალურ სტამბებთან და გამოცდილი აქვს, თუ რამდენათ საძნელთა ზირობებში უხდება მუშაობა ჩვენებურს გამოცემულს¹, იგი არ გაითცებს შეცდომათა შედარებითს სიმრავლეს ამ გამოცემაში და, დარწმუნებული ვართ, მის რედაქტორსაც ავი სიტყვით არ მოიხსენიებს. Feci, quod potui იმ ზირობებში, რომლებშიაც მუშაობა გვიხდებოდა. Faciant meliora potentes, რომელთაც, ჩვენ შემდგომ, უკეთეს ზირობებში მოუხდებათ მუშაობა.

ე) ბროკაუზისა და ეფრონის დიდი და პატარა ენციკლოპედიური ლექსიკონები, და

ვ) ალ. ბრონზოვის: «Точное изложение православной веры. Творение Св. Иоанна Дамаскина». Спб. 1894 г.

რაც შეეხება დავ. ჩუბინაშვილის «ქართულ-რუსულ ლექსიკონს», ჩვენ განგებ არ მიგვიმართავს იმისათვის, აგრეთვე არც რაფ. ერისთავის სამენოვანის ლექსიკონისათვის ბუნების სამი სამეფოდან.

¹ ფრიად საგულისხმო და დამახასიათებელია ფაქტი, რომელსაც იხსენიებს ნიკ. მარტი. ერთს თავის გამოცემაში. (Тексты и разыскания... кн. IX, стр. V—VI).

გუნდგონსა-თჳს კაცონსა

ნეტარისა მამისა ჩუენისა ნემესიოს
ემესელ მთავარებისკოპოსისაჲ

AI

ბუნებისა-თჳს კაცისა

თავიანად თქუბული

თ ა ვ ი 1

ბუნებისა-თჳს კაცისა

კაცისა სულისა-გან გონიერისა და სხუელისა რჩეულად შემზადებაჲ, — და ესრეთ კეთილად, რომელ შეუწუნარებულ იყო სხუესბრუძობისად შექმნაჲ მისი, კინათუ შემტკიცებაჲ, — მრავალთა და

10) კეთილთა კაცთა ეთნო. ხელთა გონიერად თქუმისა-თჳს სულისა ვინაჲ იტყუნი მთაქუნდეს, რომელ უკუ მისრულმან გონებაჲ სულისად, ვითარცა სხუამან სხუასად, გონიერად შექმნა იგი, ანუთუ გონიერებაჲ თჳს-გან თჳთ და ბუნებით, მოუგებს სულსა და ესე* ანს

2 ემეელ მთავარებისკოპოსისა A₁ 4 4 ეს ორი სიტყვა ზოგიერთ ბერძნულ ხელნაწერშიაც გვხვდება (იხ. რუს. თარგმ., გვ. 19, სხოლიონ 1). | 5—8 ხელნაწერში ამ თავს არც სათაური აქვს და არც სათვალავი. ერთიკა და მეორეც A²-ის საძიებელიდან ამოგვაქვს (ფურც. 280a), სადაც ვკითხულობთ: „თავი 2—ბუნებისა-თჳს კაცისა. თავი 3—სულიისა-თჳს“ და სხვანი. ერთს საუკეთესო ბერძნულ ხელნაწერშიაც ამ თავს სწორეთ ესევე სათაური ჰქონია (შეად. რუს. თარგმ. წინასიტყვაობა, გვ. XXXIII). შესაძლოა მთელ წიგნსაც სახელი ამ თავის სათაურისაგან მიეღოს. | 9 შექმნა A. | 10—11 ვინაჲ A. | * ე. ი. გონიერებაჲ.

მისდა ნაწილ უკეთეს, ვითარ თუადი სხეულსა-შორის? ხოლო ვიეთ-
 მე—რომელთა-განი არს და ზღოტინოს — სხუაობისა სულისადას
 და | სხუა[ობისა] გონებისადას გარდამოცემელთა, სამთა-გან ეკუთლე- A
 ბის შემტკიცებაჲ კაცისაჲ: სხეულისა, სულისა-გან და გონებისა;
 5 რომელთა შეუდგა აზოლინარიცა, რომელი ლაოდიკიისა. იქმნა ეპის-
 კოპოს, რამეთუ ესე უკუტ დამსჭუადა სადირკუტლად თვისისა [თ]ნე-
 ბისად და ნამეტნაფნი დაჭრონა თვისისა-ებრ გარდაცემისა. ხოლო
 ვიეთ-მე არა განაყენეს სულისა-გან გონებაჲ, არამედ არსებისა მისი-
 სს მთავარ ყოფა გონიერისა იწადეს.

10 ხოლო არისტოტელი ძლითსა უკუტ გონებასა თანაშემზადე-
 ბ[ულ]ად კაცისა, ხოლო მოქმედებითსა სარკუმელთათ ჩუენდად
 ზედშემოსრულად ითნებს*, არა უკუტ არსობისა და მყოფობისა კა-

2 პლოტონიოს A. არშიაზე ტექსტისავე წმინდა ხელით: „და კუა-
 ლად დიდი პლოტინოს პლატონური სამთა-გან იგულეებს შემტკიცებასა
 კაცისასა: სხეულთა-გან, სულისა და გონებისა“. | 2, სწებასა A. |
 4 კაცისა A. | 5 „აპოლინარიცა“; აქ არშიაზე ტექსტისავე წმინდა ხე-
 ლით: „ისმინე, რომელ ესე აპოლინარი ეპისკოპოსი არს ლაოდიკიისა,
 რომელი წვალებს ქრისტს-თვს, ვითარმედ კაცობრივი გონებაჲ არად საკ-
 მარ იყოო ქრისტს-თვს, რამეთუ თვთ ღმრთეებაჲ ენაცვალოა“. | 6-7 ნე-
 ბისად A. ასევეა დანარჩენ ხელნაწერებშიაც;— შესაძლოა პირველი ასო
 „თ“ გადამწერს გამორჩენოდეს ან პირველ-დედანში გადაფხევილ-გადახუ-
 ნებული ყოფილიყოს. | 10, ეს სიტყვა დედანშიაც დიდი ასოთი იწყე-
 ბა, მაგრამ ახალ ნაკვეთს არ იწყებს. ახალ სტრიქონს ჩვენ ვიწყებთ. |
 10—11 გონებქსა თანაშემზადებქდ A. | 11 სარკუმელთათ A. | * „ძლი-
 თი“— შესაძლებლობითი, პოტენციალური, დინამიური; ხოლო „მოქმედე-
 ბითი“— ძალა საქმედ ქცეული, ამოქმედებული, ენერგია;— ამ სიტყვების
 განსამარტებლად ხელნაწერები არშიაზე შემდეგს საყურადღებო შენიშვნას
 ათავსებებენ ტექსტისავე წმინდა ხელით: „დაისწავე, რომელ არისტოტელი
 ორ სახედ იტყვს გონებისა-თვს: ძლითისა და მოქმედებითისა. და ძლითი-
 სა ყოველთა კაცთა-თვს დაემტკიცების, ხოლო მოქმედებითისა ოდენ მათ-
 თვს, რომელთა იფილასოფოსეს. ხოლო თუ რაჲ არს ძლითი გონებაჲ და
 რაჲ— მოქმედებითი, აწ ცან: ძლითი უკუტ არს, რომელ შესაძლებელ იყოს
 ყოფად და არა იყოს წარმოჩენით, ვითარცა რაჲ კუტრცხი ქათმად და
 მცირე ყმა მამაკაცად, და არ...“. სამსავე ხელნაწერში აქ წყდება ეს შე-
 სანიშნავი განმარტება. სჩანს მისი გაგრძელება იმ დედანშიაც დაკარგული
 ყოფილა, რომლიდანაც ჩვენი ხელნაწერია გადმოწერილი. | 12 არსობქსა
 და მყოფობქსა A.

ცისაღის გამასრულებელად, არამედ, წარმართებისა-თჳს | ბუნებითთა A3
ცნობათა, მხედველობისა შემწედ; ვინაჲცა მცირეთა კაცთა-მიერ—
და მხოლოდ რომელთა იფილასოფოსეს— მოქმედებითისა გონების
ქნებასა დაამტკიცებს.

5 ხოლო პლატონ* არა ჰპარობს თქუმად; თუ კაცი არს თანად-
მრჩობლთა-გან, სულისა და სხეულისა, არამედ სულს** | სხეულისა*** A5
ესეგითარად მშკამრებელად [ითნებს], ღირსშესწინეოდ მეცნე კაცი-
სა-თჳს; ამის-მიერ მომაქცევს ჩუენ სულისა მხოლოდსა დმრთებრი-
ობასა-ზედა და ზრუნვასა, რათა, სულისა ჩუენდა ეფიად*** მრწომუნე-
10 ბეზნი, მხოლოდ სულისა კეთილთა ვსდევდეთ—სათნობათა და კე-
ბილად-მსახურებასა, და არა სხეულისა გულის-თქუმანი შევიუყარნეთ,
ვითარ არა კაცისანი, —ნამდჯლ უკუელ და კაც არს, —არამედ პირვე-

I, კ'ცისასა A. | 3 იფილასოფოსეს A. | 2 ვინაცა A. | 5, ეს
სიტყვა ხელნაწერშიაც დიდი ასოთი იწყება, მაგრამ ახალ ნაკვეთს
არ იწყებს. | * არშიაზე შენიშვნა ტექსტისავე წმინდა ხელით: „და
ხოლო პლატონს არა სთნავს ორთა-გან შემტკიცებდა კაცისა: სუ-
ლისა და სხეულთა-გან; არამედ, ვითარცა უსაღმრთოესი, ესრეთ აღ-
მოაჩენს, ვითარმედ არა ღირს არსო, რათამცა სხეული სულსა, არა-
მედ ვითარცა რაჲ მეფესა სამეუფოჲს შეესაბამოს; და სახუროვნოთა
ჭურჭელთა ხუროსა-მიმართ, ეგრეთვე სულსა სხეულთა-მიმართ, ყოველ-
სავე ნაქმადთა ვითარებასა სულისა მარად აღმოაჩენს და სხეულთა, ვი-
თარცა შეუსაბამოთა, მისდა საუღლოდ იტყვს, ვითარცა უმეტეს ყოველ-
თასა მესაღმრთოე“. ამ შენიშვნაში ჩვენ გავასწორეთ ორი სიტყვა: პლა-
ტონს (იყო: პლატონი) და სამეუფოჲ (იყო: სამეუფოსა). | ** ამ სიტყვის
შემდეგ A-ში (ჩაკერებულ ახალ ფურცლებზე, გვ. 3—4) მოთავსებულია
კიდევ 25-ოდე სტრიქონი, რომელნიც უხვირო პირს წარმოადგენენ იმი-
სას, რაც იქვე ძველ ფურცლებზეა უკეთ დატული (გვ. 5—6; ამ მე-6
გვერდისა მე-3 სტრიქონი სიტყვამდე: „რამეთუ | ეზიარების“ და სხვ.). |
*** ამ სიტყვით იწყება ხელნაწერ A-ში ძველი ღედნის ტექსტი (გვ. 5,
სტრ. 1-ლი). | **** არშიაზე ტექსტისავე წმინდა ხელით შენიშვნა: „ჩუენდა
ყოფად სული; ესე იგი არს, რათა უკუდავად არსებითა იყოს და მის-
მიერნი კეთილნი ჩუენდა მოიზიდვოლიან ჩუენდად“. მაგრამ ეს განმარ-
ტება სწორი არ უნდა იყოს, შეად. რუსული თარგმანი, გვ. 20—21. |
11 შივიყარნეთ A.

ლად უკუტ ცხოველისანი, ხოლო კაცისანი შემდგომადღა, ვინაჲთგან ცხოველცა არს კაცი*.

კუალად უკუტ უფლებრივად სხეულთასა სული უფველთა კან-
თა-გან აღსარებულა, რამეთუ ამის-გან, ვითარცა ორღანოჲ**, მიდრ-
5 კების სხეული: საცნაურ უკუტ ჭეჲფეს სიკუდილი, რამეთუ, განეშო-
როს რაჲ სული, უფვლად უდრეკად და უქმად ჭეგიეს სხეული, ვითარ
რაჲ კელფონისა განშორებასა მიუდრეკეკლად ჭეგიეს ორღანოჲ. ხოლო
საცნაურ არს, ვითარმედ | და უსულოთაცა ეზიარების და . უტყუთა A1
ცხოველთაჲს-თანა აქუს ცხოველობისა და სიტყვერთაჲს-თანა მი-
10 უდიეს გაკანებისა [ძალი]: რამეთუ*** ეზიარების უსულოთა ვიდრე-მე
სხეულითა და ოთხთა ასოთა-გან შეზავებითა****, ხოლო ნერგთა —

* არშიაზე ტექსტისავე წმინდა ხელით: „და არა შეყვარებამა სხე-
ულებრივთა გულის-თქუმათა გმცნო პლატონის-მიერ, ვითარცა არა კა-
ცისათა, არამედ პირველ ცხოველისათა, ვითარცა არიან: კარი, ცხენი,
ძალი და სხუანი უტყუნი. არამედ კაცი ჰმატს ცხოველსა: არს მის-შო-
რის ცხოველიცა და სიტყვერი სული. აწ უწოდს კაცად სულს ოდენ
პლატონ, ესე იგი არს, მას ოდენ, რომელნიცა სიტყვერად ცხოვრებდეს;
ვინაცა უტყუად ცხოვრებულნი არა იჩინა კაც წოდებად, ვინაცა გულის...
ევერ... ღირსნი პირველ ჩუენ-შორისისა უტყვსა. ცხოველისანი და შემ-
დგომადღა თუ დაერთოს სულთანი, ვითარცა იგი სიტყუა და სიბრძნე და
სათნობანი პირველ სულისანი არიან და ჰერმელა სხეულთანიცა“. | 3 ეს
სტრიქონი ხელნაწერში ახალ ნაკვეთს არ იწყებს. | 3 სხველთასა A. |
** ამ ადგილს ხელნაწერი შენიშვნას უკეთებს: „ვითარცა ორღანოჲ, ესე იგი
არს, ვითარ ჭურჭელნი, რამეთუ, ოდეს განეშოროს ხუროჲ სახუროვნოთა
ჭურჭელთა, უქმად და უდრეკად, ვერეფე ოდეს განეშოროს სული სხე-
ულთა-გან, უქმ და უნაწილო იქმნებიან მოქმედებისა-გან“. | 7 მიკდრეკე-
ლად A. | 8 უტყვთა A. | 9 სიტყვერთაჲსა თანა A. | *** არშიაზე წითე-
ლი მელნით, იმავე ხელით, მიწერილია: „დანიშნე რითა რთა მყფთგნ
ეზიარების კაცი“. A-ში ზოგან მელანი გადასულია, ზოგანაც ქაღალდი
ამოგლეჯილი. ეს შენიშვნა ამოგვაქვს A¹-იდან (გვ. 5). | **** ამ სჲმი უკა-
ნასკნელი სიტყვის განსამარტავად, არშიაზე (თუმცა სხვა ადგილას, ალბათ
გადამწერის შეცდომით), იმავე ხუცური ხელით მოთავსებულია შემდეგი
შენიშვნა: „საცნაურ ..... არს ზიარ .... უსულოთა .... ვითარ: ქუეყა-
ნითა [და წყლ]ითა და ჰა[ერითა და] ცეცხლითა, არ .... სულითა და
უგრძნაულთა თმითა და ძალითა, ხოლო გრძნობადთა სხეული მგრძნო-
ბელობითა და ანგელოზთა სიტყვერებითა და მიმოგონებითა“.

ამითცა და მოზარდობისა და მოესგეულობისა ძალითა; ხოლო უტყუ-
 თა — ამთ-შორისცა უკუწ, მაგრა ნაწლოვნობით და დახუდობისა-
 ებრ მიმართებითაცა* და მნებებეულობითა და წერამითა და მკრძნობ-
 ლობითა და მიგშენეულობისა ძალითა, რამეთუ ესე უოგეუი სსზიარო
 5 კაცთა და უტყუთა არს, დაღათუ არა უოგეუითა უოგეუთა**. ხოლო
 თანაშეეხების*** სიტუჯეუებისა-მიერ უსხეულობათა და გონიერათა ბუნე-
 ბათა, ვითარცა მსიტუჯეუი და განმგონი და განმსჯეუი და თუთუ-
 ულისა მიმდგომი და, თხემისა მის სათნებეთაჲსა, კეთილად-მსა-
 ხურებისა შემტკობეუი; რომლის-თხსცა ვითარ შორის სსზღვართაჲ-
 10 სს არს კაცი; გონიერათა და გრძნობადთა არსებათაჲსა, თანაშემეხებუ- A7
 ლი უკუწ სხეულობითა და სხეულებანითა ძალითა უტყუთა ცხოველთაჲ

1—2 უტყვთა A. | * არშიაზე წმინდა ხუტურით (A6=A¹⁶): „ნაწი-
 ლოვნობით დახდომისა-ებრ მიმართებრთა, ესე იგი არს, რომელ ზოგჯერ
 ზოგი რაჲ-მე ნებაჲ ექმნების და ზოგჯის ზოგი და არა ერთობით და
 მასვე და ერთსა ყამსა-შინა ყწვე და დახუდომისა-ებრ მიმართებრთა იუწ-
 ყე, რამეთუ კაცისა-შორისიცა ცხოველი მასვე იქმს, ვითარცა უტყვ ცხო-
 ველი, რამეთუ რაჲცა იხილოს და თუ მოუნდეს მართლ დაუცადებელად
 იწყებს მიმართებად, არამედ კაცის-შორისი სიტყვსა-მიერ აღვირსხმულ
 იქმნების ესე ა[რაჲ]-ს-თუნ ცხოველისა არს, არამედ სულისაჲ“. | 5 უტყვ-
 თა A. | ** შენიშვნა არშიაზე: „ესე იგი არს ზოგითა ზოგთა და არა ყოვლითა
 ყოველთა“. | *** არშიაზე წმინდა ხუტური ხელითვე: „თანშეხებაჲ ესე არს,
 იუწყე, რამეთუ შემოქმედმან ესე კაცი მესაშუველედ წარმოაჩინა გონი-
 ერ[თა] და გრძნობადთაჲსა, რომელ არიან სხეულანნი, და ამის კაცისა-
 მიერ თანშეაერთნა და თანმოპრთნა უსხეულონი სხეულანთა, ვითარცა რაჲ
 ორნი ბაგენი მდინარეთანი; რამეთუ საშუვეალ კიდისა-მიერ ეზიარებიან
 იმიერ-მყოფნი ამერთა, ვინაჲ ესრე-სახედვე ამის კაცისა-მიერ გონიერნი
 და სამარადისონი გრძნობადთა და წუთთა; რამეთუ კაცი, ვითარცა რ-
 თა-მიერ შეერთებული, ორთავე აზიარებს თვისთა შით მესაშუველეობითა
 (A6); რამეთუ გონებითა და სულითა, რამეთუ სხეულითა და სხეულთა-
 ნითა და გრძნობადთა, რამეთუ ისიტყუა, მესაშუველეობს ორთავე ამთ,
 რომელთა მიერ უმეტეს საჩინო იქმნების ძალი და მოქმედებაჲ ყოველთა
 შემოქმედისაჲ, რათა ურთი-ერთას მოზიარე და თანატომ იყენენ ყოველნი
 დაბადებულნი, ვითარ რაჲ იგი ესენი ურ..... და თან..... ნაჲცა..... ვე-
 ბისა..... უმეტეს განთ...“ (A7=A¹⁶). | 6 სიტყვიერებისა-მიერ A. |
 7 მსიტყველი A. | 8—9 კეთილადი-მსახურებისა A. | 11 უტყვთა
 ცხელთა A.

და უსულათა, ხოლო სიტყვებებითა უსსულათა არსებათა, ვითარ
 ისიტყუა ჰირველჳე. რამეთუ, ვითარ ჰგავს, შემოქმედბ უმცირესთა-
 გან ურთი-ერთას შეასებს განთვსებულთა ბუნებათა, რათა ერთ უოს
 და თანატომ ყოველი აკბეული; რომლისა-გან უფრომასად იჩუწნების
 5 ერთყოფად ყოველთა მყოფთა შემოქმედისად; რამეთუ არა მსოფლოდ
 შეაერთნა არსებანი ნაწილდგნობით განუკუწთელთანნი, არამედ და თვთუ-
 ულნი თანად ურთი-ერთას მორთულ ვვნა საკუთრებით; რამეთუ, ვი-
 ნა[ა]ვე თვთუელთა ცნოველთა-შორის შეაერთნა უგრძნულნი მგრძნო-
 ბელთა, — ძულნი და ფრჩხილნი და თმანი და სხუანი უგრძნულნი
 10 გრძნობადთა ძარღუთა და სხუათა, — რომლისა-თვსცა შექმნა უგრძნო-
 ბელთა-გან და მგრძნობელთა შეკრებული ცნოველი, და არა ხოლო
 შეკრებულად, არამედ და ერთმყოფადცა აღმოჩინა: | და ესრეთვე A8
 სხუათა გუარგვანად აკბეულთა-ზედა ქმნა შემნაწყოვრებელმან ურთი-
 ერთას მცირედ-მცირედ თვსებითა და ცვალებითა ბუნებისადთა, რა-
 15 თა არა დიდად განუენებულ ივენენ ყოვლად უსულანი ნერგთა-გან,
 მქონებელთა მოზარდობითისა ძალისათა, და არცა და კუალად ესენი
 უტყუთა და მგრძნობელთა ცნოველთა-გან, არცა უტყუნი სიტყვარ-
 თა-გან უცხოდ ყოვლით-ურთ და შეუზავებულ თვნიერ საკრველისა
 რაღსა-მე თანამებუნებობისა და ბუნებითისა ივენენ; რამეთუ განიყოფე-
 20 ბის ვიდრე-მე ქვადცა ქვისა-გან ძალითა რაღსა-მე და რამეთუ მად-
 ნანტი ქვად კიდე საგონებელ არს გამოსრულად სხუათა ქვათა ბუნე-
 ბისა და ძლისა-გან, რამეთუ სჩინოდ მიიზიდავს თვსდა-მიმართ და
 ზერობითა რკინისადთა, ვითარ საზრდელ თვს ყოფად მგულებელი
 მისი, და არა მსოფლოდ ერთისა-ზედა რკინისა მჩუენებელი ამის მო-
 25 ქმედად, არამედ სხვსა-მიერ მზერობელად სხვსა და ერთბამად მი-
 ცემად ქონებულთა ყოველთა ძალისა თვსისა: იზერობების უკუწ | რკი- A9
 ნსად რკინისა-მიერ, რაჟამს მადნანტისა-მიერ თვთ იზერობებოდის.

1 სიტყვიერებითა A. | 2 ისიტყვა A. | 24 რკინისა მჩვენებელი A. |
 25 აწსხვისა შრ მპყრბლდ სხუსა A; ჩვენის ფიქრით ამ ფრაზის პირ-
 ველი ორი ასო „აწ“ უნდა წარმოადგენდეს ქარაგმიანს „აღ“ (=არა-
 მედ), რადგან ხუცურში ასო „წ“ ზოგჯერ ერთტოტიანად („ბ“) იწერება და
 ქ-ანსა ჰგავს. | 27 „რაჟამს მადნანტი დისა მიერ იქ იქონებოდის“ A;
 ვასწორებთ რუსულ-ბერძნული ტექსტის მიხედვით (იხ. რუს. თარგ., გვ.
 23, სტრიქ. ზემ. 1).

მერმე კუაღად შემდგომითი შემდგომად ნერგთა-გან ცხრველთა-ზედა
 მიმმართებულმან* არა შეუსუელად მიმომავალსა-ზედა და მგრძნობელ-
 სა მიმართა ბუნებასა, არამედ მცირედ-მცირედ კეთილმორთულად
 მრგვლად ამს-ზედა; რამეთუ ზინასნი და აკალითადნი, ვითარ გრძნობ-
 5 ბადნი ხენი, შეჰმზადნა, რამეთუ ძირთან უფნა იგი[ნი] შორის
 ზღვასა, მსგავსად ნერგთადას, და, ვითარ შეშაჲ, კეცი გარეშემ-
 სდგა მათ და ვითარ ნერგნი შექმნნა იგინი, ხოლო მგრძნობელთაჲ
 მისცა მათ შემხებელობისაჲ, რომელ არს საზოგადო გრძნობაჲ უფ-
 ველთა ცხრველთა, რათა ეზიარებოდინ ნერგთა, უკუწ ძირფან-
 10 ბითა და დგომითა, ხოლო ცხრველთა — შემხებელობითა, არამედ და
 დრუბელსაცა, რაჲცა გარემოხუჭულა კლდეოდა, ერთგან შემდგომე-
 ლობითა და მაშინებელობითა, რაჲჲს მისდგა იგრძნოსო ვისიცა, —
 ვითარცა არისტოტელი აღნიშნავს; რომლისა-თვისცა და ესევეითართა
 უფველთა ცხრველ-ნერგად წოდებად ჩუჭულეშაჲ აქუს უფველთა A10
 15 უძულელსთა ბრძენთა. ხოლო კუაღად ზინასთა და ესევეითართა-თანა
 შეაუო მავალთა უკუწ ცხრველთაჲ მსგავსი შობაჲ, ხოლო შორს მი-
 მისდგად ვერსემდებელთაჲ, არამედ თვს-გან და თვსად სადავე მი-
 ძრობაჲ; რამეთუ ესევეითარ არიან უმრავლესნი კეცტუარანთანი და
 20 ქულუნის-ნაწლეგვანნი. ესრეთ უკუწ თვთველად დასძინა რაჲ რ-
 მელთა[-მე] გრძნობაჲ უფროდსი, ხოლო რომელთა-მე მავალთაჲ უფ-
 როდსად, და მერმელა უსრულესთა-რე უტუეთა ცხრველთა-მიმართ მი-
 ვიდა; ხოლო ვიტყვ უსრულესად მქონებელთა უფველთა საგრძნობელ-
 თასა და შორს სვლად შემდებელთა; არამედ კუაღად მივიდა რაჲ
 25 უტუეთა-გან მეტუულსა ცხრველსა-ზედა, რომელ არს კაცი, არცა
 ესე იჩქითად შეჰმზადა, არამედ ჰირველად და სხუათაცა ცხრველთა-
 შორის ბუნებითნი რანი-მე გულის-ხმის-ყოფანი და კელფანებანი და
 გულარძნილთანი მაცხრვებელობისა-მიმართნი დასხნა, რათა მახლო-
 ბელ სიტყუერთა | ესე ჩნდენ, და ესრეთდა, ჭეშმარიტად სიტყუ- A11
 30 რი [ცხრველი], კაცი წარმოაჩინა.

* იგულისხმება: შემოქმედმან. | 3 მიიმართა A. | 4—5 გრძნობ-
 ბადნი ხეებნი A. | 6 ზღუისა A. | 11 და რაჲცა A; და ერთგან A. |
 15 ბრძენთასა A. | 17 თუსად A. | 25 უტყუთა-გან A. | 27 ბუნებით-
 ნი A; გულის-ვმის-ყოფანი A. | 29 სიტყუერთა A. | 29--30 სიტყუერი A.

ესრეთვე კმისცა-ზედა მეძიებელმან ჭზო^{*}, რამეთუ მარტივი-
 სა-გან და მხოლმასისა ცხენთა და ზროხათა მკომბარეობისა თითო-
 ეულად იესუოანისა ფერად-ფერადისა-მიმართ და განთხულებულისა წარ-
 მოაჩინეს რამე ურანთა და მჭურინავთა ქათამთა კმისა-გან, ვითარ
 5 ხასხმანოანისა-მიმართ და სრულისა კაცობრივისა კმისად სრულ იქმნეს;
 კულად^{**} უკულ ხაწვეარდანი მიმარქუმაჲ, შეესო რამე გაცონებასა-და
 გულის-სიტყუასა, ქადაგადცა შეიქმნა იგი გონებითა მიმომიდრე-
 კათამსა. და ესრეთ უფველნი უფულად თანამორთნა და თანაშეკარნა
 მუსიკელებრივ და ერთისა-ამიმართ შეკრიბნა გონიერნი და უხილავნი
 10 და კულად ნივთიერნი ესე და ხილულნი საშუველობითა კაცთა ქმნუ-
 ლობისა-მთა. რამდლისა-თჳს კეთილად მოსემანცა, შესაქმისა კარდა-
 მომცემელმაჲ დასასრულსადა თქუა შექმნამე კაცისაჲ, რამეთუ არა
 ხოლო უფველთა მის-თჳს შექმნულთა შემდგომითა შემდგომად მუ-
 შხადებამ უო და ესრეთღა მკმარებელი იგი წარმოადგინა^{***}, არამედ
 15 რამეთუ გონიერისა არსებისა და უფულად ხილულისა ქმნულებისა მერ-
 მელა ჯერი უო ვინამეჲ და შემკრველად მრჩობლთა მათ, რამთა ერთ
 იუოს უფველი და თანამეგნე თჳსსა და არა უცხრ იგივე თჳსსა. იქ-
 მნა უკულ მრჩობლთა ბუნებათა შემრთველ ცხოველი კაცი. არამედ შე-
 მოქმედისა უკულ სიბრძენი შემოკრებულად ითქუმოდელ. ვითარმედ,
 20 ესეკითარებ, რათჳს საზღვართა-შორის უტყუას და სიტყუერისა ბუ-
 ნებისათა დაწესებული კაცი, უკულთუ სხეულთა-ზედა ვიდრე-მე მიი-
 ღუაროს და სხეულთანი უფრომასად შეიფუარნეს და უტყუთა შეიტ-
 გობს ცხოვრებამ, ამათცა-თანა ვინამეჲ აღირაცხოს და მიწისა-გა-
 ნად იწოდოს ჰავლს-სებრ და ესმეს: „ქულს-ყანამ იუავ და ქულს-ყანად

† ხელნაწერშიაც ეს სტრიქონი ახალ ნაკვეთს იწყებს და დიდი ასო-
 ტიც იწყება. | * არშიაზე ტექსტისავე წმინდა ხელით: „იხილე შვენიერი
 კმათა-თჳს“. | † განთუხიებულისა A. | ** არშიაზე (A¹): „იხილე შვე-
 ნიერი“; A. ში კი ეს მინაწერი წაჭრილია და ზოგიერთი და ასო მოსჩანს. |
 ‡ გულის-სიტყუასა A | § მიუხიკელებრივ A. | *** არშიაზე: „დანიშნე-
 თუ რაისა-თჳს შემდგომად ყოველთამასა შეიქმნა კაცი“. | 17 თჳსსა A. |
 22 შეიყვარნეს და უტყუათა A. | 23 ვინამეჲ A. | 24 იწუდოს პრე-ლი-
 სებრ A; უკანასკნელი სიტყუა A-ში თავდაპირველათ გადაბმით ყოფილა
 დაწერილი ასე: „ჰავლესებრ“. შემდეგ სხვა მელნით გადაუკეთებიათ ამ-
 გვართ: ასოები „ავ“ — „რვ“-დ, ხოლო პირველის- „ე“-ისა მარტო წინა

მინჯდე“* და თანაშეკრაცხა უტყუთა უგუნურთა და მიემსკავსა მათ; ხოლო, უკუწთუ სიტყუერთა-მიმართ გზაგნა უოს, შეურაცხის-მყოფელ-
 მან უოჴელთა სხუელანთა გემოთამან, სადმერთოს | უკუწ და დმრთის- A13
 მთუყარებითს ცხორებასა თანშიუადეს, ვითარ საკუთრებით კაცის-
 5 სს, და იუოს ვითარ ზეცისა იგი, თქუმ[უ]ლისა მის-ებრ: „ეკევი-
 თარნივე ზეციერნი და ვითარი მიწისაჲ, ეკევითარნივე მიწიერნი“**
 ხოლო სიტყუერებითსა ბუნებისა თაჴ არს ლტოფჴაჲ უკუწ და კა-
 რეშიქცეჴაჲ ბორცოთაჲ, თანაშიუოლჴაჲ და ადრჩეჴაჲ კეთილთაჲ.
 არამედ კეთილთაჲ რომელად-მე უკუწ შზიარებლლობითი არს სულისაჲ
 10 და სხუელისა, ვინაჲ და სულისა-მიმართვე აქუნდეს ამისიცა აღუვანე-
 ბაჲ, ვოთარცა რაჲ სულისა სხუელთა მკამრებელისაჲ, ვითარ არიან
 სათნოებანი, ხოლო მარტოდ სულისა სათნოებანი და სხუელისა თანა
 არა მოქენისანი, ვითარ კეთილმსახურებაჲ, გინა მყოფთა მხედველ-
 ბაჲ. აჴ უკუწ რადენნი კაცისა ცხორებასა, ვითარ შეჴგავს კაცისა
 15 ცხორებასა, აღირჩევედენ, და არა ვითარ ცხოველისასა მხოლოდ,—
 სათნოებათა თანამაჴაღ ქქმნებისა და კეთილად-მსახურებასა. ხოლო
 თუ რომელნი არიან სათნოებისანი და რომელნი კეთილად-მსახურე-
 ბისანი, შემდგომთა-შორის განისაჯოს, რაჴამს სულისა-თჴს და
 სხუელისა გარდამოვსცეთ სიტყუაჲ, რამეთუ არდასდა უწეებულა, A14
 20 თუ რაჲ-მე არს სული ჩუენი არსებით, და არა შესატყჴს არს ჰირ-
 ველ ძალთა და მოქმედებათა-თჴს მისთა თქუმაჲ.

ღბრელნი უკუწ კაცისასა დასაბამით-გან არცა განჩინებითა მკ-
 გუდაჴად და არცა უკუდაჴად შექმნასა იტყუან, არამედ საზღვართა-შო-
 რის მრჩობლთა ბუნებათასა, რათა, უკუწთუ სხუელანთა შეუდგეს
 25 ვნებათა, სხუელეანნიცა შეემთხუნენ მიმოქცევისანი; ხოლო, უკუწთუ

კბილი (რომელიც ხუტურში „ი“-სა ჰგავს) დაუტოვებიათ, დიდი ფეხი
 კი ამოღუფხკიათ; შემდეგ სხვა მელნითვე „ველ“-ს ზემოდან ქარავმის ნიშა-
 ნი დაუწერიათ, რის გამოც იკითხება: „პრვლისებრ“, ე. ი. „პირველი-
 სებრ“; A¹ და A² ხელნაწერებსაც სწორეთ ამ უკანასკნელი სახით გადა-
 უღიათ ეს სიტყვა.
 * შექმნათა III, 19: „მიწა ხარ და მიწადცა მიიქცე“. | 1 უტყუ-
 თა A. | ** 3 კორინთ. XV, 48. | 7 სიტყვიერებითისა A. | 14 რაუდენ-
 ნი A. | 17, სონბნი A. | 23 უკვდავად A.

სულისთა ჰატოვ სტეს ჰეთილთა, უკუდავების დირს იქმნას. რამეთუ, უკუწთუ დასაბამით-განვე მოკუდავად შეექმნა იგი ღმერთსა, არამცა მტოდველი სიკუდილითა დაესჯა, რამეთუ მოკუდავი მოკუდავებითა არავინ დას|აჯოს; არამედ და, თუმცა კულად უკუდავად დაებადა, არა-
 5 მცა საზრდელისა მოქენედ შეემზადა იგი; რამეთუ არავინ უკუდავ-
 თაჲ საზრდელსა სხუელთანსა მოქენე არს; არცა-მცა ესრეთ ადვილად შეინანა და ქმნილი უკუდავად მსწრაფლ მოკუდავადმცა შეექმნა, ვი-
 ნაჲ*|თგან არცა მტოდველთა ანგელთათა-ზედა ჩანს ესრეთ მოქმე- A16
 დად, არამედ დასაბამით-განისა ბუნებისა-ებრ უკუდავად ეკნეს სხვსა
 10 მომლოდენი შეტოდებისა-თჲს მსჯავრისა და არა სიკუდილისანი. უმ-
 ჯობეს არს უკუწ ესრე, გინათუ ესრესხედ გაგონებად წინამდებარი-
 სს, ვითარმედ მოკუდავად უკუწ შეიმზადა, ხოლო შემძლებელ იყო,
 რათა წარმართებისა-გან სრულქმნილი უკუდავ იქმნეს, რომელ არს
 ძლითად უკუდავი. ხოლო, ვინაჲთგან არა უმჯობეს იყო მისდა ჰირ-
 15 ვედ | განსრულებისა ცნობად ბუნებისა თჲსისა, ამცნო არ გემოჲს- A17
 ხილვად ხისა-გან ცნობადისა, რამეთუ იყენეს და უფროჲსდა ხოლო
 და არიან აწცა ძლნი დიდნი შორის ნერგთა[ჲ]სა, ხოლო მამინ, ვი-
 თარცა დასაბამს სოფლის შესაქმისასა უზადოდ შეფოთთა, ძლიე-
 რებითნი აქუნდეს მოქმედებანი. იყო უკუწ გემოჲს-ხილვა რომლისა-
 20 მე ნაფოთისა შე[მ]ქმნ[ე]ლი ცნობისა თჲსისა [ბუ]ნებისაჲსა. და
 არა ეკულებოდა მისი ღმერთსა, ჰირველ სისრულისა, ცნობად თჲსი-
 სს ბუნებისა, რათა არა, ცნას რაჲ თჲსი მოქენე-ყოფა მრავალთა,

* აქ ისევვე წყდება A-ში ძველი დედნის ტექსტი და შემდეგ იწყება ახალ ფურცლებზე აღდგენილი მეორე ადგილი. ამ ნახევარ სიტყვის („ვინაჲ-“) შემდეგ A-ში (ახალ ფურცელზე, გვ. 15.—16, ამ უკანასკნელისა მე-7 სტრიქონამდე) გამეორებულია იგივე, რაც A-ისავე მე-14 გვერდზე ძველი ხელითაა მოთავსებული, დაწყებული ნახევარი სიტყვით „-ულისა“ და გათავებული ნახევარისავე სიტყვით „ვინაჲ-“; რაღა თქმა უნდა, ამ ადგილს ჩვენ აღარ ვიმეორებთ და ტექსტს განვავარძობთ პირდაპირ ამ უკანასკნელი სიტყვის („ვინაჲ-“) მეორე ნახევრით: „თგან“ (A, გვ. 16, სტრიქ. 7, უკანასკნელი სიტყვა). ასეა A¹ და A²-შიაც, როგორც აქ იბე-
 კლება. | 8-9 საქმედან A. | 10 მამლოდენი A. | 13 იქმნეს A. |
 14, ძლ'დ A. | 15-16 არ გემოსხილვად A. | 18, შემოქმედისასა A. |
 20, ნებისა A.

სსეულოანთა საკმართა მზრუნველმან დაუტეოს სულისა განკება. და ამის მიზეზისა-თჳს დააუენა იგი მიღებისა-გან ნაყოფისა ცნობადისა[ა]სა. ხოლო უსმ ექმნა რამ და იცნა თავი თჳსი, სისრული-სა-გან უკუტ განვარდა და, სსეულოანთა მესაკრმე-ქმნილმან, მსწრაფლ

5 უკუტ საბურველი იძია, რამეთუ იტყუს | მოსე, ვითარმედ მიშულელ A18 არსო, იუწყა; ხოლო ჰირველ განკვრვებასა-შინა შექმნა იგი და უმე-ცრებასა-შორის თავისა თჳსისასა. განვარდა უკუტ განსრულებისა-გან და მსგავსადვე განვარდა და უკუდავებისა-განცა, რომელი შემდგომად მიიღოს მადლითა შექმნიელისა მისისა[ა]თა. ხოლო შემდგომად გან-

10 ვრდამისა და კორცთაცა მიღებად შეენდრო, რამეთუ ჰირველ მხოლოდ ქელწიანით უბრძანა მას კმაყოფად; ესე უკუტ იყო სამოთხეს-შინა; ხოლო უსასაქმნილსა სრულობისა-თჳს, მიშულბით შეენდრო შეხებად და ჭამად კორცისა.

არამედ, ვინამთგან სსეულთა-გან არს კაცი, ხოლო ყოველი

15 სსეული ოთხთა ასოთა-გან შემტკიცებულა, საჭირო არს ვნებათა ამთ შთაჭრა მისი, რომელთადა და ასონიცა: დაჭრისა და მიმოცვ*|ალე- A19 ბისა და დინებისა, რომელ არიან მხოლოდ ოდენ სსეულისანი: მიმოცვალებაჲ უკუტ რომელობითა, ხოლო დინებაჲ დაცარიელებითა; რამეთუ სამარადისოდ დაცარიელებების ცხოველი საცნაურთა-მიერ ხეს-

20 ტუთაჲსა და უცნაურთაჲსა, რომელთა-თჳს შემდგომად ვთქვათ. აწ უკუტ საჭირო არს დაცარიელებულთა მიღებად ნაცვლისა სწორისა, ანუ-თუ დაკსნაჲ ცხოელისაჲ ნაკლულევანებითა სსუთა მონაცვალედ შე-მაჯალთაჲთა; და რამეთუ კმელნი ხოლო იუვნენ და ნოტიონი და სული დაცალიერებულნი, საჭირო არს კმელისა და ნოტიოჲსა საზრ-

25 დელისა თანამდებობაჲ ცხოველისა და მსგავსადვე და სულისაჲცა. რამეთუ, ვინამთ-გან ოთხთა ასოთა-მიერ არიან საზრდელნი და სასუ-

14 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | * ამ ნახევარი სიტყვით თავ-დება A-ში ჩამატებული (აღდგენილი) ტექსტი. ამას შემდეგ, რა თქმა უნდა, უმთავრესათ ისევ A-ის ტექსტს ვემყარებით. აქედან იწყება A-ის მეორე რვეული. ამას შემდეგ A-ში ჩამატებული ფურცლები აღარა გვხვდება. | 17, არია არიან A. | 18 რომელობათაჲ A. | 20 ვთქუად A. | 21₂₋₃ საჭიროთა A. (შეად. რუსული თარგმ., გვ. 28). | 23, რათა A; 9-10 სულისაგან A; სული აქ ნიშნავს ჰაერის სუნთქვას, ფშვინვას. შეად. რუს. თარგმანი, გვ. 28. | 24₂₋₄ საჭიროთა A (რუს. თარგმ., გვ. 28).

მელნი, რომელთა-გან შევიტვიცენით, თუთუელთ შესაბამითა თხსითა და მსგავსითა იზარდების, ხოლო წინააღმდეგობითა განიკურნების; რამეთუ რომელთა-მე ასრთა თუთმასხობებელად, ხოლო რომელთა-მე სსშუაქმნითა ვიქითა-მე მოვიღებთ, ვითარ რაჲ წყალსა ოდეს-მე A 20
 5 თუთ მას, ხოლო ოდეს-მე მესაშუფლებითა ღვინისა და ზეთისაღთა და სსუ[ა]თა ყოველთა ნოტიო [ნა]ყოფად წოდებულთაღთა; რამეთუ სსუჲა არა რაჲ არს ღვინა[მ], ვითარ წყალი ვენაკისა-შიერ შეცვალებული. და მსგავსადე ამისა ცეცხლსაცა მოვიღებთ, ოდეს-მე მასხობებელად მის-შიერ განტოვობილნი, ხოლო ოდეს-მე სსუთა-შიერ
 10 საწუვალთა, რომელთა ვკვამთ, გინათუ ვსუამთ, რამეთუ ყოველთა-შიერის, — გინათუ დიდად, გინათუ მცირედ, — ნაწილი ცეცხლისა[მ] დათესულა. ამითვე სახითა და ჰუერსაცა მოვიღებთ მასხობებელად უკუწსაფუზველითა და სულის-კუ[წ]ითთა ჩუენდა გარემოჲს-ქანებულთა, რამეთუ ჭამისა და სუმისა-შინა მოვიზიდავთ ჰუერსა ჩუენდად,
 15 არამედ საშუალობითა სსუთა ყოველთა-მიმართ, რომელთა მომღებელ ვართ. ხოლო ქუწყანასა უსაშუალოდ და მასხობებელად ჩუენდა | A 21
 არაოდეს მოვიღებთ, არამედ რომელთა-მე საშუალობა-შიერ, რამეთუ ქუწყანაჲ ხუარბლად იქმნების და ხუარბლსა ვკვამთ ჩუენ. რამეთუ გურიტნი და ტრედნი მრავალგზის და კაკობინცა მასხობებელად ქუწყანასა ჭამენ; არამედ კაცი საშუალებისა-შიერ თესლთაჲსა და მანსა
 20 რისა მწუერვალთაჲსა და კორცთაჲსა.

ხოლო, ვინაღთგან არა მარტოდ მუწნიერებისა-შიერ ოდენ, არამედ და კეთილმეორნობელობისაცა-შიერ შემხებელობათისა დაამეტებს ყოველთა ცხოველთა კაცი, — რამეთუ არა გარემომდგა* ჩუენ
 25 არცა ზრქელი ტყავი, ვითარ ზრახათა და სსუთა ზრქელტყავთა, არცა თმანი დიდნი და კშირნი, ვითარ თხათა და ცხუვართა და ურდგელთა, არცა ქეცნი, ვითარ გუწლთა და თევზთა, არცა კეც-

1 თუთიუელი A. | 5 ღვინისა A. | 6 ნოტიო A. | 7, არა რა A. | 7 ღვინო A. | 8, მივიღებთ A. | 13 საფუშინველითა A. | 19, მწლდ A, რომელსაც აქ აზრის მიხედვით ჩვენ ვკითხულობთ „მასხობებელად“. | 22 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 23, შემხებელობითისა A. ვასწორებთ კონტექსტისა და რუსული (=ბერძნული) ტექსტის მიხედვით. | * იგულისხმება: ღმერთმან.

ნი, ვითარ ქელანთა-კუთა და ოსტრა-კუთა, არცა ჩველებნი, ვითარ
 კარაფიდთა, არცა იურთანნი, ვითარ ქათამთა, — საჭიროდ სამოსთა მრ-
 ქენე ვიქმნენით აღმასრულებელად ჩუენ-შორის ნაცვალს მათსა, | რ- A 22
 მელ ბუნებაშინ სხუათა შინაიჭა. და ვინაჲცა ამის მიზეზისა-თჳს ს-
 5 ზრდელსა და სამოსსა მოქენე ვართ და არა-შესაბამად მკეცთაჲსა შე-
 სავედრებელსა. არამედ ძინად შეზავებისა-თჳს რომელობათაჲსა და
 დაკნისა-თჳს შემტკიცებულობისა სხეულთაჲსა მკურნალთა და ს-
 კურნებელთა მოქენე ვიქმნენით. ხალხ ცვალებათა-თჳს, რომელო-
 10 ბათა-გან ქმნულთაჲსა, საჭირო იქმნა წინააღმდეგობისა სხჳსა რომე-
 ლობისა-მიერ სწორსაზომადვე აღყვანებაჲ სხეულთა დგომისა | 1]; რამე-
 თუ არა, ვითარ ჳაზრობენ ვიეთნი-მე, განკურნებულისა სხეულისა
 სრულიად განგრძობებაჲ წინაშდებარე არს მკურნალთა-მიერ, არამედ
 კეთილშეზავებულად მიეენებაჲ, რამეთუ სრულიად განგრძობისა-გან
 წინააღმდეგობისა-მიერ გარემოცვის სენისა წინაშდებარებაჲ შისი.
 15 არამედ უკუწ საკმარნი კაცისანი; ვითარ რაჲ საზრდელისა და სასუ-
 ძელისა, ცვალებისა-თჳს და განთხევისა; ხალხ სამოსლისა ამისთჳს,
 რომელ არა რაჲ აქუს ბუნები | ს-გან ძლიერი გარეშესაბლარდელი; A 23
 არამედ ს[ა]ხლნი ძნელად შეზავებისა-თჳს გარემოჲს ჩუენსა ქონებუ-
 ლისა ჳაერისა და მკეცთა-თჳს; — ხალხ საკურნებელნი მიმოცვალე-
 20 ბისა-თჳს რომელობათაჲსა და გრძობათა-თჳს, რომელნი დასხმულ
 არიან სხეულსა-შორის; რამეთუ, თუმცა არა იევენს ჩუენდა გრძობა-
 ნი, არამცა გუწლმოდა და არცამცა კურნებისა მოქენე ვიქმნენით არა-
 მდომობელნი და განვიხრწნენითმცა უმეცრებასა-შორის ძრთასა, ვნე-
 ბისა ვერ-მეკურნენი. ხალხ კელაფნებათა და სეღმიწყუნულებათა და
 25 რომელნი ამათ-გან საკმარ არიან ურთი-ერთას მოქენე ვართ ერთ-
 მან-ერთისა თანამესაკრველობისა-თჳს, რათა ამის-მიერ მრავალნი
 ერთ ვიქმნებოდეთ, რამეთუ ვეზარებით ურთი-ერთას ცხორებით სა-

7. მკვრნალთა A. | 7-8 საკურნებელთა-კმარებად A; ეს სი-
 ტყვა შემდეგ ჩამატებულია სტრიქონებს შუა ტექსტისავე წმინდა ხელით,
 მაგრამ მქრალი მელნი. | 9 სხუისა A. | 18-19 ქონებულისა; A-ში წე-
 რებულა „მქნებლისა“, შემდეგ ტექსტისავე შავი მელნით წაუშლიათ
 პირველი ასო, დარჩენილა „ქნებლისა“, რომელსაც, აზრის მიხედვით,
 ვკითხულობთ ისე, როგორც ტექსტში დაიბეჭდა. | 23 ძურთაჲსა A.

კმაართა მიმცვალეების-მიერ; ვიეთ-მე უკუ^ლ თანამავალობასა და თან-
 სხეულობასა ქალაქად | სსხელ სდგეს, ვინამ მახლბელობით და არა A 24
 მშორებლობით ერთი-ერთარსსა სარგებელსა მივინაყოფებთ; რამეთუ
 ბუნებით თანმიგვოკედ და მოქალაქედ ცხრველად შეიქმნა კაცი; რამე-
 5 თუ ერთი არავინ კმა ეყოფვის თავსა თჯსსა. უფლისა-მიმართ სსქმისა.
 საუწყო, რამეთუ ქალაქნი მიმცვალეებისა და სწავლისა-თჯს შეიმ-
 ზადნეს.

[ორსა]* ამს უხუცესობასა კაცი საკვრველებით დღრს იქმნა;
 რამეთუ ესე მხლად შენდობასა მიემთხუჭვის, შეინახოს. თუ, და
 10 სხეულთა ამით მხლად მოკუდავთა უკუდავებთან ჰყოფს, მომკამრე-
 ბელად სხეულთასა სულისა-თჯს, ხლად სულისასა სხეულთა-თჯს. რა-
 მეთუ მხლად კაცი, სიტუჯერებისა საკვრველებით მქმებელი, შენ-
 დობასა დღრს იქმნა სინანულისა-მიერ: არამედ არცა ეშმაკნი და არცა
 ანგელონი, შეინახონდა თუ, შენდობასა დღრს იქმნებთან. და უფ-
 15 რამს ხლად ამის-მიერ დმერთი მართლად და მოწყალებად იხილვე-
 ბის | და ითქუმის. რამეთუ ანგელოსთა უკუ^ლ არა რამ ჰქუანან სად- A 2:
 ძულებლნი და მიმზიდველნი ცოდვათა-მიმართ, არამედ თავის-უფალ
 არიან ბუნებით-განვე სხეულებრავთა ვნებათა და საკმართა და გემო-
 თაჲსა, — სამართლად და არცა ერთი მიეცემის შენდობამ მონანულ-
 20 თა; ხლად კაცი მხლად არა სიტუჯერ ოდენ არს, არამედ და ცხო-
 ვლიცა, რამეთუ საკმარნი ცხრველისანი და ვნებანი მრავალგზის
 კარემოდცვენ გულის-სიტუჯათა; არამედ, ოდეს რამ აღიხედნეს, ევ-
 ლტის ამით და მიჰმართებს სათნობათა-ზედა, და წყალობასა მართ-
 ლისა-გან მიემთხუჭვის მეძიებელი და შენდობასა. და თუ ვითარ
 25 თჯს არს არსებისა მისისა მოცინარობამ და რამეთუ საკუთრებით კა-
 ცისა ოდენ არსებასა აქუს და საუოელთად და სამარადისოდ, — ესრე-
 თვე უფველთა ნიჭთა-შორის საკუთარ კაცისა არს, უფრომს უფ-
 ლისა სიტუჯერისა აკებულისა, სინანულისა-მიერ განურად | მიზეზსა A 2
 ზირველთა ცთომათსა. რამეთუ მხლად კაცსა მოენიჭა ესე უფვლადვე

* ამ სიტყვის ნაცვლად A-ში სწერია: „რომლისათვისცა“.. ვასწო-
 რებთ რუსული (==ბერძნული) ტექსტის თანახმად. ახალ ნაკვეთსაც აქ
 რუსული ტექსტის მიხედვით ვიწყებთ. | 12 სიტყვებრებასა A.

და სამარადისოდ ჟამთა-შორის სოფლისა ამის ცხორებისათა, ხოლო შემდგომად სიკუდილისა არღარა. ესრეთ უკუღმე ვიეთ-მე და ანგელოზთაჲცა ეტყულების შემდგომად დაცემისა არღა მიმთხუჭვად სინანულისა-მიერ შენდობისა, რამეთუ სიკუდილ ამათა არს დაცემაჲ;

5 ხოლო ჰირველ დაცემისა, მსგ[ა]ვსადვე კაცთა ცხორებისა, და მათიცა დირს-ყოფად შენდობისა; რომლისა-თხსცა, თუ არა ქმნან ესე, შეუნდობელი და საუკუნოჲ აქუნდეს ნამეტნავი სატანჯველთაჲ სამართლად მისაგებელი. უწუებულ იყავნ ამათ ზემოთქმულთა-გან მათდა, რადენნი სინანულსა არა შეიწყნარებენ, რჩეულსა ნიჭსა და საკუთარ-

10 სა კაცისსა, რომელ წყალობათა ღმრთისათა გარეშესწერენ. — ხოლო საკუთარ მისდა ურჩეულეს არს და ესეცა: მხოლოდ, სხუთა ცხოველთა უმეტეს, სხეულთა ამათ*, შემდგომად სიკუდილისა, აღდგინებაჲ და უკუდავების დირს-ყოფად. რამეთუ მიემთხუჭვის ამას**

15 სხეულთა უძღურებისა-თხს და მრავალგებულებისა. ხოლო საკუთარ მისდა არს კელაფნებათა და ზედმიწევნულებათა სწავლულებაჲ, ვინაჲ კელაფნებათა-ებრ და მოქმედებანიცა. რომლისა-თხსცა და, კაცსა განასაზღვრებენ რაჲ, საზღვარისა-მიერ შემოსწერენ ესრე: „ცხოველი სიტყუერი, მოკუდავი, გონებისა და ზედმიწევნულებისა შემწყნარებელი“.

20 „ცხოველი“ უკუღმე, რამეთუ კაციცა არსება არს სულიერი და გრძობადი, რამეთუ ესე არს საზღვარი ცხოველისა; ხოლო „სიტყუერი“, რათა განეყოს უტყუთა; და „მოკუდავი“, რათა უკუდავთა სიტყუერთა განეყოს; არამედ „გონებისა და ზედმიწევნულებისა შემწყნარებელი“, რამეთუ სწავლულებისა-მიერ მომართ გუქქ-

25 მნებიან ჩუენ კელაფნებანი და ზედმიყენებანი, რამეთუ გუაქქუს ძალი, შემწყნარებელი გონებისა და კელაფნებათა, არამედ მოქმედებათა მომკებელ ვართ სასწავლოთა-გან. იტყუან უკუღმე ამის საზღვა-

A27

A28

* ე. ი. აღამიანის სხეულთა. | 12 სიკუდილისა A. | ** ე. ი. შენდობას A. | 18 განასაზღვრებენ; A-ში ამ სიტყვას „ენ“-ის წინ ჩამატებული აქვს ასო „დ“ სხვა მელნით და სხვა ხელით. | 20, სიტყუერი A; ვასწორებთ კონტექსტისა და რუსული ტექსტის მიხედვით. | 21, და+

რისა უკანადასწრელ დამატებად, რამეთუ ვანსრულდა კაცი თაზნიერ უკანადასწრელისადა სსზღვარისა; ხოლო, ვინადათგან ქუჭუნისთა და სხუათა ვინათავე ტომთა იტყვან ვიეთინი-მე მრავალყამანთა ეშმაკთასა, არამედ არა უკუდავთა, — რათა და ამათ-განცა განუონ კაცი, დართეს ო
 5 გონებისა და ზედმიწევნულებისა შემწყნარებელობაჲ; რამეთუ არავინ მათ-განი* ისწავლის, არამედ ბუნებით იცის, რომელი იცის.

ხოლო ებრახელთა გარდაცემაჲ ეოველს** ამის კაცისა-თჳს იტყვან შექმნად, არამედ უფროჲს მისდა უმასლობელესთა უოველთასა, ვითარ ტერტომისილთა და ზრინათასა; და ესენი შრომისა-მიმართ, ხოლო
 10 თივამ ამათ-თჳს. რამეთუ ქმნულთა[ჲ] რომელი-მე თათ თაგისა თჳსისა-თჳს იქმნა, ხოლო რომელი-მე სხუათა-თჳს: თაგისა თჳსისა-თჳს უკუჭ სიტყუარნი ეოველნი, არამედ სხუათა-თჳს უტყუენი და უსულონი. ხოლო, ვინადათგან | ესენი სხუათა-თჳს იქმნეს, — თუ რაჲსა-თჳს
 15 იქმნ[ნ]ეს, განვიცადოთ. ნუუკუჭ და ანგელთა-თჳსცა? არამედ არავინ კეთილცნობიერმან თქუს ანგელთა-თჳს ამათი შექმნაჲ: რამეთუ ეოველნი სხუათა-თჳს ქმნილნი დადგრომისა-თჳს მათისა და გებისა და განსუჭნებისა იქმნ[ნ]ეს, გინა აღორძინებისა-თჳს ტომისა, ანუთუ სსზრდელისა, გინა საბურველისა, ანუთუ გურნებისა, გინა ქცევისა და განსუჭნებისა-თჳს. ხოლო ანგელთა არარას ამათ-განსა მოქენე
 20 არს, რამეთუ არცა აღორძინებაჲ აქუს ტომისაჲ, არცა სსზრდო[ჲ]სა მოქენე სხუელანისა, არცა საბურველისა და არცა რათ სხუათა. არამედ, ვინადათგან ანგელთა ამათ-განისა არარაჲს მოქენე, — უწუებულ, რომელ არცა სხუაჲ რომელი-მე ბუნებაჲ, ზესთადმავალი ანგელთა; რამეთუ, რაჲსომ ზესთმდებარცა და-
 25 სი დასისად, უფროჲს ხოლო მისდა არმოქენებაჲ არს. ვინადაჲ იბიებოდედ ბუნებაჲ სიტყუარი უკუჭ და მოქენე თქმულთა | ამათ. და თუ სხუაჲ ესევეთარი გამჩნდეს, თაზნიერ ჩუენ კაც-
 30 თაჲს? ხოლო, ვინადათგან ესე ესრეთ არს, შეკრების ამის კაცისათჳს უტყუთა და უსულთა შექმნაჲ. ხოლო, ვინადათგან ამისთჳს, ვითარ აწ იხუჭნაცა, ამის-თჳსცა მთავრად მათდა დაიდგინა; ხოლო

A 29

A 30

* ე. ი. ეშმაკთავანი. | ** ე. ი. ყოველ ქმნილსა, ანუ მთელს ქვენიერებას. | 16 სხუათა-თჳს A. | 26 სიტყვიერი A. | 29 უტყვთა A.

საქმე მთავრისა — საზომისა-ებრ საკმართაღსა კმარებაჲ სამთავროღსა და არა ვნებათა-მიმართ დაუპყრობელად გინებაჲ და არცა ტჯრთთა-ებრ დამძიმებაჲ სამთავროსა. აწ უკუწ ცოდვენი, რომელნი უტყუთა არა კეთილად იხმარებდენ, რამეთუ არა მთავრისა საქმესა იქმნა და,
 5 არა ხოლო [მთავრისასა, არამედ არცა] მართლისასა, წერილისა-ებრ, ვითარმედ: „მართალი სწვალობს სულსა უტყუთა მისთას“*.

არამედ და ნუთუ-მე და თქუას ვინ-მე, ვითარმედ: „არა სხვის-თჳს, არამედ თჳთუელი თჳვის თჳსისა-თჳს იქმნა“. განაუენენინ უკუწ ზირველად სულეირნი უსულათა-გან და ვიხილოთ, თუ შემძლებელ

10 რაღაცავე უსულათა თჳთ თჳვის თჳსისა-თჳს ქმნად, გინა კმაყოფად. არამედ, თუ ესენი თჳთ თჳვისა-თჳს, — ვითარ გინა | სდაღთ განი-
 15 ზარდნენ ცხოველნი? რამეთუ განვიცადოთ ბუნებაჲ მომცემელად ცხოველთა საზრდელისა ქუჭყანისა-გან ნყოფთაღსა და ნერგთაღსა, თჳნიერ მცირედთა კორცის-მჭამელთაღს; და ესეცა კორცის-მჭამელნი

A 31

15 საზრდელ თჳსსა ჰყოფენ ცხოველთა-გან ქუჭყანის-მძოვნელთაღს, ვითარ: მკელნი და ლომნი — კრაფთა და თხათა და ეშუთა და ირემთა, ხოლო ორბნი — კაკბთა და კაკობთა და უურდგელთა და მსგავსთა, რომელნი ნყოფთა ქუჭყანისათა ძოვენ. არამედ და თევზთაცა ბუნე-ბაჲ, ერთი მეორისა მჭამელი, არა ვიდრე-მე უოველთადმდე გასწუ-

20 თების კორცის-მჭამელთაჲ, არამედ განსრულდების მძოვნელთა-მიერ მხავსთა და ფუკათაღსა და სხუათა, რანიცა წყალთა-შორის აღმოცე-სებადნი არიან. არამედ, თუმაცა უოველნი ტომნი თევზთანი კორცის-მჭამელ იუუნეს და არა რომელიმცა განევეტოდა კორცის ჭამსა, არცამცა მცირედ კმა იუუნეს, არამედ განიხრწნესმცა რომელნი-მე

25 ურთი-ერთას, ხოლო რომელნი-მე საზრდელისა მოკლებისა-გან. არამედ, რათა არა ესრეთ იქმნას, რომელნი-მე თევზთანი შეიქმნ[ნ]ეს უკუწ კორცთა-გან განუენებულნი და, — თქუას ვინ-მე, ვითარმედ, — ზღვსა თიჯათა მძოვნელნი იქმნ[ნ]ეს, რათა ამათ-გან სხუანი კორცის-მჭამელნი ცხოვნდებოდინ; რამეთუ იქმნებთან საჭმელ ამათა ფუკიანი და

A 32

30 მხავსნა, არამედ ივინი სხუათა-თჳს და კუალად ესენი სხუათა-თჳს და-

მ უტყუთა A. | * სიბრძნ. სოლ. XII, 10. | 7 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 11, თუთ A. | 27 ზღვისა A.

სასრულისა*, სასრდეჯ[ი]ს მოუკლებელად, ვითარცა ქუჭყანისა-გან, ზღვსა-მიერ მქონებელნი, ვინაჲ და სხუათა გუამოფანებაჲ ცხოვნიდებოდის. რომლისა-თჳსცა აღმოახინა სიტყუჳმან ნერგთა ქმნულეებაჲ არა თავისა თჳსისა-თჳს, არამედ სასრდეჯისა-თჳს და მდგომობისა

5 კაცთა და სხუათა ცხოველთაჲს; იუწუებოდედ, ვითარმედ ამათისა აღორძინებისა და ქმნისა მიხეზნი ამათ-თჳს იქმნეს. ვინაჲ ვარსკუ-
 ლავთა მიდრუკანი და ცაჲ და მთანი და ბორცუნი და ყოველნი ესე-
 ვითარნი ამათ-თჳს იქმნ[ნ]ეს, რათა სასრდეჯთა და სიმრგუჯესა-შო-
 რის სფეროთასა; სამარადისოდ მიმცემადთა და მოუკლებელად მიმ- A33

10 დებადთა ნყოფთა-გან დაადგრეს ბუნებაჲ, ვიდრემდის ეზოებოდინ ესენი ნყოფთა-თჳს, ხოლო ნყოფნი ცხოველთა და კაცთა-თჳს.

არამედ წინამდებარე არს აწ გამოსაძიებელად: რაჲ უკუწ და უტუეთა ბუნებაჲ თუთ თავისა-თჳს იქმნა, ანუ თუ კაცისა-თჳს? ნუთუ უჯერო ცნობისა-გან უნაწილოთაჲ და ბუნებრივ[ი]თა მიმართებითა მხო-

15 ლოდ ცხოვნიულებთა და ქუჭყანისა-მიმართ ქუჭდადრეკილთაჲ და მო-
 ნებრობასა დანახეთქისასა სახისა-მიერ მხუჭნებელთაჲ თქუჳდა, ვი-
 თარმედ თავისა თჳსისა-თჳს წარმოჲჩინეს. მრავალ უკუწ არს ჯუ-
 როფანი ამათდა-მიმართ სიტყუჳჲ, და კინიდა სხვას აღწერისა სიმრავ-
 ლისა-თჳს მოქენე, გარნა არშემნდობელ წინამდებარე საუწუებელთაჲ

20 სიგრძისა სიტყუჳთაჲს, არამედ მწწრაიელ უკლებელად აღსრულეებაჲ ამისი ჯერარს. აწ უკუწ, ვითარ სატს რაჲ, კაცსა, ვითარცა სარ-
 კუმელთაჲთ-მიერ ვიჭუროთ, | ნუუკუწ და ვიუენეთ საძიებელთა ად- A34
 მოჩენას არსებისა-გან დამწუებელნი; — ვინილოთ უკუწ მეტრ ჩუენ-
 შორისსა სუფსა-შორის უტუეწებაჲ და ამისნი ნაწილნი, — ხოლო

25 ვიტუჳ წადილსა და გულის-წერომსა, — სამსახურებელად მიცემულნი სიტუჳერისადა, რომელი-მე მთავრად, ხოლო ეჳადადი სამთავროდ, და რომელი-მე შბრძანებელად, ხოლო რომელი-მე საბრძანებელად და მსახურად საკმართა-თჳს, რაჲცა-რაჲ სიტყუჳმან განუჩინოს, რაჲჲმს ცხოვნიდებოდის მეტრ ბუნებით კაცი. ხოლო ვი-

* ამ სიტყვიდან დაწყებული წინადადების ბოლომდე (წერტილამდე) ქართულ თარგმანში რაღაც არეულია. შეად. რუს. თარგმანი, გვ. 35, ზემოდან სტრიქონები 8—10 | 2 ზღუსა-მიერ A. | 7 მთაჲნი A. | 12 ახალ ნაკვეთს აქ ჩვენ ვიწყებთ. | 16-17 „ვითარმედ—თჳსისა-თჳს“ A-ში გამოვარებულია. | 18 სხუისა A. | 24 უტუეწებაჲ A. | 25 ვიტუჳვი A.

ნათგან ჩუენ-შორისსა უტუუსა ჩუენ-შორისი ჳმთაფრობს სიტუე-
 რებამ, ვითარ უგუწ არა ჳურ-იუას და გარეგანოცა უტუე-
 თა მას-გან დაზურობამ და საკმართა-მიმართ მოცემად ამითი? რა-
 მეთუ ბუნებით მსახურად დაწესებულა უტუვ სიტუერისა, ვითარ აწ
 5 ესე ჩუენ-შორის იხუწნა. უწუებულ იუავ და სხუათაცა ცხოველთა შემ-
 ჳადებამ მსახურებისა-თჳს კაცისა მარჯუწდ ქმნილად, უგუწ და უო-
 ველნი ტერფმოსილნი მუშაკობისა-მიმართ და მტურთაობისა, და
 მრავალნი მიგრინველთა და წუქლის-შორისთა-განნი და კმელთანიცა **A35**
 შეწბისა-თჳს ვინამევე, ხოლო მკობარენი განშუწბებისა-თჳს და გან-
 10 სუწბებისა.

არამედ, დაღათუ არა უოველნი ესევითართა საკმართა ჳმსახუ-
 რებენ, არამედ რომელნი-მე განჳბძარვეენცა კაცთა, — იუწუებოდედ, ვი-
 თარმედ ჳირველ მსახურებისა-თჳს ამის კაცისა სხუნინცა უოველნი,
 და რადენცა შესაძლებელ იუო, შეიმზადნეს, რათა არა აკლდეს აგე-
 15 ბუელსა უოველთა მიმკლდომთა ქმნულუებამ. არამედ არცა ესე უოველად
 უოველით-ურთ განვევტო კაცთა სარგებლისა-გან: ვინამე სამსაღოან-
 თაცა თჳსისა სარგებლისა-მიმართ სიტუუამ ნაუოფიერ ჳუოფეს, რამე-
 თუ იკმარებს მათ გურნებისა-თჳს მათ-განვე შემთხუწულთა ვნება-
 თამსა და სხუათა უძღურებათა სმრთელად; ვითარ არიან სათერია-
 20 კოდ წოდებულნი შესამზადებულნი, რომელნი სიტუუამან განიგონნა,
 რათა და ესენიცა იზერნეს თჳთ მათ-მიერვე და ვითარ მბრძოლი-
 სა შეზურობითა ირგოს. ჳქმანს | ვინამევე კაცთა ბევრუელნი წინა- **A36**
 განმწუობნი მათდა-მიმართ, რომელნი მოცემულად შემქმედისა-გან
 უქმქმნად და ნაცვლისა უგუნქცევეად და განმართებად ჳრახვათა მათთა
 25 შემძლებელნი. რამეთუ სხუამ სხუათა-თჳს ჳურარს საკმართამსა, ხო-
 ჳლო საზოგადოდ უოველნი გურნებისა-თჳს კაცისა შემასრულებულად
 შემძლებელნი, დაღათუ არა სხუთა საკმარებითა საკმარნი. ვითარ აწ
 ესე აწინდელისა ამის ცხორებისა ჩუენისა მუოფობისა-თჳს ითქუა, და-
 სბამსა ვინამეგან არარამ ცხოველთა-გან იკადრებდა ვნებად კაცი-

| უტუვსა A. | 2-3 უტუვთა A. | 7 მტკირთაობისა A. | 21 აქ
 ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 16 განველთო A. | 21, რ' A; 21, თუთ A. |
 24 უკვქცევეად A. | 27 სხუითა A

სა, არამედ იეფეს უოველნი მონა მისა და ქუჭშედაწესებულ და შორხილ, ვიდრემდის იპურობდა ვნებათა მის-შორისისა მის უტყვსათა; არამედ, არ იპურნა რაჲ ვნებანი, დაპურობილ იქმნა მათ-გან და შეპურობილ იქმნა კარკვანთა-განცა, სამართლად, მკეცთაჲსა: რამეთუ 5 ცოდვასა შემოჭყვა | ამათ-შიერი ვნებაჲ. რომელი ესე ჭეშმარიტ და A37 საცნაურ არს მათ-გან, რომელთა რჩეულად წარვლეს ცხორებაჲ, რამეთუ უზეშთაჲს გამოჩნდეს ესენი მკეცთა წადილისა-გან, ვითარ ლომთა უკუჭ—დანიელ, ხოლო ჰავლე—ნაგებენისა-გან იქედნისა.

ვინ უკუჭ ღირსებით განკვრდეს კეთილტომოვნებასა ამის ცხო- 10 ველისასა*, შეაერთეს რაჲ მის-შორის მკეუდავნი და უკუდავნი და სიტყუერი უტყუთა-თანა შეხოს და მოჭქონდის თავსა-შორის თჳსსა ბუნებაჲ უოველის აკებულისა[ჲ], ვითარ რაჲ სატნი, ვინაჲცა „მცირედ სოფლად“ ისიტყუვის, ესეზომსა ღირს ქმნილი ღმრთისა-შიერ გან- 15 გებასა, რომლისა-თჳსცა უოველნი აწინდელნი და მერმენი-მომავალნი, რომლისა-თჳს ღმერთი კაც იქმნა, უხრწნელებისა-შიმართ სრულყოფისა-თჳს და მკეუდავების განლტოფვისა? რამეთუ ცათა ჭმოფობს, მებრ ხატად და მსგავსად ღმრთისა ქმნილი ესე, ქრისტეს-თანა ჭტიეს, ღმრთისა შვილ არს და უოველის დასაბამისა და კელმწიოებების | წი- A38 ნამჯდომარეა. ვინ-მე შემძლებელ იქმნა გამოთქუმად ცხოველისა ამის 20 წარმატებათა! რამეთუ უფსკრულსა განჭვდის, ცათა მავალ არს ხედვითა, ვარსკულავთა მიდრეკასა და სიშუწნიერესა და რიცხუსა განიგონებს და ქუჭყანასა და ზღუასა მომხაეოფებს, მკეცთა და უტყუთა შეურაცხ ჭყოფს; უოველსა ზედამიწევნულებასა და კელგონებასა და გუარსა წარჭმართებს და კარეკან საზღვართაჲსა რომელთა ეგუ- 25 ლ[ქ]ბოდის ზრახავს**, არამხლობელი სხუელთა-გან წინამეტყუწლებს მომავალთა; უოველთა ჭმთავრობს, უოველთა იპურობს, უოველთა მიიღებს; ანგელოსთა-გან და ღმრთისა ისიტყვს, დაბადებულსა უბრძანებს, კშმაკთა შეჭრისხავს; მეოფთა ბუნებასა გამოადქვს, ღმრთისა

2 მის შურისისა A. | 9 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | * ე. ი. კაცისასა. | 13 ისიტყვის A. | 16 მოკოდავების A. | 21 ვარსკვლავთა A; რიცხვსა A. | ** იგულისხმება: ზრახავს წერილითა. | 25 წინამეტყვალელებს A. | 26 ჰმსთავრობს A. | 27 ისიტყვის A. | 28, ოა; შეიძლება წაკითხულ იქნას „ღმერთსა“.

ცნობად შეცადინობს, სახლ და ტაძარ იქმნების დმრთისა;—და ამის
ყოველსა სათნოებათა-გან შეიძენს და კეთილად-მის|სურებისს.

A39

არამედ, რათა არა ვეთნნეთ ვიეთ-მე ეზომთა სიკეთეთა-თვს
მიუწთმეულთა სიგრიეთა აღმწერელად კაცისა-თვს, და არა მხოლოდ
5 ამისი ბუნებაჲ წინადადებად, ვითარ წინაშთვე დაგუწდვა,—არამედ
აქა ვინაშვე დაჯცხროთ სიტყუაჲ, გინათჲ უფროდს ხოლო ბუნებისა
მისისა სიკეთეთა ვიტყოდეთ, ბუნებაჲ რაჲ მისი განვჴმარტოთ. და
ვცნათ [რაჲ], თუ რაბამისა კეთილტომიანობისა მიმდებულ ვიქმნენით,
რამეთუ ნერგნი ვართ ზეციერნი, —ნუ ვარცხუენთ ბუნებასა, ნუცა ეზომ-
10 თა ნიჴთაჲსა გამოვჩნდებით უდიდსად, არამედ ნუცა თაფთა თვსთა
ესერაბამთა კელმწიფებათა და ნეტარებათა-გან მოვაკლებთ და მცირი-
სა ჟამისა და წუთისა გემოჲსა-თვს ყოველთა სუგუენთა განმცემელ
ვექმნეთ შუშბასა; არამედ კეთილთა საქმეთა-მიერ, განუენებითა ღირ-
წთა-გან და სიმართლით განცდიითა და ღოცვათა-მიერ კეთილტომ-
15 ვანობაჲ | დავიცვათ.

A40

ამათ-თვს უკუწ და კმა ესეცა.

ხოლო, ვინაშთგან კაცისა სულისა და სხეულთა-გან უფოსა
საზოგადოჲ შთამთავდებს სიტყუაჲ, —მოადე და განვაჴგნეთ და ზირ-
ველ სულისა-თვს ვიწყოთ, ხოლო ფრიად წუდილადსა და მიმოდუ-
20 ღარწნილსა და მრავალთა-თვს საძიებულთა ძინად გასგანებელსა თა-
ნაწარვჴქედეთ.

თ ა ვ ი ი

ს უ ლ ი ს ა - თ ვ ს

კინდა განიყოფების ყოველთა ძუწლთა სიტყუაჲ სულისა-თვს.
25 რამეთუ დიმოკრიტოს უკუწ და ეპიკუროს და ყოველთა სტოკლთა
ფილოსოფოსთა, შეზავებულად, სხეულად სული აღმთქუწს. არამედ
ესენიცა, რადღენი სულსა სხეულად აღმოტყვან, არსებისა-თვს მი-

სის განიყოფიან: რამეთუ სტოკენი ფშვნად იტყოდეს მას მკურ-
ვალად და ცეცხლთანად, ხოლო კრიტია—სისხლად, არამედ იმპონ
ფილოსოფოსი — წყლად, ხოლო დიმიკრიტოს — ცეცხლად, | რამეთუ A41
მრგულნი სიერონაკუსთნი განუკუსთელთანი, შედარებულნი და თა-
5 ნაშესჯილნი, ცეცხლად და ჰერად სულს აღასრულებენ; ხო-
ლო ირაკლიტოს სულს ყოვლისასა — ერთქლად ნოტიოთა-გან,
არამედ ცნოფელთა-შორისსა — გარეგანთა-განცა და მათ-შორის-
თა ერთქლთა-გან, ერთისა ტომისა, შეზავებად. არამედ კუა-
ლად, რომელნი სულის უსხეულყოფასა იტყოდეს, ურიცხუ იქმნა
10 განყოფილებაჲ ამათი, რომელთა-მე უკუსტ არსებად და უკუდავად
მის-თვს მთქმელთაჲ, ხოლო რომელთა-მე უს[ხე]ულად უკუსტ, არა-
მედ არა არსებად, არცა უკუდავად. რამეთუ თალი, ნუკუსტ ზირველად
მან სული თქუა სამარადისად-მიმდრეკად* და თვთომიმდრეკად; არამედ
ზითადორთს — რიცხუად თავით თვისით მიმდრეკად; ხოლო ჰლატონ —
15 არსებად გონიერად თვს-გნით მიმდრეკად, ვითამცა რიცხუად ნაწე-
ვართობარისად; ხოლო არისტოტელმან — ზირველ შემასრულებე-
ლად ბუნებითთა | შესაქმებითთა სხეულთასა, ცხოვრებისა ძალად A42
ოდენ მქნებულად; ხოლო დინარხოს — შესაწევრებად თითხო ასოთა-
გან; შეზავების და შეერთების ნაცვლად ასოთაჲსა, რამეთუ, არა
20 კომანთა-გან თქ[უ]მთა შედგომილად, არამედ შორის სხეულთაჲსა
მკურვალისა და გრილისა და ნოტიოჲსა და კმელისა შესაწევრებულად
და შეზავებულად და შეერთებულად ეკულებს თქუმად. არამედ უწ-
ეებულ იყავნ, რამეთუ ამთავანნიცა რომელნი-მე სულისა არსებაყოფა-
სა იტყუნ, ხოლო არისტოტელი და დინარხოს — უარსებო. არამედ
25 კუალად ამათ-მიერვე ვთქუათ, ვითარმედ ერთი და იგი-ვე არსო სუ-
ლი ყოვლისა, იაზრეს და თათუელად განჭრილად და კუალად თვსადგე

1 ფშუინვად A. | 2 კრატია A. | 3 ფილოსოფოსმან A. | * არში-
ახე შენიშვნა რექსტისავე წმინდა ხელით: „მიმდრეკად ძრვისა და მოძრა-
ობისა ნაცვალად დაუტ ყოველგან ყოველსა-შინა სიერცესა ამის აწინ-
დელისა წიგნისასა ელლადელთა კმისა-გან ქართველთა სიტყუად გარდ-
მომწერელსა ამისსა იოვანეს პლატონურსა ფილოსოფოსსა“ A. | 16-17: ხო-
ლო არისტოტელმან შემასრულებელად პირველ სხეულთაჲსა ბუნებით-
თაჲსა შესაქმებითთაჲსა A. | 18, ოდეს A. | 26 თუითუელად A.

მიმქცევულად, ვითარ მანიქვევლთა და სხუათა ვიეთ-მე; ხოლო ვი-
ეთ-მე მრავლად და გუარითა განყოფილად და რომელთა-მე ერთად
და მრავლად. რამეთუ ყოველთა საჭირო არმზიარებულთაჲ სიტყუათს
ესე სომთა თსებათა-მიერ წინააღმდეგობობაჲ ურთი-ერთას.

A43

5 საზოგადოდ და ერთბაშად მათ ყოველთა-მიმართ, რომელნი იტ-
ყოდეს სულსა სხეულად, კმა იფუნენ ამონიოფს-მიერნი იგი თქუმულ-
ნი, ზღოტინოფს მოძღურისა, და ნუმენიოფს-პითაღორეისანი. არიან
ხოლო ესე, ვითარმედ*: სხეული თჳსითა ბუნებითა მიმოქცევადი არს,
დაფანჩვადი და ყოველითურთ ურიცხუად განჭრადი და არარაჲს შო-
10 რის თჳსსა უცვლადებელისა დამტყვებელი; მოქენე არს უკუწ სხუასა
შემადგინებელსა და შემკრებელსა და ვითარ რაჲ გარემომრთხმელსა
და მშვრობელსა მისსა, რომელსა სულად ვიტყუთ. არამედ უკეთუ
სხეულ რაჲ-მე არს სული, ანუთუ წულიადადი ჩაწლოანი, და კულად
რაჲ არს გარეშემამტკიცებელ მისდა? ვითარ ესე იხუწნა, რამეთუ ყო-
15 ველი სხეული მოქენე არს გარეშემკრებელისა, და ესრეთ აურაცხელ,
ვიდრე-მე იზოფს მიწვევად ვიდრე უსხეულთსამდე. გინათუ, ვითარ
იგი ატყუან სტოელნი, ტონებრივი | ვინაჲვე, რომელ არს ძლი ნა- A44
სხმანთან, ვითარცა რაჲ მიდრეკაჲ სხეულთაჲ ძლითი შიგნი-გამო,
გინა გარეგნით ერთბაშად მიმდრეკი, ვინაჲ უკუწ გარეთ სიდიდეთა
20 და რომელთათა ადმსრულელებელი არს, ხოლო შიგნი-გამო შეერ-
თებისა და არსებისა: — იკითხვებოდედ მათდა-მიმართ: ვინაჲთჳნ ყო-
ველი მიდრეკაჲ რაჲსა-განვე არს ძლისა, ვინაჲ ანუ სადათ [არს]
ძლი ესე და ვიეთ-შორის არსება [მისი] იქმნების? და, უკუწთუ
ნივთსა ძლად იტყოდინ, კულად იგინივე ვიგზარნეთ სიტყუანი; და,
25 თუ არა ნივთ არს, არამედ ნივთიერ (სხუა უკუწ იუფს ნივთიერი
ნივთისა-გან, რამეთუ, რომელსა თან აქუნდეს ნივთისა, ნივთთა-შო-
რისად ითქუმის), რომლისა-თჳსცა სხუაჲ რაჲ-მე ითქუმის თანამქო-
ნებელი ნივთისაჲ? რაჲ უკუწ ნივთ და იგივე გინათუ უნივთო?

5 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | * არშიაზე ტექსტისავე წმინდა
ხელით: „ნილიე დარღუცვაჲ გულის-ხმიერი სულისა სხეულ ყოფ მთნე-
ლობისა“ A. | 13, სხეულ-ქარს A. | 15, გრ-შე მქნბ-ლისა A. | 17, ხო-
ებრივი A.

ვინაჲ, თუ ნამდვლ ნივთ, ვითარ ნივთიერ და არა ნივთ? არა-
მედ, უკუწთუ არა ნივთ, უნივთო ვიდრე-მე; ხოლო, თუ უნივ-
თო, არა ვიდრე-მე სხეულ, | რამეთუ ყოველი სხეული ნივთიერ. A
[არამედ, უკუწთუ თქუან, ვითარმედ ყოველი სხეული სამთა. გან-
5 სდგომელთა მიმთუაფველ არს და სული, ყოველითვე კმაყოფი
და ყოველით-კერძო განმწითომი სხეულთა, სამად ვინაჲ-მე განმდგომა,
და ამით დაამტკიცებენ სულისა სხეულყოფასა, — ჰქრქუჲ]*, ვითარმედ,
ყოველი სხეული სამად ვინაჲვე განსადგომელ, ხოლო არა ყოველი
სამად განსადგომელი სხეულცა [არს]. რამეთუ ადგილი და რომელ-
10 ბანი უსხეულთ არიან თვთ თავთა-შინა თვსთა, ხოლო შემთხუწვით
სიზრქეთა-ძორის დარომელაფნდებიან; ესრეთვე უკუწ⁶ და სულიცა
თავსა-შორის თვსსა ვინაჲ-მე მდგომარე არს დაუდგომელად, არამედ
შემთხუწვით სამად განდგომილსა ამას-შორის-თანავე იხილვების და
იგიცა სამად განდგომილადვე ითქუმის, გარნა, ვითარ იგი ვთქუ,
15 შემთხუწვით. შერმეცა, სხეული ყოველი ანუ გარეგანით მიდრეკების
ანუ შიგნით; არამედ, უკუწთუ გარეგანით, უსულთ ვიდრე-მე იყოს,
ხოლო თუ შიგნით—სულიერ; და ვინაჲვე კუალად, თუ ნამდვლ სხე-
ულისა სული, თუ რად-მე გარეგანით მიდრეკების, უსულთ [არს], არა-
მედ, თუ შიგნით, სულიერ; არამედ უკუწ⁷ არს უსულთდცა და
20 სულიერად თქუმაჲ სულისაჲ; რომლისა-თვსცა და ნამდვლვე არა ვი-
დრე-მე სხეულ სული. | შერმეცა, თუ სული იზარდების, უსხეულთაჲსა- A
შიერ იზარდების, რამეთუ სასწაფლანი ზრდიან მას; და ესე საცნაურ
არს, ვითარმედ არა სხეული უსხეულთაჲსა-გან იზარდების; არა ვი-
დრე-მე იყოს სხეულ სული. რამეთუ ქსენოკრატიმან ესე შესიტყუ-
25 ვაჲ შეკრიბა: ვინაჲ, თუ ნამდვლ არ იზარდების სული, ყოველი უკუწ⁸
სხეული ცხოველისაჲ იზარდების, — არა ვიდრე-მე სხეულ სული. და

1 ნამდული A. | * მთელი ეს, სწორ ფრჩხილებში ჩასმული, ფრა-
ზა ხელნაწერში არზიანება მოთავსებული, მაგრამ, როგორც აზრის მიმ-
დინარეობა და რუსულ (=ბერძნულ) ტექსტთან შედარება გვიჩვენებს,
იგი ტექსტისაა და ქართველ მთარგმნელს ან გადამწერს გამორჩენია და
შემდეგ მიუწერია არზიანზე; უფრო გვიანდელს გადამწერს კი იგი შენიშ-
ვნად მიუღია და თავში მიუწერია სიტყვა „დანიშნე“, რომელსაც ჩვენ
ვრიცხავთ ტექსტიდან. | 10 თუით A. | 17 ნამდული A. | 19₅ რამეთუ A. |
20 ნამდულივე A.

ესე უკუწ სწიაროდ უოველთა-მიმართ მეტუეწლთა, ვითარმედ სსე-
 ული არსო სული. არამედ სსუაჲ საკუთრად მათდა-მიმართ, რომელ-
 ნი ითნებდენ სისხლ, გინა საფუზნველ უოფასა სულისასა*, ვინაჲთ-
 გან საფუზნველისა, გინათუ სისხლისა განშორებითა მკუდარ ოქმების
 5 ცხოველი; არამედ აწ [არა] ითქუმოდეს იგი, რომელ ვიეთ-მე ჰგო-
 ნიეს, თუ არს რაჲ-მე მათ-მიერ დაწერილი, რამეთუ იტყოდეს: „ეს-
 რეთ ვინაჲ უკუწ ნაწილი გამოჲდინოს სისხლისა, ნაწილივე-მე გა-
 მოჲდინების სულისაჲ“. არამედ ცუდად მეტუეწლები|საჲ არს ესევი- A47
 თარი ესე, რამეთუ მსგავსნაწილთა-ზედა და დარჩომილიცა. ნაწილი
 10 იგივე არს უოველთა-შორის; რამეთუ წყალი დიდი და მცირე იგივე
 არს და მსგავსადვე ოქროჲ და ვეცხლი და მუოფნი უოველნი ვიდრე-
 ჰე ნაწილით არა შეიცვალეობან ურთი-ერთას არსებისა-ებრ: ეგრეთვე
 დაშთომილიცა სისხლი რაჲზომევე სულ არს, ნამდვლ თუ რაღ-მე
 სულ არს სისხლი. არამედ უფროჲს იგი სათქუმელ, რამეთუ: ვი-
 15 ნაჲთგან ესე არს სულ და, გამოვიდეს რაჲ, მოკუდების ცხოველი,
 ვინაჲ და ბაღდამიცა სულ იუოს და ორნივე ნაფელნი, რამეთუ,
 რომელიცა ამათ-განი მოაკვდეს, ადსასრულსა მიუვლენს ცხორები
 სასა. მერმეტა, ხოლო, დვდლი და ტუნი და გული და პირის-
 მბრძოლი, რომელ არს სტომაქი, და თირკუემელნი და წელნი და სსუა-
 20 ნი მრავალნი; რამეთუ, რაჲ უკუწ ამათ-განი რაჲვე განეუოს, არა-მე
 მოკუდებისა ცხოველი? არამედ, კუალად, მრავალნი არიან უსისხლო A48
 უკუწ სულიერ, ვითარ: სელაქნი და მალაქნი და სიპეანი, ტუეითინი
 და ზემულნი და უოველნი კეტტუეგოანნი და ჩჩვლქეცნი, ვითარ კარა-
 კინნი და ასთაკვნი, რომელნი არიან სულიერ, ხოლო უსისხლო; სს-
 25 ცნურ უკუწ, ვითარ არა არს სული სისხლ. არამედ მათდა-მიმართ**,
 რომელნი იტყუან, ვითარმედ წყალ არს სული, რამეთუ წყალი უოვ-
 ლისა მაცხოვრებელად ჩანს და თუნიერ წელისა ცხორებაჲ შეუძლე-

3 საფუთინველ A. | * არზიაზე ტექსტისავე წმინდა ხელით წითე-
 ლი მელნით: „აქა მათიჲ დანიშნე დაკსნაჲ, რომელნი იონებენ სისხლ
 გინა საფუზნველ უოფასა სულისასა“ A. | 12 ურთიერთარს A. | 13 ნამ-
 დულ A. | 18 ლუილი და ტუნი A. | ** არზიაზე: „აჲა დამარლუცველი
 წყლად მთქუმელთა სულისათაჲ“ A. | 26, წყალი; ტექსტში სწერია
 „წყლისა“. მაგრამ არზიაზე გასწორებულია „წყალი“ A.

ბელ არს, და ამათ-მიმართცა მრავალ არს წინაგანსაწყობელი; რამეთუ არცა თუ თჯნიერ საზრდელთაჲსა ცხორებად შესაძლებელ არს, სულად ვინაჲვე და საზრდელნიცა ყოველნი თითოეულად ითქუმადედ მათ-გან. მერმეცა, რამეთუ მრავალნი ცხოველთა-განნი არიან არა-
 5 მსუმელ წყლისა, ვითარ რომელთა-მე ორბთა-თჯს დასახულ არს და კაკაბი თჯნიერ სუმისაცა შემძლებელ არს ცხორებად. ხოლო რამისა-თჯს უფროჲს წყალი ითქუას სულად და არა ჭყერი? რამეთუ წყლისა უკულ შესაძლებელ არს განყენებაჲ რაჲთ-ერთი, | ხოლო აღმოგებუნვე-
 10 ლობისა-გან ჭყერისა არცა თუ მცირედ. არამედ არცაღა თუ ჭყერი არს სული*: რამეთუ არიან მრავალნი ცხოველთა-განნი არააღმოგებუნველნი ჭყერ[ი]სა, ვითარ საშუაღვანუტრელნი ყოველნი, ვითარცა: ფუტკარნი და ბზიგნი და ჯინჭველნი და უსისხლო და მრავალნი ზღჯს-შორისნიცა და ყოველნი, რომელთა არა აქუს სასული, რამეთუ შეუძლებელ ფებუნგაჲ თჯნიერ სასულისა.

15 არამედ, ვინაჲთგან გლეხთოჲს სტოკელისა და ხურისიზოჲსნი მო[ი]ღებუიან სიტყუანი, რომელნი-მე არა აღვიღ შეურაცხის-საყოფელნი, ვინაჲვე დაჲდებოდედ და ამათნიცა დასაკსნელნი, ვითარ იგი დაჭკსნეს ზლატანურთა იფილქოფოქსთა. რამეთუ გლეხთოს ესევი-თარსა თხზავს შესიტყუვასა, ვითარმედ: „არა მხოლოდ, — იტყუს, —
 20 მსგავს ვეჭმენით მშობელთა სხეულთა ამთ აგებულებითა, ვითარ რაჲ სიყვარულითა**; ხოლო მსგავსებაჲ და არამსგავსებაჲ არა არს უკულ უსხეულოჲსად, — სხეულ ვიდრე-მე და სული“. არამედ, ზირველად, ვინაჲვე ნაწილობითით-გან საყოველთაოჲ [არა] აღიკაზმების, არამედ იქოს უსხეულოთაჲცა ურთი-ერთას უმსგავსობაჲ ტყუვილ: რამეთუ ვიტყუთ;
 25 ვითარმედ რიცხუნი მსგავს არიან ურთი-ერთას, რომელთანი გულწრდნი შესაბამ იფუნენ, ვითარ ექუსი და ოცდაოთხი, რამეთუ გულწრდ ექუსისა — ორი და სამი, არამედ ოცდა ოთხისა — ოთხი და ექუსი; და ვითარ ორსაცა აქუს შესაბამი ოთხისა-მიმართ, ხოლო სამსა ექუსისა-

2. შეუძლებელ A. | 7. წყალითქს A. | * არზიაზე: „დანიზნე ვითარმედ არცა ჭყერისა მოწვლ არს სულად თქუმად, ვითარ იგი არცა წყლისა“ A. | 12-13 ზღუის-შორისნიცა A. | 14 ფშუნგაჲ A. | ** არზიაზე: „ვითარ რაჲ ყლგნ ვითარ იგიობისა არს ნაცვალ“ A.

მიმართ, რამეთუ ორკეცობისა სიტყვას-მიმართ იხილვების, რამეთუ
 ოთხი ორისა-გან ორკეცად და ექუსი — სამისა; უსხეულთ ვინაჲვე და
 რიცხუნიცა, ვითარ ესე აწ აღმოვანინეთ. არამედ მსგავს არიან ნა-
 კუჭთნიცა ნაკუჭთათა, რადღენთა უერენი ჰქონან სწორნი და სწორთა
 5 უერეთა შესაბამადვე გუჭრდნი, — რამეთუ ნაკუჭთნიცა უსხეულთ A51
 არიან. მერმეცა ვითარ რამზომობისა-თჳს არს სწორი და უსწორი,
 ეგრეთვე და რომელობისა — მსგავსი და არამსგავსი; რამეთუ რომელობ-
 ბაჲცა უსხეულთ, და იყოს უსხეულთ უსხეულთაჲს მსგავს. მერმე-
 ცა იტყვს, ვითარმედ: „არა რამ უსხეულთ თანაფნებს სხეულსა და
 10 არცა ვინაჲ უსხეულთაჲს — სხეული; ხოლო თანაფნებს სული სხეულსა
 სნებოანსა და დაჭრადსა და სხეული — სულსა, რამეთუ, სირცხველთ
 იქმნეს რამ სული, ძოწეულ იქმნების სხეული, და, შეშინდეს რამ,
 უფერულ; სხეულ ვიდრე-მე სული“. რამეთუ არს ჰირველი* დაუფლ-
 ვით-მიღებულთაჲ ტუილ, ერთქმნილი ჰირველმდებართაჲ, ესრეთ
 15 მეტყუელნი, ვითარმედ: „არა ვინაჲ უსხეულთ თანაფნებს სხეულთა“.
 რამ უგუჭ კითხვებოდედ, რამეთუ მხოლოდ სულისად ოდენ არს
 ესე? ვითარ ვინ თქვას ესრეთ, ვითარმედ: „არარამ | ცხოველთა- A52
 განი დრეკს ზედათა ყბათა, — არამედ ხუთქი ზედათა ყბათა დრეკს, —
 არა ვინაჲ იყოს ცხოველ კრთოდლილომ-ხუთქინა“.
 20 ვინაჲვე არს ჰირველ-დაწესებული და აქაცა მეტრ ჰირველმდებისა,
 რომელი იტყვდა ესრეთ, ვითარმედ „არა რამ ცხოველთაჲ იდრეკს
 ზედათა ყბათა, რამეთუ აჴა ხუთქი ცხოველცა და მდრეკელ ზედათა
 ყბათა“. ხოლო ამისდავე სახედ და რაჴამს იტყოდის, ვითარმედ „არა
 რომელი უსხეულთ თანაფნებს სხეულთა“, რამეთუ უსწრობს სძაიე-
 25 ბელთა უკუნთქუმითა. არამედ თუ ვინ დადვას, ვითარმედ ჴემან-
 რიტ არს არა რომლისა უსხეულთაჲს სხეულთა თანაფნებად, არამედ
 ზედადუფანებული არა არს აღსარებული, რომელი იტყვს, ვითარმედ
 „თანაფნებს სული სნებოანსა და დაჭრასა სხეულისასა“, რამეთუ

11 სირცხულელ A. | * ამ სიტყვის ნაცვლად A-ში სწერია „მეო-
 რე“, რაც აშკარა შეცდომაჲ, როგორც სჩანს, თვით ბერძნულითავე ტექ-
 სტისა. შეად. რუსული თარგმანი, ვვ. 45, შენიშვნა მე-29; და თვით
 ტექსტისა სტრიქონები 2—3 ბოლოდან. | 18 ხუთქი A. | 22 ხუთქი A.

[ი]ჭნეულების, თუ რად-მე მართოდ სხეული იყო, ოდეს რაღა იღ-
მდა და მიიღო სულისა-თჳს გრძნობაჲ, ხოლო იგი ეგო უგნებე-
ლად, ანუთუ თანაივნო სხეულსა; არამედ | უფროჲს ხოლო დაიპურო- A53
ბვის უფრო სათანადოთა-გან პირველი; რამეთუ არა ჯერარს იჭუნე-

5 ულთა-გან შესიტყუებათა შეკრებად აღსარებულთა-გან; რამეთუ ნამეტ-
ნაგისა-გან იხუჭრებთან და რომელნი-მე უსხეულოთანი თანაგნებად
სხეულთაჲს: რამეთუ უსხეულო რომელობანიცა და ესენივე ვნებულ-
თა სხეულთა-თანა ივნებენ, ხრწნილებასა-შორის და ქმნადობასა თანა-
მელმქენი სხეულთანი.

10 ხოლო ხურისიზზოს იტყვს: „სიკუდილი არს განყოფაჲ სულის
სხეულთა-გან; ხოლო არარაჲ უსხეულოჲ სხეულთა-გან განყოფვის,
რამეთუ არცა რაღა უკუჭ ზედმეკეების და განყოფვის სხეულთა,
— არა ვიდრე-მე უსხეულთა სული. არამედ ამისი ესრეთ თქუმაჲ, ვი-
თარმედ სიკუდილი არს განყოფაჲ სულისაჲ, ჭეშმარიტ; ხოლო სა-

15 ყოელთოდ ამის თქუმაჲ, ვითარმედ არ ზედმეკეების უსხეულოჲ
სხეულსა, ტყუილ უკუჭ არს საყოელთოდ თქუმილი; არამედ სუ-
ლისა-თჳს — ჭეშმარიტ, ვითარმედ არ ზედმეკეების | სული სხეულ- A54
თა; ხოლო სხუათა რათავე უსხეულოთა-თჳს არა ჭეშმარიტ, ვითარ
რაღა: ველის-ზედაჲ და წირი უსხეულო და ზედმეკეების სხეულსა და

20 განყოფვის, და ამათდავე მსგავსად თქ[თ]რობაჲცა* და სხუანი ფერ-
ნი; ხოლო სულისა-თჳს ჭეშმარიტ, რამეთუ არა ზედმეკეების სხე-
ულსა სული. არამედ და აწ ვინამევე და რომელობაჲ ზედმეკეებელი-
განყოფს რაღა სხეულსა გარომელოვნებული სხეული რაღა, არამედ
უკუჭთუ რომელობაჲ შემძლებელ არს სხეულთა შეხებადცა და გან-

25 ყოფად უსხეულობისა-თჳს, ხოლო სული არა, ეკითხვებოდედ გუალად;
არამედ, უკუჭთუ ზედმეკეების, ცხად არს, ვითარმედ ზედმიდებულა
მისდა; და თუ არს ესრეთ, რომელ ყოფლად არა ზედმიდებულ იყოს,
ესრეთ იყოს ჭეშმარიტ. არამედ არცა სული და არცა რომელობანი

12 სხეულთაჲ A. | 13 უსხეულოჲ A. | * ამ სიტყვის პირველი ასო-
სათვის A-ში სხვა მელნით ფხუა მიუბამთ, რის გამოც ეს სიტყვა ზელ-
ნაწერში იკითხება „ფერობაჲცა“-დ; მაგრამ კონტრექსტისა და რუსული
თარგმანის მიხედვით აქ უნდა იკითხებოდეს „თეთრობაჲცა“.

სხეულ, რამეთუ შეუძლებელა სხეელისად სხეული ეოვლად უოვლით-
 ურთ ზედმიდებად; და ესრეთ არ იუთს ვინაჲ-მე სუელიერ | ცხოველი. A 55
 არამედ არა ეგრე: რამეთუ არცა რომელითაჲ სხეულ იუთს ამისთვის,
 რომელ ზედშეკების სხეულსა, არამედ რომელითაჲ არს უსხეულთ
 5 და ზედშეკებულ სხეულთა. აჭასერა თვით სოქეუნ წირი და რომე-
 ლობანი ზედშეკებად და განშორებად სხეულსა, და თვით თავთა-შო-
 რის თვსთა უსხეულთ მყოფად, რომლისა-თვისცა შესაძლებელ არს
 უსხეულთაჲსა ზედშეკებად სხეულსა, ვითარ შეუნის უსხეულთა; არა-
 მედ აწ ვინაჲთაჲსა ზედშეკების, სხეულ ვინაჲ-მე იუთს სული, და
 10 ეოვლად არა ვინაჲ-მე იუთს სულიერ ცხოველი; არამედ თუ კინ-
 დენცა არს სულიერ ცხოველი, არცა ზედშეკების და არცა სხეულ
 არს სული, რომლისა-თვისცა ცხოველი ეოვლით-ურთ სულ არს, არ-
 ცა უკუნ ზედშეკების და არცა სხეული არს და განუენების უსხეუ-
 ლობისა-თვის თვისისა. რამეთუ არა არს სული სხეულ, [ესე] სცნურ
 15 თქუმელთა-გან; არამედ, რომელ არცა | უარსებო [არს], შემდგომთა- A 56
 შორის ისიტუელბოდელ.

ხოლო, ვინაჲთაჲსა დინარხოს მორთულობად* განასწავლერა სუ-
 ლი და სიეკა, აცილობდა რაჲ სოკრატს, სულისა თქუა მორთულო-
 ბაჲ, ესრეთ მთქუმელმან, ვითარმედ: „შეჭკვანან უკუნ სულისად
 20 მორთულობანი, ხოლო სხეულთად — ძლნი“**, — არამედ ამისთა დასაკ-
 სნელთა გარდამტემელნი, „იკოდონსა“ შორის ზღატონისსა მდებარე-
 თა-გან, [ვიტუოდეთ] ესრეთ, ვითარმედ ერთი არს აწ ესე პირველ
 აღმოჩინებულთა მისთა-გან, ვითარმედ: პირველვე აღმოჩინებულა,
 რომელ არიან სასწავლთნი ადკსენება. ესე უკუნ დადვა ვითარ პირ-
 25 ველადსარებული, და ჭკაზმავს სიტუკუსა ესრეთ, ვითარმედ: ვინაჲთ-
 გან სასწავლთნი პირველთა სასკსენებულ არიან, იუთ ვინაჲ-მე და სუ-
 ლიცა ჩენი[ლ] პირველ*** კაცისა გუართან ქმნისა; ხოლო თუ მორ-
 თულობა არს სული, ვინაჲვე არა იუთ, არამედ შემდგომადღა იქმნა

5, თუთ A. | * ამ სიტყვის ხელნაწერი A ზოგან ქარაგმითა სწერს, ზოგან ქარაგმაგახსნით: ხან „მორთულობად“, ხანაც „მორთულებად“. ჩვენს გამოცემაში ორივე მართლწერა დაცულია. რუსულ თარგმანში ამ სიტყვის შესაბამად ნახმარია „პარმონია“. | ** ე. ი. ჩანგის სიმები. | *** ეს და ამის წინა სიტყვა A-ში ერთმანეთზე გადაბმულია ასე: „ჩნივლ“.

მორთულებითა სხეულისადათ. ხალხ ყოველი შემდგომულობა | სხეულბ 57
 უღანო არს ქმნად, თჯიერ ვითარ იგი ზირველ ჭქონდის, რა-
 მელთა-გან იგი შედგომულა; რამეთუ ზიარებად ვინადავე არს შედგომულ-
 თა, ვინადაგან მორთულება[დ] შედგომულება, და არაფინად დაცადებს
 5 არა ნებებად მასვე, ვითარ იგი არს და რამელთა-გან იგი შედგომულ-
 ლა, არამედ შეუდგს მას. ხალხ ებრძვის უკუშ მათი სიტყუაჲ, რა-
 მელნი სულს მორთულობად იტყუან, მათ, რომელნი სსწავლობათ
 ადკსენებად იტყუადნი. არამედ მათი, რომელნი სსწავლობათ ადკსე-
 ნებად იტყუან, ჭეშმარიტ არს, — მტყუარ ვიდრე-მე [არინ] სულისა
 10 შენაწევრებად მთქუმელნი*. მერმეტა უკუშ და სული წინააღმდეგობ
 არს სხეულისა და მთავრობისა და აქუს ჯერინებად, ვითარმედ მთავარ
 მისდა არს; ხალხ მორთულებად არცა ჭმთავრობს და არცა წინა-
 ადუდგების; არა ვიდრე-მე არს მორთულება სული**. მერმეტა და,
 ვინადაგან სული წინააღმდეგობათა ნაწილობით მითქულადავს, არსება 58
 15 ვიდრე-მე არს და წინააღმდეგობა შემთხუწვადათ-თჯს, ხალხ მორთუ-
 ლობაჲ — რომელობაჲ და შემთხუწვა; არამედ არსებაჲ რომელობის-
 გან სხუა: სხუა უკუშ და სულიცა მორთულობისა-გან. ხალხ ზიარ-

2₃-: ქონებად თუნიერ A; 2₃ ჭქონდის + მათ A.

* არ შიანზე ტექსტისავე წმინდა ხელით: „ერთი და იგივე არს მორ-
 თულობაჲ და შენაწევრებაჲ“. სიტყვით „მორთულობაჲ“-თ აქ გადმო-
 ცემულია ცნება „ჰარმონია“.

** აქ რუსული (==ბერძნული) ტექსტი უმატებს თოთხმეტითდ სტრი-
 ქონს, რომელიც ქართულ თარგმანში არ მოიპოვება. მოკლეთ მათი ში-
 ნარსი ასეთია:

ჰარმონია, სხვა ჰარმონიასთან შედარებით, შეიძლება იქმნეს უმე-
 ტესათ და უმცირესათ ჰარმონია; სული კი არ შეიძლება იქმნეს უმეტე-
 სათ ან უმცირესათ სული. მაშასადამე, სული არაა ჰარმონია. ამასთანავე
 სული შეიცავს თვის ზორის როგორც სათნობას, ისე ბიწიერებას; ჰარ-
 მონია კი არ შეიცავს ჰარმონიასა და რასმე არაჰარმონიულს. მაშასა-
 დამე, სული არ არის ჰარმონია. იხ. რუს. თარგმნ., გვ. 48—49.

შეიძლება ეს ადგილი ქართველ მთარგმნელს გამორჩენოდეს, ან
 თვით იმ ბერძნულ დედანშიაც არ ყოფილიყოს, რომლითაც ქართველ
 მთარგმნელს უსარგებლნია. ხელნაწერში (A) კი აქ ტექსტი გადაბმით
 მიჰყვება და არსაიდან არა ხჩანს, რომ მის უძველეს დედანს ამ ადგილას
 ჭკლებოდეს რამე.

რებად ვიდრე-მე მორთულობისად სული არა უფრო თქუმად, არამედ არა ამის მიზნისა-თჳს და სულიცა მორთულობა იყოს: რამეთუ არცა ამისთჳს, რომელ სათნოებას ეზიარების, სათნოება იყოს სული.

ხოლო ღაღინის სულისა-თჳს უკუტ არას განაჩინებს, არამედ და წამებსცა „კმასყოფელთა-შორის სიტყუათა“, ვითარმედ არა რაჲ არს სულისა-თჳს განჩინებულ სიტყუაჲ; ხოლო ჰკავს, რომელთა-გან იტყვს, ვითარმედ შეზავებაჲ არს სული, და ამისდა უკანამიდევნებად ჩუტულებათა განყოფილებას; და ესე ვითარად განჰკანაშკანებს სიტყუას...*
10 იტყუნეულობს, არა ხოლო სულსა ეოფელსა კაცისას, არამედ | უტ- A59
უუსა ოდენ, რომელ იგი კაცსაცა-შორის იხილავების; ხოლო სიტყუარისა-თჳს იტყუნეულობს, მთქუმელი ესრეთ, ვითარმედ...**

შუქდებულა, რათამცა სხეულთა შეზავება იყო სული, ვინამდე ამიერიტგან იუწყებოდედ, ვითარმედ ყოველი სულიერი და უსულომ
15 სხეული ოთხთა-გან შეზავებულა ასოთა, რამეთუ ამათი შეზავებაჲ სხეულთა აღიქვამს. და აწ, თუ შეზავებულა არს სული, არარაჲ იყოს უსულო; და შეკრების სიტყუაჲ ესრეთ: თუ რად-მე სულ არს შე-
ზავებაჲ სხეულთაჲ, არამედ ეოფელსა სხეულსა აქუს შეზავებაჲ, ეო-
გელსა სხეულსა სულიცა ვიდრე-მე აქუნდეს და არა რომელი სხეული
20 იყოს უსულომ: არცა უკუტ ქვამ და არცა შემამ, არცა რკინამ და არცა სხუამ რომელი-მე უსულო იყოს. ხოლო თუ რად-მე არა სა-
ეოფელთათს და ეოფელსა შეზავებულებას იტყვს სულ ეოფად, არ-
მედ ეკევითარსა რას-მე, ეკითხვებოდედ უკუტ, თუ: ვითარი-მე | შე- A60
ზავებულებამ არს სულ, რომელი შეიქმს სხეულსა და სულისა მი-
25 ითუაფავს საზღვარს? რამეთუ, რომელიცა თქუას შეზავებულებამ,
და ეკევითარივე გზოთ და უსულოთაცა-შორის; რამეთუ, ვითარცა

* აქ ქართულ ტექსტს რამოდენიმე სიტყვა აკლია; რუსულ თარგმანში (გვ. 49, სტრიქ. 20) აქ სწერია: „на основании сказаннаго Гиппократомъ“. | 15 შეზავება A. | ** აქ ქართული ტექსტი, ხელნაწერებში, გაბმულათ მიდის. მაგრამ, როგორც რუსული თარგმანი უჩვენებს (გვ. 49, შენიშვნა 48) და აზრთა მსგელობიდანაც სჩანს, აქ თვით ბერძნულ დედანსავე ჰკლებია ღალინოსის ზემო-აღნიშნულ თხზულებიდან ამოსალები სიტყვები. | 13 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ.

თუ მან ცხრა სხე ყოფიდა შესავებულებათა „შესავებულებათა
 წიგნსა“ შინა გამოსახინა, რათა უკუღმე დხელშესავებულად იტყვს, ხო-
 ლო მეცხრეს კეთილშესავებულად; და ამის მეცხრისა-გან იტყვს
 კაცსა კეთილშესავებულად; და ამის კეთილშესავებულებისა ქანებისა
 5 არა საუფელთაოდ, არამედ მათ-თუზ ოდენ, რომელთა საშუალო ოდენ
 აქუნდეს შესავებულებამ, ხოლო სხუათა ცხრველთა დხელშესავებუ-
 ლად თითო გუარებით. რამეთუ უფველთა-შორის უმეტეს და უმცი-
 რეს ღებნით და დართვით იზებინა და უსულთა-შორის ცხრანი
 ესე შესავებულებანი უფრომსობასა-შორის და უმცროსობასა, ვითარ
 10 თუ მანვე წიგნსა მას-შინა, „მარტივთა-თუზ“ სახელდებულსა, აჩუღ-
 ნა. | შერმეცა, თუ შესავებულება არს სული, არამედ შესავებულება- A6
 ნი იქცევიან მსგავსად ჭსაკათასა და ჟამთა და ქცევათასა, და სულიცა
 ვიდრე-მე ამათთანავე იცვალეობდის; ხოლო, ვინაჲთგან სამარადი-
 სოდ იცვალეობის, და არა და იგივე გუაქუს სული, არამედ, შესავე-
 15 ბულებათა-ებრ, ოდეს-მე ლომისა და ოდეს-მე ცხურისა და ოდეს-მე
 სხუსა რომლისა-მე, — რომელ უჯერო არს. შერმეცა, რამეთუ შესა-
 ვებულებამ არა წინააღუდგების გულის-თქუმათა სხეულისთა, არამედ
 და შეწვევისცა, რამეთუ თუ შესავებულებამ მისდრეკს გულის-
 თქუმად, — ხოლო სული წინააღუდგების, — არა ვიდრე-მე შესავებუ-
 20 ლება სული. შერმეცა, თუ რად-მე შესავებულება არს სული, არამედ
 შესავებულებამ — რომელთა, ხოლო რომელთა იქმების და გარ-
 დაიქმების თხიერ წინამდებარისა განხრწნისა, — და სულიცა უკუ-
 განშორის თხიერ წინამდებარისა განხრწნისა; არამედ ესე — არა ჭე-
 შმარტი; | არა ვიდრე-მე შესავებულებამ და არცა რომელთა არს. A6
 25 სული. არამედ არცა თუ შერმეცა კერძი წინააღმდგომთამ ბუნებით
 აქუს ბუნებად ცხრველსა, ვითარ რამ იგი ცეცხლსა-ზედა მკურნა-
 ლებამ იხილვების; რამეთუ შეუცვალეებელსა ესე სხუად, ხოლო შე-
 ცვალეებულად ჩანს შესავებულებამ; არამედ უფრომს ხოლო, თუ

1. + და A. | 16 სხუესა რისმე A. | 13 შეიწვევის-ცა A. |
 22 „განხრწნისა“; ეს სიტყვა ხელნაწერში არზიანზე ტექსტისავე ხელით
 მიწერილი. ჩვენ ტექსტში შემოგვაქვს (შეად. რუსული თარგმ., გვ. 51,
 სტრ. 12). | 26 ცხოველისა A.

რამეთუ უფველნი [ბერძენნი] ზიარ ურთი-ერთას, სულელთა უკუდა-
 ვად აღმომხენი, სულთ-ცვალებისა ქადაგ არიან, [არამედ] განიყოფიან
 უკუ^ლ გუართა-თჳს სულისთა: რამეთუ რამელნი-მე იტყუან, ვითარმედ
 ერთი არს სიტყუერები გუარი, და ესე უკუ^ლ ნერგთადცა და უტუუ-
 5 თა ცხოველთად შეიცვალების; და ამას რამელნი-მე რამზომთა-მე
 განხენილთა უამის-მოქცევათა-შინა, ხოლო რამელნი-მე მართლ დაზ-
 თხუ^ლ ვით; არამედ სხუანი არა ერთსა გუარსა სულთასა, არამედ რ-
 ს—სიტყუერსა და უტუუსა; და ვიეთნი-მე უკუ^ლ მრავალთა და რა-
 დენთაცა ცხოველთანი | არიან გუარნი. უფროჲს ხოლო და ჰლატ-
 10 ნის-განნი ამის თნებისა იქმნეს აღმრჩეველ, მთქუმელისა უკუ^ლ ჰლა-
 ტანის-მიერ ესრეთ: გულის-წყურებითა და მწყურებითა და მტაცე-
 ბლობითთა სულთა მგელთა და ლობთა სხეულობისა თანშემოსად,
 ხოლო, რამელნი სიძვის-გან ძლეულ იუენ[ენ], კარულთა და ესე-
 ვითართა სხუათასა მიიღებენ სხეულთა; ხოლო ესრეთ მქუმელნი ესე
 15 რამელთა-მე თჳთ სკუთრებით მგელთა და ლობთა-შორის მყოფო-
 ბისა-თჳს სულთაჲს მიიხუნეს, ხოლო რამელთა-მე შეცვალებით და
 მსგავსებისა-თჳს მათისა მქუმელი იუწყეს, ამისთჳს რამელ ჩუ^ლ ულე-
 ხაჲ და ქცევაჲ რა-მე მსგავსი ამითი ცხოველთა-მიერ იჩუ^ლ ნებოდა.
 არამედ კრთოს წიგნსა მას-შორის „გუალად-ქმნადობისასა“, — ესრეთ
 20 უწიდა თან-მესხეულობასა, — ეგულები უფველთა სიტყუერებად მქუ-
 მაჲ. და მსგავსადგე თეოდორეს ჰლატანურსა თავსა მას-შინა, რ-
 მელსა იტყეს, ვითარმედ „სული უფველგუარ | არსო“, და ესრეთვე
 ჰორთერი. ხოლო იამვლინისმან წინააღმდეგობი ამითს ვლო, რამე-
 თუ გუართა-ებრ ცხოველთასა სულისა გუარსა იტყეს უფთად, ვითარ
 25 რაჲ გუარნი მრავალნი და ურთი-ერთას განყოფილნი; რამეთუ წე-
 რილ არს მხოლო წიგნად მის-მიერ ზედწარწერილსა, ვითარმედ
 არათუ კაცთა-განი უტუუთა ცხოველთად, და არცა ცხოველთა უტუუ-
 თა-გან კაცთად თანმესხეულობანი იქმნებიან, არამედ ცხოველთა-გან
 ცხოველთად და კაცთა-გან კაცთად. და ვინაჲვე და მეტა მეთნების
 30 ესე ამით ჰირთა-თჳს უმჯობესისა მიწეწილად, რამეთუ არათუ ჰარ-
 ტოდ ჰლატანის უწეებისად, არამედ თჳთ მის ჰეშმარიტებისად,

A84

A85

1 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ; 1, რთა A. | 2 სხეულთ-ცვალებისა A.

რომლისაჲ შესაძლებელა და სხუათა უმრავლესთაგან ჩუწნებად, უფროდ სოფლ ამისგან, რომელ: არა რ[ომელ]თაჲ ჩანს სიტყვებრივთა მადრეკათაგანი უტუეთაშორის ცხოველთა, რამეთუ არცა კელაფინი, არცა სწავლულებანი, არცა განზრახვანი, არცა სათნობანი, არცა სხუანი რამე მიმოცნობითნი ყოფად მათშორის; A86

რომელთაგან საცნაურ არს, რომელ არაჲ აქუს სიტყვებისა სულისა ზიარებაჲ მათ, და რამეთუ უჯერო არს, თუშტა უტუე სიტყვად ისიტუებოდა. დაღათუ და განსთქუამს ჩიჯლათა-თჳს, ვითარმედ უტუე მხოლოდ მადრეკაჲ მიექმნების მათ, ვინაჲცა სულისა

10 სიტყვებისა ქონებად ვიტუეთ მათ-თჳს, ვინაჲთგან უკუწ მოზარდნი სიტყვებრებითისა ცხად ჰყოფენ მოქმედებასა, არამედ უტუე არა რომელითა ჰსაკითა საჩინო ჰყოფს სიტყვებრებასა, ნამეტნავ ვინაჲგუ ჰქონდის სიტყვებრებითი სული ყოფლით-ურთ უკმარ ქმნად სიტყვებრებითისა ძლისად. არამედ ესე, რომელ არცა ერთი რაჲ ღმრთისა-მიერ

15 უსაქმოდ და ნამეტნავად ქმნულ არს, ყოველთა-მიერ აღსარებულ არს. ვინაჲგუ და თუ ესე ნამეტნავად და უქმად სული სიტყვებრებით უტუეთა ნადირთა თანშეეკრვოდა; არაოდეს შემძლებელი ჩუწნებად საქმეთა თჳსთად, — იჲს ვინაჲგუ ბრალ მომცემელისა მოუზაგებელისა სულისა A87

სხეულთად. [არამედ] ესე არცა კელაფინისა არს საქმე და არცა მისი,

20 რომელმან წესი, გინა მამრთველობაჲ უწყოდის. სოფლ თუ ვინ თქუას მადრეკაჲ უკუწ ცხოველთაჲ სიმარჯჳთა სიტყვებრებისაჲთა, არამედ აგებულებისა მათისა უმარჯუ ყოფაჲ კელაფინებითთა საქმეთა-მიმართ, საწმუნომქმნელმან სიტუესამან კაცთა-მიერ, რომელნი მხოლოდ კელისა თითთა ოდენ მიხუმისა-გან. უმრავლესთა კელაფინებთა

25 წარსწემედენ, — არამედ სიტუეჲჲ ესე არა დაჰკსნის საძიებელსა: ჰგოეს უკუწ მასგე უჯერობასა-სკდა, ვითარცა ღმრთისა-თჳს უსამართლოებისა მწამებელი, რომელმან არ მზავებელი სელი. შენაწევრა[ო]. სხეულთა, არამედ უსაქმოჲ და უკმარი და მეტი და დაუენებული ყოველთაშორის ჰსაკითა მოქმედებთა მისთა-გან; და ამასგე-თანა [სეჰგველ და

30 წინადმდგომ არს], რომელ სიტუესას მათ-თჳს ჰკაცმიდეს. [ჴუმარიტად: სადაჲთ შემძლებელ ვართ ცნობად, ვითარმედ შედგომილ არიან]

15, — თქმლრს A; ვასწორებთ რუსული (=ბერძნული) ტექსტის მიხედვით. | 18, მოუზაგებულსა A. | 19, რამეთუ A.

იგინივე არიან, რომელნი სმკურნალობთა და კელთვებითა შესავებუ-
 ლებასა სხუებრ სტვალებენ. მერმეცა, რამეთუ ეფლისა სხუელისა
 რომელთანი გრძობადნი არიან, ხელთ სული დაღათუ აგრძობს
 5 რასავე, ვინაღვე გრძობითს აგრძობს, — არა ვიდრე-მე რომელთამ
 სხუელთამ სული. მერმეცა: [სისხლისა და] ფუჭნვისა და ერთგან შემ-
 ტკიცებითა გორცთა და ძარღუთა და სხუათა ასოთადა კეთილ-
 შესავებულებამ ძღვ არს, — და კუალად ვინაღვე მკურნალებათა და
 სიგრილეთა და სიკუელეთა და ნოტიოთა კეთილშესავებულებამ | სი- A63
 მრთელე არს, — ხელთ სწორსაზომობამ ასოთამ კეთილფეროვნება-
 10 სავე-თანა შესწნიერებასა და სიკეთესა შეიქმს სხუელთასა. ხელთ თუ
 რად-მე მორთულობამ სიმრთელისა და ძლისამ და სიკეთისა და შესწ-
 ნიერებისამ [სულ არს], საჭირო ვიდრე-მე არს, ოდეს რამ კაცი ცოცხალ
 იყოს, არცა დასნეულებად და არცა უძლეურებად და არცა უშუშრ ეფიად;
 ხელთ შეემთხუწვის ესე მრავალგზის, არა მხოლოდ ერთისა, არა-
 15 მედ სამთავვე ამათ კეთილშესავებულებათა წარწემუდად და სიცოცხლედ
 კაცისა; რამეთუ შეემთხუწვის მასვე ერთამად უშუშროფიად და უძ-
 ლეურებად და სხუელებამ, — და არა ვიდრე-მე არს კეთილშესავებუ-
 ლებამ სხუელთამ სულ. ვითარმედ უკუტ ბუნებითნი ვინანი-მე სიჭა-
 ვანი და სათნოებანი კაცთა შეუდგებიან? ესე ჭეშმარიტ არს, რამეთუ
 20 სხუელთა შესავებისა-გან იქმნებიან ესე, რამეთუ მოჰკადებიან ბუნე-
 ბით მრთელთანი და სხებთანი შესავებულებისა-გან, და ესრეთ A64
 ვითანი-მე ესე ბუნებით მწარანავღუფიანნი მრისხანნი არიან, სხუანი
 — ჯაბანნი, სხუანი — დამოქონი: არამედ რომელნი-მე იპურობენ და
 მძლე ექმნებიან; საცნაურ უკუტ, ვითარმედ შესავებულებასა იპურო-
 25 ბენ, რამეთუ სხუამ არს მჰყრობელი და სხუამ არს ჰყრობელი, —
 სხუა ვიდრე-მე შესავებულებას[და] და სხუა სული.

რამეთუ ორდანი არს სხუელი სულისამ: უკუტთუ რად-მე მარ-
 ჯუედ შეიმზადოს, შეეწკვის სულსა და აქუს იგი მარჯუედ; არამედ,
 უკუტთუ არა მარჯუტ იყოს, აყენებს და მაშინ ვინაღვე საკმარა სული-
 30 სა-თჯს საქმით მბრძოლობამ უმარჯობისა-მიმართ ორდანილთასა, და,

51-8 უსხულოდ სული მერმეცა თუ რადმე ფუჭნით A. | 6 შემ-
 ტკიცებითი; სხუათამ ასოთამ და A. | 9-10 კეთილფეროვნებასავე-თა-
 ნა A. | 20-21 ბონებით A. | 23, ჯალინნი A. | 27 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ
 ვიწყებთ. | 27-28 მარჯუტ A.

თუ არა ფრიად განიფრთხოს, დაიქცევის მის-თანავე, ვითარ რამ მუსიკელი თანმცოდნეულა ძალისა გარდაქცევასა, ვიდრემდის იგი არა მტკრთოს კეთილად. რომლისა-თვსცა საკმარა სულისადა ზრუნვამ სხეულთამ, რათა შექმნადონ ორდანოდ მარჯუედ | თვსად. ამას უკუღ A65

5 წარმართებს სწავლულებათა-მიერ და ხუჭულებათა კეთილთა, და ვითარ რამ მორთულთასა-შორის სამუსიკოთასა რომელსა-მე მტკუღ ქუოფენ, ხოლო რომელსა-მე მსხირზანე, რათა, ვითარცა მას მტუხ-დებოდის, შეიმზადონ და იკმარონ მარჯუედ ორდანოდ შესაქმე თვისი, რათა არა და იგიცა მასვე-თანა გარდაიქცეს, — რამეთუ, თუ არა
10 განეკრძალონ, და ესეცა შეემთხუეს მას.

ხოლო არისტოტელი სულის „შემასრულებელად“ იტყოდის რამ*, რამეთუ უდარე დაერთვის მათ, რომელნი რომელთად იტყვან მას. არამედ ზირველად განვაცხადოთ, თუ „შემასრულებელად“ რომელთა უწოდეს. რამეთუ არსებასა სხად იტყვს: ზირველად იტყვს
15 ნივთსა წინამდებარესა, რომელი თვთ თავით თვისით არა არს, ხოლო აქუს ძალი შექმნისა-მიმართ; და კუალად, მეორედ, გუარსა, რომელი-თა გუართან იქმნების ნივთი; ხოლო მესამედ—ერთა-გან ნივთისა და გუარისა ქმნილსა, | რომელ არს სულიერი. არს უკუღ ნივთი. A66
ძალ, ხოლო გუარი — „შემასრულებელ“; და ესე უკუღ ორსახედ ვი-
20 დრე-მე ზედმიწევნულებად, რამეთუ რომელი-მე ვითარ რამ მხედ-ვარობამ ზედმიწევნულებით და კუალად ვითარ რამ სიუყარული, არამედ „შემასრულებელ“ ვითარ მოქმედებამ სიუყარულისამ; არამედ ზედმიწევნულებამ უკუღ მეოფობასა-შორის სულისასა იხილვების; და ამათდავე შესაბამად ძილიცა და მღვძარებამ, რამეთუ მღვძარებამ
25 მხედვარობამ არს, ხოლო ძილი ძალად ქმნებამ მხედვარობისამ და [არა] მოქმედებამ. ეგრეთვე ზირველ უკუღ არს ზედ-მიწევნულებამ მო-ქმედებისა; რომლისა-თვსცა ზირველად შემასრულებელად უწოდეს გუარ-სა, ხოლო მეორედ — მოქმედებისა; ვითარ სახედ თუადი წინამდებარ-

6 სამოსიკოთასა A. | 8 მარჯუედ A. | 10 შეემთხუეს A. | * არ-შინაზე ტექსტისავე წმინდა ხელით: „შეისწავვე, ვითარ არისტოტელი შემასრულებელად უწოდეს სულსა“. | 18, ქმნილი ქმნილი A. | 19-20 ვ'დ რ'ი მე (==ვითარმედ რომელი-მე) A. | 24 მღუძარებამ A; მღუძარებამ A. | 25 ძალდ A.

რის-გან არს ნივთისა და გუარისა მისდა ზედშემოსრულისა; და არს უკუწქ ესე წინამდებარე ნივთი მის-შორისი, ხოლო შემწუნარებელად ხილვისა თვთ თუალი | ითქუმის ნივთად, და იწოდების უკუწქ ესე სუნსა- A67
 5 ობით თუალადვე; არამედ გუარი ვინაშე და „შემასრულებელი“ თვთ იგი პირველი მხედვარეობაჲ არს თუალისაჲ და შემძლებელი ხედვას მისდა მიცემად; ხოლო მეორე შემასრულებელი თუალისაჲ არს მოქმედებაჲ, რომლითა მხედვარეობს. იძიებოდედ, თუ ვითარ წადა შობილსა ლეკუსა არცა ერთი აქუს „შემასრულებელთაჲ“, არამედ ძალი ოდენ აქუს შემწუნარებად „შემასრულებელთა“, — ესრესხედვე ჯერ-
 10 არს გულის-სმის-ყოფაჲ და სულისცა; რამეთუ ვითარ იგი, იშობოს რაჲ მხედვარეობაჲ, სრულ ჰყოფს თუალსა, ეგრეთცა, იშობოს რაჲ შორის სხეულთაჲსა, სული სრულ ჰყოფს ცხორებასა, რომელ არცა თუ თვნიერ სხეულთაჲსა იუოს ოდესვე სული, და არცა სხეული --სულისა-თვნიერ. რამეთუ სხეულ ვიდრე-მე არა არს სული,
 15 ხოლო სხეულისად არს და, ამის-თვსცა, შორის სხეულთაჲსა მეოფე არს და სხეულთა ესე ვითარ|თა; ხოლო მეტრ თავსა-შორის თვსსა A68
 არა არს.

არამედ, [პირველად,] ვნებადსა ნაწილსა სულისსა უწოდეს* სულად და განაყენებს მის-გან სიტყვარებითსა; ხოლო ჯერაჲფ ერთ-
 20 ბაზად უფიქრობსა სულისსა მიღებად და არა ნაწილთა-გან, და ამითცა უძღურებითთა, განჩინაჲ უფიქრობსა-ზედა სულისსა. შერეულა იტყვს, ვითარმედ სხეულსა ძლად ცხორებაჲ აქუსო, და პირველ სულისსაცა შექმნისა, თვს-შორის; რამეთუ ჯერარს სხეულისა, ძლად ცხორების მოქმედებისაჲ, პირველ თვთ მოქმედებით უფიქრობს სხეუ-
 25 ლისა მის; არამედ არა შემძლებელ არს მოქმედებით მეოფად სხეული პირველ გუარისა შესაწევრებისა; რამეთუ ნივთი არს ურამებლობაჲ და არა სხეული; რამეთუ შეუძლებელ არს, რომელი პირველ თვთ მოქმედებაჲ არა იუოს ქონებად ძლისა და მის-შიერ და მის-

7 „იძიებოდედ“; ამ სიტყვას ხელნაწერი დიდი ასოთი იწყებს. | 10 გულის-სმის-ყოფაჲ A. | 13 თვნიერ A. | 14, სულისა-შიერ A; ვა-სწორებთ აზრისა და რუსული (=ბერძნული) ტექსტის მიხედვით. | 18 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | * იგულისხმება არისტოტელი. | 19 გა-ნაყენ A. | 23 ძალდ A.

განვე რაღასცა ყოფიად. ხოლო თუ რად-მე სხეული ძალ ოდენ არს, ვითარღა ძლითი სხეული ძლადვე ცხორებას თავსა-შორის თვსსა ქონებად შემძლეებელ არს? და კუდად სხუაჲ უკუწ, ხოლო სხუათა-
 5 ზედა, რომელთა ვითა-მე ძალი ოდენ ჭქონდის და არა იკმარებდენ მათ, ვითარ რაჲ ოდეს მხედველობაჲ ჭქონდის არაკმარებად მისდა;— არამედ სულის-ზედა შეუძლებელა ესე თქუმად. რამეთუ არცადა თუ მძინარე სულეობისა მთქმელებისა არს უნაწილო, რამეთუ იზარდების და აღორძინდების და იოცნებს და აღმომიქვანვარობს, რომელი უფროდს ხოლო ცხორებისა არს სსწაული. არამედ ამათ-გან სა-
 10 ნინო არს, რომელ ძლად ცხორებაჲ შეუძლებელა ყოფად ვინდავე. ვინაჲვე ნამდჯლ და მთქმელებაჲცა ჰირველ ყოვლისა გუარმყოფელა სულისა, და სხუაჲ არა რაჲ არს, არამედ ცხორებაჲ, რამეთუ სულითა თანანერგ არს ცხორებაჲ, ხოლო სხეულთა თანქონებით ოდენ აქუს. აწ უკუწ, ოდეს იტყოდეს, ვითარმედ მრთელობაჲ შესაბამ
 15 არს ცხორებისა, არა თუ სულისა ცხორებისა-თჳს იტყუს. არამედ სხეულთა-თჳს,—და ესრეთ დანა|ბრძენობს სიტყუასა. ვითარმედ სხე-
 20 ულებრივი არსება მებრ ნაწილებით წინააღმდეგობთა არს შემწყნარებელ, ხოლო მებრ გუარითა არასადა; არამედ, თუ რად-მე მებრ გუარითა განყოფილებაჲ შეიცვალოს, და ცხოველიცა ვიდრე-მე შეიცვალ[ო]ს; ვინაჲვე არა თუ მებრ გუარითა არსება წინააღმდეგობთა არს შემწყნარებელ, არამედ წინამდებარითა, რომელ ესე არს სხეულებითა. აწ უკუწ არა შემძლებელა არა რომელითა სახითა სული სხეულთა შემასრულებელ* ყოფად, არამედ არსება თვთსრულ და უსხეულთა: რამეთუ მებრ კერძო ნაწილებით შეწყნარებს წინააღმდეგობთა
 25 —სიბორტესა და სათნობასა, რომელსა ვერ შეუძლებდა გუარი შემწყნარებად. მერმე იტყუს, ვითარმედ „შემასრულებელ“ არს სული და მიუდრეკელ მებრ თჳს-გნითა, ხოლო მიდრეკების მებრ შემთხუწ-ვითა. ვითარმედ ესე უკუწ არა მოუვალ არს, თუ თჳთ იყოს მიუ-

2₁₋₂ ვითარცა რაჲ ძლად A. | 8 აღმომიქვანვარობს A. | 10, ყოფად A. | 11 ნამდჯულ A. | 17, მრ A. | * A-ხელნაწერი ამ სიტყვას ზემოდან აწერს ბერძნულს ექვივალენტს: „ენტელექიად“. | 23 თუთსრულ A. | 24, მრ A. | 28 თუით A.

დრეკელ და მიმდრეკის ჩუენ, ვითარ რამ სიკეთე[ა] მიუდრეკელ არს A71
და მიმდრეკს ჩუენ. არამედ, დაღათუ სიკეთე[ა] მიუდრეკელ არს და
მისდრეკს სხუას, არამედ, რომელთა ბუნებით ჰქონდეს მიდრეკამ,
მისდრეკს და არათუ მიუდრეკე[ა]ლსა. და აწ ვინამდე თუმცა სხუელსა
5 მებრ თათ მიდრეკამცა ჰქონდა, რამცა იყო უჯერო მიდრეკად მის-
და მიუდრეკელისა-გან; ხოლო აწ ვინამდე შეუძლებელ, რათამცა მიუ-
დრეკელი მიუდრეკელისა-გან მიდრეკა: სადა[ა]თ უკუ იყოს სხუელი-
სად მიდრეკამ თანიერ სულისა? რამეთუ არათუ თათმიმდრეკ არს
სხუელი. შირველისა უკუ ჰმნადობისა მიდრეკისა[ა]ლს მკულებელმან*
10 ჩუენებად, არა შირველი, არამედ მეორე აჩუენსა. რამეთუ, თუმცა
რად-მე არამიმდრეკსა მისდრეკდა, შირველსა იტყოდან მიდრეკასა; ხო-
ლო, თუ რად-მე მიმდრეკა, თუ თვს-გნით, და სხვასცა-მიერ მიმ-
დრეკად არს, მეორისა მიდრეკისა ჰმნილებსა განჰმარტებს, — სადაათ
უკუ შირველი ჰმნილებამ სხუელსა-შორის? | ხოლო თქუამდ ესრეთ, A72

15 თუ თათ თვს-გნით მიდრეკად ასოთა ამის-თვს, რამეთუ რომელნი-მე
სუბუქ არიან, ხოლო რომელნი-მე მძიმე, — ტყუილ იყოს, რამეთუ,
თუ რად-მე სისუბუქე გინათუ სიმძიმე მიდრეკა არს, არადეს დად-
გეს მძიმე და სუბუქი, — ხოლო აწ დადგებიან, მიემთხუნენ რამ
თვსსა ადგილსა. არა ვინამდე სიმძიმე და სისუბუქე მიზნებ შირვე-
20 ლისა მიდრეკისა არიან, არამედ — რომელთანი ასოთანი. ხოლო თუ
რად-მე და ესეცა შეენდოს, ვითარ მთქმელობამ და მთხუელობამ
და განმსჯელობამ შესაძლებელ არს სისუბუქისა და სიმძიმისა საქმე-
ყოფად? ხოლო, თუ რად-მე არა ამადად, არცათუ ასოთად; და, ვი-
ნამოგან არა ასოთად, არცა თუ სხუელოდ. მერმეცა და თუ მე-
25 მთხუევიით სული მიდრეკების, ხოლო სხუელი თვს-გნით, მაშინცა და,
ოდეს არა იყოს მის-შორის სული, თვს-გნით სხუელი მიდრეკს; ხო-
ლო თუ ესე ესრეთ, და იყოსცა ვიდრე-მე თანიერ | სულისა ცხელ- A73
ველი; უჯერო უკუ ესე, და უჯერო ვიდრე-მე დასნამით-განვე.
არამედ არცადა თქუამდ ესრეთ, ვითარმედ ყოველი ბუნებამ მიდრეკა-
30 დი იძულებით მიდრეკების და ყოველი იძულებით მიდრეკად ბუნე-
ბითცა მიდრეკების, და ესე ესრეთ ჰემარტ იყოს; რამეთუ სოფელი,

2 მიუდრეკელი A. | * ე. ი. არისტოტელმან. | 12 სხუესცა მიერ A. |
19 თუსსა A.

ბუნებით მიდრეკადი, იძულებით აწადეს მიდრეკების. არამედ არცა
 რამე, რომელი ბუნებით მიდრეკების, და იგივე მეტრ ბუნებით და-
 სწუნარდების; სოლო სოფელი, და მსე და მთავარე, ბუნებით მი-
 დრეკადნი; ბუნებით წუნარებად ვერ შემძლებელ არიან. ამითვე სხი-
 5 თა სულიცა, ბუნებით მიდრეკადი, სამარადისოდ მიდრეკადი არს, ბუ-
 ნებით სიწუნარედ ვეროდეს შეუძლებს, რამეთუ წუნარებად ხრწნილე-
 ბად ვინამ-მე არს სულისა და ყოვლისა სამარადისოდ მიდრეკადი-
 სად. და ამითვე-თანა ზირველითგანვე საძიებელი ჰქვიეს დაუკსნელად
 —თუ სადაღთ სხეული შეიკონებვის და ერთ იქმნების, ბუნებით
 10 განბნევისა მქონებელი. ჯმა | არს ამის-თვს მრავალთა ზირთა-გან აღ- A74
 მონენად, ვითარმედ სული არცა შემასრულებელ არს, არცა მიუდრე-
 კელი და არცა სხეულთა ამთ-შორის ქმნილი.

არამედ ვითადრამ შემთხუჭვითად იტუნეულობს, სამარადისოდ
 დმრთისცა და ყოველთა რიცხუთა მსგავსებისა-თვს, და განსასწდვრებს
 15 სულსაცა თუთ თვსად მიმდრეკად; რომელსა და ქსენოკრატიცა შეუ-
 დგა. არა თუ რიცხუ არს სული, არამედ ამისთვს, რომელ შორის
 განრიცხუვადთაჲს არს და შორის განმრავლებულთაჲს და რამეთუ
 სული არს განმ[ს]ჯელი საქმეთა და ხატთა და სხეთაჲ* თუთუელსა-
 ზელა მიმავლენელი, რამეთუ ესე არს გუარისა გუართა-გან გან-
 20 შეყოფელი და განყოფისა მათისა გამომანინებელი, ვითარ სხუჭბრიო-
 ბისა გუართაჲს სიმრავლედ რიცხუთაჲს მქმნელი მათდა, რამეთუ
 სარიცხუო არიან საქმენი. ვინამევე არა ერცახე შეცვალებულ არს
 [იგი]** მეტრ რიცხუთა ზირებისა-გან.

***

მ, შეიქონების A. | 13 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | * ამ სი-
 ტყვის ნაცვლათ A-ში პირველათ დაუწერიათ: „საქმეთაჲ“, შემდეგ ზემო-
 დან წაუწერიათ სხვა მელნით „სხეთაჲ“. | 22, არიან A. | ** ე. ი. სული.

*** პითალორის შეხედულების გარჩევაზე სწყვეტს ნემესიოსი ძველი
 დროის ფილოსოფოსთა აზრების მიმოხილვას სულის შესახებ და შემდეგ
 იწყებს იმ მოძღვრებათა კრიტიკას, რომელნიც საქრისტიანო ფილოსო-
 ფიის ნიადაგზე აღმოცენებულან. აქ იგი პირველათ განიხილავს და უარ-
 ჰყოფს ენრომიოსისა და აპოლინარის შეხედულებას აღნიშნულ საგანზე.—
 სამწუხაროდ, ჩვენს ხელნაწერებში არც პითალორის შეხედულების გარ-

არამედ ოდეს იგი სიხეულთა ედარებოდის.... არცა უზადოდ ამისდა A75
მქონებელს..... მოკუდავად რამ იგი ითქმოდის.....* ვითარცა თქვა

ჩვეის დასასრული მოიპოება და არც ევნომიოსის მოძღვრების კრიტიკის დასაწყისი, ე. ი. ქართულ ტექსტს აკლია მთელი ის ადგილი, რომელსაც რუსულ თარგმანში უჭირავს 38-ოდე ნაბეჭდი სტრიქონი 57—58 გვერდებზე, დაახლოებით A-ხელნაწერის ორ გვერდზე ცოტა მეტი. ამ დაკლებული ადგილიდან ხელნაწერში (A-ში) დარჩენილა ორიოდ სტრიქონი (A74—75), რომელსაც ჩვენ ტექსტში ვებეჭდავთ (გვ. 41, სტრქ. 1—2) და რომელიც, როგორც სჩანს, ევნომიოსის მოძღვრების კრიტიკას უფრო უნდა ეკუთვნოდეს, ვინემ პითაღორისას.

აქ მოგვაქვს მხოლოდ პითაღორის შეხედულების კრიტიკის დასასრული რუსული თარგმანის თანახმად, ხოლო ევნომიოსის მოძღვრების გარჩევას შემდეგს სხოლიოში მოვიტანთ

ქართული დედნის სიტყვებს: „ვინაჲვე არა ერცახე შეცვალებულ არს იგი (ე. ი. სული) მეტრ რიცხუთა ზიარებისა-გან“ (იხ. ზემოთ გვ. 40, სტრიქ. 22—23), ამ სიტყვებს რუსულში უღრის ფრაზა: „Отсюда она (ე. ი. სული) имѣтъ нѣкоторое соотношеніе съ числами“. ამ ფრაზას, ნაკვეთის დასასრულამდე, მოსდევს კიდევ 18-იოდე ნაბეჭდი სტრიქონი, რომლის შინაარსიც ასეთია:

„გარნა პითაღორიც სულსა სთვლიდა თვითმოდრავ დასაბამად. მაგრამ, რომ სული არ არის რიცხვი, ეს სჩანს შემდეგიდან: რიცხვი რაოდენობაა, სული კი არ არის რაოდენობა, არამედ არსება; მაშასადამე, სული არაა რიცხვი. შემდეგ, სული ერთი და ვანუყოფელია, რიცხვი კი არაა,—მაშასადამე, სული რიცხვი არაა; ამასთანავე რიცხვი შეიძლება იყოს ან თანასწორი, ან უთანასწორო,—სული კი არ შეიძლება იყოს არც თანასწორი და არც უთანასწორო,—მაშასადამე, სული არ არის რიცხვი. კვალად: რიცხვი იზრდება მიმატებით, სული კი ამ გზით არ მატულობს; სული თვითმოდრავი დასაბამია, რიცხვი კი, განსაზღვრული, უძრავია; რიცხვი ერთი და იგივეა ბუნებით, არ იცვლება და არც შეუძლია შეიცვალოს ის თვისებანი, რომელნიც რიცხვს აქვს,—სული კი უცვლელია არსებით, მაგრამ იცვლის თვისებებს, როცა უმეცრების ნაცვლათ იძენს ცოდნას, ხოლო ბიწიერების ნაცვლათ—სათნობას; მაშასადამე, სული არაა რიცხვი. ესრეთია ძველთა სიტყუაჲ სულისა-თჳს“ (იხ. რუს. თარგმანი გვ. 57—58).

* როგორც წინა სხოლიოში შევნიშნეთ, აქ ქართულ ტექსტს აკლია ევნომიოსის შეხედულების გარჩევის დასაწყისი, ან უკეთ, თითქმის

არისტოტელეს სხეულთა ამათშორის ქმნად იგი და ვითარ სტოკელნი იტყოდეს, [ანუ თქუას იგი] არსებად უსხეულოდ [და] სუ ითქუმო-

ნახევარი. როგორც ეტყობა, ეს ადგილი გადმოთარგმნის შემდეგ დაკარგულა. და, რადგან ევენომიოსის სახელი სწორეთ აქ, დასაწყისში, ყოფილა მოხსენებული და დაკარგულა, შემდეგის დროის გადამწერს ველარ გაურჩევია, ვისი შეხედულების კრიტიკას წარმოადგენდა ამ ნაკვეთის დანარჩენი ნაწილი; ამიტომ ეს უკანასკნელი მიუღია ძველი დროის ფილოსოფოსთა მოძღვრების კრიტიკად და პირდაპირ პითაგორის აზრის კრიტიკაზე მიუბამს; სწორეთ ამიტომვე, სადაც ამ ნაკვეთში ევენომიოსზე მხოლოდობითი რიცხვით ყოფილა ლაპარაკი (მესამე პირის ნაცვალსახელით), გადამწერს მრავლობითი რიცხვი უხმარნია, ან უპიროვნო წინადადებებით გამოუხატავს სათანადო ადგრლები; ევენომიოსის სახელი კი A-ში (ისე როგორც A¹ და A²-ში) არც ერთჯერ არ არის ნახსენები: რუსულ ტექსტში კი ამ ერთსა და იმავე ნაკვეთში სახელი „ევენომი“ ოთხჯერ გვხვდება. მოგვაქვს ამ ნაკვეთის რუსული თარგმანიდან ის ადგილი, რომელიც ქართულ ტექსტს აკლია. აი ამ ადგილის შინაარსი (იხ. რუს. თარგმ. გვ. 58):

„ევენომიოსი, პლატონისა და არისტოტელის თანახმად, სულს განსაზღვრებდა — როგორც უსხეულო არსებას, რომელიც სხეულში და სხეულთან ერთად იქმნების: სახელწოდება სულისა უსხეულო არსებად მას ნაცხები ჰქონდა პლატონისაგან, ხოლო აზრი შესახებ მისის ქმნისა სხეულში — არისტოტელისაგან; მაგრამ, მიუხედავად თვისის შორსმჭვრეტელობისა, ის კი ველარ შეუმჩნევია, რომ თავის განსაზღვრებაში სცილობს ისეთს რისამე შეერთებას, რაშიაც არავითარი მსგავსება არაა: ეს ხომ ცხადია, რომ ყველაფერი, რასაც დროითი და ხორციელი ჩამომავლობა აქვს, განხორწნადია და მოკვდავი. ამას მოსეს მოთხრობაც ეთანხმება: როცა აღწერს ყოველისავე ხილულის გაჩენას, მოსქ არ ამბობს გადაპრით, რომ ხილულში უკვე იმყოფებოდა უხილავი ბუნებაც; — თუმცა ზოგიერთნი ასეც ჰფიქრობენ, მაგრამ ამათ ყველანი არ ეთანხმებიან. მართალია, სული მას შემდეგ შთაიბერა სხეულში, როცა სხეული უკვე მომზადებული იყო; მაგრამ ვინც აქედან იმ დასკვნას გამოიტანს, ვითომც სული სხეულის შემდეგ იყოს გაჩენილი, დიდად შესცოდავს ქეშმარიტების წინააღმდეგ. არც მოსე ამბობს: სული მაშინ შეიქმნა, როდესაც სხეულში შთაიგზავნაო; და არც სალი გონებით გამოდის ასე. ამგვარათ, ევენომიოსმა ორში ერთი უნდა აიჩიოს: ან უნდა აღიაროს სული მოკვდავად, ვითარცა თქუა არისტოტელემ ან“ და სხვა ისე, როგორც ზემოთ; ამავე გვერდზე, ქართულ ტექსტშია დაბეჭდილი (სტრ. 1-2).

დის შორის სხეულთაღს აგებულად, რათა არა მოკუდავის სულის
 ის იტყუნი წარმომადგინეს ჩუენ და უოფლით-ურთ უტყუასანი. და
 კუაღად უკუელ, სიტყუას-ებრ მისისა,* არა სავსეუოფად სოფელი, არა-
 მად ნახეგარსრუფად; მერმეცა, ესრეთ იტყუადის აწდა სამარადისოდ
 5 შემატებისა მოქმედ, ვითარ: ხუთ ოდენ ბეგრი, სიმცირესა-შორის,
 გონიერთა არსებათა მარად-დღე დაერთვისო მას; და უძრესი ესე,
 რომელი, რამ განსრუფადეს, მაშინ დაიქნას, სიტყუას-ებრ მისისა,**
 და უკუანაზგნელთა კაცთა ადღკომისა-მიმართ სულიერებრთა რაცხუთა
 განსრუფებად. რამდამცა იუო უტყუეს მასინდა თქუმად განხრწნად
 10 სოფლისა, რაჟამს განსრუფადეს! ებადვის უკუელ ჩიჯლთა ურმათა-
 სა | სახე ესე, ქუასა-შინა ურმებრიობისას მსწრაფელ განსრუფებასაგუ- A76
 თანა შემრეგელთა მათ-შიერ ქმნულთაღს. [მერმეცა] ესრეთ თქუმად,
 ვითარმედ მიზეზითა განგებისაღთა აწ სული უოფად [არსო] და არა-
 თუ დაბადებ[ისაღთა], არ[ც]ათუ ახლისა არსებისა და არცადა სხვისა,
 15 თანიერ მისისა, რომელი მუოფა, შემოუკანებად [სხეულსა-შორის],
 არამედ, რომელი იგი მუოფა, მებრ განგებისა-ებრ] დაიგინებოდელ-
 სო, — უმეცარ იქმნეს [თქუმად ესე] განუოფილეებასა [განგებისასა და]
 ამათ დაბადებულთასა. რამეთუ საქმე განგებისაღ არს ესე, რათა ურთი-
 ერთას თესლფონებისა-გან დაიცვიდეს განხრწნადთა ცხროველთა არსებასა:
 20 ვიტყუ მათ, რომელნი არა სიმზადისა-გან იქმნებოდენ, ვინაღთგან ამათთა
 მონაცვალეთა სიმზადე კუაღად დაიცავს; არამედ და[შ]ბადებულ[ობ]ისა
 ურჩეულესი საქმე ესე არს, რომელი არაარაღს-გან მოქმედებდეს. ხოლო
 აწ, თუ რად-მე ურთი-ერთობითისა მთესჯარეობისა-გან სულნი იქმნებო-
 დენ, — მიზეზითა განგებისაღთა იქმნებიან და ხრწნადნი არიან, ვი- A77
 25 თარ იგი სხუანი, რომელნი მონაცვალეობითა ცომისაღთა იქმნებო-

1, ითქუმიოდისო A; აგებული A. | 2 და მონებრივნი + წარმომი-
 დგინნესო A. | * ე. ი. ენომიოსისა; A-ში კი აქ სწერია „მათისა“. |
 6, რამ-დღე A; უძურიესი A | ** ე. ი. ენომიოსისა; A-ში კი სწერია:
 „მათისა“. | 11-12 განსრულებებისავე-თანა A. | 12-18 ეს სტრიქონები ხელ-
 ნარში ძალიან არეულია; იქა ვკითხულობთ: „რამეთუ ესრეთ თქუმად,
 ვითარმედ მიზეზითა განგებისაღთა აწ სულიერ ყოფად მისდა და არათუ
 დაბადებულისა-თვს არათუ ახლისა არსებისა და არცადა სხუსა, თვნიერ
 მისსა, რომელი მყოფა, შემოყვანებად, არამედ რომელი იგი მყოფა მებრ
 განგებისა-თვს დაქნინებდეს, უმეცარ იქმნეს განყოფილებასა ამათ და-
 ბადებულთასა“ A; ვასწორებთ რუსული თარგმანის მიხედვით. (გვ. 59,
 სტრქ. 12—17 ზემოდან). | 21, დად'ბლისა A.

დინ; ხოლო, თუ რად-მე ანაარსისა-გან წარმოაჩინებოდინ, — დამბადებელისაგან იუოს მიზეზ[ი] ქმნისა მათისა და არა ვიდრე-მე იუოს ჭეშმარიტ მოსტს-მიერ თქმული, რომელ იტყვს, ვითარმედ: „დასცხრა ღმერთი უფელთა-გან საქმეთა მისთა“*; უჯერო უკუწ ორნი-
 5 ვე; არდა, ვინაჲვე, აწ სულნი იქმნებიან; რამეთუ ესე სიტყუაჲ ქრისტსნი, ვითარმედ: „მაჲა ჩემი იქმს“**, არათუ ქმნისა-თვს და ადგებისა, არამედ განგებისა-თვს თქმულა ესე.***

ხოლო აზოლინარის უკუწ ეთნების სულთაჲ სულთა-მიერ შობაჲ, ვითარ რაჲ სხეულთა-გან სხეულნი, თანაგანზოგვად და წარმო-
 10 ხინებად სულისა მონაცვლეობითა შირველისა კაცისაჲთა მის-მიერითად უფელთად, ვითარ სხეულებრივი მონაცვლეობაჲ, და არცა წინაჲთვე მოფიად დებად სულთა და არცა აწ ახლად და[ბა]დებად; ხოლო რომელნი ამას იტყვან, თანაშემწედ ჭყოფენ | ღმერთსა შეძგთაჲსა, რამეთუ
 15 ამათ-გან ჩხვლნი იშობებიან; და ტყუილ უკუწ იუოს, ვითარმედ „დასცხრა ღმერთი უფელთა-გან საქმეთა მისთა, რომელთა იწყო ქმნად“, ვინაჲთგან და ჯერ[ეტ] აწ სულთა მოქმედებს.**** არამედ უფელნი მონაცვლეობითნი ურთი-ერთას შობის მქმნებლად ქმნილნი იჩინ[ნ]ენ მოკუდავად, ამისთვს უკუწ შობს და იშობების, რათა მოკუ-
 20 დავთა ეკოს ტომობაჲ, საჭირთ არს და მის-თვსცა ანუ მოკუდავად განჩინაჲ სულისაჲ ურთი-ერთას მშობელობისა-თვს, ანუთუ არცა მონაცვლეობისა-თვს ურთი-ერთას შობად სულთა. არამედ სიძვით შობილთა-თვს განგებისა-მიერსა მიზეზსა თანაწარგადეთ, რამეთუ უცნაურა ჩუენ-გან; ხოლო, თუ რადეცნაჲა ჯერარს ამისთვს მოჭა-
 25 ცხროებისა ამის და ანუ თავისა თვისისა საკმარ იქმნების, და ამისთვს შეუნდობს [კორცთა] სულიერ ფიად. კმა არს უკუწ საუწყებელისა მის-გან, რომელი იქმნა დავითის-მიერ და ურიაჲს ცოლის[ა]. შობად სოლომონისა.

1-2 დაბადებულისაგან A. | 3 მოსეს მიერ A. | * შექმნათა II, 2-3. | 5-6 ქრისტესი A. | ** იოანესი V, 17. | *** აქ რუსული ტექსტი უმატებს: „съ чьимъ согласенъ и самъ Евномій“ (გვ. 59) | 8 ახალ ნაკვეთს აქ ჩვენ ვიწყებთ. | **** იგულისხმება: ღმერთი. | 19, მათ-თვს-ცა A. | 20, სულისა-თვს A. | 22 გაგონებისა-მიერსა A. | 24, 24-ა: უწყის ვინაჲ ვეე შობადმან A.

და კუადად განვიცადათ შემდგომთა-შორის თნებაჲ მანიქე-
 ველთაჲ*, რომელი აქუს სულისა-თჳს. რამეთუ იტყჳან მას უკუადად
 და უხრწნელ და ვითარმედ ერთი უკუწ ანსო სული ყოველთაჲ გან-
 წვალებული და განჭრილი თვთუელთა სხუელთად სულიერთა უკუწ
 5 და უსულოთად; და რომელთა-მე უმეტეს თანაჲქუს იგი, ხოლო რა-
 მელთა-მე უმცრომს: უმეტეს უკუწ სულიერთა, ხოლო უმცრომს—
 უსულოთა, და უმეტეს ყოველთასა—ცისთა; სდადთ საყოველთაომსა
 სულისა ნაწილნი თვთუელად არიან სულთად. და რომელი-მე უნაწი-
 ლოდ განიწილვისო, იტყოდეს, ვითარ რაჲ კმაჲ შორის მსმენელ-
 10 თაჲსა, და ოდეს რაჲ ესრეთ იტყოდინ, უდარეს ვინაჲვე იყოს ბო-
 რტო. ხოლო აწ თჳთ მას არსებასა სულისასა განნაწილებად იტ-
 ყჳან, — და ყოველთა უძრეს ესე, რომელ საკუთრებით შორის ოთხ-
 თა ასოთაჲსა ეგულებინ მისი ყოფაჲ და თანაცნყოფად მათდა სხუ-
 ელთა | შექმნასა-შინა და კუადად მათდავე შეერთებად, ოდეს რაჲ A80
 15 განიხრწნენ სხუელნი, ვითარ რაჲ წყალი, განნაწილებული და კუადად
 შეერთებული და შერეული; და წმიდათა უკუწ სულთა-შორის ნათ-
 ლისა დატევნად მით, რომელ ნათელ არიან, ხოლო შებღაღულთა
 ნივთისა-გან—დატევნა ოთხთა ამათ ასოთა-შორის და კუადად ასო-
 თა-გან ნერგთად და ცხველთა. და ესრეთ არსებასა მისსა დასჭრო-
 20 დეს და სხუელთანად აღმოაჩენდეს და ვნებათა წინადაუდებდეს, რომ-
 ელსა უკუადად იტყოდეს. შთაიჭრებიან უკუწ წინააღმდეგომთა თჳს-
 თავე სიტყუათა-გან, რამეთუ იტყჳან აღყვანებად და შეერთებად სულ-
 თა შებღაღულთა ოთხთა ასოთად და თანშერევად ურთი-ერთას; და
 კუადად იტყჳან ცვალებასა-შორის სხუელთასა. დასჯად მათდა სიმრავ-
 25 ლისა-ებრ ცთომათა მათ-მიერთაჲსა და კუადად განყოფად მათდა მებრ
 გუამოვნებით. და ვითარ ჩრდილთა ოდეს, რაჲ ოდეს იყოს ნათელი,
 განყოფად ურთი-ერთას, ხოლო, ოდეს რაჲ დრუბელი იყოს, შეერთე- A81
 ბად, რომელ შეუძლებელ არს ესე გონიერსა არსებასა-ზედა ქმნად,
 რამეთუ ჩრდილნი გრძნობადთანი არიან, დაღათუ [ი]ოჭუნეულნი იგინი
 30 ვინ-მე განყოფად და კუადად შეერთებად.

1 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | * არშიაზე შენიშვნა: „ვითარ მანიქეველნი ითნებენ სულისა-თჳს“. | 4 თუთუელთა A. | 12 უძრეს A.

ხოლო ჰლატონ ერთყოფას სულისსა და მრავალყოფასა, ად-
მამჩენელი, ერთად უკუტ იტყვს უფველთა სულსა*; და არიან უკუტ
სხუნიცა რამ ნაწილობითნი, ვითარ საკუთრებით უკუტ უფველი სუ-
ლიერ იქმნების უფველთა სულისა-გან, ხოლო განთავსებით კუაჲად
5 მებრ ნაწილობებით სათავულომას სულისა-გან. რამეთუ იტყვს უფ-
ველთა სულსა განიქნად და განმარტებად კინტრომსა-გან ქუტუნისა
ვიდრე კადეთამდის ცისათა, — ხოლო არა ადგილობრებით იტყვს მას
განიქნად, არამედ გონიერებრივ; და ამის უკუტ სულისა-მიერ გარე-
შეცვად სიერომს-სახედ უფველთა და შემტკიცებად და ზერობად სხე-
10 ულთა სახეობისა სოფლისსა; რამეთუ მამჩენყოფა სხეულთა მჭირ-
ვისა და მზერობელისა წინამთვე თქუმელთა-შორის იხუტნა; ხო- Aბ2
ლო მამქედად და გუაროან-მყოფელად უფველთა ესე სული; ცხორე-
ბად უკუტ თათყოფლთა ცხრველთა თვისითა ცხრებითა და განხრწნად
თათყოფლთა თვისითა ხრწნილებითა, რამეთუ, ვიდრემდის იზერობებო-
15 დის და იმჭირვოდის, სხეულყოფად ითქუმის, ხოლო, განიბნის
რამ, ხრწნილებად; და რეცა თუ ცხრველ უფველნი, არამედ არა უფ-
ველნი იუენენ ცხრველ. რამეთუ განიყოფიან სერგნი მამარდობითა
და ადრძინებითა და ესე არს ადრძინებითი და ნერგოვნებითი ძალი;
ხოლო უტყუნი ცხრველნი ნერგთა-გან — მგრძობელობითა, არამედ
20 სიტყვარნი უტყუთა-გან — სიტყვთა. და უფველნი ცხრველ ითქუმის,
განყოფილნი თათყოფლნი ბუნებით. ცხრველ ყოფად უკუტ იტყვან და
უფველად უსულთაცა, მყოფობითთა ოდენ ცხრებითა, ვითარ იგი
იზერობიან საყოფელთა[ა]ს სულისა-გან გებად ოდენ და არა დაკ-
სნად. რამეთუ ესე არსო, რამელი ჰმართებს უფველთა, სული; და
25 ნაწილობრებითთა სულთა, ზირველვე შემამქედისა-მიერ ქმნილთა, Aბ3
შთამაფლენს საუწყებელად თათ მის შემამქედისა და შჯულთა მის-
და მიმცემელისა, რამზომ თანაც მას წარმოვლენად მამქედებად ამის
უფვისა, რამელთა შჯულად უწოდს [ჰლატონ] და მომიძღუნებს ამას
ჩუენ კმა-სყოფელად და გებად ჩუენდა. არამედ ესე უგრცელესად-რე
30 სიტყუთა სვსა-თვს თქუმელთა-შინა.

1 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | * არშიახე: „ვითარ ჰლატონს
გონების სულისა-თვს“. | 29 ურცველესად-რე A.

უოფად უგუწ სიტუერისა [მიდრეკისა] სიმარჯუსა-ებრ † ცხლ- 388
 ვეღნი?... რამეთუ უმჯობეს არს უგუწ აღრჩევად თათუელსა ცხლ-
 ველსა-შორის სულისა შენწყერებად და მორთულოფად და არა-
 რაჲს უმეტესისა ქანებად მებრ სიმარჯუთ ცხოველთა-გან, თხიერ
 5 საცხადოღსა საქმეთა-შორის მათთა სიმარტივისა ბუნებითისა. რა-
 მეთუ თათუელი გუარი ცხოველთაჲ მებრ თხსითა მიშართებითა შ[ი]-
 დრკების, რომლისა-თხსცა იქმნა დასაბამით-განვე საქმარებისა და
 მოქმედებისა და მისდაცა-მიმართ მარჯუსა აგებულებისა მქანებელი.
 რამეთუ არა შეუწევნელად უოფლით-ურთ დაუტეგნა ივინი შემოქმედ-
 10 მან, არამედ თათუელსა ბუნებითი და არასიტუერებითი მისცა გუ-
 ლის-ხმის-უოფაჲ, რომელთა-მუ-შორის და გულარძნილებანიცა დასხნა,
 ვითარ რაჲ კელოფნებისა ხატნი და აჩრდილნი სიტუერებრნი, ორთა
 ამათ მიხეცთა-თხს: რათა ზედშემოსრულთა მანეთა-გან დიცივებო-
 დინ და მომავალთა განკერძალებოდინ და რათა შეახოს ერთად უოფე-
 15 ლი ა|გებული, ვითარ ზირველევი ისიტუეა. არამედ, რომელ არცა 389
 სიტუერებრივ იქმნა ამას [ცხოველი], საცხადურ არს მებრ გუაროვნობით
 თათუელთა ცხოველთა-გან, რამეთუ მსგავსად თხს მოქმედებენ და არაღრ-
 ცვალებისა საქმეთაღსა მოქმედებათა-შინა მათთა, თხიერ უფროსობისა
 და უმცროსობისა, არამედ ერთითა მიმართებითა უოფელი გუარი ში-
 20 დრკების. რამეთუ უოფელი ურდგელი მსგავსად იველოვნებს და
 უოფელი მკელი მსგავსად გულ[ა]რძნილობს და უოფელი ციადმტკაველი
 მსგავსად იბრძვის. რომელ ესე არა არს კაცსა-ზედა, რამეთუ ბევრნი
 უგუწ გზანი კაცობრივთა საქმეთა-თხს. თავის-უფალ ვინაღვე და
 თათუელშიფევი სიტუერებითი, — სადაჲთ არა ერთ და იგივე საქმე უ-
 25 ველთა კაცთა, ვითარ რაჲ თათუელ[ი]სა გუარ[ი]სა უტუეთა ცხოველ-
 თა[ღ]სა. რამეთუ ოდენ ბუნებითი ესენი მიდრეკებიან, ხოლო ბუნებაჲ
 მსგავსად უოფელთა-შორის, — არამედ სიტუერებითი მოქმედებაჲ სხუაჲ
 სხუათა-შიერ და არა საჭიროდ იგივე უოფელთა-შიერ. ხოლო თუ
 | იტუვან დასასჯელად* ზირველთა შეცოდებათა კაცობრივსა-შორის A90

| სიმარჯუსა-ებრ. | 4 სიმარჯუთ A. | 5, სიმარტივეთაებრ ბუ-
 ნებითთაჲსა A. | 8 მარჯუსა A. | 10-11 გულის-კმის-უოფაჲ A. | 20 ივე-
 ლოვნების A. | * არშიაზე: „თუ ვითარ იტუვან ვსევითარსა ცვალებასა
 სულთასა“.

ცხრებსა ქმნულთაჲს ესევეითართა სხეულთა-მიმართ შთამოვლენად, შემდგომადთა-გან ჰყოფენ აღმოჩენას. იგიოხვეობდედ, თუ რამეს-თჳს შეეუენს ზირველვე ცხოველთა სხეულსა სიტყუერნი სუღნი?.. რამეთუ არათუ წუთდა სხეულთა-შორის კაცებრივთა მცოდველ იუვენს 5 ზირველ კაცებრივთა სხეულთად ყოფის!

ჰგავს უკუღ და ამისვე თნებისა დამდებულად დაღინოსცა* სა-კვრელი მკურნალი, ვითარმედ თჳთუელთა გუართა-ებრ ცხოველის-თა ითნებს და სუღისა გუარსცა; რამეთუ იტუჳს მსწრაფელ დამწვე-ბელი დასაბამსავე ზირველისა წიგნისასა, რომელსა ჰქვიან „ნაწილთ 10 გამარებისა-თჳს“, ესრეთ: „და თუ რად-მე ესრეთო, მრავალ ვიდრე-მე იუვენს ნაწილნი ცხოველთანი, რომელნი-მე უფროჲს და რომელ-ნი-მე უმცროჲს, ხოლო რომელნი-მე ყოვლითა-ურთა სხუად გუარად განუკუღთელად; რამეთუ საკმარ ამათ ყოველთა-თჳს არს სუღი, ვი-ნაღცა სხეული მისდა ორღანო; ამისთჳსცა დიდად განშორებულ არიან 15 ნაწილნი ცხოველთანი, რომელ და სუღნიცა“. კჳლად უკუღ, წარმ-ვლელი, მასვე წიგნსა-შინა დასძინებს** ციღამტკაველსა-ზედა და ამსცა: „და ვინაღ-მე უკუღ, ოღ ბრძენო შემასმენლო, თქუას-მეა ბუნებაჲს შენღამი მოცინარ ვიდრე-მე სუღი ცხოველისაღ მოცინარი-სცა ჳერ იყო შემზადებად მისდა სხეულთა აგებულებისა“. ესრეთ 20 უწყოდა დაღინოს განყოფილთა გუართა სხეულთა-თჳს განყოფილთაჲც ქონებაღ სუღთაღ. და ესე უკუღ [კმა] ამათ-თჳს.

ხოლო, ვინაღთჳს სუღი აღმოგაჩინეთ არცა სხეულ ყოფად, არ-ცა მორათულება, არცა შეზავება, არცა სხუა ვინა[მე] რომელობა, —სა-ცნაურ ამათ-გან, რომელ არსებაღ ვინაღ-მე არს უსხეულოღ სუღი და 25 მეოფობაღ, ყოველთა-მიერ აღსარებელი. ხოლო ესე, რომელ არცა სხეულა და არცა შემთხუღვა, საცნაურ, რომელ არსებაღ ვიდრე-მე არს უსხეულოღ და არცა სხუ[ა]სა-შორის მქონებელი მეოფობისაღ;

2₁₋₂ ხელნაწერში ამ სიტყვების ნაცვლად ზის: „და შ'დთა განჰყოფენ“. | 6 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | * არშიაზე: „თუ ვითარ დაღინოს მკურნალი იტყვს“. | 6-7 საკუთრველი A. | ** არშიაზე: „დასძინებს ამას-ზედა ციღამტკაველსაცა“. | 22 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 23 სხუაღ ვინაღ A.

რამეთუ ესე იქმნების და გარდაიქმნების თხიერ წინამდებარის
 ხრწნილებისა, — ხოლო სულისა განშორებისა-გან კორცნი უოვლით
 ურთ | განიხრწნებიან. არამედ მათისავე ჭირარს გამრებად აღმოს- A92
 ჩენელისა[დ] სულისა უკუდავუოფისა-თჳს. ვითარმედ არცა სხეული არს,
 5 რომელი ბუნებით განხედავად აღმოაჩინა და განხრწნადად, არცა
 რომელიადა და რადენობადა, არცა რაჲ სხუაჲ ხრწნადთა-განი, იუწ-
 ებოდედ, რომელ უკუდავ არს. მრავალ უკუწ არიან აღმოსჩენელნი უკუ-
 დავეებისა-თჳს მისისა ჰლატონის-მიერ და სხუათა, არამედ იგინი დუ-
 ლარტნილ და ძნადგასაგონებელ [არიან] და [მისაწდომელ] მხოლოდ მათ-
 10 შორის აღზრდილთა-თჳს და ზედმიწევნილებათა და კელაფნებათა შე-
 ცნიერთა-თჳს. ხოლო ჩუენდა კმა არს აღმოსჩენელთა-მიმართ თჳთ მის
 ჭეშმარიტებისა, გინათუ სადმერთთა სიტუუთა-მიერ მოძღურებაჲ,
 რომელ რწმუნებაჲ თჳთ თჳს-შორის აქეს, ამისთჳს რომელ ღმრთივ-
 სულიერ არს. ხოლო მათდა-მიმართ, რომელთა არა ჰრწმუნოდენ ქრი-
 15 სტიანეთა წიგნნი, კმა უყოფვიან აღმოსჩენელნი, რომელ არა არს სუ-
 ლი ჰირველ თქმულთა ამათ-განი რაჲვე* ; ხოლო თუ რად-მე არა არს
 ხრწნადთა, იუოს | ვინაჲვე უხრწნელთა და იუოს უკუდავიცა. რომლისა- A93
 თჳსცა აწ ამათ ჰირთა-თჳს კმასყოფელად მქონებელი დაიტყვებოდედ.

თ ა ვ ი III

შეერთებისა-თჳს სულისა და სხეულთაჲსა

იძიებ[ო]დედ, თუ ვითარ სულისა და სხეულისა უსულომასა იქ-
 მნების შეერთებაჲ. უღობო უკუწ ესე საქმე. ხოლო, თუ რად-მე
 არა მხოლოდ ამათ-გან ოდენ, არამედ და გონებისა-განცა შემტკიცე-
 ბულ არს კაცი, ვითარ და თქუწსცა ვიეთ-მე, — იუოს ვინაჲვე უშეტეს
 25 საუღლანო.** რამეთუ უოველი უკუწ ერთგან შეერთებული განადა ერ-
 თისა არსებისა გუამოგუნებად შეიერთების, არამედ უოველი შეერთებუ-
 ლი შეიცვალების და არა ჰკიეს მას-ზედა, რომელ ჰირველ იუო, —
 ვითარ ასოთა-ზედა ირუენოს: რამეთუ შეიერთენ რაჲ, სხუა ვითარ
 იქმნებიან. ვითარ უკუწ სხეული, შეერთებული სულისად, მერმეცა

4 სულისაჲ A. | * ე. ი. ხრწნადი. | ** რუსული ტექსტი აქ უმა-
 ტებს: „а если человекъ составляетъ и еще нечто иное, какъ
 утверждали другіе, — вопросъ становится неразрѣшимымъ“ (გვ. 67).

დაადრგების სხეულადვე, ანუთუ კუალად სული, უსხეულად და ოვთ
 თჯს-შორის არსებობანი, ვითარ შეერთების სხეულსა და ნაწილ ექმნე-
 ბის ცხოველსა, დამმარხველი თჯისა არსებისად | შეურევნელად და A94
 უხრწნელად? რამეთუ საჭირო არს, თუ ნამდჯლ შეერთებულ არიან
 5 სული და კორცნი, თანშეცვალებად და თანშეხრწნად ორთავე, ვითარ
 რად ასონი; ხოლო, თუ რად-მე არ შეერთებულ არიან ჰირველ თქმუ-
 ლთა უჯერობათა-თჯს, დაწეობილ ვინაღვე იყუნენ, ვითარ შემწეო-
 ბრენი შორის მწყობრსა, გინათუ ვითარ სოფიოდა სოფიოდასად, გი-
 ნათუ შეზავებულ ვითარ ღჯნოდა და წყალი. არამედ ესე, რომელ შე-
 10 უძლებელ არს სულისად სხეული შეწეობად, „სულისა-თჯს“ თქმულ-
 თა-შინა აღმოჩენილ არს: რამეთუ იემცა მხოლოდ ნაწილი ოდენ
 სხეულთადა სულიერ, რომელი იგი იყოს მახლობელ სულისა, არამედ არ
 შეერთებული—უსულად; ამისთჯს რომელ შეუძლებელ არს, თუმცა ერთ
 ითქუმოდეს მებრ მწყობრივნი, ვითარ ოდეს რად ითქუას, ვითარმედ
 15 შემასა მთაქუს რკინადა, ანუ ესევითართა რად-მე. და შეზავებოდა წყა-
 ლისა და ღჯნისადა ორთავე თანშეჭხრწნის, რამეთუ არცა ღჯნოდა არს წმი-
 დადა | შეზავებული და არცა წყალი. მურმეცა და ესევითარი შეზავებუ- A95
 ლებ[ად], მებრ ურთი-ერთას [თანდებოდა]; დასცილდების გრძნობასა,
 ამისთჯს რომელ წულილ ნაწილებით არს შეზავებული იგი; საცნაურ
 20 უკულ ესე ამის-გან, რომელ კუალად შესაძლებელა მისი განყოფადა
 ერთმან-ერთისა-გან; რამეთუ ოდეს რად დრუბელი ზეთთან იქმნების,
 აღიწებობს წყალსა წინა, და ესრეთვე ჰატრუგი; არამედ გრძნობადადა
 და ცხადადა უფლით-ერთ შეერთებულთა განყოფადა შეუძლებელა.
 ხოლო თუ რად-მე არცა შეერთებულა და არცა თანდებულა და არცა
 25 შეზავებულა, — რად უკულ იყოს მიზეზი ესე ერთმეოფელი ცხოვე-
 ლისადა? ვინადა ზღატონსა ამისა სიძნელისა-თჯს არა ეკულებოდა თქუ-
 მად, თუ ცხოველი არსო სულისა-გან და სხეულთადასა, არამედ სუ-
 ლი სხეულთა მკმარებელად და ვითარ რად თანშეკრვად სხეულთა:
 აქუს უკულ და ამასცა სიტყუასა უდობობადა, თუ: ვითარ ერთყოფად

9 ღუნოდა A. | 13, ესრეთ A. | 16 ღჯნისადა A. | 17 შემზავებუ-
 ლი A; ესევითარისა A. | 17-18 შეზავებულებისა. | 18, დებადისა A. |
 26, მისი A.

- | შემდეგებულა სული სამოსთა-შორის?*: რამეთუ არცა სამოსი ერთ **A96**
 არს მოსიღსა-თანა. ხოლო ამჟონიოს, მოძღუარი ზღოტინოღსი,
 სძიებელისა ამას ესრესან[ედ] დაჰქსნის, მთქუმელი, ვითარმედ: გონი-
 ერთა ესეგითარი აქუს ბუნებაჲ, რათა შეერთებოდენ შემდეგელთა
 5 დატყენად მათდა, — ვითარ არს თანშესრწნილთა, — და შეერთებულთა
 და კუადად გებად უსრწნელად და შეურეგნელად, ვითარ თანდებულნი.
 არამედ სხეულთა-[შორის] შეერთებაჲ შეცვალებასა ვინაჲ შეიქმს,
 ვინაჲთგან სხუათა სხეულთად შეიცვალეობს, ვითარ რაჲ: ასონი —
 თანშესჯილთად, და საზრდელნი — სისხლად, ხოლო სისხლი — კორ-
 10 ტად და ესეგითარად ნაწილად სხეულთად. არამედ გონიერთა-შორის
 შეერთებაჲ უგუჭ იქმნების, ხოლო შეცვალებაჲ არა შეუდგების, რა-
 მეთუ არა აქუს გონიერთა მებრ ბუნებითი შეცვალებაჲ, არამედ ანუ
 განუყენების, ანუ არარსად განიხრწნების, ხოლო შეცვალებასა არ მი-
 ითუაღავს; არამედ არცა არარსებად განიხრწნების, რამეთუ არამედ
 15 იყო უკუდავი. | არამედ სული ცხრველობაჲ არს; თუმცა შეზავებასა- **A97**
 შორის სხუა იქმნებოდა, შე-მცა-ვინაჲმე-იცვალა და არღამცა იყო ცხრ-
 ველობა[ჲ]; და რადმცა რად საკმარ იყო სხეულთად, თუმცა არა ჰქნ-
 და მას ცხრველობაჲ? არა ვინაჲ-მე შეიცვალეობის სული შეერთ-
 ბასა-შინა.
- 20 ხოლო აწ ამით ესრე ჩუწნებულთა-გან, ვითარმედ გონიერნი
 უქცევ არიან არსებით, საჭიროდ შეუდგების ესე, რათა, რადეს რაჲ

* ორი სიტყვა „სული“ და „სამოსთა“ A-ში გადაბმით არის დაწერილი. არშიაზე შენიშვნა: „სამოსი, ესე იგი არს ტანისამოსი. იხილე, ვითარ ამჟონიოს ალექსანდრიელი ალქსნის უღონობასა ამას უსხეულოსა და სხეულთა ურთი-ერთას შეზავებისა და შეერთებისასა, და კეთილმოზავებულ და მორთულ ჰყოფს ყოვლად უღონოდ აღჩენილსა ამას. ხოლო ესე იგი ამჟონიოს არს, რომელსა ევსევი მოჰყენებს დასაწყისსა სახარების კამარათასა, მეტყველი ესრეთ, ვითარმედ ამჟონიოს ალექსანდრიელმანცა ფრიადი მოსწრაფებაჲ აჩუპნა და შემდგომთა რომელთა-მიერ წარმოაჩენს ამის ამჟონიოსი-შიერსა მასცა ოთხთა-განვე ერთ წიგნად შექმნილსა სახარებასა“. | 6 A-ხელნაწერში სამი სიტყვის „და კუალად გებად“-ის ადგილას შემდეგი ასოები მოთავსებული: „დაკ დ/////////გებ“ დ, ე. ი. შუაში გადამწერს, შეცდომით, რამოდენიმე სხვა ასოც დაუწერია, მაგრამ თვითონვე ამოუფხვტია. | 7, სხულთა-ზედა A. | 20 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ.

შეერთებოდენ ივინი, არ თანშეიხრწნებოდინ ივინი, რომელთად შეერთებულ იუენენ. და აწ უკუტ შეერთებულ არს და შეურწყუშელად შეერთებულ არს სხეულთად სული. არამედ ესე, რომელ შეერთებულ არს, თანგებისა-გან] იხუტნების, რამეაუ თანიგნებს ყოველსა თხსსა

5 სხეულსა, ვითარ რაჲ შეერთე მისი; ხოლო ესე, რომელ შეურეგნელად დაადგრების, სანაურ უკუტ ამის-გან, რომელ სხითა რომლითა-მე განეშორების სული სხეულთა ძილსა-შინა, ვითარცა მკუდრისა. უსაქმოდ დებად დამტყვებელი, მხოლოდ უკუტ უერთქლებს მას ცხოვრებასა, რათა არა ყოვლით-ურთი წარწუემდეს; თავსა-შორის თხსსა

10 სიზ მართა-მიერ [მ]მტკმედებელი ღმრთივმეტყველებს წინაღივე მომავალთა და გონიერთა მიეახლებს. და ესე მდჯარესაცა შეემთხუტვის, ოდეს-მე თავსა თხსსა მოკვას და განიცდიდეს რასავე არსთა-განსა; და მაშინ ვინაღვე, ვითარ იტუნეულობენ, სხეულთა-გან თავსა თხსსა განაუენებნ და თვთ თხს-წინ იქმების, რათა ესრეთ

15 ზედმიჭმართოს მეოფთა. და, რამეთუ უსხეულთ არს, ყოველთა-ზედა მიეფინების, და ვითარ თანშეხრწნადი, არამედ დაადგრების უხრწნელად და შეურეგნელად თავსა-შორის თხსსა კმამეოფი და რომელთაცა-შორის ექმეს მტყველი მათი მებრ თხსისა ცხოველობისად, ხოლო თვთ არასადა ქცეული მათ-გან. რამეთუ ვითარ მზე მოსლვი-

20 თა თხსითა ჭყერსა ნათელად შესცვალებს, რამეთუ ჭყოფს მას ნათლის-გურ და ერთექმების ჭყერსა ნათელი, შეურეგნელად მისდამი თხეული, — ამითვე სხითა ერთქმნილი სული სხეულთად დადგრების ვინაღვე შეურეგნელად; რამეთუ მხოლოდ ამით განიყოფვის, რომელ მზე | სხეულ არს და ადგილსა-შინა შეწერილ და არა არს ყოველგან,

25 სადაცა ნათელი მისნი, არამედ არცაღათუ ვითარ რაჲ ცეცხლი: რამეთუ დაადგრების შორის შეშათა, ანუთუ ვითარ ბაზმაკთა-შორის, შეერული ვითარ ადგილსა-შინა; ხოლო სული უსხეულთ არს და არ გარეშეწერილ ყოველთა ადგილთად [და] მიეტყვის თვთ მათ მის-მიერთად ნათელთა და სხეულთად; და არა არს ნაწილი ოდენ მის-მიერ

30 განათლებულთაჲ, რომელთამცა-შორის არა ყოველი წარმოდგა. რამეთუ არა იზურობვის [სული] სხეულთა-მიერ; არამედ იგი იზურობს სხეულთა; რამეთუ არცაღათუ სხეულთა-შორის, ვითარ რაჲ ჭურჭელსა ანუთუ თხიერსა, არამედ უფროდს ხოლო სხეული — მას-შორის. რამეთუ არა

დაიქნებიან სხეულთა-გან გონიერნი, არამედ ყოველთა სხეულთად
 დამტყვენელ და მიმწერგველ და განმწველ, რამეთუ არათუ თვთ, ვი-
 თარ იგი არს, სხეულებრივთა ადგილთა-გან შეიპყრობვის; რამეთუ
 გონიერ უკუწმ არს და გონიერთაცა-შორის ადგილთა არს, რამეთუ
 5 ანუთუ თვთ თვს-შორის არს, ანუ ზემთა-მდებარეთა გონებათა-შორის- A100
 რის, ვითარ რაჲ ოდეს-მე სული თვთ თვს-შორის მამინ არს, ოდეს
 გულის-ისიტუევიდეს, ხოლო ოდეს-მე—გონებასა-შორის, რაჟამს გა-
 იგონებდეს. არამედ, რაჟამს სხეულთა-შორის მყოფად ითქუმოდის,
 არათუ, ვითარ ადგილსა, სხეულთა-შორის მყოფ არს, არამედ ვითარ
 10 დანახეთქითა და წარმოდგომითა, ვითარცა ითქუმის ღმერთი ჩუენ-
 შორის; რამეთუ დანახეთქითა და მიმართობისა წამითა და წადილითა
 ვიტყვთ სულსა სხეულთა-გან შეკრვად, ვითარ იგი ვიტყვთ სატრფი-
 ალომასა-გან შეკრვად მტრთალობელსა—არა სხეულებრივად და არცა
 ადგილითა, არამედ მებრ დანახეთქითა. რამეთუ უდიდო ყოველით-
 15 ურთ და უზუაფო და უნაწილო, რომელი იგი ადგილსა-შორის შე-
 ცვასა ზემთა და უმჯობეს დაურჩიბის. რამეთუ რომელსა არა ჰქონ-
 დის ნაწილი, რომლისა ადგილისა-გან შესაძლებელ არს გარეშე-
 წყრად? რამეთუ ზუაფითსა-თანა აქუს ადგილსა მყოფობაჲ, ვინაჲცა
 ადგილი არს სასრლოლი | გარემომქონებელისაჲ, ვითარ იგი გარეშა- A101
 20 შესცავს შეცვულსა. ხოლო თქუას თუ ვინ, ვითარმედ: „სიტუესა
 მაგის-ებრ ჰვრამს და აღექსანდრიას და ყოველგან იუოს ვინაჲვე სუ-
 ლი ჩემი“, —დასცილდების თვთ თავი თვისი და ეუალად ადგილსავე
 იტუეს, რამეთუ „ჰვრამი და აღექსანდრიაჲ“ და ამის რომლისა-მე ადგი-
 ლის-შორისი, დადათუ ყოველით-ურთ იუოს მცირე, ადგილის-შორი-
 25 სადვე ითქუმის. რამეთუ ადგილსა-შორის ყოველით-ურთ არა არს,
 არამედ ვინაჲვე ყოველით-ურთ დანახეთქსა, რამეთუ ჩუენსებულ არს
 ესე, რომელ შეუძლებელ არს ადგილისა-გან გარეშეცვად. ხოლო რა-
 ჟამს დანახეთქსა-შორის ექმნეს და რომელსა-მე გონებითსა ადგილსა,
 გინათუ საქმესა, რომელი ადგილსა-შორის იუოს, მებრ შეცვალეით
 30 ვიტყვთ მისდა მუნ ყოფად, მოქმედებთა მათთა-თვს მის-მიერ მუნ
 ქმნილთაჲსა, ადგილი | ისა—სანაცვლოდ დანახეთქისა და მოქმედებთაჲსა
 მიმღებელნი. ჯერ-იუა უკუწმ თქუმად, ვითარმედ „მუნ რომელსა-მე
 ადგილსა მოქმედებსო“, ვიდრედარა თუ „მუნ არსო“.

რამეთუ ესრეთ თქმული | უწმიდესად და უთანადესად ესაკუ- A102
 თრების და უფროდს ხოლო კაცისა-მიმართ შეერთებისა-თჳს ღმრთი-
 სის-სიტყჳსა, რამეთუ, ვითარ რამ შეერთო, და დაადგრა შეურევნელად და
 კარეშეუხებელად, — ანათუ [ყოფლით-ურთ] მებრ სულის სახედ; რამეთუ
 5 იგი* განმრავლებულ არს, იიტუნეულების ვინაჲცა რამზომვე თანმევენედ
 სხეულთად და თანშეკრვად იგი წუთ ერთცა, თუ შეეკრვოდის; ანამედ
 ღმერთი-სიტყუაჲ არა რომლითა სახითა სულისა და სხეულთა ზი-
 არებისა-გან შეცვალეულ იქმნა, არცა რამ თანაქუნდა მათისა უძ-
 ლურებისა-გან, თანმისცა მათ თჳსისა ღმრთეებისა-გან და [ი]ქმნა მათ-
 10 თანა ერთ და თჳთ ეგო ერთ, ვითარ იყო და ზირველ შეერთებისა-
 ცა. ვინაჲვე უხლეს აწ ესე სახე შეერთებისაჲ და შეზავებისაჲ, რა-
 მეთუ შეზავების და ჰგოეს ყოფლად ყოფლით-ურთ შეურევნელად და
 შეურწმუნელად და განუხრწნელად და შეუცვალელებლად; არ თანიფნ|კბ- A103
 და, ანამედ თანმოქმედება მხოლოდ, ვინაჲ არცა თანშეხრწნილ და
 15 არცა თანშეცვალეულად, ანამედ მის-შორის უკუწ თანადლომინდებოდა;
 ხოლო თჳთ იგი არ მოკლებულ მათ-მიერ უძცველად და შეურევნე-
 ლად გებისა-გან, ვინაჲთგან წმიდა და მიუთუალვად იყო ყოფლისა
 შეცვალეებისა-გან. მოწამე ამათდა არს ზოროფრიოსს, რომელმან თჳთ
 ძუნად ქრისტესსა აღძრა თჳსი ენა[ჲ], რამეთუ უძლიერეს მტერთა-გან
 20 ჩუენ-თჳს თანმოწმებანი და არცა ერთისა ცილობისა მიმთუაღველ.
 ვინაჲვე აწ ესე ზოროფრიუ მეორეს წიგნისა-შინა „შერეკითთა საძიე-
 ბელთა“-სა დასწერს საცხადოდ ესრეთ: „ნუ დაივიწყებოდედ, ვითარ-
 მედ შესაძლებელ არს რომლისა-მე არსებისა მიდებად თანშესრულე-
 25 ბისა-თჳს სხჳსა და ხაწილ ქმნად მის არსებისა [და] დადგრომად თჳსსავე
 თანაქმნად და თჳთ თჳს-შორის კმაყოფად და — უფროდს ხოლო — | თჳთ A104
 უკუწ უძცველად, ანამედ მქცველ მათდა, რომელთაცა-შორის ექმნეს
 თჳსად მოქმედებად წარმოდგომითა“. რამეთუ იტყჳს ამას შეერთე-
 ბისა-თჳს სულისა და სხეულთაჲსა. ხოლო თუ სულისად მართალ სი-
 30 ტყუაჲ ესე, ვითარცა უსხეულოდსა-თჳს, უფროდს უმეტეს ღმრთისა-
 სიტყჳსა-თჳს, რომელი უმეტეს უსწ[ო]რო და ჭეშმარიტებით უსხეულო

1 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | * ე. ი. სული. | 5 განმრავ-
 ლებულთა A. | 24 სხუთა A. | 25 სხუთა A.

არს. რომელი ნაცვალ უკუნ კრგით დაუყოფს ზირთა კულმუოფელთა
 შესმენად ღმრთისა კაცთა-მიმართ შეერთებისათა; რამეთუ ამას ელენ-
 თა-შორის უმრავლესნი* იტყვიან: შეუძლებელ და უთნო და უშუალო
 არსთა თანაქმნად მთავრადსა ბუნებასა საღმრთოად მებრ შესავებით და
 5 შეერთებით. არამედ ჩუენ, ურჩუელესთანი მათ-შორის მკამრებელნი
 მწდედ, განვაგდებთ ჩუენ-გან მიზეზსა; რამეთუ თქმულ არს რომელ-
 თამუ-მიერ, და უფროდს ხოლო ევნუმიანთა-გან, შეერთებად ღმრთი-
 სს-სიტყვას სხეულთად არ მებრ არსებით, არამედ მჩინებლთა-ებრ
 ძალთადას: რამეთუ არათუ არსებათა შეერთებად გინა შესავებად, არა-
 10 მედ ძალთა | ვინაძვე სხეულთა[მ]ისა ძალთა-მიმართ საღმრთოთა თანშე- A105
 ზავებად; ხოლო ძალად სხეულთად განლა შესაქმებრიგ[ი]სა, — რომელ
 არს ორდანიბერივი, — არისტოტელის-მიერ საგრძნობელთა ამათ იტ-
 ყვას; ამათ უკუაქ საღმრთოად ძალი თანშეზავდა, ვინაძვე აღქმნაო შე-
 ერთებად, მათისა-ებრ სიტყვას. რამეთუ არავინ იყოს მათდა არშემ-
 15 დობელ საგრძნობელთა სხეულებრივად ძალად. აღმოჩენისა-თვს. ხო-
 ლო განსაზღვრებულ არიან საცხადოდ წინაღობთა-შინა, თუ რომელი
 უკუაქ არს საკუთრებით სხეულთად, ანუ რომელი — სულისად, გინა
 რომელი თანმჩინებლთად; და საკუთრებითა-შორის თანმჩინებლ-
 თასა შესაქმებრიგთა ორდანიბერივთა-მიერ გრძნობათა ვიდრე-მე უო-
 20 ფად; უსხეულთა-თვს შეურეგნელად შეერთების მოქმედ არსებათა-
 მიმართ და არადას შევნიდ უსაღმრთოესსა უდარესისა-გან, არამედ
 იგი მხოლოდ მრგებელად უსაღმრთოესისა-გან. არამედ, ვინადაგან
 წმიდად ბუნებად უსხეულთად დაუუენებელად უკუაქ მიეფინების უა- A106
 ველგან, არამედ მის-მიერ არცა ერთი, — რომლის-თვასცა, რომელ
 25 უფელთადა მიფინილ, შეერთება, ხოლო, რომელ მის-მიერ არცა
 ერთი, დაადგრების იგი შეურეგნელად და შეურწუმელად. არათუ ვი-
 ნაძვე სათნობა[მ] მიზეზ აწინდელისა ამის შეერთების სახისა, ვითარ
 ვიეთ-მე დიდთა კაცთა სთნავს, არამედ ბუნებად მიზეზ. რამეთუ სხე-
 ულთა მიღება[მ] ხუთთუ და აქუასცა ვინ-მე სათნოყოფით, და იყოს მარ-
 30 თად ქმნილი იგი, ხოლო შეერთებულთა არა შეარწუმელ მებრ ღმრთი-

* აქ არშინაზე ჩამატებულია ტექსტისავე ხელით სიტყვა: „[ს]იცილა
 მქმნელნი“. | 15 აღმოჩენისათვს A. | 18-19 თანმჩინებლთადას A. |
 27 სახესა A.

სა ბუნებისად, არათუ სათნოებისა-გან ქმნილად. ხოლო ხარისხი სულ-
თადა და აღსაფაჲ და შთასაფაჲ, რომელსა ორიგენი შემოიღებს, ს-
დმრთათა წერილთა არმომზავებელსა და არცა ვინაჲვე თანმდალ-
დებელსა ქრისტეანეთა რწმუნებისსა, დაიტყუებოდედ.

თ ა ვ ი 1^ა

ს ხ ე უ ლ თ ა - თ ჯ ს

- ყოველი სხეული უკუ^ლ ოთხთა ასოთა არს თანშეძჳა და მათ-
გან ქმნილ; რამეთუ მახლობელად სისხლის-შორისნი ცხოველთანი
ოთხთა|გან ბაღდამთა: სისხლისა-გან და წათხისა* და მწითურისა A 10^ა
- 10 ნავდლისა და შავისა, ხოლო უსისხლანი სხუათა-მიერცა ბაღდამთა
და მათ-შორის სისხლის შესაბამისა-განცა. მახლობელ უკუ^ლ იწოდე-
ბის, რაჟამს უსაშუალოდ მათ-გან რაჲ-მე მათდად იქმნებოდის, ვი-
თარ იგი არს თანშესჯაჲ ოთხთა ზსოთა ოთხთა-მიმართ ბაღდამთად,
ხოლო ბაღდამთა[-გან]—მსგავსნაწილი, რომელ იგი არს ნაწილ სხეულთა.
- 15 აქტუნეულობენ ვინაჲვე ქუეყანასა უკუ^ლ შავსა ნავდელსა, ხოლო წყალ-
სა—წათხისა**, არამედ აერისად—სისხლსა, ხოლო ცეცხლისად—მწი-
თურსა ნავდელსა. ყოველი უკუ^ლ შეძჳაჲ ასოთაჲ ანუ მტკიცე არს,
ანუ ნოტიო, ანუ სულ. რამეთუ არისტოტელს მახლობელად აღენ
მხოლოდ სისხლისა-გან ეკულები ქმნაჲ ცხოველთა სხეულისაჲ, რა-
20 მეთუ ამისა-გან უმახლობელსად იზარდებიან და აღორძნდებიან ყო-
ველნი ნაწილნი ცხოველისანი, და თესლსაცა უკუ^ლ ქმნაჲ სისხლისავე-
მიერ აქუსო. არამედ ვინაჲთგან მისვე და ერთისა-გან არ. საზზრო

* დედანში ამ სიტყვას ზემოდან ტექსტისავე ზელით დაწერილი
აქვს სიტყვა: „ფლხმტისა“, რომელიც უნდა წარმოადგენდეს დამახინჯე-
ბულს ბერძნულ სიტყვას ქართულის ტრანკრიპციით: „ფლელმისა“. იქვე
არშინაზე ეს სიტყვა ტექსტისავე ზელით ასეა განმარტებული: „მლაშისა
ბაღდმისა“. | 14 სხეულთა A. | ** ამ სიტყვას ხელნაწერში ზემოდან
ტექსტისავე ზელით დაწერილი აქვს სიტყვა: „ფლხვმა“. | 18 არისტო-
ტელის A.

ოყო კეთილქონებად თუმცა ფიცხელნი ძუაღნი და ჩხვლნი კორცნი A108
და აჰანი იქმნებოდესტა, — სთნდა უკუქ აზზოკრატის, რომელ სხე-
ულნი ცხოველთანი უმასლობელესად ოთხთა-შიერ ბაღლამთა შემტკი-
ცებად, რათა ქუჭყანიერისთა-განრე და ზრქელთა უმტკიცესნი-რე იქ-
5 მნებოდინ, არამედ ჩხვლიერთა-გან — ჩხვლნი. ხოლო მრავალგზის
ოთხნივე ეზოებიან შორის სისხლსა ბაღლამნი, ვითარ იგი კელის-
კსნათა-შორის იხილვების, ოდეს-მე ოსლებრივსა წათხსა დამეტებად
მის, ხოლო ოდეს-მე შავსა ანუ მწითურსა ნავლელსა. ვინაჲ ითნე-
ბვიან ერთკმყოფად კაცნი ესე. არს უკუქ ნაწილსა-შორის ცხო-
10 ველთასა რომელი-მე მსგავსნაწილ, [ხოლო რომელი-მე უმსგავსო
ნაწილ]; ვითარ მსგავსნაწილი უკუქ: ტუნი, აჰვი, ძაღლ, სი-
ჰობხე, ძუალი, კბილნი, მკერდი, აღენსნი, თანშემკრველნი, უმე-
ნესნი, ინესნი, თმანი, ფრჩხილნი, კორცნი, ძარღუნი, ნასხმ[ა]ნ-
ნი, ნესტუნი, ცმელი, ტუავი და, | ვითარ რაჲ ასო და მიზე- A109
15 ზი ამითი და უმასლობელესი, სისხლი, ვითარ იგი არს წმიდაჲ
სისხლი, და წათხი, ნავლელი შავი და მწითური. რამეთუ ტენონი
ორთა-განვე არს: სუნდისმოღსკან და ძარღუჭბრივთა ინოთა-გან.
არამედ უმსგავსო ნაწილნი, ვითარ: თავი, თორავი, კელნი, ფერკნი
და სხუანი ასონი კაცისანი. რამეთუ არა თავადვე გან[ე]წვალების თავი,
20 ვითარ იგი ძარღუ ძარღუადვე და შემადარღუ შემადარღუადვე და კორ-
ცი კორცადვე. ყოველი უმსგავსო ნაწილი მსგავსნაწილთა-გან შემ-
ტკიცებულა, ვითარ რაჲ: თავი ძარღუთა-გან და კორცთა და ძუაღ-
თაღსა და ამით ესევეითართა-გან: უწოდებენ ამით ორღანებრივად*. რა-
მელ არს შესაქმებრივი საზღვარი უკუქ მსგავსნაწილთაჲ ესრეთ:
25 რომელთა ნაწილნი მერმეტა ყოველთად და ურთი-ერთასტა იუვნენ
მსგავს: ხოლო „მსგავს[ი]ს“ აწ აქ „თვთმისობის“ ნაცვლად ჭერ-
არს მიღებაჲ.

არამედ არა ყოველთა ცხოველთა | ყოველნი ნაწილნი სხეული- A110
სანი ზოგუგან, რამეთუ არიან რომელთა-მე შორის [მათსა] მოკლე[ბულ]:

11 ტუინი A; ძარღუი A. | 20 ძარღუ A. | * აქ ხელნაწერი არ-
შიაზე შემდეგს შენიშვნას ათავსებს: „დანიშნე ვითარმედ ორღანებრი-
ვად წინა შესაქმედ თავად ძარღუთა უწოდენ კორცთა და ძვალთა“. |
28 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ; „ყოველთა ცხოველთაჲ“ A.

რომელნი-მე არიან უფერკო, ვითარ თეგზნი და გუჭლნი, ხოლო რომელნი-მე უთაგო, ვითარ კარქაინნი და კარბინი; და რომელნი-მე მცურვალთა-განთა მკერდსა-შორის საგრძნობელთ მქონებულ არიან, ამისთვის რომელ არა ადგს მათ თავი; ხოლო რომელი-მე სასულისა-
 5 გან დაკლებულა, რომელ არღარა აღმოადგუნვევის აერს; ხოლო რომელთა-მე ბუშტი არა აქუს, ვითარ რამ შფერინველთა ქათამთა და უფელთა ამისმელთა*; არამედ კეტუაგი უმრავლესთა-გან დაკლებულა ასოთა, რამეთუ მცირედ არს მათ-შორის ცხოველ უფოთა; ხოლო იიჭუნეულებიან რომელნი მისსა, რომელ იგი ჭქონდის, არქონებად-
 10 ვე, ვითარ ირემთაჲ იიჭუნეულების არქონებაჲ მწითურისა ნაგლდისაჲ, ვინაღოთგან ნაწლეუთა-შორის აქუს იგი განბნეულად და უჩინოდ. ხოლო კაცსა** უფელივე და სრული, რომელ შეუძლებელ იყო სხუჭბრ უმჯობესად შექმნა[დ] მისი უფლითა-ურთ. | რამეთუ მრავალ ^{All} ვინაღოვე განუფილესაჲ ამისი და სხუათა ასოთა აგებულებისა-ებრ:
 15 არამედ რომელთა-მე ჭქუნს[ან] ძუძუნი შორის მკერდსა, ხოლო რომელთა-მე მუცელსა-შორის, ხოლო რომელთა-მე წელთა-ქუსსე, რომელთა-მე ორნი, ხოლო რომელთა-მე ოთხნი და რომელთა-მე უმრავლეს: რომლისა-თვსცა თანმეუთუასა ბუნებაჲნი შობადთა რიცხუსა სიმრავლე ძუძუთა. არამედ თუ ვის უმხარკესად-რე გავგონებაჲ მისი
 20 ეგუფავს, „ცხოველთ-დამსახველი“ არისტოტელი წარკითხენ, რამეთუ არა სულიერისა წერილისა-მიერ არს ამისდა განწერილვად, არამედ ვითარ რამ წარწერილთა რათ-მე და სახეთა გარდამცემელნი; რომლისა-თვს აწ ვალთ „ასოთა-თვს“ თქუმულსა-შორის, შემდგომობათა-ებრ მქობებულნი.

1, ხოლო + რომელნი-მე A. | 2, კარავნი A. | 5 აღმოადგუნვებს A. | * ე. ი. არმოსმელთა; პეტრიწს სიტყვა ნაწრომობი აქვს ბერძნულის თავსართით „ა“=არ. | ** იგულისხმება „აქუს“; ამ სიტყვის გასწვრივ, არზიაზე, ხელნაწერი ათავსებს შემდეგს შენიშვნას: „კული და რქანი სადა არს შორის კაცსა, ო. ნემესიოს?“

თ ა ვ ი V

ს ს ო თ ა ო ჯ ს

ასრამ მს|ოფლებრივი* არს ნაწილი ყოველად უმცირესი სხე-
ულთა თანმეშვიდისაჲ. არიან უკუჭ არსნი ოთხ: ქუჭუნაჲ, წყალი, აირი,
5 ცეცხლი, — თანდაწყობილნი თქმულთა-ებრ წესისა ქუჭუნათა|გან ზე- A II 2
ნათა სხეულთაჲ; და ესენი არიან შირველნი და უმარტივესნი სხუათა-
მიმართ სხეულთა. რამეთუ ყოველი ასრამ ერთტომ არს მისდა, რამ-
ლისადა იუოს ასრამ; ხოლო დასაბამი არაფინადვე ერთტომ მათ-მიერ
ქმნულისაჲ, არამედ ასრამ განადა ერთტომ. არამედ; რამედ ქუჭუნაჲ
10 და წყალი, აირი და ცეცხლი არიან ასრამი, საწყყოდა, რამეთუ ამთ-
შორის კიდევანებთნი რამელობანი** ძალად და მოქმედებად ჩანან,
და არათუ ვინაჲ წა[რ]მოჩენით არიან და სავრძნო ასრამი შეუზავებელ
და შეურევენელ სხვას ასრამს-გან: შერეულ უკუჭ ვინაჲ და რამეობ-
ვე ესე ყოველნი და თანმიუდევრ ურთი-ერთას უმეტეს და უმცროსს,
15 არამედ შერწყმასადა-შინა სინისა არს ბუნებაჲ მათი. რამეთუ თუთა-
ეულსა ასრამს მებრ დაუდღვრით ორი რამელობაჲ აქუს, გუარამქმნიელი
მისი: არს უკუჭ ქუჭუნაჲ კმელ და გრილ, ხოლო წყალი — გრილ და
ნოტიო, ხოლო აირი — ნოტიო და მკურავაჲ მისისა-ებრ ბუნებისა,

* არზიაზე აქ შემდეგი სხოლიოა დედანში A: „დანიშნე, ვი-
თარ ასოდ ნივთთა იტყვს ოთხთა, ვითარ: მიწასა და წყალსა, აირ-
სა და ცეცხლსა, რამეთუ ესრეთ ეწოდების ამათ კმიდა ელლადღლ-
თაჲთა. ხოლო ეწოდების ამის-თვს ასოდ ამათ, რამეთუ, ვითარ იგი ან-
ბნისა ასოთა-გან მარტულან და მარტულთა-გან სიტყუანი შეჩქმნე-
ბიან, ვგრეთვე ამათ-გან ოთხნი ბალ|დამნი, ხოლო ბალდამთა-გან სხე-
ულნი ცხოველთანი შეიშალებიან“. | ** ამ სიტყვის გასწვრივ არზიაზე
შემდეგი შენიშვნაა მოთავსებული ტექსტისავე მგლნითა და წმინდა ხე-
ლით: „[და]ნიშნე, ვითარმედ კიდევანებ[ითად] რომელობად ასოთად სი-
გრილესა იტყვს ქუჭუნისასა, სინოტიესა წყლისასა და სიმკურავაჲსა აირი-
სასა და სიკმელესა ცეცხლისასა“. | 13 სხუისა A. | 15-16 თუითოეულსა A.

არამედ ცეცხლი—მკურნალები და კმელები. არათუ რომელიმან* თვით თავისი
 ვით თვსით შემძლებელ არიან ასოქმნად, რამეთუ არა უსხეულოთა
 რომელიმან-გან იიჭუნეულებიან შემტკიცებად სხეულნი; არამედ არ-
 ცათუ სხუათა სხეულთა, რომელთა არკიდოვნებით ჰქმნდის და მო-
 5 ქმედებით რომელიმან, შესაძლებელ არს ასოფოთად; რამეთუ იუუნეს-
 მცა ურიცხუ ასონი, ყოველთა მყოფთა-გან უმეტეს და უმცირეს რომ-
 ელთათა მოგებისათვის, და ვერმცა შესაძლებელ იყო განჩნევად, თუ
 რომელი რომლისა არს ასო. ვინამ, საჭირო არს ასოთად, [რათა იუუნეს]
 სხეული და მარტივი სხეული და მებრ მოქმედებით მქმნებელი კიდოვ-
 10 ნებითა რომელიმან, — ვიტყვ უკუ^ლ: სიმკურნალებსა, სიგრილესა,
 სინოტიესა, სიკმელებსა; რამეთუ ესენი ოდენ მხოლოდ რომელიმან-
 გან ყოვლად ყოვლით-ურთ შესცვალებენ არსებასა, ხოლო სხუათა
 რომელიმან-განი არა რომელი მოქმედებს; რამეთუ არცა ვინამ თე-
 თრი, მიესხლოს რამ სხეულსა, ყოვლად ყოვლითურთ გა[ა]თეთრებს,
 15 — ვითარ იგი მკურნალი გააკურვებს და გრილი გაგრილებს; არცა
 რომელი სხუამ შეუძლებს არას.

AlI

წინააღმდეგომ უკუ^ლ არიან ასონი ურთი-ერთას ორთა-ებრ რომ-
 ელთათა წინააღმდეგომთა, ვითარ რამ: წყალი—ცეცხლისად სი-
 გრილითა და ნოტიობითა, მკურნალისა და კმელისა; და ქუჭუნამ—
 20 ადრის სიგრილითა და სიკმელითა, მკურნალისა და ნოტიო[ა]ს. ხო-
 ლო ვინამთგან წინააღმდეგომთა ურთი-ერთას თანშეხებად შეუძლებელ
 იყო: თვნიერ მესმეულისა საკრეულისა და წესებულისა თანშემკრეულად
 მათდა, — დაწყის შემოქმედმან საშუალო უკუ^ლ ქუჭუნასა და აირსა, რომ-
 ელნი ური-ერთას წინააღმდეგომ არიან, წყალი და მისცა მას ორი
 25 რომელიმან: სიგრილე[ა] და სინოტიო[ა], რომლითა შემძლებელ იყოს

* არზიაზე აქ დედანში შემდეგი განმარტებაა მოთავსებული: „და-
 ნიშნე, რამეთუ ფერნიცა, ვითარ თეთრი და ეგვიეთარი, რომელიმან
 არიან, რომელი თვით თავით თვსით ვერ შემძლებელ არიან ასოქმნად,
 არამედ ვერცა სხუანი უმარტიონი სხეულნი“. | 9, სისხლი A. | 10 სიგრი-
 ლისა A | 13-14 სიტყვები: „ყოვლად ყოვლით-ურთ — რომელიმან-განი“
 A-ში შემდეგ არის ჩაწერილი სტრიქონსა და სტრიქონს შუა ტექსტისა-
 ვე წმინდა ხელით. | 17 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ; ურთიერთარს. A. |
 19 კმელისა A.

კიდეთა შეხებად და თანშეკრვად მათდა: რამეთუ სიგრილითა უგულს
 თანგანკუთხვის ქუჭუნასა, ხოლო სინოტიითა თანშეკრების ჭკერსა.
 და კუალად საშუალ წყლისა და ცეცხლისა, რომელი წინადმდგომ
 არიან, ამათცა საშუალ დაწვეს აერი, რამეთუ სინოტიისა რომე- A I I 5
 5 ღობითა თანშესაკუთრე არს წყლისა, ხოლო სიმკურვალითა—ცეცხლი-
 სს,—და ესრეთ წინადმდგომნი შეახნა ურთი-ერთს საშუალ ვინაჲთა-
 შე საკრველთა-მიერ და ივთ თავსა-შორის თვსსა მეოფად და სსუა-
 თად თანადრეულად და თანშემკრველად; რამეთუ აერი მკურვალე და
 ნოტიოჲ თანმომზავებელ უო ცეცხლისა და წყლისა; რამეთუ თვთე-
 10 ული მათი არს მებრ სხვათა რომელობითა თანშემსებელ უბრველესსა
 მისსა, ხოლო სსუათა—შემდგომადს მისსა, ვითარ იგი წყალი გრილ
 და ნოტიო არს, არამედ უგულს სიგრილითა შეხების ქუჭუნასა, რა-
 მელი ზირველ მისსა არს აღმართ აღწობისა-ებრ, არამედ სინოტი-
 ითა ჭკერსა, რომელ შემდგომად არს მისსა; მსგავსადვე და აერი
 15 მებრ სინოტიითა თანშეკრების წყალსა, რომელი ზირველ მისა არს,
 ხოლო მებრ სიმკურვალითა—ცეცხლსა, რომელი შემდგომად მისა
 არს; და კუალად ვინაჲვე ცეცხლი სიმკურვალითა თანშეკრების არსა,
 რომელი ზირველ მისა არს, ხოლო სიკუმელითა—ქუჭუნასა მებრ A I I 6
 მადრეკისა-ებრ და მოქცევისა კიდეთა-მომართ*; და ეგრეთვე ქუჭუნაჲ
 20 მებრ მადრეკით სიგრილითა ვინაჲვე—წყალსა და სიკუმელითა—ცეცხლსა
 რაჲ მადრეკითვე. რათა არა მხოლოდ ზენად-მიმართ და ქუჭუნად
 აღსდვისა და შთასდვისა დანახეთქი ჭკონდის ასოთა, არამედ და
 მებრ მრგულივცა, რომლისა-თვსცა მადრეკან და მოქცინა** რეცა
 კიდენი ურთი-ერთსა,—გიტყვ, უგულს ცეცხლსა და ქუჭუნასა: რამეთუ

18 სიტყვები: „რომელი პირველ“ A-ში გამეორებულია; ბოლო-
 სიმკურ A. | * ამ სიტყვების გასწორივ, არზიანზე, მოთავსებულია ჯერ
 შავი გახუნებული მელნით, ოთხკუთხედში, ოთხი სიტყვა: „ცეცხლი,
 აირი, წყალი, ქუწყანა“; შემდეგ წითელი მელნით: „იხილე აქაცა შუენი-
 ერი სფეროჲს სახეობაჲ ოთხთა ასოთაჲ, ვითარ: ქუწყანისა-გან აღსრული
 ცეცხლისა-მიერ, რომელი დასასრული არს ასოთა, კუალად მადრეკით
 მოქცევის ქუწყანისავე-მომართ, და ესეთ ყოვლად სფეროჲს ჰყოფს მო-
 მრგულობასა მათსა“ A. | ** იგულისხმება: შემოქმედმან.

ოდეს რამ ცეცხლმან განაგდოს სიმკურვალე, მხოლოდ იქმნების ქუჩუნაჲ, — ესე უკუღს სუწუთ მუხისა-გან: რამეთუ შთამოჭენებულნი ვინაჲვე ცეცხლი და განკრილებული ზემოსახინობისა-გან ქვა იქმნებოი*⁵; რომლის-თვისცა უფელი მუხი [ქ]ვითა და წუმწუბითა შთამო-
 5 ჭენების; არს უკუღს წუმწუბაჲ ვითარ რამ ცეცხლი შემჭსარი, არ ვინაჲვე მკურვალე მოქმედებით, არამედ ძალით ოდენ, არამედ მოქმედებით უკუღს—კმელ. რამეთუ მხოლოდ ვინაჲვე ასოთა ჰქონან მო- A17
 ქმედებითნი რომელთანი, ხოლო სხუათა უფელითა ძალით, — ზირველ ასოთა მიახლებიას.

- 10 და რათა არაოდეს მოაკლდენ არცა ასონი და არცა მათ-მიერ თანზავებულნი, სიბრძნით ვინაჲვე იკულოფნა შემოქმედმან, რათა ასონი ურთი-ერთასცა შეიცვალეობდინ და მათ-მიერ შესავებულთადაცა, და კუადად რათა ზავებულნი ასოთადავე აღიკსნებოდინ და აღიბნეოდინ. და ესრეთ ურთი-ერთას შობისა-გან და ქმნისა კმა ეუოს აგე-
 15 ბული უფელადვე განსაზოგველად. რამეთუ ქუჭუნაჲ, ოდეს რამ განდინდგელდეს, იქმნების წყაჲ; ხოლო წყალი, ოდეს რამ შემტვიცდეს და დაკშირდეს, იქმნების ქუჭუნაჲ, არამედ, ოდეს რამ განკურდეს და განორთქლდეს, იქმნების აირ; ხოლო ოდეს რამ შეკრბეს აირი და შემტვიცდეს, იქმნების წყაჲ; არამედ, განკმეს რამ,
 20 ცეცხლად შეიცვალეების; ეგრეთვე, ოდეს რამ დაივოს ცეცხლი და განაგდოს სიკმელე, აირ იქმნების: არს უკუღს აირი დავსება! ცეც- A18
 ხლისა და ორთქლ—წყალისა განკურვებულისა, — ორთა-განვე იუწუებოდედ, რომელ სიმკურვალისა-მიერ არს ქმნაჲ მისი, რამეთუ განკურვებულისა წყალისა-გან და შრეტილისა ცეცხლისა იქმნების აირი.
 25 არს უკუღს [აირი] თჳსითა ბუნებითა მკურვალ, არამედ გრილ იქმნების მეზობლობითა ქუჭუნისა და წყალისაჲთა, ვითარ რამ ქუჭუნაჲ კერძი მისი და ქუჭუნის-მომართ[ი] გრილ არს, ხოლო ზე[ნაჲ] და

* აქ არზიანე წითელი მელნით შემდეგი შინიშვნაა მოთავსებული ტექსტისავე წმინდა ხელით: „დანიშნე მუხისა-თჳს, ვითარ ქვაქმნასა იტყჳს ჟეცხლისასა და ქვითა და წუნწუბითა შთამოჭენებასა“. | 4₄₋₅ მუხითა A. | 10 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 12 ურთიერთარსცა A. | 15-16 განდინდგელდეს+და არღ-არე A.

ცეცხლის-მიმართი—მკურვალე. შეემთხუ[ლ]ვის უკუ[ლ] ეს აიწის სიწ-
 ჩამს და ადვილად ცვალების-გან, რამეთუ მსწრაფად განუეების
 იჯისის ბუნების-გან და შეიცვალის. ხოლო არისტოტელი თრ-
 სს ტომის იტყვს აირისას: ერთქლებრივს—წუღითა ალკომღვი-
 5 სსგან, ხოლო კუამლებრივს—შრეტის-გან ცეცხლისა; ხოლო კუამ-
 ლებრივს—მკურვალე უფლად, არამედ ერთქლებრივი[ცა] იშობების
 მკურვალე, არამედ, წარვლას რაჲ, ნაწილებით გრილ ქმნად იგი
 და, უფროდს-რე წარვლას, წყალ ქმნად; და რათა სხუათა, | რა- A119
 შელნიცა ჩნდეს უჯეროდ, თანაწარკვდეს* და ამსვე-თანა, რათა უმ-
 10 ღლესნი და ქუსტანით დიდად განშორებულნი უგრილე-რე ჩნდეს,—
 ამით მიზეზთა-თვს რა ბუნებად დადგა იგი.**

ყოველთა უკუ[ლ] სხეულთა ქმნად თანამოგზაურობის-გან ოთხთა
 ასოთ[ა]ქსს აქუს, ვითარ რაჲ ნერგთა და ცხოველთა[ა]: ბუნებისა უკუ[ლ]
 სსქე არს ესე, რათა უწმიდესს ასოთასა ეგვიითართავე სხეულთა
 15 ქმნისა-თვს მოღვიდვიდეს. უწოდს უკუ[ლ] არისტოტელი ამით სხე-
 ულთა ბუნებითად, არაგინაჲ მებრ ხუაგებრივ თანშესხმულად და თან-
 დებულად მათდა, არამედ ყოფლად ყოველით-ურთ შე[ე]რთებულად [და]
 შეზავებულად და ვითარ რაჲ ერთად და სხუად მათ-გან ქმნილად სხე-
 ულად; რამეთუ ესრეთ შეიერთებინ, რომელ არდა იჭუნეულობენ
 20 გარჩევად მათდა და არცა მარტოდ ხილვად ქუსტანას და მარტოდ
 წყალს და აირს და ცეცხლს, არამედ სხუად ვითარ რაჲ-მე თვნიერ
 ამითსა თანამოგზაურობის-გან ოთხთამსა ქმნად, ვითარ იგი ტეტ-
 რათარმაკოს-ზედა, რომელ არს ოთხწამალი, იხილვების; | რამეთუ A120
 ესე ოთხწამალი სხუა არს მათ-გან, რომელთა-მიერ შემზადებულ არს,
 25 მაგრა არ მსგავსად, რამეთუ არათუ მებრ თანმიღებით უწლოთამსა,
 ვითარ იგი ოთხწამალს-ზედა იხილვების, და ეგრეთვე ასოთა-მიერ
 ქმნად სხეულთა, არამედ მებრ თანშეცვლებით და შეერთებით;
 და კუალად უკუ[ლ] ასოთადვე ადიკსნების და ადიბეკვის განხრწილნი
 სხეულნი, და ამით სხითა დადგრების სმარადისოდ ყოველივე და

4 აირისასა—რამეთუ A. | 6, ერთქლებრივი—და იგი A. | 7 მკურ-
 ვალ—და იგიცა A. | * აქ არშიაზე ტექსტისავე მელნით და წმინდა ხე-
 ლით მიწერილია: „ნუთუ თანაწარკვდეთ“ | ** ე. ი. ჰაერი. | 12 აქ ახალ
 ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 15-16 სხეულთად A. | 18 შეზავებული A. |
 25, უწილოთასა A. | 27 თანშეცვლებითი და შეერთებითი A.

კმა უყოფის არსთა ქმნასა და მეოფობასა არცა გარდამეტყუბად და არცა მოკლებად ოდესცა. რომლისა-თჳსცა სხჳსა ქმნასა სხჳსა ხრწნად ოტუჳან და კუალად სხჳსა ხრწნასა სხჳსა ქმნად, არა უკუჭ მხოლოდ სუელით ოდენ, ვითარ ისიტუჳა პირველ, არამედ სხეული-
ნ თა-ცა.

- ვინაჲვე პლატონს ეთნების სამთა უკუჭ ასოთა ურთი-ერთას შეცვალებაჲ, არამედ ქუჭყანისა შეუცვალებულად გებაჲ; რამეთუ შე-
უდარებდა თჳთუელსა ასოსა სიმტკიცესა წროფ|ელწირთა ნაკუჭთთასსა:
და ქუჭყანასა უკუჭ—კუ|ვრ|კებრივსა ნაკუჭ|თისა, ვინაჲთგან სხუათა A 121
- 10 უმეტეს უდრეკ არს, ხოლო წყალსა—ძნად მიმდრეკთა იკოსადრთა-
სსა, არამედ მსწრაფლმიდრეკასა პირამიდისასა—ცეცხლსა, ხოლო ოკ-
ტადრსა—აირსა, რომელი არს უმსწრაფლე მიმდრეკ წყლისსა, ხო-
ლო უგზანე ცეცხლისსა მიდრეკითა. რამეთუ ამთ ნაკუჭთთა-გან
ჴყოფს ადმოჩენასა, რომელ სამნი ურთი-ერთას შეიცვალდებიან, ხოლო
- 15 ქუჭყანაჲ—ამას არ ვნებად. არამედ უკუჭ სამნი—პირამიდი და ოკ-
ტადრი და იკოსადრი—კიბებრივთა სამეურთა-გან შემკიცებად, ხო-
ლო კუფოჲ—სწორგუჭრდთა სამეურთა-გან. რადენი უკუჭ კიბებ-
რივთა სამეურთა-გან შემტკიცებულა, ესე შემქლებელა განბნეული
კუალად შეკრებად და ურთი-ერთას შეცვალებაჲ; ხოლო უკუჭთუ კუფოჲ
- 20 ვინათუ სხუაჲ რომელიცა სამთა ნაკუჭთთა-განი განიბნინოს, ვერ შემ-
ქლებელ არს ურთი-ერთას შეცვალებაჲ, რამეთუ სწორგუჭრდთა

2 სხუთა A. | 3 სხუთა A. | 6 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 8 თუ-
თეულსა A. | 9 კვრებრივსა A. | 11 პკრამოდისასა A. | 13-14 ნაკუჭთთა
განყოფს A. | 15-16 ობტადრი A. | 16 სამყაროთაგან A; ბერძნულ დე-
დანში აქ ლაპარაკია გეომეტრიულ სამკუთხედზე და არა „სამყარ-
ოზე“. ხოლო ამ გეომეტრიულს ფიგურას იოვანე პეტრიწი თავის მეო-
რე ნათარგმნ თხზულების „კავშირნი“-ს ბოლოსიტყვაობაში უწოდებს:
„სამყარი“ და იქვე ათავსებს მის მოხაზულობასაც Δ . (იხ. „კავშირ-
ნი ღმრთის-მეტყუთლებითნი“, მე-XII—XIII საუკუნის ხუცური. ხელნა-
წერი „საქართველოს საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოებისა“,
ბოლოსიტყვაობა, ფურცელი მე-5 ბოლოდან, გვ. 1-ლი). | 17 სამყარო-
თა-გან A. | 18 სამყაროთა-გან. A.

სამეურთა-გან შემტკიცებულა, რომელთა-მიერ სხუანი სამთა-განნი ვერ
 შემძლებელ არიან შემტკიცებად, — და არც ამით სამთა-გან კუგოდ.
 საჭირო არს უკუშ | გუაროვანქმნილთა სსეულთა და გუართა ეგრეთვე A 122
 ქონებად ერთმან-ერთისა-მიმართ, ვითარ თვთ მათ ჰქონდა; გარნა
 5 არავინაჲ უვნებ ეგო ქუშყანაჲ, არამედ განიწვალების წუღილადთა
 სსეულთა-გან, ასოქმნილი; ვინაჲჲე და არა თანშეცვალებით განმწვა-
 ლებელისა მისისაჲ, — კუალად უკუშ შეკრებების და თვსადვე მოკეპე-
 ვის, ვითარ იხილვების წყაღსა-ზედა; რამეთუ უკუშთუ წყაღსა მცირე
 10 ქუშყანაჲ შთაჰვარო და აღმრდუო, განიბნევის წყაღად ქუშყანაჲ, —
 და დანცხრეს რაჲ აღმრდულწვისა-გან, ოდეს რაჲ დადგომამ მითუჲ-
 ლოს წყაღმან, კუალად შეკრებების. ამითვე სახითა და უოველსა ქუშ-
 ყანასა-ზედა ჯერარს გაგონებად, რომელ არა არს ესე თანშეცვალება,
 არამედ განზაგება შერეულთა. იტყვს უკუშ ზღატონ სიმახლისა-გან
 15 ცეცხლთაჲსა განბნეუად ქუშყანისა; ხოლო ოდეს რაჲ განიბნოს, ანუ
 აიკისა-შორის მიმოქონების ანუ თვთ ცეცხლსა, ოდეს ჰქერმან იგი
 დაჰკსნას, გინათუ — წყაღსა-შორის, | რაჲმს წყაღისა-მიერ დაიკსნას. A 123
 იტყვს უკუშ სხუთა სახითა განმწვალებელი ესრეთ, ვითარმედ თვთუ-
 ულსა ასოთასა სამი რომელთაჲ აქუს: ცეცხლსა უკუშ — სიმახლე,
 არეობაჲ, მიდრეკაჲ; არამედ სხუასა კიდესა ასოთასა,* რომელ არს

1 სამყაროთა-გან A. | 9 აღმრდუო A. | 13, თანზაგება; სიმახლისა-
 გან A. | 15 „ცეცხლსა“; ამ სიტყვის შემდეგ ხელნაწერში კიდევ სამი სიტყვაა
 ჩამატებული: „ზუავი, იუწყებოდედ რამეთუ“, რომელნიც ნაბეჭდ ტექსტ-
 ში არ შემოგვაქვს. სიტყვას „ზავს“ არზიანზე შემდეგი შენიშვნა უხის:
 „ზუავი რაჲზომვე გუამი“. | 16 A-ში ეს სიტყვა ასე სწერია: „დაჰქსნას“,
 რაც ცხადი შეცდომაა გადამწერისა, რომელსაც ხუცური 14 მიუღია 4-დ.
 | 17 სხუთა A. | 18, სამისა; „სიმახუ. | * აქ არზიანზე წმინდა ნუსხა ხუცუ-
 რით შემდეგი შენიშვნა არის მოთავსებული: „დანიშნე, ვითარ კიდევნობად
 ასოთად ქუშყანისა იტყვს და ცეცხლისა, რამეთუ ქუყუ[ან]ით იწყების
 ვითარ უქუშკიდესით სხუთაჲთ, და საშუალ დამწვებით წყაღისა და აი-
 რისაჲ ცეცხლისა-მიმართ აღიწევის, ვითარცა უზეკიდესისა სხუთაჲსა;
 და კიდებად უწოდს მათ პირველსა ვითარცა ქუშნაჲთ, ხოლო მეორესა
 ვითარცა ზენაჲთ უგარეკიდესსა ნეშტთა ასოთასა“. A.

ქუჭყანაჲ, წინააღმდეგობი ამათ რამელობათაჲ, ვითარ იგი არს: სიბლგუე, სიკჳირე, დგომად, — რათა იყოს მეზრ დაუღლგვილთა სხუა-
 რამელობათა-შობრის; ხლფ მინუმად რთა-განჳე კიდეთა რამელ-
 ბანი და ესრეთ ს[ა]შუაღთა ქმნად ასოთა; რამეთუ მიხუმიან ვინაჲჲ
 5 ცეცხლისა-გან რნი რამელობანი, ვითარ: არეობად და მიდრეკად, —
 და ერთი უკუჭ ქუჭყანისაჲ, ვითარ — ბლგუობად, — და შუმტკიცდე-
 ბის* ჳიანი, რამელსა გუარმქმნელად ჳქუჩანს რამელობანი: ბლგუო-
 ბად, არეობად, მიდრეკად. კუაღად უკუჭ რნი მიხუმინ რამელ-
 ბანი ქუჭყანისანი: ბლგუობად და სიკჳოად, ხლფ ცეცხლისა ერთი
 10 მხლფად მიდრეკად, და იქმნების წყალი, და ამისდაცა გუარმქმნელ:
 ბლგუობად, სიკჳო[ა] და მიდრეკად. არს უკუჭ, ვითარ სიმხუჯე
 სიბლგუის-მიმართი, ეგრეთჲ ცეცხლი აირისა-|მიმართ, და ვითარ A124
 სიკჳოად არეობის-მიმართ, ეგრეთჲ ჳაერი — წყ[ა]ლისა-მიმართ, და ვი-
 თარ მიდრეკად დგომის-მიმართ, ეგრეთჲ წყალი ქუჭყანისა-მიმართ;
 15 და ვითარ ცეცხლი ჳაერისა-მიმართ, ეგრეთჲ ჳაერი წყალისა-მიმართ,
 და ვითარ ჳაერი წყალისა-მიმართ, ეგრეთჲ წყალი ქუჭყანისა-მიმართ.
 შეჳკავს უკუჭ, რამელ ზედსჩინად** ერთისა-მიერ მესაშუგლისა შე-
 იკანების, ესე იგი არს შესაბამი, ხლფ მუარი და მტკიცე — რთა-
 მიერ მესაშუგლეთა. და სხუადა სხითა იტყუან რამელობათა ქანე-
 20 ბად ასოთა-გან: რამეთუ ქუჭყანას და წყალს ქანებად სიმძიმისა,
 ვითარ და იგი ქუჭყანად ბუნებით შთამოაზიდავინ, ხლფ აირსა და
 ცეცხლსა — სისუბუქესა, ვითარ და იგი ბუნებით ზენად-მიმართ მი-
 იმართებენ. იტყუან უკუჭ სტოელნი, ვითარმედ ასოთანი რამელნი-
 მე არიან მქმედ, ხლფ რამელნი-მე — მეუნე: მქმედ — ვითარ აერი
 25 და ცეცხლი, მეუნე — ვითარ წყალი და ქუჭყანაჲ.

არამედ არისტოტელი და მეხუთესადა შემოადებს სხუელსა ეთერისსა და მრგულივობისსა; არა | მგულებით ცისა[ა]თა ოთხთა A125

2 სიბლგვე A. | * აქ არშიაზე შემდეგი შენიშვნაა წმინდა ნუსხა ზუტურით: „განიცადე, რაბამ შუტნიერი შთამოწენაჲ ურთი-ერთას ასოთა ოთხეულობისაჲ“. | 11 სიმანუილე A. | ** ამ სიტყვას არშიაზე უზის სხოლიოდ: „ეპიფანიაჲ“; რუსულ თარგმანში (გვ. 87) აქ ზის სიტყვა „поверхность“. | 17-18 შეიქონების A. | 27 აქ ახალ ნაკვეთის დაწყება ჩვენ გვეკუთვნის.

ასოთა-გან ქმნად; მრგულივმოსილად ვინაჲ-მე იტყვს სხეულსა მესუ-
 თესა, რამეთუ მრგულივ [ქუჭყანისა] მოაქონების. ხოლო პლატონის-
 მიერ განსიტყუვად მთქმედისა ესრეთ: ცეცხლისა-მიერ და ქუჭყანი-
 სსა შემტკიცებად ცისა; რამეთუ იტყვს ესრეთ, ვითარმედ: „სხეულთ-
 5 გუარად კამს არს და სახილგულ, შესახებელ უოფაღცა კამს არს[ოქ-
 ქმნულისა-თვს; [არამედ] თვნიერ ცეცხლისა არამცასადა ხილვადი იქ-
 მნაო და არცა შესახებელი თვნიერ ვინაჲ-მე სიმტკიცისა, არამედ
 მტკიცე არა არს თვნიერ ქუჭყანისა; ვინაჲ, ცეცხლისა-გან და ქუჭ-
 ყანისა შემტკიცებად სხეული უოფლისაჲ დურთიან დამწყობელმან შე-
 10 ქმნაო. ორთა უგულ კეთილად შემტკიცებად თვნიერ მესამისა არ შე-
 საძლებელ, რამეთუ საკრველი მრჩობლთაჲ და შესაკრებელი ვინაჲჲ
 უოფად საკრველი ვინაჲ-მე კეთილებრივი, ვითარ ვინაჲ-მე თვთ თვსდად
 და თანაშეკრულთად, რამეთუ უფროჲს ხოლო და ერთ ჰეოფს“; რა-
 მეთუ ამას უგულ შეჭკავს შესაბამისა სიკეთოანისა აღსრულებად: ს-
 15 კრვქლად* იტყვს საშუაგლ ორთა ასოთა შესაბამისა-გან მითუდილთა, A126
 ვითარ ისიტყუა პირველვე.

ხოლო რამელნი ებრკელთასა ირწმენდეს,** განიყოფიან ცი-
 სსა-თვის და ქუჭყანისა; რამეთუ რამელნი-მე, ნუუ-მე და უოფელნი,
 არცაერთ[ი]სა წინამდებარისა ნივთისა-გან იტყვან ქმნად ცისა და
 20 ქუჭყანისა, ვინა-მთვან მოსემან თქუა, ვითარმედ „შორის დასაბამსა
 შექმნა დურთიან ცაჲ და ქუჭყანაჲ“. ხოლო ანოლინაროისს უფსკრუ-
 ლის-გან ეგულების ქმნად დურთისა-მიერ ცისა და ქუჭყანისა. რამე-
 თუ უფსკრულის-გან არა მოაქსენა მოსემან „ქმნასა-შორის სოფლი-
 სსა“ ვითარ შექმნილობაჲ, არამედ „იობსა“-შორის სიტყუაჲ: „რო-
 25 მელმან ქმნა უფსკრული“.* ** რამეთუ ამის-გან, ვითარ რაჲ ნივთისა-

2, თვს შორის A. | 6, ვინაჲვე რამეთუ A. | 12 თუთ A. | * ამ სიტყვის განსამარტავად არშიაზე (125) ტექსტისავე წმინდა ხელით, წითელი მელნით, მოთავსებულია შემდეგი შენიშვნა: „დანიშნე, ვითარ ღმთთა მათ ასოთა-განვე იტყვს პლატონ შემტკიცებასა ცისადა სხეული-სასა ნივთად შესაქმნისა მისისა მიმხუმელი ორთა-ზედა ქუჭყა კიდეთა მათთაჲ: ცეცხლისა და ქუჭყანისაჲ და მესაშუვლესად და საკრველად ორთა საშუვალთა: ჰაერისა და წყალისა“. | ** არშიაზე ნუსხა ხუტურო-თვე: „იობდეს“ A. | 18 ნუ უმედ A. | *** შეად იობისა, დავი 38.

გან, ეგულები* სხუათა ეგუელთა შექმნად. არამსთჳნ დაუსაბამოდ,
 არამედ დასაბამიერ უოფად იგი** ეგუელთა უკუწ სხუელთამს [და] ზირ-
 გულეუ დაწეობილად შემოქმედისა-გან სხუათა გუამოგნებისა-თჳს. და-
 ჳნიშნავს ვინაჲეუ სსხელი უფსკრულისაჲ ნივთისა უზომობასა. არა-
 5 მედ ესე რაჲუდაცა და იეოს, არამთ განიუოფების, | რამეთუ ეგრეცა A127
 ღმერთი ეგუელთა შემოქმედად იხუწნების და არარამსა-გან მოქმე-
 დად ეგულისა.

ხოლო მათდა-მიმართ, რომელნი ერთსა მხოლოდ იტყოდეს
 ასოსა,—ანეთუ ცეცხლსა, ანუ აირსა, ანუ წყალსა,—კმა ეეოს იჳზო-
 10 კრატის-მიერ თქუმილი, რამეთუ: „თუმცა იეო ერთ, კაცი არამცა-
 დეს იღმობდა და არამცა იეო, რომლისა-გან იღმომცა, ვინაჲთგან
 ერთ არს; არამედ და თუმცა იღმობდა, ერთი ვინაჲეუმცა იეო შეკურ-
 ნუ. ჳერარს უკუწ მგულებელისა ღმობად—თანშეცვალებად გრძობ-
 ბით-ურთ; რამეთუ თუმცა ერთი იეო ასო, არამცა იეო, რომლისად
 15 შე-მცა-იცვალა, არამედ, არშეცვალებული და დადგრომილი თჳთ
 თჳს-შორის, არამცა იღმობდა, ვინაჲეუ და თუ გრძობადი არს. სს-
 ჳირო არს უკუწ ვნებითისად რამსა-მიერეუ ვნებად; ხოლო, თუმცა
 რად-მე ერთ იეო ასოჲ, არამცა იეო სსხუა რომელობაჲ, თჳნიერ მის
 ერთისა ასოჲსა, რომლისა-განმცა იფო ცხოველმან; და თუ რად-მე
 20 არცა თანშეცვალებად და არცა ვნებად შემქმედებელ იეო, ვინაჲ იღ- A128
 მო?“ ახუწსა ესე შეუძლებელად ვინაჲ შენდობით ზედმიუვლენს,
 რამეთუ: „თუმცა იღმობდა, იეომცა ერთ სსკურნებელ; ხოლო აწ არა
 არს ერთ სსკურნებელ; არამედ მრავალ; არა ვინაჲ-მე ერთ იეოს კა-
 ცი“. არამედ და რომელთა-მიერ იგინი მეცადინობენ თჳსისა თჳთაული
 25 გამოზადებად თნებისა, ამათ-გან უფროჲს ხოლო იხუწნების ოთხ ეო-
 ფაჲ ასოთა. რამეთუ თადი, წყლისა მხოლოდ შეტუეწლი ასოდ, შე-
 ცადინობს გამოჩინებად სსხუათა სამთა ამის-გან ქმნილად, რამეთუ
 უმდგომესსა და უნივთიერესსა მისსა ქუწყანს ქმნად, ხოლო უწლო[ე]ს-

* იგულისხმება: აპოლინარიოსს. | 1 არამსთუნ A. | ** ე. ი. უფ-
 სკრული. | 2 „უკუტ“ ა. მ სიტყვის შემდეგ A-ში ზის სიტყვა „სხვც“,
 რომელიც გადაწერსავე წინწკლებში ჩაუსვამს, რაც იმას ნიშნავს, რომ
 ეს სიტყვა ზედმეტია და უნდა წაიშალოს.

სა—ჭაერად, ანამედ ჭ[ა]ერის უწლოესს— ცეცხლად. ხოლო ანაქსი-
 მენი მხლოდ ჭაერსა იტყოდა და მსგავსადვე ესეცა შეცადინობდა
 ჩუწნებად სხუათა ასოთა ჭაერის-გან ქმნად. და ირაკლიტოს უკუწ
 და იზმარხოს შეტაზონტიელი ცეცხლსა იტყოდეს, მათვე ადმოსჩენელ-
 5 თა მეკმარენი. რომელთა-გან და ესეცა სიტყუევენ, ვითარმედ ცეცხლი
 ასოთა სხუათა ასოთა მშობიერი, და სხუათა რომელთა-მე წყადი, | ხო- A129
 ლო რომელთა-მე ჭაერი, — რომელთა-გან იჩუწნების, რომელ ყოველ-
 ნი ასონი ურთიერთა შეიცვალეზიან. ყოველთა უკუწ ურთიერთას
 მქცევართა-გან საჭირო ანს, რათა ყოველივე ასო იყუნენ; რამეთუ,
 10 რომელსაცა-ზედა მიჭმართო თხთა-განსა, იზოთს იგი ვინაღვე მეო-
 რისა-გან ქმნილად.

ხოლო სხეული სულისა ორდანო ანს, სული[თ]თა ვინაღვე
 ძალთაჲს თანგანიწვალების, რამეთუ მის-თჳს მომზავებულად და მომ-
 მარჯუედ შემზადებულ ანს, რათა არცერთი ძალი სულისაჲ მათ-გან
 15 იცვალდებოდის;* რამეთუ თჳთუელსა ძალსა სულისსა მოქმედებისა-
 მიმართ განთჳსებით ნაწილი სხეულთაჲ განუკუთნავს, — ვითარ წარვავს
 რაჲ სიტყუამან გამაჩინოს. ვითარმედ: სულსა წესი უზერიეს კელ-
 ვინისაჲ, ხოლო სხეულსა — ორდანოჲს; ნივთ უკუწ ანს, რომლისაღ
 თჳთ საქმე იგი; ვითარ რაჲ: ნივთად წინამდე[ბ] ანს შეშაჲ, ხოლო
 20 ამის-თჳს მოქმედებად — ხურაფნობაჲ.**

განიყოფვიან ვინაღვე სულითნი ძალნი: ოცნებითად, შიმოგონე-
 ბითად და მომკსენებელობითად.

12 ახალ ნაკვეთს აქ ჩვენ ვიწყებთ. | 13-14 მომარჯუებლ A. |

* არშიაზე, ტიქსტისავე ხელით, ამ სიტყვის საბადლოდ მიწერილია სი-
 ტყვა: „იცილებოდის“. | ** ამ უკანასკნელი მაგალითის ადგილას ბერ-
 ძნულში (= რუსულში) ვკითხულობთ: „მაგალითად, ნივთად წინამდებ
 არს დედაკაცი, ხოლო მოქმედებად ამისდა — სიძვა, მრუშება, გინა კანო-
 ნიერი კავშირიო“. (რუს. თარგმ. 90 გვ., 9 — 12 სტრიქონი ზემოდაჲ). |

21 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ.

თ ა ვ ი VI

ო ც ნ ე ბ ა [თ ი] ს ა ო ჯ ს

ოცნებით[ი] უკუწ არს ძალი | უტყვს სულისა, საგრძნობელ- A130
 თა-შიერ შემოქმედე; ოცნებითი უკუწ—რამელს ოცნება შთაუვარდე-
 5 ბის, ვითარ რაჲ გრძნობაჲ და მგრძნობელი; ოცნებაჲ უკუწ არს
 ვნებაჲ უტყვს სულისაჲ, ოცნებულის ვინაჲსა-განმე ქმნილი; ოცნე-
 ბაჲ უკუწ—ვნებაჲ ცარიელთა-გან სულითთა უტყუწბითთა-შორის არს
 რომლისა ოცნებითისა-გან ქმნილი. ხოლო სტოელნი ოთხად იტყო-
 დეს ამას: ოცნებად, ოცნებითად, * ოც[ნ]ებრივად** და ოცებად.*** რა-
 10 მეთუ „ოცნებას“ იტყოდეს ვნებად სულისად თუთ თვს-შორის მწუწ-
 ნებელად, ხოლო ქმნილწარმოადგომისა საცეს; ესრეთ, რამეთუ
 ოდეს რაჲ თეთრი ვიხილოთ, იქმნების რაჲ-მე ვნებაჲ სულისა-შო-
 რის მიღებისა-გან მისისა: ვითარ შორის საგრძნობელთა ოქმნების

4. ოცნებითი A, რაც ცხადი შეცდომაა გადამწერისა, რადგან ცო-
 ტა ქვემოთ სწორეთ ამავე ცნების გამოსახატავად პეტრიწი ხმარობს სი-
 ტყეებს „საოცი“ და „ოცნებითი“ (=φανταστικόν=представляемое; ხო-
 ლო ტერმინს „ოცნებითი“ ჩვენი მთარგმნელი ხმარობს თვით ძალის
 (=ნიჭის) გამოსახატავად (=φανταστικόν=способность представле-
 ния), რომლის საბადლოდ მას კიდევ აქვს ტერმინი „ოც[ნ]ებრივი“. |
 6-7 ოცნებაჲ A, რაც აგრეთვე გადამწერის აშკარა შეცდომას წარმო-
 ადგენს, რადგან ზემოთ მთარგმნელმა ტერმინი „ოცნება“ უკვე იხმარა იმ
 ცნების გამოსახატავად, რასაც ნემესიოსი უწოდებს „φανταστικόν“-ს (=во-
 ображение); მაშასადამე, აქ ბერძნულის „φαντασμα“-ს გამოსახატავად
 იგივე „ოცნება“ ველარ გამოდგებოდა: ამ ცნებას უფრო შეეფერება
 „ოცება“. | * იგივე „საოცი“. | ** იგივე „ოცნებითი“. | *** საოცად A,
 რაც აგრეთვე გადამწერის შეცდომას უნდა წარმოადგენდეს, რადგან ბერ-
 ძნული ტერმინი „φαντασμα“=призракъ, привидѣніе პეტრიწს ზემოთ
 და ცოტა ქვემოთაც გადმოცემული აქვს ტერმინითა „ოცება“ (გადამწე-
 რის შეცდომით „ოცნება“); „საოცი“ კი, როგორც ზემოთ ვნახეთ,
 პეტრიწს ნახმარი აქვს გამოსახატავად ცნებისა „φανταστικόν“=предста-
 вляемое, предметъ представлѣнія.

უნებად, რაჟამს იგი იგრძნობდენ, ეგრეთვე და სუფსა-შორის, რაჟამს
 გაიგონოს, რამეთუ ხატსა ვინაღვე შითუადაჟს გონიერისასა. არამედ
 „საოცა“* ესე არს, რომელი თვით მის ოცნებისა-გან განები-
 5 თად წარმოადგინოს, ვითარ რაჲ თეთრი და სხუა უფველივე, რა-
 მელიცა სუფსა მიდრეკად შეუძლებდეს. „ოცნებითი“** უკუწ | არს A131
 ცარიელი მოწობაჲ თვნიერ „საოცისა“. და კუადად „ოცებაჲ“ უკუწ
 არს, რომელი მოაზიღვიდეს თავსა-შორის თვისსა ოცებულისა-ებრ
 ცალიერთა მოწობათა-გან, ვითარ იგი დამედგრებულთა და შავნავ-
 დლიანთა-ზედა იხილვების. ხოლო განუთფილებად და ცილობად ამი-
 10 სისა მხალად სახელთა ცვალებისა-თჳს ოდენ იქმნა.

არამედ არღანო მისდა—წინაშინი ტვინებრივთა ძარდუთა მუ-
 ცელნი და მათ-შორისი მიფშენვიერებითი სული და მომზადება
 გრძნობის-საცავთაჲ. არიან უკუწ გრძნობის-საცავნი სუთ, ხოლო
 გრძნობაჲ ერთ—სულიერებრი, რომელი იუწყებს გრძნობის-საცავთა-
 15 მიერ მათ-შორის ქმნილთა ვნებათა. და რომელი-მე [უ]ქუწყნიერეს-რე
 და ზრქელ და სხუელებრივ-რე გრძნობის-საცავთა[ჲ], რომელ არს
 შეხებაჲ, ქუწყნიერსა ბუნიებასა იგრძნობს; ხოლო რომელი-მე კუწრ-
 ცნის-სახედ მრგულებრივი, ვითარ იგი არს მხედველობაჲ, კუწრცხე-
 ბრივთა; რომელი—ვითარ ჭაერის-სახედ—ჭაერებრივთა ვნებათა ში-
 20 თუადაჟს, რამეთუ ჭაერი არს ვინაღვე გმისა არსებაჲ, გინათუ | წყლვად A132
 ჭაერისაჲ; ხოლო დრუბლის-სახე და წყლის-სახე მებრ გემომს-ხილვით
 ბაღღამთა შითუადაჟს; რამეთუ თვთუელი გრძნობადთაჲ თვისთაჲ
 საკუთართა-მიერ ცნობად ჩუწყლს. ჟერარს ვინაღვე აწ ამით სიტყუა-
 25 თა-ებრ, ვინაშთგან ოთხ არიან ასანი, რათა ოთხ იუვნენ გრძნობა-
 ნიცა; არამედ, ვინაშთგან თჳთ ესე და ამათვე-თანა ენოსიერთაცა ტო-

* იგივე „ოცებითი“. | ** იგივე „ოცნებრივი“. | 6, მოწობაჲ A; ამ ხელნაწერში ეს სიტყვა ისეა ხუტურათ დაწერილი, რომ შეიძლება წაკითხულ იქნას: „მუღბობაჲ“; 6, თუნიერ A; 6, ოცნებაჲ A. | 10, სხეულთა A; ვასწორებთ რუსული ტექსტისა და აზრის მიხედვით. | 11 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ, რუსული თარგმანისა და აზრთა მიმდინარეობის მიხედვით; 11, ტუნებრივთა A. | 13 გრძნობის-საოცთაჲ A; ვასწორებთ აზრისა და ბერძნული ტექსტის თანახმად. | 15, რომელი-მე A. | 17 და + ქუწყნიერსა A.

მი სსუაჲ არს ბუნებით ჭყერსა და წყაღსა (რამეთუ ჭყერისა ვინაჲვე უზრქე, ხოლო წყაღისა—უწლო; არამედ სცნაურ იქმნების ესევი-
 თარი სურდო-სახელდებულისა ვნებისა-გან; რამეთუ სურდოანნი მო-
 ზიდვენ უკუღს ჭყერსა სულის-გუგეთისა-მიერ, ხოლო მომზიდველნი
 5 ვინაჲვე მისდა ერთქლთა ვერ მიითუაღვენ, რამეთუ და ყოფისა-გან
 უზრქელესთაჲს ვერ გაივლის გრძნობისა-მიმართ), — ამის მიზეზისა-
 თჳს მესუთე გრძნობის-საცავი, რომელ არს საყრდელი, ბუნებისა-
 მიერ მომზდა, რათა არა რომელი შესაძლებელი ცნობად განვევტას
 გრძნობასა. არს უკუღს გრძნობაჲ არათუ შეცვალება, არამედ ცნობა
 10 შეცვალების, | რამეთუ შეიცვალებისა ვინაჲვე საგრძნობელნი, არამედ A13
 განსჯის შეცვალებისა გრძნობაჲ. აწოდების უკუღს მრავალგზის გრძნო-
 ბაჲ საგრძნობელად. და არს ვინაჲ გრძნობაჲ მიითუაღვა გრძნობადთა.
 იიჭუნეულების, რომელ ესე საზღვარი არა არს საზღვარი თჳთ მის
 გრძნობისაჲ, არამედ საქმეთა მისთაჲ. რომლისა-თჳსცა ესრე განუ-
 15 საზღვრებენ გრძნობასა სულად განიერად, მთავრობითისა-გან ორდა-
 ნოთა-მიმართ განმარტებულად. არს უკუღს და ესრეტა სსუაჲ საზღვა-
 რი გრძნობისაჲ, რომელი სულისაჲ მიითუაღველი გრძნობადთაჲ,
 არამედ საგრძნობელნი — ორდაწო მიითუაღვისა გრძნობადთაჲსა. ხოლო
 ზღატან გრძნობასა — სულისა და სხეულთა ზიარებად იტყუს გარე-
 20 განთ-მომართ; რამეთუ ძალი — სულისად; ხოლო ორდაწო [დ] — სსე-
 ულთად, ორთავე უკუღს [ც] ცნებისა-მიერ მიითუაღველად გარეშეთა.
 არამედ [ძლთა] სულისათაჲ რომელი-მე არს შემსახურე და
 მონებრივე, ხოლო რომელი-მე დასაბამ და მთავარ. დასაბამ უკუღს — ვი-
 თარ მიმოგაცანებითი და ზედმიწევნილებითი; მსახურებითი ვინაჲ-მე — A14
 25 ვითარ მგრძნობელობითი და მართებითი მიდრეკაჲ და კემბრიობაჲ; და
 რამეთუ მიდრეკაჲ და კმაჲ მოსწრაჲედ და ადვილად კნინ და უჟამოდ
 მორჩილა ზრახვისა გულის-სიტყუსასა, რამეთუ ერთბამად და თჳთ
 მსსვე ჟამსა გზნდესცა და მიფრკებით არა ვინაჲსა მოქენე საშუავლ
 ჟამსა გა[ნ]ზრახვისა და მიდრეკისასა, ვითარ იგი მიდრეკასა-ზედა თით-

7 მეზოთე A. | 8, განველთას A. | 11 შეცვალებისა A. | 22 აქ
 ახალი ნაკვეთის დაწყება ჩვენ გვეკუთნის. | 24 ორი სიტყვა: „მსახურე-
 ბითი ვინაჲ“ A-ში გამოვრებულა.

თას იხილვების. ხოლო [ძალთა] ბუნებითთაჲ, უკუწ^ლ ერთმთაგ-
რობითისა არს და სულისაჲ გონიერისაჲ, ვითარ რაჲ ვნებაწო-
დებულნი.

თ ა ვ ი VII

მ ხ ე დ ვ ა რ ე ო ბ ი ს ა - თ ჯ ს

მხედვარობაჲ სეხნაობითად ითქუმის, ვითარ იგი: გრძნობის-
საცავი და ძალი მგრძნობელობითი. ხოლო იპპარხოს იტყუ^ს* შარავან-
დელთა თუალთა-გან განზიდვად და დასასრულს მათსა, ვითარ რაჲ
კელით შესახებელისა-გან, შეხებად გარეშეთა სხეულთად და ნაცვლის
10 მიღებას მათსა სახედველთა-მიმართ მიცემად. ხოლო ქუსტყანის-მზო-
მელნი** კონ[ო]თა ვინათა-მე აღსწერენ ერთგან შეერთებისა-გან შარა-
ვანდელთაჲსა ქმნილად, რომელნი გამოვლენო თუალთა-გან; გამოვლე-
ნად უკუწ^ლ | შარავანდელსა მარჯუწ^ლნისა თუალისა-გან მარცხენისა-მი- AI 35
მართ და მარცხენისა-გან მარჯუწ^ლნისა-მიმართ, ხოლო ერთგან შემ-
15 თხუწ^ლვისა-გან მათისა აღსრულებად კონომსა; ვინაჲ ერთბამად მრ-
ვალთა სახილველთა გარეშეცვად ხედვისა-გან, ხოლო განკრძალულად
მათდა ოდენ ჭურეტად, სადაცა ერთგან შეკრებოდინ შარავანდელნი.
ესრეთ უკუწ^ლ] მრავალგზის მხედველნი ქუსტყანად ვერ ვინილაფთ მუნ
მდებარესა საკმარსა, აღმჭურეტელნი უმეტესად-რე, ვიდრე არა ნიშნი
20 შარავანდელთანი იქმნან მათ აღგილთად, სადა მდებარე იყოს საკმარი:
და მაშინდა ხილვასა მისსა შევიმთხუწ^ლვთ, ჰირველვე დამწყებელ-
ნი განცდად. არამედ ეპიკურელნი ესრეთ***, ვითარმედ კერზნი სჩი-

* არშიაზე აქ შემდეგი შენიშვნაა ტექსტისავე წვრილი ხელით:
„დანიშნენ იპპარხოს თნებაჲ თუალთა-თჳს მხედვარობისა, ვითარმედ
თუალთა-გან განსრულთა შარავანდელთა დასასრული, გარეშეთა შეებოს
რაჲ სხეულთა, მათადვე-მიმართ მიაქცევს კულად ვითარებასა ქმინილო-
ბისა მათისასა“ A. | ** აქაც არშიაზე ასეთი შენიშვნაა მოთავსებული: „თუ
რომელთა ითნებენ მის-თჳს ქუტყანის-მზომელნი“ A. | *** არშიაზე შემ-
დეგი შენიშვნაა მოთავსებული: „თუ ვითარ ეპიკურელნი მის-თჳსვე“ A.

ნათანი შთაიჭრებ[ი]ან[ო] თუაღთა-მიმართ. ხოლო არისტოტელი.*
 ჰრათუ კერზი სხეულთანი, არამედ რომელობაჲ — შეცვალებით გარემო
 ჭყერისა სხინოთა-გან ვიდრე სახედველთამდის მიიქმნებისო. ხოლო
 ჰლატონ[ისა]-ქმებრ** — თანცისკროფნებისა-გან, [რამეთუ] თუაღთა-გან
 5 ნათელი ზომიერად გარდადენად ერთტომის მისისა ჭყერისად, ხოლო
 სხუად სხეულთა-გან ნაცვალის-მღებითი, | არამედ საშუალ ჭყერი კეთილ A13
 და თხლად მეოფი და კეთილგანმზადებულად თანგანთეხილი ცეცხლის-
 სახეობასა სახედველთასა. ხოლო ღალინოს*** თანშეკმედ ჰლატონისდა
 მხედვარეობისა-თჳს მეშჯესა ვინაჲვე «თანმეკეთობისა» წიგნსა-შინა
 10 იტყჳს დამწერელი ესრეთ მიმოთესულსა, ვითარმედ: უკ[უ]ლთუმცა
 თუაღად მიუვიდოდა ნაწილი ვინაჲ, გინათუ ძალი, გინათუ კერზი,
 გინათუ რომელობაჲ ხილვადთა სხეულთაჲ, არამცა სახულისა სიდიდე
 ვაგრძენით, ვითარ შთისა ანუ სხჳს რაჲსა-მე დიდისა, რამეთუ ესე-
 ზომისა კერზისა შთაჭრად თუაღთა ჩუენთად უოვლად უოვლით-ურთ
 15 უკუნურება ზრს, არამედ „სულსა მხედველობითსა“ არ ჭყზრობნ ესე-
 ღენისა ძალისა გამოვლენად და მითუაღვად, რათამცა გარემოთხისა
 ეოველთა აღჩენილთა. აკლს უკუტ გარემო[დ]ს ჭყერი ესევითარად ღრ-
 ღანოდ ჩუენდა ქმნად, რადენსაცა ვხედვიდეთ უამსა, რამეთუ ვითარ-
 რიცა შორის სხეულსა იყოს ძარღჳ მხედველობითი, ესეზომისავე ვნე-
 20 ბად თანამდება | გარეშემცველი ჩუენი ჭყერი. არამედ, ანუთუ ცისკარი A14
 მზისაჲ შეხრო ზედსა კერძსა ჭყერისასა და თანმისცა ეოველსავე ძა-
 ღლი მისი, გინათუ მხედველობითთა ძარღუთა-გან ცისკარი გარდმოფე-
 ნად არსებისა უკუტ მქონებელი სულიერებრივისა, შთაჭრილი უკუტ
 გარემოდს მისა მქონებელისა ჭყერისად და ზირველსავე შემთხუწვასა
 25 თანა მისდად შეცვალებისა მქმნელი თანმიცემად, ვიდრე-მე მრავალჯემ
 გარეშე მქონებელსა თჳს ჭყერსავე ნაცვალსახითა მიითუაღვიდეს. ექ-
 მნების უკუტ ჭყერი ორღანო თუაღსა ხილვადთა-მიმართ ცნობისად

* არშიაზე შენიშვნა: „ვითარ არისტოტელი“ A. | ** არშიაზე:
 „ხოლო ჰლატონ“ A. | *** არშიაზე: „ვითარ ღალინოს მკურნალი“ A. |
 13 სხუსა A. | 19 ძარღუი A. | 26 A-ში სიტყვა „გარეშე“ მერე არის
 სტრიქონს ზემოღან დაწერილი ტექსტისავე ხელით, მაგრამ უფრო გახუ-
 ნებული მელნით.

ესრეთ, ვითარ იგი ტუნსა ძარღვ, რომლისა-თხსტა ვითარი შესაბამი აქუს ტუნსა ძარღვსა-მიმართ, ეგრეთვე აქუს თუფსა ჭკერისა-მიმართ, სულეიერქმნილისა რეცა თუ მზევე[ბ]რიგთა ცისკართა-გან. გარნა [რომელ] აქუს ჭკერსა სიმარჯველ^ს თანდახლოებულთა სხეულთა მსგავსებად და 5 თანშეცვალებად მათდა, — საუწყო არს ამისა-გან, რამეთუ შეიცვალების მწითურისა ვინაჲ სადა-მე, გინათუ რომლისა-მე ჭურჭლისად, გინა ვეცხლისა ბრწყინვალისა და გამოკლთფევით | მტენარისა, რომელი A138 შეუძლებდეს გარემომას მისა ჭკერსა შეცვალებად. ხოლო ზორფირე ესრეთ იტყვს წიგნსა მას-შორის «გრძნობადისას», ვითარმედო: არცა 10 კონომ, არცა კერზი, არცა სხუაჲ რაჲ-მე არს მიზეზ ხედვის; არა-მედ თვთ მის სულისა მიმთხუწვად ხიფვადთა და ცნობად თვთ თავით თხსით, რომელ არს სახიფველ, რამეთუ სულისა-მიერ იზურთ-ბვიან მყოფნი ყოველნი და არს ყოველი [მყოფი სხუაჲ არა რაჲ, ოდენ] სული, მზურთბული სხეულთა მიმოგახყოფილთაჲ; რამეთუ მკუ- 15 ლებელი მისვე და ერთისა ყოველთა-თხს სულისა სიტყურისა, რომლისა-თხსტა იტყვს ცნობად თვთ თავი თხსი ყოველთა-შორის მყოფთასა.

ხოლო ინახებს მხედვარებაჲ მებრ წრფელთა-მიერ წირთა, იგრძნობს ვინაჲვე, ზირველ სხუათაჲსა, ფერთა, არამედ მათ-თანავე 20 იოწყებს და ცხებულსაცა სხეულსა*, — და სიდიდესა მისსა და ნაკულთ-სა, და ადგილსა, თუ სადა იყოს, და ხანსა მიმო და რიცხუსა, მიდრეკასა უკულ^ს და დგომასა, და წელტუსა ვინაჲვე და ხონდრისა, და წყნარსა და უწყნაროსა, და მახვლსა და ბლგუსა, და ერთად შედგომასა: ანუთუ წყლებრივ არს, ანუთუ ქუჭყანიერ, | ვითარ ანუ A139

1 ტუნსა ძარღუ A. | 2 ტუნსა ძარღუსა-მიმართ A. | 3, არა A. | 13, ყოველთა A. | 14 სხეულთაჲ A. | 16 თვისი-და A. | 17 მყოფთაჲსა A. | 18, ეს სიტყვა ხელნაწერებშია ცდილი ასოთი იწყება, თუმცა ცალკე ნაკვეთს არ იწყებს. | * აქ არშიაზე ასეთი განმარტებაა მოთავსებული: „ცხებულსა სხეულსა, ცხად არს, ვითარმედ ფერთა რომელითა-მე გარემოსილსა“. | 23 მახუილსა A. | 24 სიტყვები: „წყლებრივ არს“ A-ში გადაბმულია ერთმანეთზე და მეორეში ასო „რ“ გადამწერს „დ“-ად გადაუკეთებია, რისგამოც ერთათ ორივე იკითხება ასე: „წყლებრივადს“, ან

ნოტიო, ანუთუ კმელ. არამედ საკუთარ საგრძნობ მისდა არს იუერი: რამეთუ მხოლოდ მხედველობისა-მიერ ოდენ მივითუალავთ იუერთა და მსწრაფელ უკუჭ იუერთავე-თანს ცხებულთაცა სხეულთა და ადგილსა, სდა იგი მუთო იუთს სილუელი, და განსაზიღისა საშუაელ სილუ-
 5 ლისა და მხილველისა. რამეთუ რადენთაცა გრძნობ[ა]თა თანსაწინო იქმნების სხეული, ამათი მსწრაფელ და სახეტა ერთგან შეეტუეჭბის, ვითარ იგი შეხებისა და გემოაღს-ხილვისად. არამედ ესენი მაშინდა მხოლოდ ოდენ, [ოდეს] თანაერინენ სხეულთა, იგრძნობენ მათ-
 მიერ, რომლისა-თხსცა აწ შემდგომად-შორის განსაზღვრებადისა
 10 ესრეთ. ხოლო მხედველობა და შორითცა მიითუალავს თხსთა სა-
 გრძნობთა, რომლისა-თხსცა საჭიროდცა სიშორისა ცნობა და შეუდგა მხოლოდ მხედველობას; არამედ სიდიდესა მარტოდ მაშინ ოდენ იუწუებს, რაჟამს საწინოსა ერთითა მიხედვითა გარეშესცვიდეს. ხოლო
 რომელთა-შორის უფროსი იუთს სილუელი იგი და არა ერთითა მიხე-
 15 დვითა შეიცვიდეს გარე, ამათ-შორის მხედველობა და მოქენე არს მომკსე-
 ნებლ|ობისცა და მიმოგონებისა. რამეთუ ნაწილობით მნახველმან მისმან A¹
 და არ ერთხელ უამისმან, საჭირო არს, რათა სხვსა-გან სხუად მიიმართოს
 და რომელი შთაუგარდებოდის მეტრ მარადის ზედ-მიმართებისა-ებრ
 გრძნობადი არს; ხოლო ზირველ სილუელსა უოველსავე მომკსენებლ-
 20 ბა და უმარსავეს, ხოლო შეჭვრებს ორთავე მიმოგონება და — გრძნობად-
 ს და მომკსენებლობითსა. არამედ სიდიდესა ორსახედ მიიღებს:
 ოდეს-მე უკუჭ მარტოა, ხოლო ოდეს-მე მომკსენებლობასა და მი-
 მოგონებასა-თანსა. ხოლო რიცხუსა [სწინითსა] სამისა და ოთხისა უმე-
 ტეს ერთითა მიხედვითა ვერ მნახველ არს და მიდრეკათა და ნაკუჭ-
 25 თა მრავალეურთა არადეს მარტოა — თხნიერ მომკსენებლობისა და
 მიმოგონებისა; რამეთუ ვერა და შეუძლებს ხუთსა და ექუსსა და შვდსა
 და უმეტესსა თხნიერ მომკსენებლობისა შეკრებად, ეგრეთვე ვერცა
 ექუსეურთა და შვდეურთა და მრავალეურთა ნაკუჭ-
 თათა; და მიდრეკასცა

უკეთ: „წყლებრივადის“, რადგან ხუტურ ასოს „დ“-ს A-ში ფენიცი აქვს მიბმული. ორივე კითხვა უაზრობას წარმოადგენს; ვასწორებთ აზრისა და რუსული თარგმანის მიხედვით (რუს. თარგმ. გვ. 97).

1 ნოტიოა A. | 4 განსაზიღისა + და A. | 17 სხუთა-გან A. | 22-23 მო-
 მკსენებლობისა და მიმოგონებისა თანა A; 23, აღჩენასა A. | 26, შუდ-
 სა A. | 28 იქუსეურთა A; შუიდეურთა A.

უკუღ, მიმოცვალებით ქმნილსა, რომელი-მე აქუს ზირველი, ხოლო
 რომელი-მე შემდგომი, —სადა უკუღ | ზირველი და მეორე და მესამე A 141
 არიან, ამათ მომკსენებლობამ მხოლოდ დაიცავს. არამედ ზენამ და
 ქუზნამ, და წყნარი და უწყნარომ, და ეგრეთვე ვინამვე დირღვლო-
 5 ანი და წყეტუე, და მახული და ბლეგუე —საზიარო შესებისა და მხე-
 დველობისა არიან*, ვინამთგან მარტოდ ესენი ოდენ იუწყებენ ად-
 გილსა; ეჭმარების მათ და მიმოგონებაცა, რამეთუ, [რამ] უკუღ
 ერთითა ოდენ მიმართებითა შთაუვარდების გრძობასა, მხოლოდ
 მარტომსა ოდენ გრძობისა საქმე არს, არამედ დაუკშიროს რამ და
 10 აშრავალეზისოს, არა მხოლოდ მისი ოდენ, არამედ მომკსენებლობი-
 სამცა მიმოგონებასა-თანა, — ვითარცა ზირველვე იხუზნა. ხოლო ჩხვლთ
 სანინთა ვიდრე სიდრემედე მიწვენად ჩუეულა მხედველობამ, —უფ-
 რომას ხოლო ჭკერსა ზირველ უფველთას, რამეთუ უფველსა უფვლით-
 ურთ გაიარებს, მეორედ უკუღ — წყელსა წმიდასა და წყნარსა, ვინამ
 15 თვეზთა მცურვალთა მხედველ ვართ, ხოლო უმცირესად ჭიჭათა და
 ამათ ესესახეთა, —ცხად არს, რომელ, —განათლებულთა; და არს ესე-
 ცა საკუთარ მათდა. რათა არა შეატუნებდეს ვიეთ-მე, | ვინამ სიმ- A 142
 კურვალე საქმე და განცდა მხედველობისა არს, ვინამთგან, ოდეს რამ
 ცეცხლსა ვხედვიდეთ, მსწრაფლ ვიუწყებთ, რომელ მკურვალე არს;
 20 ხოლო, თუ რად-მე ზირველსა მხედველობასა-ზედა აღიფანო სიტყუამ,
 ჭხოო მაშინ, ოდეს ზირველ მხედველობამნ იხილას ცეცხლი, რომელ
 მხოლოდ იფერისა და ნაკუჭითა ჭქონდა მითუაღვამ და მოკმე-
 ბამ; ხოლო, დაერთო რამ და შემხებელობამცა, ვცანიოთ, რომელ
 მკურვალეცა არს, რომელი დაჭმარსა მომკსენებლობამან, მიითუადა
 25 რამ შესებისა-მიერ. ხოლო აწ, ოდეს ვინილოთ ცეცხლი, ვერა რას
 სხუასა განვიცდიდით, თზნიერ ნაკუჭთისა და იფერ[ი]სა ცეცხლისა[მ]-
 სა; არამედ მიმოგონებამ მიითუადაგს ნახულთა-თანა მომკსენებლო-
 ბისა-მიერ და სიმკურვალესაცა. ვინამ ესევე სიტყუამ და ვაშლსაცა-
 ზედა: რამეთუ არა მხოლოდ იფერისა და ნაკუჭთისა-გან გუაროან

5 მახული A. | * ხელნაწერები აქ უმატებენ სიტყვას „არამედ“, რომელსაც, აზრისა და რუსული თარგმანის მიხედვით, ჩვენ არ ვებუ-
 დავთ. | 7, მათ A. | 8 რამეთუ+მხოლოდ A. | 21, ჰპოთ A.

იქმნების ვაშლი, არამედ სუფხელობის-განცა და გემოჲს-ხილვითისა
 რომელობისა; არათუ და ამათსიცა მიითუაღწა მხედვარეობამან და გა-
 ნიხილნა, ვითარმედ ვაშლ არს, არამედ სული მომკრეპებელა^{ბისაჲ}, A143
 თჳს-შორის კმაყოფიელი და ღამმარსველი უნოსისა-გან და გემოჲს-
 5 ხილვისა, რამეთუ, ოდეს რაჲ იხილოს ვაშლი, ერთბამად საკუჭთსა
 და ფერსავე-თანა გაიგონებს და [ა]შთაცა. ხოლო რაჳამს ცუდისა
 ვაშლი ვაგონოთ ჭკმარით ვაშლ უოფად, არათუ მხედველობაჲ არს
 ცთუნებულ, არამედ მიმოგონებაჲ, რამეთუ მხედველობამან თჳსთა
 საკუთართა საგრძნობა-შორის არა იცთუნა, რამეთუ ვინაღვე მაშინ ფე-
 10 რი და საკუჭთი იუწუა.

არამედ სამნი უკუჭ^ს საგრძნობანი, ვითარ იგი მხედველობაჲ
 და სმენაჲ და უნოსაჲ, გარკენით და მაშინ, ოდეს არ თანადერინენ,
 მიითუაღწენ გრძობადთა საშუალ ჭყერისა; ხოლო გემოჲს-ხილვად
 თჳსიერ შეხებისა ვეროდეს იგრძნობს საგრძნობელსა; ხოლო შეხებაჲ
 15 იმრნობლეს.* რამეთუ [იგრძნობს მაშინცა,] ოდეს რაჲ მიეხლას
 სხეულთა, და არგნისცა მესაშუალებითა იგრძნობს. არამედ ოდეს-მე
 მხედველობაჲ მოწმედ მკმარებელი სხუათაცა საგრძნობელთა, რაჳამს
 იყოს საჩინოდ დაკვლავნებული ცთუნებისა-თჳს, ვითარ | იგი წირთა- A144
 ზედა:** რამეთუ საქმე წირთა არს ცთუნებაჲ მხედველობისაჲ, რომელი-
 20 სა-თჳსცა არცა გამოშუერილი არს და არცა უბექმნილი წირთა-შორის,

6, მთ-საცა A; —ვასწორებთ აზრისა და რუსული თარგმანის მიხედ-
 ვით (რუს. თარგმ., გვ. 99); ცულისა A. | 7, ვაშლი A. | 11 „არამედ“; ეს
 სიტყვა ხელნაწერებშია ც ასომთავრულით იწყება, თუმცა ახალ ნაკვეთს არ
 იწყებს. | * არშიაზე: „იორებს“. | 15₂ და +რამეთუ A. | 18 ხელნაწერში
 სიტყვა „ვითარ“ გამეორებულია A144. | ** არშიაზე აქ შემდეგი გან-
 მარტებაა ტექსტისავე წმინდა ხელით მოთავსებული: „წირად ჰგავს თუ
 სახულსა რას-მე უწესს დასახულსა, რომელი უვაკოდ რად-მე აღუჩნდ-
 ბის მხედველობასა, ხოლო ყოვლად ვაკედ შემხებელობასა“. ამ განმარ-
 ტებას იმავე ხელით გვერდზე მიწერილი აქვს („დასახულის“ განსამარ-
 ტავად): „დახატულსა“; —რუსულ თარგმანში „წირის“ საბადლოდ ნახმა-
 რია სიტყვა „живопись“, რასაც სავსებით შეესაბამება ზემოაღნიშნული
 განმარტებაც

გინა არცა თუ თუთ აქუს თავთა-შორის თუსთა ბუნებითი: სდაცა
 უკუჭ იუოს სკამარად ცნობისა-თუს უფროდ სოლო შემხებულობა,
 არს სსჭირო გამარებად ოდეს-მე უკუჭ გემოდა-ხილვისა და უნ[სი]-
 სდაცა, ვითარ იგი ვაშლსა-ზედა ცვლისას. ხოლო ოდეს-მე თუთ თავით
 5 თუსით განცხადებულად წარმოდგენს აღჩენილთა, ოდეს-მე რაჲ არა
 შორით ხედვიდეს: რამეთუ კომეს ოთხურის მრგულად ინახებს შორით-
 არამედ იცთუნების მიმობნეულისა-გან [ნისლის], გინათუ კუამდო-
 სს, გინა ესევეითართა რათმე-მიერ შემამრდულჭეკლთა ხედვისათ; ვი-
 ნაჲვე მსგავსად წვალისა-მიერ მიდრეკილის: რამეთუ ზღუასცა-შინა
 10 ნიხბს ვითარ რაჲ განტეხილსა ხედავს; ეგრეთვე, რაჲმს რაჲსვე-
 მიერ სსჩინოდას ნივთის განიცდიდეს, ვითარ იგი სსრკესა-ზედა და
 კიქას და სხუათა ესევეითართა, გინათუ რაჲმს მისწრაფედ დრეკე- A 14
 ბოდეს ნ[ა]ხული; რამეთუ თანადიმრეუვის სსხედველსა მსწრაფელი
 მიდრეკაჲ, ვითარ რაჲ მრგულად არ მრგულთა აღჩენად და ვითარ
 15 რაჲ მდგომარედ — მიდრეკილ[ი]ს; გინათუ რაჲმს მიმოგონებაჲ
 სსხუათა შექცეულ იუოს, ვითარ რაჲ წარმოდებელი შეუბნედ მოუერი-
 სს, ხოლო ეუბნოს რაჲ და თანაწარჭედეს მს და გონებაჲ მისი
 სსხუათად შექცეულ იუოს; არა არს უკუჭ არცა ესე ცთომამ მხედვე-
 ლობისაჲ, არამედ გონებისაჲ, რამეთუ, რომელი იხილს; მიუქადაცა,
 20 ხოლო გონებამს არა განიხილსა მქადაგებელი. რამეთუ ოთხ[ი]ს ვი-
 ნაჲვე განცხადებულად ნახვის-თუს მხედველობაჲ მოქენე არს: ა) უგ-
 ნებთა გრძნობის-საცავთა, ბ—გ) ზომიერის მიდრეკის და მიმობნ-
 ნის და აერის წმიდის და ბრწყინვალის.*

1, თუთ A. | 9, და+რამეთუ A. | 10, ნბაბსა A. | 12 ესევეითარ-
 თა+სახეთა A; ამ უკანასკნელ სიტყვას A ათავსებს არზიაზე. | 13 მსწრა-
 ფელი A. | 15, რ'ჲს A. | * მხედველობის ამ ოთხი პირობის გასწვრივ
 არზიაზე წითურის ასომთავრულით მისდევს საფვალავი: ა, ბ, გ, დ,
 რომელნიც ჩვენ თვით ტექსტში შემოვიტანეთ.

თ ა ვ ი VIII

გ ე მ ო მ ს - ხ ი ღ ვ ი ს ა - თ ვ ს

არამედ ვინაჲვე შესეველობაჲ წინათა-შორის ვთქუთ, რამეთუ
 წრფელთა წირთა-მიერ ინახუებს; ხოლო ენასაჲ და სმენაჲ არა
 5 წრფელივ და მართლივ ოდენ, არამედ ყოველგნითა; შეხებაჲ | უკუტ¹ A14
 და გემომს-ხილვაჲ არცა წრფელთა-მიერ წირთა და არცა ყოველგნით
 იმეტნვის, არამედ შაშინ ოდენ, რაჟამს თანმიეხოს თვსთა სავგანო-
 თა, მაგრა გუართა განყოფილთა. არს უკუტ¹ გემომს-ხილვაჲ ბაღ-
 ღამთა მიმთუაფუკელ, ხოლო ორდანო მისდა: ენა და ამისი წუჭრი
 10 ვინაჲვე უფრომს, მერმეტა და ამსვე-თანა ზედაკერძოჲ სისისაჲ,
 რომელსა-შორის არს ძარღვ, ტუნის-გან შთამომავალი და დაბრყულ-
 ბული, რომელი მიუქადაგებს მთავრანითსა ყოველთა მისდა შემთხუწ-
 ულთა. ხოლო ბაღღამთანი გემომს-ხილვითნი რომელობანი არიან
 ესე: ტკბილობაჲ და მუავეობაჲ, და მომმუნაობაჲ და მაჭმუნველო-
 15 ბაჲ, სიძნელე და სიმწარე, სიტუტე და სიმსუქნე. რამეთუ ამათდა
 ვინაჲ-ვე არს გემომს-ხილვაჲ მეტნე. არამედ მებრ ამთ რომელობა-
 თა-ებრ და წყაღიცა* ურამელთა ითქუმის, რამეთუ არცერთისა ამთ-
 განისა მახუწნებელი გემომს-ხილვისა-შორის რომელობისაჲ, არამედ

1 ქართულ თარგმანში, ბერძნულთან (რუსულის დედანთან) შიდა-
 რებით, აქ თავების რიგი შეცვლილია: ბერძნულში მე-VIII თავად ყო-
 ფილა „შეხებისა-თვს“, ხოლო მე-IX თავად „გემომს-ხილვისა-თვს“;
 ჩვენ კი იმ რიგზე ვებქდავთ, როგორც ქართულ თარგმანშია (ხელნა-
 წერებში). | 2 ამ სათაურის გასწვრივ არშიაზე ზის წითელი ასომთავრუ-
 ლი „3“. | 10, ქართულ თარგმანში ეს სიტყვა ასომთავრულით იწყე-
 ბა. | 11 ძარღვი, ტუნისგან A. | 13. გრემომს ხილვნი A; ვასწორებთ
 აზრისა და რუსული თარგმანის მიხედვით. | * არშიაზე აქ შემდეგი შე-
 ნიშნაა მოთავსებული წვრილი ნუსხა ხუცურით: „ნუ უკუტ სიგრილე
 არა მათებრობსო, მყინვარიანი იკუმეივ რაჲვე სასუმელი გაგრილებისა
 ფრიაღობითა კინინა უგრძნოთაცა მალმობელი; ვიტყვ კბილთასა, იკით-
 ხვოს რაჲ რომელიობაჲ სიგრილე-სიტფოჲსა“.

სსუათა-ებრ, ვითარ იგი — სიგრილისა და ნოტიოაღსა, ნერგ-
 ყოფად რომელაბათა. არამედ სიძნელე უკუ^ლ და მომუხველო-
 ბად უფროაღს | და უმცროაღს ურთი-ერთას განუყოფიან. არა-^{AI47}
 მად უკუ^ლ მარტივი გემოაღს-ხილვითანი რომელაბანი ვინაღ და
 5 ესეოდენ არიან, ხოლო შედგმულნი—ბევრეუფ^ლ; რამეთუ თითო-
 ეულსა გუარსა ცხველთა და ნერგთასა განგუარებულნი და გან-
 ყოფილნი რომელაბანი შეუდგან; რამეთუ სხუად ოდეს დასუდეს რად
 გემოაღს-ხილვასა-შორის დორის კორცისა რომელაბასა მიმთუაფულ-
 ნი და სხუად—თხისასა; რომლისა-თვსცა და ოდეს არა უწყებულ ვი-
 10 ევებით წინადაგებულსა ჩუენდა კორცსა, თუ რომლისა იუფს გემოაღს-
 ხილვასა-შორის; ვიუწყებთ, ვინაღ ესემტა არა იყო, თუმტა არ გან-
 ყოფილ იყო თვთუელთა გემოაღს-ხილვათა რომელაბად. რომლისა-
 თვსცა არავინ სდა ესენი ტომობით გარეშეიცვნეს, რამეთუ უს-
 ზდგრო არიან და ყოფლით-ურთ ურთი-ერთას განუყოფილ. რამეთუ
 15 რომელთა-შორის გაძლიერდა ერთი მარტივთა რომელაბათად და
 ამათ-შორისცა სცნაურ გუართა-ებრ გემოაღს-სახილვათა განუყოფილ-
 ბად: ლელსა უკუ^ლ და ჩამიჩისა | და ოინიკისა ერთმან ვინაღვე დაი-^{AI48}
 ჰურა რომელაბამან—სიტკობებისამან, არამედ გემოაღს-ხილვად ვი-
 ნაღვე განჰყოფის გუართა განუყოფილებასა.

თ ა ვ ი IX

შ ე ხ ე ბ ა ს ა - თ ვ ი ს

რამეთუ სხუანი თვთუელნი გრძნობის-საცავნი ორკეცად შემო-
 ქმედმან შემზადნა და ადგილსა რომელსა-მე ნაწილსა სხეულთასა გა-

3 უმცროაღს+სიძნელე და მომუხველობად არს და A. | 21 სამ-
 სავე ქართულ ხელნაწერში ამ მე-IX-ე თავს სათაურად აწერია: „სა-
 სმენელთა-თვს“, რაც აშკარა შეცდომაა, რადგან ამ თავში ლა-
 პარაკია, შეხებაზე და არა სასმენელზე, რომელიც მე-X-ე თავის
 საგანს შეადგენს. მე-X-ე თავსაც ქართულ ხელნაწერებში (ბერძნულის
 თანახმად) სათაურად უხის: „სასმენელთა-თვს“, რაც სავსებით ეთანხმება

- რეპეწერსა; ვინაჲცა, თუაღნი ორნი და ყუენი ორნი და ორნი სე-
სტუნი გრძობისანი შექმნსა შორის ცხვრთაჲსა, და ორი უკუეს ენს-
ყოველთა ცხოველთა მიუბუნება, არამედ რომელთა-მე განწვალებულნი,
ვითარ გუჭლთანი, ხოლო რომელთა-მე შერთებულნი და შემტკიცე-
5 ბულნი, ვითარ იგი კაცთა. რამეთუ ამისთჳს მხოლოდ ორნი წინაჲთ-
კერძონი ტუნისანი შეუქმნსა, რათა ორკერძოთა-გან მუცელთა გრძობ-
ბითნი ძარღუნი შთამოვლენილნი ორკეც ჰყოფდენ გრძობის-საცავთა.
ორკეც უკუეს ესენი ჰქმნსა ზემთგარდამცემლობითისა სხიერებისა-
გან, — რათა, ოდეს რაჲ ერთს ეგნოს, შეორუმან დაიცვეს კრძობაჲ.
10 არამედ უმრავლესთა გრძობის-საცავთა | ხრწნისა-გან არა ვინაჲ თჳთ A149
მის ცხოველობისა-თჳს ეგნების ცხოველსა; ხოლო შესებითისა წყუ-
დისა-გან თანწყმედების ცხოველი. რამეთუ მხოლოდ შესებითი ოდენ
სსუათა გრძობათა-გან სსიარო ყოველთა ცხოველთა-თჳს, რამეთუ
ყოველს ცხოველს აქუს შესებაჲ, ხოლო სსუანი გრძობანი არა ყო-
15 ველნი—ყოველთა, არამედ ზოგთა—ზოგნი, ხოლო ყოველნი უსრუ-
ლესდარე ჰქონან კაცსა. არამედ, ვინაჲთგან ამის-მიერ ცხოველი წა-
რიწირვოდა ცხოველყოფად და არ ცხოველყოფად, ამისთჳს არათუ
ერთსა-შორის ნაწილსა სსუელთასა შემოქმედმან განუკუთნა შემსებლობაჲ,
არამედ კინიდა და ყოველს სსუელსა ცხოველისსა, [რამეთუ], თჳნიერ-
20 ძუღლთა და ფრჩხილთა და რქათა [და] თანშემკრველთა და თმათა და

მე-X-ე თავის შინაარსს. თქმულის ძალით საჭიროდ ვსცანით მე-IX-ე
თავის სათაური ისე შეგვესწორებია, როგორც დასტამბული გვაქვს.—ზე-
მოთაც (მე-VIII თავ.) ნათქვამი გვაქვს და აქაც გავიმეორებთ, რომ,
ბერძნულთან შედარებით, მე-VIII-ე და მე-IX-ე თავების რიგი ქართულ-
ში შეცვლილია: ბერძნულში მე-VIII-ე თავია „შენებისა-თჳს“, ხოლო
მე-IX-ე—„გემოჲს-ხილვისა-თჳს“, ქართულში კი პირიქით: მერვე თავი
„გემოჲს-ხილვისა-თჳს“, მეცხრე კი—„შენებისა-თჳს“. შესაძლოა, ამ ორი
თავის ასეთი რიგი თვით იმ ბერძნულ დედანში ყოფილიყოს, რომლითაც
მთარგმნელს უსარგებლნია. ამიტომ აქ რიგს უცვლელად ვსტოვებთ. ვა-
სწორებთ მხოლოდ მეცხრე თავის სათაურს.

1-2 ნესუტნი A. | 2 ცხუირთაჲსა A. | 6 ტუნისანი A. | 15 „არა-
მედ“; ეს სიტყვა A-ში დიდი ასოთი იწყება და არშიაზე აქვს სხოლიო
წითელი მელნით და ტექსტისავე წმინდა ხელით: „დაჰკურდი ნამდულვე
ღირსად“. | 20 „რქათა“; ეს სიტყვა გადაუფხვკიათ და შემდეგ სხვა მელ-
ნით წარუწერიათ „რქათა“ (A).

სხუათა რამეღათა-მე ესეგითართაჲს, ყოველი ნაწილი სხეულთა[დ] შე-
 მხებელობისა არს მიმთუაღველ-ქემთხუა უკულ თათუელსა გრძობის-
 საცდათასა* ორკვერისა ვინაჲვე ქონებაჲ გრძობისაჲ: რომლისა-მე თჳსად
 საკუთრისა გრძობისაჲ, ხოლო რომლისა-მე შემხებელობითისაჲ, — ვი-
 5 თარ რაჲ სახედველთა,** ეგრეთვე გემომს-ხილვასა და ენოსასა | და A150
 სქენასა. ვითარ უკულ ყოველთა სხეულთად არს შემხებელობაჲ, ვინამთ-
 გან წინამთ-კერძოთა მიუცელთა-გან ტჯნისთა ვიტუთ გრძობათა ყო-
 ფად? გინა თუ საცხადო არს, რომელ ძარღვ შთამოფლენილი ტჯნი-
 სა-გან განითქვის ყოველთა ნაწილთა-შორის სხეულთასა, რომლისა-
 10 განცა შესებითი გრძობაჲ მიექმნების; რამეთუ, ვინამთგან მრავალ-
 გზის კედლისა-მიერ მწუღველნი ფერხისანი მსწრაფლ თმათა თავისთა
 ვარწმუნებთ, ვითარ მგრძობელნი ვნებისანი, — შექწინეს ვინანი-მე
 აქას სიტყუასა ესრეთ, ვითარმედ გრძობაჲ ვნებისაჲ ტჯნად აღი-
 ფლენებისო და ესრეთაჲ გრძობად. არამედ, თუმიცა მართალ იყო ესე
 15 სიტყუაჲ, არამცა იღმოდა კულთილი იგი ასოჲ, არამედ ტჯნიმცა.
 უმჯობეს არს უკულ თქუმად, ვითარმედ თვთ ძარღუ არს ტჯნი; რამე-
 თუ ნაწილი ვინამ-მე არს ტჯნისაჲ ყოველით-ურთ თჳს-შორის მიგშენ-
 ვიერებითისა მქონებელი სულისაჲ, ვითარ იგი განცეცხლებულსა რკი-
 ნასა თჳს-შორის აქენ ცეცხლი. ამისთჳსცა, სადაცა ძარღვ მგრძობე-
 20 ლობითი მიერთასს, იგიცა კერძოჲ გრძობასს მიითუა[ლ]ავს და აქ A151
 მნების მგრძობელ. არა ვინაჲვე უჯერო იყოს თქუმად, ვინამთგან
 დასაბინი ძარღუთანი ტჯნისად აღიფლენებინ, არათუ თვთ იგი ვნე-
 ბაჲ, არამედ თანგრძობაჲ ვინამ-მე და მიქადაგებაჲ ვნებისაჲ.
 ხოლო არს უკულ საკუთარ ვინაჲვე საგრძობა შემხებელობისაჲ
 25 გრილი და მკურვალე, ჩხვლი და ფიცხელი, წყლტუმ და ხონდროჲ,
 მძიმე უკულ და სუბუქი; რამეთუ ესენი მხოლოდ შეხებისა-მიერ იც-
 ნობებინ. არამედ საზიარო შეხებისა და ხედვისა ვინაჲვე: მხვლი და
 ბლგუმ, გლუსუნი და ღირღოანი, კმელი და ნეღლი, სხვლი და
 წურილი, გემობაჲ და ქულმობაჲ და ადგილსაცა-შორის სიდიდისა

1 რამეთუ ყოველი A. | * არშიაზე წითელი მელნით და ტექსტი-
 სავე ხელით სხალიო: „ყოველი საგრძობელი თჳსსა გრძობასა და შე-
 ხებასაცა რაჲსსავე უქუტლად“ A. | ** აქ რუსული (=ბერძნული) ტექ-
 სტი უმატებს: „зрительный органъ, съ одной стороны различаетъ
 цвѣта, а съ другой—воспринимаетъ теплоу и холодъ, но послѣ-
 днее—какъ тѣло, цвѣта-же—какъ зрѣнiе“ (გვ. 101). | 8 ძარღვი A.
 | 8-9 ტუნისა-გან A. | 19 ძარღუ A. | 22 ტუნისად A; თუთ A. |
 24 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 27 მახული A. | 28 სხული A.

რამა-ზომობაჲ, რაჟამს იუფს ესრესსეჲდ, რომელ ერთითა მიხებითა
შეხებისაჲთა გარეშეიწვევოდის, და კშირი უკუჭ და არე, და მრგუ-
ალი, რაჟამს იუფს მცირე, ეგრეთვე და სხუანიცა რომელნი-მე ჩა-
კუჭთნი. კუალად ვინაჲვე და მიმოდრეკასცა, რაჟამს შეეხოს იგ
5 სხეულსა, იგრძნობს მომკსენებლობისა და მიმოგონებისა-მიერ, ეს-
რეთქვე და რიცხუსცა, მაგრა ვიდრე ორამდის, გინათუ სამამდის, და A152
ამათც მცირეთა და ადვილად გარეშესცავთა.* არამედ უფროჲს ხო-
ლო მხედველობაჲ მიითუალავს შეხებისას, ვითარ იგი წუნარი და
უწუნარო: ტამ არს წელტუ[მ]ს და ღირღულოან[ი]ს; რამეთუ, ოდეს
10 რამ სიფიცხლე უწუნარობასა შეერთოს, ღირღულოანობასა შეიქმს, ხო-
ლო წუნარობაჲ, სიმტკიცესა რამ შეერთოს, წელტუობასა შეიქმს.
საცნაურ უკუჭ თქუმულთა-გან, რომელ ამათ საგრძნობელთა** დიდი
ზიარებაჲ აქუს ურთი-ერთას, რამეთუ ერთ[ი]ს ცთომასა მეორე გან-
ჭკურნებს; ვითარ იგი წირთა-ზედა ახილვების, რამეთუ მხედველო-
15 ბაჲ განშუერილთა ვინათა-მე მხედველა, ვითარ რამ ცხვრთა და სხუა-
თა რომელთა-მე, არამედ შემხებელობაჲ, ოდეს ზედმიფიდექს, ახნი-
ლებს ვინაჲვე მის[ს]ა ცთომასა. და ვითარ იგი მხედველობაჲ სამა-
რადისოდ და უოვლადვე საშუალ ჰაირისა ინახვებს, ეგრეთვე შემხე-
ბელობაჲ მესამეულობითა კუჭრთისისაჲთა ფიცხელსა და ჩხვლსა და
20 ნოტიოსა იგრძნობს, | არამედ უკუჭ თანშეზრახვით და მიმოგონე- A153
ბით. რამეთუ სხუათა საგრძნობელთასა უფრო გამომეძიებელად აქუს
საგრძნობელი ესე კაცსა, რამეთუ ესე და გემოჲს-ხილვად უმეტეს
აქუს სხუათა ცხოველთასა, რომლისა-თჳს და სხვთა სამითა ძლეულ
არს; ვინანი-მე ცხოველთანი ამათ სამთავე-მიერ რომელნი რომელი
25 თა-მე ამრეკენ კაცსა, ხოლო ძალდი—ერთბამად სამთავე, რამეთუ
უფროხილესად ხედავს და ესმის და იუნოსს, რამეთუ სჩინო არს
მკუდეგართა ძალთა-ზედა.

არამედ უოველი უკუჭ სხეული შეხებისა არს გრძნობის-საცავ,
ვითარ პირველვე ითქუა,—და უმეტეს ხოლო კელთა შიგანი
30 გერძოჲ და ამათნა უფროჲს ხოლო თით[თ]ა მწუჭრვალნი: ესენი

4 მიმოდრეკაცა არ. | * იგულისხმება: საგანთასა. | ** ე. ი. მხედველობასა და შემხებელობას. | 15 ცხურთა A; აქ არზიანზე ტექსტისავე წმინდა ხელით: „ნუ უკუჭ ხატსა-ზედა“. | 19 ჩხუესა A. | 28 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ.

უკუღ ვითარ შეუწინი უცთომელნი შესებითის უტყუელობითისა-თჳს
 გუაქუნნ. რამეთუ არა მხოლოდ თანშესაწევნელად ორდანოდ ოდენ
 შემოქმედმან შეჭმზადნა კელნი, არამედ და შემხებულადცა,—ამის-
 თჳსცა ტყავი უთხესი მაქუს ჩუენ კელთამ და ნუნამ მათ უფველთა
 5 და შიგნით დაფენილთა და თმათა-გან უნაწილო არიან, რათა უმ-
 სწრაფელს შესებულთა მიითუაღვიდენ. ხოლო თმათა მათ-გან არ A154
 აღმოცენებისა-თჳს ქუსშეთ დაფენილი ნუნამ იქმნა მიზეზ. არამედ
 კელთა უმაგრესი თანშეწევნისა-თჳს არს უძლიერეს, ხოლო უჩრულ-
 სნი—შესებისა-თჳს მარჯულ, ვითარ რამ და ძარღუთანი უფიცესნი
 10 მიმართობისა-მიმართ, ხოლო ჩხვლნი გრძნობისა-მიმართ არიან მიმ-
 ზავებულ და მარჯუე. არამედ ესენი უკულ გრძნობისა არიან ორდანოდ,
 რამეთუ ამათ-მიერ ვინამ შესებითისა იქმნების გრძნობამ.

თ ა ვ ი X

ს ა ს მ ე ნ ე ლ თ ა - თ ჯ ს

15 ვითარმედ სმენამ კმათა და ძკერათა არს მეგრძნე: იმეცნეს
 უკულ ამათს სიმასხვლეს და სიმძიმესა, სიწილტუესა და დრღუდოა-
 ნობასა და სიდიდესა. ხოლო ორდანოდ ამისდა ძარღუნი ტვინთ-გამო-
 ნი ჩხვლნი და ყურთა გუარისა შემზადებამ,—და უფრომს ხოლო
 [ა]მათი ზრქელტომობამ,* რამეთუ სიზრქეს აქუს სიმარჯულ კმათა
 20 და ძკერათა-მიმართ. რამეთუ მხოლოდ კაცი და ციღამტკაუელი არა
 იდრეკენ ყურთა, ხოლო სხუანი უფველნი, რომელთა ქქონან ყურ-
 ნი, | მიიდრეკენ მათ.

A155

10 ჩხვლნი A. | 11 მარჯუტ A. | 17-18 ტუინით-გამონი A. |

* A-ში შეიძლება წაკითხულ იქმნას „ზრქელტომობამ“-ც.

თ ა ვ ი XI

ს ა ე ნ ო ს ე ლ თ ა - თ ჯ ს

ხოლო უნდა იქმნების ვინაჲვე ცსჯრთა-მიერ, ხოლო განჭვლის
 კიდეთამდის წინაჲთ-კერძოთა ტჯრის მუცელთას. ესე უკუჭ ბუნებით
 5 ორთქლებრიფნი არიან, რამელის-თჯსცა ორთქლთა ადვილად მიითუაღ-
 ვენ. სიტუჯა ვინაჲვე წინაჲთვე, რამელ თჯთუელი გრძნობის-სცა-
 ვი მსგავსებითა რაჲთ-მე და სკუთრებითა თჯსთა სკგრძნოთა არს
 მიითუაღველ. არა ვიდრე-მე ვითარ სხუათა გრძნობის-სცაგუთა — რა-
 თამცა ძარღუნი შთამოუფლინს ტჯნმან — ესრეთ ჭყოფს სჲწონსელთაცა-
 10 ზედა, არამედ დასსრულსა-შორის თჯსთა ძარღუთასა სრულ ჭყოფს
 კმ[ა]რებასა მათსა, ვინაჲ ორთქლთა ადკუმოფლასა მიითუაღავს. ხო-
 ლო ორთქლთა ტომოფნებით განყოფილებაჲ სურნელებაჲ ვიდრე-მე
 არს და სიმურაღე და სმუაღე მათსა, რამელ არცა სურნელებაჲ იუთს
 და არცა ვინაჲვე სიმურაღე. არამედ იქმნების სურნელებაჲ ნოტიო-
 15 თა შორის სსეულთასა უზომოდ მოდრნებისა-გან, | სმუაღ[ისა- A156
 გან] უკუჭ — სმუაღი მემზადებაჲ, ხოლო უდარესი[სა-გან], ანუ[თუ]
 უოჯცა არა[მსა-გან] — სიმურაღე.

თ ა ვ ი XII

მ ი ძ ო გ ო ნ ე ბ ი თ ი ს ა - თ ჯ ს

20 ვინაჲ-მე უკუჭ ოცნები[თი]საჲ გინათუ ძალი და შესაქმენი და
 ნაწევარნი და ნაწევართა განყოფილებაჲ და ზიარებაჲ კმაყოფის ს-
 ხედ [და] ვითარ მცირეთა-მიერ აღსანიშნავთა ისიტუჯა. ხოლო მი-
 მოკონებითისა არიან ტომობითნი უკუჭ: სჯაჲ და თანდართუაჲ, მი-

3 ცხურთა მიერ A. | 4 ტუნის A. | 6-7 გრძნობს საცავი A. |
 9 ტუნმან A. | 17, და ანუ თუ+სიმურაღე A. | 21 კმა იყოფის A.

შართობა და სიფლტოლად, ხალხი განთავსდეს და საკუთრად — გაცნობა მეფეთა და სათნაობანი და ზედმიწევნითა და სიტყუანი კელაგნებითი და განზრახვითი და წინაგანჩივითი. ესე უკუაქვს, რომელი სიზმართა-მიერ მომხიჯადგებს ჩუენ მომავლთა; რომელი მსოფლოდ ქვეშაძრითად გრძნობად ზითადორელი იტყუან, რადენი უკუაქვს ებრაელთა შეუდგეს. შესაქმედ ვინაჲ-მე და მათად — საშუალო მუცელი ტუნისა და მის-შორისი მოქმედარებითი სული.

თ ა ვ ი XIII

მ ო მ კ ს ე ნ ე ბ ლ ო ბ ი ს ა - თ ვ ს

რამეთუ მომკსენებლობა და ადკსენებისა საუნჯე. ანს უკუაქვს მომკსენებლობა, ვითარცა ორიგენი იტყუს,* ოცნებაჲ | ვინაჲ-მე, ნაშთიანი რამელის-განგე გრძნობისა, მოქმედებით A157 ქმნილისა და ადქნილისაჲ, ხალხი, ვითარ ჰვლატონ იტყუს,** მაცნობარება გრძნობისა და გონებისაჲ. რამეთუ სული გრძნობადთა ვინაჲ-მე გრძნობის-საცავთა-მიერ მიითუდავს და იქმნების თნება, ხალხი განიერთა — გონების-მიერ და იქმნების გაგან[ე]ბა. რაჟამს უკუაქვს სახეთა, რამელნი მიითნნა და რამელნი მიიგონებნა, თვს-შორის დამტყვებელ იყოს, ადკსენება ეწოდების. ხალხი ჰკავს უკუაქვს აწ აქა ჰვლატონის-მიერ თქუამად არათუ თვთ საკუთარებითისა გაგონებისა, [არამედ მომგონებისა]. რამეთუ გრძნობანი ადკსენებისა შებრთვსად, ხალხი განიერთნი — შემთხუჭვით, ვინაჲ-მე და მიმგონებითათა ადკსენება ზირველ წარმოდგომილთა ოც[ნ]ებათა-გან მიექმნე-

4 სიტყვები: „რომელი სიზმართა-მიერ“ გადამწერს გამოჩინა და შემდეგ ჩაუწერია სტრიქონებში წმინდა ხელით. A. | 7 ტუნისაჲ A. | * ორიგენი A; ამ სიტყვას, ქვედა არშაზე, შემდეგი შენიშვნა აქვს ტექსტისავე წმინდა ხელით: „დანისნე, ვითარ ორიგენი ითნობს მომკსენებლობისა-თვს“. | ** განის არშაზე: „ვითარ ჰვლატონ“.

ბის; არამედ საკუთრებით გონიერისა, ვითარ იგი ვისწავუთ გინათუ ვისძინეთ, მოძკსენე ვართ; ხოლო არსებისა მისისა მოკსენებად არა მკეს ჩუენ, — რამეთუ არათუ პირველ ქმნულისა ოც[ნ]ების-გან გონიერთად იქმნების მითუადვად, არამედ სასწავლო[ა]ს-გან და გინა 5 ბუნებითა ჰაზრთა-გან. ხოლო | აღმკსენებლობად ვიტყუთ, რომელ A158 რადსავე პირველ მეუწყე ანუ მესმე ქმნილ ვიუკენით, გინათუ სს[უ]ტბრ რაუდადცა უწყებულ იუას, არამედ პირველსა შესაბამი: აქეს გარდასრულისა ჟამისა-მიმართ, — რომლისა-თვსცა იუწყებოდედ, რომელ აღსაკსენებულ არს ქმნილი და ხრწნილ[ი] და ჟამისა-თანა აგებულდი; 10 და არს უკუტ გარდასრულთა აღკსენებად, რომელი არა ვიდრე-მე გარდასრულთა-გან იქმნების, არამედ ოდესვე მუფთათა-გან.

ხოლო აღკსენებად ითქუძის, რაჟამს დავიწყებამ საშუალ ექმნეს კსენებას; რამეთუ აღკსენებამ არს განკრწნილისა კსენებისა კუალად-გებად და წარმონიხებად. ხოლო იქმნების ხრწნად რომლისავე დავი- 15 წუებისა-გან; დავიწყებამ უკუტ არს კსენებისა განგდებად, არამედ — ოდეს-მე სამარადისოდ, ხოლო ოდეს-მე — რადსომევე რომლისად არს აღკსენებამ. ხოლო არს სსუადცა აღკსენებამ, რომლისაცა არა არს დავიწყებამ გრძობისა და გაგონებისა-გან, არამედ ბუნებითთა ზრახვათა და გონიერებრივთა-გან. ხოლო ბუნებითად ზრახვად ვიტყუით, 20 რომელი უმოდუროდ უფველთად მიქმნულ არიან, ვითარ რად — უფთა ღმრთისად. ამას უკუტ ზლატონ იტყოდა, ვითარმედ აღკსენება არსო გუარ[თ]ა. ხოლო თუ რა არიან გუარნი, შემდგომადთა-მო- A159 რის ვისიტყუთ.*

ვინამ უკუტ ოც[ნ]ებითი მისცემს მიმოგონებისა აღჩენილსა; 25 ხოლო მიმოგონებითი — მიმოისიტყუვითსა; არამედ, მიიღოს რად.

12 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 15 კსენებისად A. | 18 გრძობისად A. | 21-22 აღკსენებამ A. | * სამწუხაროდ თვის აღთქმას ამ „გუართა“ (= „იღვათა“) შესახებ ნემესიოსი ქვემოთ აღარ ასრულებს. შესაძლოა ეს იმით აიხსნებოდეს, რომ ნემესიოსის შრომა არც ბერძნულად და არც ქართულად სრულად არ შენახულიყოს. (შეად. რუს. თარგმ. გვ. 110, სხოლ. 21). | 24 აქ ახალი ნაკვეთის დაწყება ჩვენ გვეკუთნის; 24₃ ოცებლი A; — აქ შეცდომა უნდა წარმომდგარიყოს ხუცური III-ისა და III-ის აღრევისაგან: „ოცებთი“.

[მიმო]სიტყუებითან და მიმოხაჯოს, წარაუყენს მომკსენებლობისად. ხოლო ამისდაცა ორდანი უკანაჲთ-კერძი მუცელი ტუნისაჲ, რომელსა ნათხემვად და ტუნის-მიერად უწოდენ, და მის-მოკისი მფუნვიერობითი სული.

- 5 ვინაჲთგან უკუშ სავრძობელთა დასაწყისად და ძირად წინაჲთ-კერძითა მუცელთა ვიტყუთ ტუნისათა, ხოლო სიტყუერების-თჳს — საშუალსა, არამედ მომკსენებლობის-თჳს — უკანაჲ-კერძისა, — საჭირო არს ჩუხნებად, ვითარმედ ესრესახე არს ესე, რათა არა ვეთნეთ უტყუად მრწმუნებელნი. რომელნი ამას იტყოდინ, კმასყოფელი ად-
- 10 მოსახენელად თჳთ მათ ნაწილთა მოქმედებისა-გან მიდებად. რამეთუ უკუშთუ წინათა-კერძითა მუცელთა ტუნისათა რაჲთავე სახითა ევნოს, სავრძობელნი უკუშ დაცლუებიან, ხოლო გონიერებითი მერმეცა ჰგოიესვე დაცვულად; არამედ თუ რად-მე საშუალსა ოდენ | მუცელსა AI60 ტუნისასა ევნოს, გაგონებაჲ მხოლოდ აცთუნებს, ხოლო გრძნობის-
- 15 საცაფნი ჰგონ მცველად ბუნებითა გრძნობათა; ხოლო თუ რად-მე წინაჲთთა და საშუალთა მუცელთა ევნოს, ერთბაშად გულის-სიტყუაჲ და გრძნობაჲ უწემდების და განიკუშტების; არამედ თუ რად-მე უკანათამან კერძომან ივნოს, მარტოდ მომკსენებლობაჲ წემდების, ხოლო გრძნობასა და გაგონებასა არასადა ევნების. (უწუებულ იყავნ;
- 20 რომელ არა არს აწ ჩუენდა დახუდომით მიდრეკისა-თჳს სიტყუაჲ).* ხოლო თუ რად-მე წინათა-თანა საშუალმან და უკანამან ივნოს რაჲ, გრძნობაჲ და გულის-სიტყუაჲ და მომკსენებლობაჲ ერთბაშად განიხრწნებიან, — რომლისა-თჳსცა ყოველივე ცხოველობაჲ წემდების. იქმნების უკუშ საცნაურ და სხუათა მრავალთა ვნებათა და შემთხუშ-
- 25 ვათა-გან, უფროჲს ხოლო და ნავდღეანთა-გან. რამეთუ განავდღეანებულთა რომელთა-მე გრძნობაჲ მერმეცა და კვისევე, არამედ გაგონებასა მხოლოდ ევნის. ესევეითარსა დასწერს დალინოს განავდღეანებულსა, ვითარმედ: მატყლის-მოქმედი ვინ-მე** მასლობელ მისა მის-

2 ტუნისაჲ A. | 3 ტუნის-მიერად A. | 3-4 მშუნვიერებითი A. | 5 აქ ახალ სტრიქონს ჩვენ ვიწყებთ. | 8 და+რათა A. | 10 თუთ A. | 14 ტუნისაჲ A; აცთონებს A. | * პატარა ფრჩხილებში ჩასმული სიტყვები რუსულში არ არის. | ** არშიაზე შენიშვნა: „დალინოს — მატყლის მოქმედისათჳს“.

მიერ | საქმედ განწესებულ იყა; და აღდგა უკუ^ს და მიიხუნა ჭურ- A161
 ჭელნი ჭიჭისანი და სარკუმელთა მიჰმართა და ჰკითხვიდა თათუელის
 მდგ[ო]მარეთასა და სხელ სდებდა თათუელის ჭურჭელთა[ს], თუ
 უნდა მათ, რათა შთაუგდოს მათ; ხოლო მუნ მდგომარეთა მიუგეს,
 ზ ვითარმედ გუთნდაო. პირველ შთაუბნია თათუელი ჭურჭელთაჲ და
 შერმეცა ჰკითხვიდა მუნ მდგომარეთა, იუ რად-მე და მატელის-მო-
 ქმედი გინდა, რათა იგიცა შთაშოგიოდო? ხოლო მათ განცხრომად
 ჰკონეს სიტყუაჲ იგი, ამისთჳს ჰრქუეს მას—გვინდაო; აღი[დ]ო
 და შთაუტევა ზეთ ქუ^ს მატელის-მოქმედი იგი. ესრეთ უკუ^ს სა-
 10 გრძობელნი მრთლად ჰქონდეს, რამეთუ უწყოდა, რომელ ესე ჭურ-
 ჭელნი არიან და ესე მატელის-მოქმედი, ხოლო ჰვნებოდა გაგონება-
 ს. ხოლო სსუანი ცარელითა-მიერ წარმოადგენენ ცცებსა და იჭუ-
 ნულობენ ხედვად, რომელთა არა ხედვიდენ, ხოლო სსუანი ცნობი-
 ერობენ უკლებად: ესე უკუ^ს უოველივე წინათ-გერძითა მხოლოდ მუ-
 15 ცელთა ტუნისთა ივნეს, არამედ საშუალი ეგო უვნებულად. რამეთუ
 თათუელთა | ნაწილთა ვნებათა შემთხუზვისა-გან მოქმედებისა მათისა A162
 სიმარჯუ^ს დაიყენების; რამეთუ მითცა ასოთა ვნებულ იქმნების ცხო-
 ველი, რომლითა ჩუ^სულ იყოს მოქმედებად ვნებული იგი ასოჲ,—
 ვითარ რაჲ და ფერკისა შევნენი სღვისა-გან დავიცილებით; რამეთუ
 20 ამისი მოქმედებაჲ ფერკისა-მიერ არს.

თ ა ვ ი XIV

[შორისმდებარისა და გარემოსილისა სიტყვსა-თჳს]

ესეცა უკუ^ს ერთი მათთაჲ განწვალებაჲ სულიერებრთა ძალა
 თაჲ, რომელი თანაგანიწვალების რომელთა-მე ნაწილთა-თჳსა სხუ-

---

2 თათუელსა. A. | 8 გუნდაო A. | 15 ტუნისათა A. | 18 ჩუ^ს-
 ულ A. | 22 ეს სათაური არცერთს ქართულ ხელნაწერში არაა. იგი ამო-
 ღებული გვაქვს თვით ამ თავის შინაარსიდან, ბერძნულ-რუსული სათა-
 ურის თანახმით. ხელნაწერებში მას ასეთი სათაური აქვს: „ოლტყუისა
 სულისა-თჳს“ A.

დისათა. ხელთ სხუად ვინამ-მე არს განწვალებაჲ მებრ სხვთა სხ-
 ხითა, სიტყვ[ე]რების-თჳს სულის, რამელ არს აწ წოდებუდი:
 შორისმდებარედ სიტყუად და გარემოსილად. არს უკუტ შორისმდე-
 ბარეობითი სიტყუად მიდრეკაჲ სულისაჲ შორის გულისა მიმოსიტყუ-
 5 ვასა ქმნილი, თჳნიერ ვინამს-მე გარეგნით კმიანობისა; რამლისა-თჳსცა
 მრავალგზის, ოდეს რამ მდუმარე ვიუფნეთ, სრულად ყოველსა სი-
 ტყუასა თჳს-შორის მიმოდავზრახვიდეთ და სიზმართა-შორის მიმო-
 მიაქემელ ვართ: რათა მის-მიერ უფროჲს ხელთ ყოველნი ვისიტყუ-
 რობთ, და არა ესრეთ | მებრ გარემოსილსა სიტყუვას-მიერ, რამ- AI 63

10 ზომ შორისმდებარეობითისა-გან. რამეთუ შობით-გარეე ყრუნი და გი-
 ნათუ ვნების-გან, გინა სნების რამსავე უკმოქმნილნი არამთ უდარე
 სიტყუერ არიან.—არამედ გარემოსილსა სიტყუასა კმისა-შორის და
 ენათა აქეს მოქმედებაჲ; ხელთ თანაშემწე და ორდინო კმისა მრ-
 ვალნი, ვითარ სხუად გუტრდთა-შორის აყერდნი და შკერდის-თავი

15 და სსუელე და კუადად კორკი და სსსაჲ და ამათნი უფროჲს ხელთ
 უსონდრეყსნი და თანადთხზულნი ძარღუნი და ენაჲ და ყოველნი
 მიმდრეკნი ამთ ასოთანი ნსსმანნი ბუნებისა-გან მათდა ორდინო
 ქმნილ; ხელთ ენისა მიმორქუმათა-თჳს—ზირისა ზირი, რამეთუ ამს-
 შინა აღიქმების, ნაკუთთან იქმნების და ვითარ რამ მორფთან იქ-

20 მნების მიმორქუმად ენათაჲ,—ვინაჲ უკუტ ენასა და კორკსა ძალთ-
 საცემელისა უზერიეს ადგილი, ხელთ. ზედასა კერძოსა სსისასა—
 კმისაჲ; ხელთ კბილნი და რუელადცა ადებამ ზირისაჲ—ვითარ რამ
 ბობდისსა-შორის სამუსიკოსა ძალნი, ეგრეთვე ესე კმამყოფელ და
 | აღმომავსებელ ადგილსა მათსა თანაშემწევსად უკუტ და ცხურთაცა AI 64

25 კეთილკმიანობისა-მიმართ, გინათუ აუკმიანობისა, ვითარ სუწყო არს
 მგალობელთა-გან.

1 სხუთა A. | 3 გარეთ მოსილად A. | 11, უადრე A; მაგრამ არ-
 შიაზე გასწორებულია ისე, როგორც ვბეძღავთ. | 12 გარემოსილისა სი-
 ტკსა A. | 22, კისა A; შეიძლება ნიშნავდეს: „კმისაჲ“, შეიძლება „კე-
 ლისაჲ“. ჩვენ უფრო პირველი გვგონია. | 24 ცხურთაცა A.

თ ა ვ ი XV

სსუა. განწვალება. სულისა.

განსწვალებენ უკუ^ლ და სხუ^ლბრცა ძალად, გინათუ გუარად, გინა ხაწილად სულსა, — [საკელდობრ]: ნერგოვნებითად,* რამელი მონარდობითად და ვნებითად იწოდების, და მგრძნობელობითად და სიტყუერებითად. ხოლო თუთუელთა ამათ ორდანიანი რამელნი-მე თქუმელ არიან და რამელნი-მე შემდგომად-ძორის ისიტყუნენ. ზინონ** უკუ^ლ სტოელი რკა ხაწილად იტყუს მას ყოფად, რამეთუ განსწვალებდა მას: მთავრებითად და ხუთთა-მიმართ საგრძნობელთად და კმიანობითად და თესლგონებითად. არამედ ჰანეტოს ფილოსოფოსის*** კომანობითი მიმართობითი მიდრეკისა ხაწილ ყოფად ეკულებს, მთქუმელს უმართლესისას, ხოლო თესლგონებითას არათუ სულისა ხაწილად, არამედ ბუნებისად. არამედ არისტოტელი „ბუნებითა“-ძორის ხუთ ყოფასა იტყუს ხაწილთა სულისათასა, ვინაჲ: 15 ნერგოვნებითად, მგრძნობელობითად | და მიმომართებლობითად მებრ A165 ადგილთად და მნებელობითად და განმგანებლობითად. ხოლო ნერგოვნებითად იტყუს, რამელი ზრდისა და აღორძინებისა და მშობელობისა არს მკჷმედ და აღმქმნელ და დამსახველ სხუელთა; უწოდს უკუ^ლ ნერგოვნებითას და მონარდობითადცა, და ყოველსავე მზრდელ-20 ს ურჩუელისა ხაწილისა-გან უწოდს, და რამლისა-გან და სხუათაცა

* ხელნაწერში ამ სიტყვის ნაცვლად ზის შეუფერებელი სიტყვა „საკმოდცა“, რომელიც უნდა წარმოადგენდეს ცუდად წაკითხულის ბერძნული სიტყვის „φωτισιζ“ -ის თარგმანს, ნაცვლად სიტყვისა „φαισιζ“ (= „растительная“ способность); ვასწორებთ ამ ადგილს ბერძნულ-რუსული ტექსტის თანახმად; ტერმინი „ნერგოვნებითი“ ამოგვაქვს ამავე თავიდან (იხ. ცოტა ქვემოთ არისტოტელის „განწვალება“ სული-სა, სტრიქ. 15.). | 5 მონარდობითადი და ვნებითადი. | ** არშიაზე: „თუ ვითარ განსწვალებდა სულსა სტოელი ზინონ“. | *** არშიაზე: „ვითარ ჰანეტოს ფილოსოფოსი“. | 13, არშიაზე: „ვითარ არისტოტელი“.

ნაწილთა სერგოვებისათა აქუს შეოფობაჲ. ესრეთ უკუღ — «ბუნებით-
თა»-შორის. ხოლო «ჩუღუღებითთა»-შორის ორად: ზირველად, ტო-
მონებითად განჭეოფეს სუელსა—სიტყუკრებითად და უტუჲად. და კუა-
ლად ქუღშკანუწვალებს უტუჲეს: მორჩილად სიტყუს და ურჩადცა
5 სიტყუს. ხოლო სიტყუკრ[ე]ბითისა-თჳს ზირველთა-შორის თქუმულ
არს, არამედ უტუჲსა-თჳს აწ კელ ვეოთ.

თ ა ვ ი XVI

ს უ ლ ი ს ა უ ტ ვ ჯ ს ა - თ ჯ ს

- რომელნი-მე თჳთ თჳსა-გან იტუჲან უტუჲებისა ეოფას, ვითარ
10 რაჲ უტუჲსა სულისა ე[ლ]ოფას, და არ ნაწილად ეოფად სიტუკ[ე]-
რისა სულისად; ამისთჳს რომელ: ზირველ, თჳთ თჳს-შორის და უტ-
უჲთა-შორის ცხველთა იწოების, რომლისა-გან | სანსურ არს, რომ- A166
მელ სრული ვინაჲ-მე არს და არა ნაწილი სხჳსაჲ; [და კუალად],
რამეთუ უჯერო არს, რათამცა სიტუჲერისა სულისა ნაწილ იყო უტუჲ.
15 არამედ არისტოტელი ნაწილადცა იტუჲს და ძალად და განჭეოფეს
ორად, ვითარ იგი ვოქუთ, და უწოდეს უკუღ სანოკადოდცა ამას და
შნებებულად; ესე იგი არს მებრ მიმართობითი მიდრეკაჲ, რამეთუ
შნებებულობაჲ არს დასაწყისი მიდრეკისა, რამეთუ, ოდეს რაჲ იწადონ
ცხველთა, მერმედა მიმართობით მიდრეკითა მიფუნ. ესე უკუღ
20 უტუჲსაჲ ვიდრე-მე, რომელი არმორჩილა სიტუჲსად; ხოლო რომე-
ლი-მე მორჩილა სიტუჲსად და კუალად ესეცა მორჩილი სიტუჲსაჲ
განიყოფების ორად: გულის-მთქუმელობითად და გულის-წერომითად.
ხოლო ორდანო სავრძნო გულის-მთქუმელობისა არს ღჳძლი, ხოლო
გულის-წერომისად — გული, ფიცხელი ნაწილი და მიდრეკას მსწრაფლ-

7 ქართულ ხელნაწერებში ამ თავს სათვალავი არ უზის. რუსულ-
ში კი (==ბერძნულში) იგი მე-16 თავია. | 8 უტუჲსა-თჳსვე A. — რუსულ-
ში ამ თავს ასეთი სათაური აქვს: „О неразумной части души, ко-
торая называется также страстной [желательной]“. | 9 თუა-
გან A. | 11 თუთ A. | 14 უტუჲი A. | 20 უტუჲსაჲ A. | 23 ღუძლი A.

მიმთუაღველი და იგიცხელსა სამსახურსა და მსწრაფელსა მიმართობასა წინაგანფენილი და განწესებული; რომლისა-თხსცა ჩხელი ნაწლევი ჩხელისადა იქმნა გულის-თქემისა რა|ღანა. იწოდების უკუწ და ესე- A167
 ცა მარჩილ სიტყვსად, რამეთუ ჩუწულა მორჩილებად სიტყვსად და
 5 რწმუნებად და მიდრეკად, ვითარცა იგი სიტყუამან უბრძანოს, რომელთა
 ბუნებით და ჯეორგნად ჭქონდის კაცთა. არიან უკუწ და ესეცა ვნე-
 ბანი თანშემწე ცხოველობითისა არს[ე]ბისა, რამეთუ თხნიერ ამათსა
 არა აქუს გებად ცხორებას.

ვინადათვან ვნებად სეხნაობითჲ ითქუმის, განჭყოფს უკუწ შირ-
 10 ველ სეხნაობითსა; რამეთუ ითქუმის ვნებად სხეულებითნი, ვითარ
 რაჲ სქინი და მჯდომნი, და კუადად ითქუმის ვინადა ვნებად სუ-
 ლიერებრთად, რომლისა-თხსცა და აწ არს სიტყუამ, ვითარ გულის-
 თქუმად და გულის-წერომად. და კუადად სხუადცა ვნებად საზიაროდ
 და ტომობით ცხელისა ვნებად, რომელსა მუედგს მწუნარებად,
 15 გინათუ გემოჲ. რამეთუ შეუდგს ვნებასა მწუნარებად და არათუ თვთ
 იგი ვნებად არს წუხილ, რამეთუ, თუმიცა თვთ იგი იყო, ყოველი,
 რადგენი ივნებდა, იღმობდამცა, — ხელა აწ [არა]გრძნულნი ივნებენ
 ვინადა-მე, არამედ არ ღმობენცა; არა ვიდრე-მე ვნებად არს ღმობა,
 არამედ ვნებისა გრძნობად; | ჯერარს უკუწ, რათა ესე ვნებად სრულ A168
 20 იყოს, რათა საგრძნოსა აღუჩნდებოდის და შთაუვარდებოდის. არამედ
 სულიერებრივთა ვნებათად ესე საზღვარ, * რამეთუ: ვნებად არს მიდრე-
 კად მნებებულთა ძალთად გრძნობადი ცნებასა-სედა კეთილისა გინ-
 თუ ბოროტისასა; და კუადად სხუადცა: ვნებად არს მიდრეკად უტყუ-
 სულისაჲ ჭზნობითა კეთილისა გინათუ ბოროტისადათა. (და კუადად
 25 სხუადცა). ხელა ტომობითსა ვნებასა განუსაზღვრებენ ესრეთ, ** ვი-
 თარმედ: ვნებად არს მიდრეკად სხვსა-მიმართ სხვსა-გან. მოქმედე-
 ბად უკუწ არს მიდრეკად დრასტიკად ძლიერი. დრასტიკად *** უკუწ

13 ტექსტში (A) სწერია: „გულის-სიტყუაჲ“; მაგრამ განის არ-
 შიანჲ ტექსტისავე მსხვილი ნუსხით გასწორებულია ისე, როგორც ვებმ-
 დავთ. | 18 ლომობა A. | * არშიანჲ: „საზღვარი სულიერებრთა ვნება-
 თა“. | 22 მნებებელთა A. | 24-25 „და კუადად სხუადცა“ — ეს სიტ-
 ყვები რუსულ (≠ბერძნულ) ტექსტში არ არის. | ** არშიანჲ: „საზღვა-
 რი მოქმედებისაჲ“. | 26 სხუსა-გან A. | *** არშიანჲ: „რაჲ არს დრ-
 ასტიკოჲ“ A.

ითქემის, რომელი თვთ თვს-შორის მიდრკებოდას. ესრეთვე გულის-წერამაჲ მოქმედება ვინა-მე არს გულის-^[მ]წერამელობითისა, ხოლო ვნებაჲ—ორთავე ნაწილთა სულისთა და უფველთა ამთ ჩუენთა სხეულთა, რაჲმს გულის-წერამისა-მიერ იძულებით იუფანებოდის საქმეთა-მიმართ; რამეთუ სხვსა-გან სხუად მიიქმნა მიდრეკაჲ, რომელსა ვიტყვოდეთ ვნებად. და სხვთაცა სხხითა მოქმედებაჲ ვნებად იწოდების,* ოდეს იეოს გარეშე ბუნებისა; რამეთუ მოქმედებაჲ** უკუწ არს მეზრ | ბუნებით მიდრეკაჲ, არამედ ვნებაჲ—გარეშე ბუნებისა. და ამის უკუწ მიზეზისა-თვს მოქმედებაჲ, ოდეს არ ბუნებით იეოს. ითქემის ვნებად, ანუ თვთ თვს-გან მიდრკების, ვინათუ სხვსა-გან. ხოლო გულისა-მიერ დრეკაჲ ძარდუთაჲ მოქმედება არს, არამედ ნებთაჲ—ვნება; რამეთუ მის-განვე არს და ნებთაცა დრეკაჲ, არამედ არა ბუნებით, და მის-განვე—გულისა-მიერ და ძარდუთაცა დრეკაჲ, მაგრა ბუნებით. არაჲ ვინაჲ საკრკველ, რათა ერთი და იგივემცა საქმე ვნებად და მოქმედებად სასხელ იდებოდა; რამეთუ, ვითარ იგი მიდრეკა[ნი] არიან თვთ მათ სულისა ვნებათა-გან, მოქმედება ვინაჲ-მე არიან, ხოლო რაჲზომ—უსზღვრო და არ ბუნებით, არა ვიდრე-მე მოქმედება, არამედ ვნება. ესრეთ უკუწ მიდრეკა[ჲ] უტყვას [სულისაჲ] ვნება არს მრჩობლთა-ებრ სანიშნოთა. არა ვიდრე-მე უფველი მიდრეკაჲ სულის ნაწილის-მიერ ვნებითისაჲ ვნებად იწოდების, არამედ უმძლავრესნი და გრძნობად წარმოჩენილნი; რამეთუ მტირედნი და უგრძნონი***—არაოდეს ვნება; ჭერარს უკუწ, რათა ჰქონდის ვნებასა სიდიდე შერაცხილი. | რომლისა-თვს—A170

2 მოქმედებაჲ ვინაჲ-მე A. | 4 სხეულთაჲ A. | 5 სხვსა-გან A. | 6. სხუითაცა A. | * არშოაზე: „რომლითა საქმითა მოქმედებაჲ ვნებად იწოდების“. | ** არშოაზე: „რად არს მოქმედებაჲ, ანუთუ ვნებაჲ“. | 8 მიდრეკაჲ A. | 12 „ნებთაჲ“; ამ სიტყვას ქარაგმა გაუხსნელსა ვტოვებთ, რადგან დანამდვილებით არ ვიცით მისი ეთიმოლოგია; შეიძლება იგი უდრიდეს სიტყვას „ნებითაჲ“ ან „ნებათაჲ“; რუსულ თარგმანში მის საბადლოდ ზის სიტყვები: „движение, которое происходит скачками“ (გვ. 119); ნებთაცა A, —უქარაგმოთ. | 16-17 მოქმედებაჲ A. | 18 მოქმედებაჲ A. | 19 ვნებაჲ A. | 21, უმძლავრესნი A. | *** ე. ი. მიდრეკანი (=მოძრაობანი). | 22 არაოდეს A.

ცა საზღვარსა-შორის ვნებისსა ძეს ესრეთა, ვითარმედ: „[ვნებაჲ არს] მიდრეკაჲ საგრძნობა“; რამეთუ მტირეღნი მიდრეკანი დასცილდებიან საგრძნობელსა და არა უქმან ვნებასა, ვითარ ისიტყუა.

თ ა ვ ი XVII

[გ უ ლ ი ს - მ თ ქ უ მ ე ლ ო ბ ი თ ა ს ა - თ ჯ ს]:

განიწვალების უკუტ, ვითარ იგი ვთქუთ, უტუეზბაჲ სულისსა, შორხილი სიტყუსა[დ]; ორად: გულის-მთქუმელობითად და გულის-წერობითად. და კუალად გულის-მთქუმელობითი განიწვალების ორად: გემოდ და წუხილად; რამეთუ, ოდეს რაჲ მიემთხვას, გულის-თქუმაჲ

10 გემოას მიუქმს, ხოლო ოდეს რაჲ ვერ მიხუდეს—წუხილსა. კუალად სხვთა სსითა გულის-თქუმაჲ განწვალებულნი ოთხად თვთ მისითურთ ვაფელთა შეიქმს გუართა. რამეთუ, ვინაჲთგან ვაფელთა- [შორის] მყოფთა რამელი-მე არს კეთილ, ხოლო რამელი-მე ბოროტ, არმედ რამელი-მე ამაი-განი გუარად წარდგომილსა, ხოლო რამელი-

15 მე ოდენ მოსალოდებელსა, —ამთ უკუტ სხეთა-ებრ ორი ორად შეკცილი გულის-თქუმისაჲ ოთხად განიწვალების; რამეთუ არს კეთილი და ბოროტი და კუალად—წარმოდგომილი და მოსალოდებელი; რამეთუ მოსალოდებელთა | კეთილთა [არს] გულის-თქუმაჲ, ხოლო A171 წარმოდგომ[ილთა]—გემოჲ; კუალად მოსალოდებელთა ბოროტთა

4 ქართულ დედანში არც ამ თავს უზის სათვალავი. ბერძნულ-რუსულში იგი მე-XVII თავია. | 5 ქართულ ხელნაწერებში ამ თავს სხვა სათაური აქვს: „განიწვალებაჲ უტყვსა-ვე სულისა“, რომელსაც ვასწორებთ თვით შინაარსისა და ბერძნულ-რუსული დედნის მიხედვით. რუსულში მისი სათაური ასე იკითხება: „О чувственно-пожелательной способности“, ხოლო ბერძნულში: „Περὶ τῆς ἐπιθυμητικῆς“. | 9 მიმთხუიოს A. | 11 სხუითა A; თუთ A.. | 12-13 ყოველთა-ზედა A. | 19 „ხოლო წარმოდგომილთა--გემოჲ“; ამ ფრაზის ნაცვლად A-ში ვკითხულობთ: „ხოლო გუარი გულის-თქუმისაჲ წარმოდგომაჲ გემოჲსა“.

[არს] შიში, ხოლო წარმოჩენილთა და წარმოდგომილთა—წუხილი. რამეთუ კეთილთა-უკუშ-ზედა იქცევის გემოდ და გულის-თქუმაჲ, ხოლო ბორცტთა-ზედა—შიში და მწუხარებაჲ. რომლისა-თხსტა ვნებასა ოთხად განჭუფიან:*

5 კეთილად ვინაჲჲ და ბორცტად ვიტუჯთ [აქ] გინათუ შუოფთა [კეთილთა და ბორცტთა], გინათუ სავონის[თა].

შორისექმნების უკუშ ბორცტი ვნებაჲ სუფსა ამათ-მიერ მიზეზთა: ბორცტად ქცევისა-გან, უსწავლელობისა-გან, ბორცტთა ჩუშ-ულებათა-გან. რამეთუ სიყრბით-გან უწურთუშლობისა-გან არა

10 ზერობად ვნებათა—უზომობასა მათსა შთავიჭრებით; და უსწავლელობისა-გან ბორცტთა საბჭოთა სამსჯავრონი აღმოქნეგვიან სიტუჯერებითსა ნაწილსა სულისსა, ვითარ რაჲ მეჭაზრენი. კეთილისანი ბორცტად და ბორცტისანი—კეთილად; იქმნებიან და რომელნი-მე ვნებანი სხუელთა ჭავჩუშ-ულობისა-გან: რამეთუ მწერამ არიან, რომელნი

15 მწარენავდუფიან იყენენ, | და თანდამთხევე** — მკურნავლენი და ნოტიო- A 172

ნი შეზავებითა. იკურნებოდელ ვინაჲ-მე ბორცტი ჩუშ-ულებაჲ კეთილითა ჩუშ-ულებითა, ხოლო უსწავლელობაჲ — სსწავლო[მ]თა და ზედ-მიწევნულებითა; არამედ ჭავჩუშ-ულებაჲ იკურნებოდელ თჯისხუელთა-ნად, რათა საშუალსა ოდენ ზედმოაყენონ შეზავებასა, ვითარ იოს

20 და შთადტა სავაზრო, ჯეროგ[ა]ნისა გამყოფითა და ღუწლსა-შორის განშიშვლ[ე]ბითა [და] წამალთ-მიერ, ვინაჲ-მე და ამოდტა მოქენე ვიუვენით.

ვალწორებთ აზრთა მსვლელობისა და რუსულ (=ბერძნული) ტექსტის თანახმად (იხ. რუს. თარგმანი, გვ. 120, განსაკუთრებით სხლო-ოვბი-მე-3 და მე-4).

1. წარმოჩენილთა და წარმოდგომილთა A. | 5 მყოფთა+მყოფად A. | 6 სავონისად A. | 7 ახალ ნაკვეთს აქ ჩვენ ვიწყებთ რუსულ-ბერძნული ტექსტის თანახმად. | ** განის არშიაზე ტექსტისავე მსხვილი ხელით: „მ[....]რს“ A. | 16 ჩუშვულბა A. | 21 გან-შვშვლებითა A.

თ ა ვ ი XVIII

გ ე მ ო თ ა ო თ ჯ ს

გემოთანი რომელნი-მე არიან სულითნი, ხოლო რომელნი-მე სხეულებითნი: სულითნი უკუწ ვითარ თვთ ოდენ სულისანი, რა-
 5 დენი სასწავლოთა-თჳს და გონებითთა ხედვათა; ესე ვინაჲ და ესე-
 ვითარნი მხოლოდ ოდენ სულისანი არიან; ხოლო სხეულითად არიან,
 რომელნი ზიარებითა სულისა და სხეულთაჲს ქმნულ იყვნენ და ამის-
 თჳსცა სხეულებითად წოდებულ, ვითარ რაჲ საზრდელოთა-თჳს და
 თანმეარსებობისა.* ხოლო საკუთრად და მარტოდ სხეულთა-თჳს ვე-
 10 რაჲ|-ვინ-სადა ჰგონეს განკუთვნილნი გემონი, არამედ ვნებანი ოდენ, A173
 ვითარ რაჲ ჭრანი და დინებანი და შეზავებისა-ებრ რომელთანი;
 რამეთუ ყოველი უკუწ გემოჲ საგრძნობითა, ხოლო სულითი გრძნო-
 ბაჲ წინათა-შორის ვაჩუჭენეთ. იუწუებოდედ, რომელ მრავალგუარად
 სათქუმელ არს გემოჲ, რამეთუ სხჳს და სხჳს ტომისად არიან, ვი-
 15 თარ იგი კეთილნი გემონი და კუალად ბრატნი, და რომელნი-მე
 ნაცილ, ხოლო რომელნი-მე ჭეშმარიტ; და რომელნი-მე მხოლოდ
 ოდენ გაგონებისად ზედმიწევნილებით ქმნილნი, ხოლო რომელნი-მე
 სხეულთა ჳმთ-თანა ქმნილ და მეგრძნობილნი. და ამთ უკუწ მეგრ-
 ძნობითთანი რომელნი-მე არიან ბუნებითნი, ხოლო რომელნი-მე
 20 არა. არამედ გემოსა, რომელი სუმასა-შორის იქმნებოდის, წინააღუ-
 დებობის წყ[უ]რილის-მიერ წუხილი, ხოლო გონებითსა ხედვასა—არა-
 რაჲ ესევეთარი. ესე ვინაჲ ყოველი გამაჩენს გემოსა სეხნობითად.
 ხოლო სხეულებრივად წოდებულნი გემონი რომელნი-მე არიან საჭი-

2 ხელნაწერ ქართულ დედანში ამ თავს ასეთი წარწერა აქვს: „გე-
 მოთა-თჳს თავი იმ“ (=16); ჩვენი სათვალავით კი ეს მე-18 თავია და არა-
 მე-16. რუსულ (=ბერძნულ) ტექსტშიაც იგი მე-XVIII თავია. | * ამ
 სიტყვას ზემოდან ტექსტისავე ხელით აწერია: „შერთვისა“; ეს გლოსსა
 სავესებით უდრის რუსული თარგმანის „совокупление“-ს. | 14 სხუისა
 და სხუთა A. | 18-19 მეგრძნობილთა A.

რაცა და ბუნებითიცა ერთბაშად, რომელთა-გან კიდე ცხრველთაჲ
 შექმდებულა, ვითარ რაჲ საზრდელნი, ნაკლულევეანებისა აღმომესე-
 ბელნი, | და საჭირთნი სამოსნი; ხოლო რომელნი-მე ბუნებით უკუწ, AI74
 არამედ არა საჭირთ, ვითარ იგი მებრ ბუნებით და შჯულთა-ებრ შე-
 5 რვეა; ესე უკუწ რაჲ გებისა-თჳს ურველთა ტომთაჲს თანშემწე,
 არამედ შესაძლებელ არს და თჳნიერ მათსა ქაღწულებით ცხრებაჲ.
 არამედ რომელნი-მე არცა საჭირთ და არცა ბუნებით, ვითარ იგი
 მთრფალთაჲ და ლირწებაჲ და უძლებებაჲ საკმართაჲ ნამეტნავი; რა-
 მეთუ არცა მონაცვალეობისა-თჳს ტომისა თანშემწე მექმნების, ვითარ
 10 იგი შჯულთა-ებრ შერთვაჲ და თანმეარსებობაჲ, და არცა გებისა-
 თჳს და ჰერობისა ცხრებისა, არამედ უფროჲს ხოლო საწინა არს.
 ხოლო, რომელი მებრ ღმრთითა ცხრვდებოდეს, მხოლოდ თანშავალ
 ექმნის საჭირთა და ბუნებითა ერთბაშად გემთა; ხოლო ამისდა
 შემდგომად შეიკრედ განწესებულთა და განჩინილთა სათნობათა ამათ
 15 ვინაჲვე ბუნებითა არამედ არსაჭირთა თანხვლებოდედ, მაგრა ჯე-
 როფანთა-ებრ სახეთა და საზომთა ჟამისა და ადგილისა; არამედ სხუა-
 თა-გან ივლტლვებოდედ ურველთა სახითა.

მარტოვად უკუწ შეინაცხებოდედ, ვითარმედ ესე არიან | კე AI75
 თილნი გემონი,* რომელნი უზიარებელ არიან და არ თანშეთხზულ
 20 მწიქნარებასა და არცა ცვალებისა მოქმედ, არცა რაჲსავე სხჳს ვნე-
 ბისა მშობელ, არცა ზომითთა საზღვართა მიმთუაფულ, რომელი
 არცა კეთილთა საქმეთა-გან წარმიზარვიდეს ჩუენ ჟამრადენვკ, გინა
 დამომსებდეს. საკუთრებითნი უკუწ და უფლებრიგნი გემონი არიან,
 რომელნი გაცანებასა-ზედა საღმრთოსა და სწავლულეებითთა ზედმი-
 25 წვენილებათა და სათნობათა რაჲზომვე ზედმიქმნულ და თანშეთხზულ
 არიან, — რომელნი ზირველ სხუათა ურველთასა მოსწრაფეთა-თჳს დაი-
 დებოდედ, არათუ მარტოვად ურველთა-თჳს ოდენ, არცა მხოლოდ კე-
 ბისა-თჳს ვინაჲვე ტომისა, არამედ კეთილქმნასა და კეთილყოფისა-
 თჳს და მოსწრაფე და ღმრთის-მოყუარედ გამჩენისა-თჳს თანშემწედ,
 30 და თჳთ მის კაცისა სულისა და გონებასა სისრულისა-თჳს; რომელ-

| 1, საქორდცა A. | 11, იერობისა A. | * არ შიანზე: „თუ რომელნი
 კეთილნი გემონი“. | 20 სხჳისა A.

ნი არა სამკურნალო რომელთა-მე ვნებათა არიან, ვითარ რამ მოკლე-
ბისა აღმომავესებელი და არასადა ყოველი-ურთ აქუს მწესარება
წინა განმეფლად, გინა თანმიდევნებულად, გინა წინაგანმწეობად, არა- A176
მედ არიან წმიდა და შეურეგნელ ყოველისავე ნივთიერისა თანქეთხვი-
5 სა-გან, მხოლოდ სულიერებრივნი ვინაჲ-მე არიან.

და რამეთუ პლატონის-მიერცა* გემთანი რომელნი-მე არიან
ტუეილ და რომელნი-მე ჭეშმარიტ. ტუეილ უკუშ — რადენნი გრძნ-
ბისა-მიერ იქმნებიან და არამართლისა თნებისა და წუხილთა მქანე-
ბელნი თანაქეთხსულად; სოლო ჭეშმარიტ ვინაჲ-მე — რადენნი იუ-
10 ვენ სულისანი მხოლოდსა თვთ თვს-შორის, კელავნებისა და ხედ-
მიწევიანებისა-თანა გონებისა და ცნობისა-თვს, წმიდანი და აღურეგ-
ნელნი წუხილისა-გან, რომელთა არცერთი სინანული შეუდგების
ოდესვე. უწოდენ ვინაჲ-მე ხედვისა და კეთილთა საქმეთა შედგომილ-
თა არა ვნებად, არამედ ქმნად; სოლო რომელნი-მე საკუთრებით ესე-
15 ვითართა გემთა სინარულად იტყვან.

განსაზღვრებენ ვინაჲვე გემოსა ესრეთ,** ვითარმედ: ქმნაჲ ბუ-
ნებისა გრძნობადისაჲ. რამეთუ ჭკავს ესე საზღვარი მხოლოდ ოდენ
სხეულებრივისა გემომსად: ესე უკუშ | აღმავსებელ ვინაჲ-მე არს A177
და სამკურნალო სხეულებრივთა მოკლეებათა და მოკლეების-მიერთა წუ-
20 სილთა; რამეთუ ოდეს რამ განვცივნეთ, გინათუ წუურთელ ვიქმნეთ
და კუალად, ოდეს სიცივისა გინა წუურთლისა-გან შევიცვალნეთ და
განვიკურნნეთ, კუალად მწესარებასა სიცხისა-შორისსა და შიმში-
ლისა-შორისსა მიმთუალველ ვართ. რამეთუ მებრ შემთხუშვით უკუშ
არიან კეთილ და არამსთჳნ ავთ თვს-შორის და არცა ბუნებით; რა-

6 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ ბერძნულ-რუსული ტექსტის თა-
ნახზად. | * განის არზიაზუ: „ვითარ განჰყოფს პლატონ გემოთა“: A. |
16 აქ ახალი ნაკვეთის დაწყება ჩვენ გვეკუთვნის. | ** არზიაზუ: „საზღვა-
რი გემო[ა]სა გრძნობადისა“. | 18 „აღმავსებელ“; ამ სიტყვის აღგი-
ლას წინათ სხვა სიტყვა ყოფილა, რომელიც ამოუფხვკიათ და ტექსტი-
სავე მელნით (მაგრამ სხვა ხელით) ჩაუწერიათ: „აღმოვსბლ“; რუსული
თარგმანის მიხედვით, უმჯობესი აქმნებოდა დაგვებეჭდა „აღმოვსებაჲ“. |
24 არაესთჳნ A.

მეთუ, ვითარ რაჲ განკურნებაჲ მებრ შემთხუჭვით არს კეთილ, ხო-
ლო სიმრთელე — ბუნებით და მებრ თჳს-შორის, ეგრეთვე და ესეცა
მებრ შემთხუჭვით არიან კეთილ, რამეთუ სამკურნალო ვინაჲ-მე
არიან. ხოლო გრნებით სეღვისა გემონი თუთ თჳს-შორის უკუჭ
5 არიან კეთილ და ბუნებით, რამეთუ არაღსოვნ მკაცებასა-შორის
იქმნებიან. იუწყებოდედ ვინაჲვე ამიერთა-გან, რომელ არა ყოველთვე
გემოჲ მკაცებათა არს აღმომგესებელ; ხოლო თუ რად-მე ესე ესრეთ,
არა ვიდრე-მე მრთელ იყოს საზღვარი, რომელი ბტყოდის, ვითარ-
მედ «ქმნაჲ ბუნებისა გრძნობადისაჲ | არსო გემოჲ», რამეთუ არასადა A178
10 ყოველთა გარემომესწერს გემოთა, არამედ გარეშე დაიწინეს სეღვი-
სა გემოთა. არამედ ებიკუროს, გემო[ჲ]სა განმასაზღვრებელი ყოფლისა-
გან საწუხისა ზემთადასაშთაქნელად, მასვე იტყუჳს, რომელინი იტყო-
დეს, ვითარმედო ქმნაჲ გრძნობითისაჲ ბუნებისაჲ; რამეთუ შემცვა-
ლებელსა მწუხებლობისა[ს] გემოდ იტყოდა.
15 არამედ, ვინაჲთგან არა. რომელი ქმნაჲ თჳსთა აღსასრულთა,
არს ერთტომ, გინათუ ნათესავ, არცა ვიდრე-მე ქმნაჲ გემოჲსა გე-
მოდ შეინაცხებოდედ, არამედ გემო[ჲ]სა-გან კიდე სხუად რად-მე.
რამეთუ ყოველი ქმნადობაჲ ქმნასა-შინა არს, არამედ არა რომელი
ქმნადობაჲ ერთბამად იქმნებისცა და ქმნილცა, არამედ საცნაურ არს;
20 რომელ ნაწილობით; ხოლო მეგემოე იჩქითად* იგრძნობს; — არა ვი-

5 არაღსოვნ A. | 15, ამ სიტყვას თვით ქართული დედანი იწყებს
ასომთავრულით | * ამ სიტყვას ქართული დედანი, ქვედა არშიაზე (გვ-
178A), ტექსტისავე წმინდა ხუცურით, შავი მელნით, შემდეგს შენიშვნას
უკეთებს: «შეისწავე, რამეთუ იჩქითი ყოველგან მყისისა წილ დაუც
ქეშმარიტად პლატონორსა იწ. ფილოსოფოსსა ვერ მეგემებელსა სხანთ
ენისასა, არამედ უფროსლა ბარბაროზ მწოდებელსა ამისსა, ვითარცა ქე-
შმარიტად და არსცა, მეტყუელისა-ებრ, ვითარმედ: „უკუშთუ არა ვი-
გულისხმო ძალი სიტყვასა, ვიყო მე მეტყუელისა მის ბარბაროზ და მე-
ტყუელი — ჩემდა ბარბაროზ“. რამეთუ ამასცა დიდსა შექმთხუგია ვი-
ნაჲ-მე ესე-ვითარი ურწმუნოებაჲ თჳსისად მერწმუნისა პ'ლისა». უკანასკნე-
ლი ათი სიტყვა ძნელათ გასარჩევია და, შესაძლოა, სისწორით არა
გვქმნდეს წაკითხული. აქ მოხ'ენებული „იოვანე პლატონური ფილო-
სოფოსი“ ალბათ იოვანე პეტრიწი უნდა იყოს, რომელსაც მიეწერება ამ
წიგნის გადმოღება „ქართულსა კმასა ზედა“. რადგან აქ იოვანეზე მესამე

დრე-ზე მოქმედებამ არს გემომ. შერშეცა, რამეთუ უოველი ქმნადობამ არმოფთამა არს, ხოლო გემომ—გუარშეფთომამ,—არა ვიდრე-ზე ქმნადობამ არს გემომ.

შერშეცა, რამეთუ უოველი ქმნადობამ გჯანად და მსწრაფლიად
 5 ითქუმის, ხოლო გემომ არსსადა; შერშეცა, რამეთუ კეთილთამ რამე-
 მელი-ქმე ანაგებ არს, ხოლო რამელი-ზე მოქმედება და რამელი-
 10 მე ორღანო. ანაგებ უკუწ—ვითარ სთაროებამ; ხოლო მოქმედებამ—
 ვითარ რამ მათი ქმნამ; და კუალად: ანაგებ უკუწ—ვითარ მხედვე-
 ლობამ, ხოლო მოქმედებამ—ვითარ ხედვამ; ხოლო ორღანო—რო-
 15 მღითა ვმოქმედებთ, ვითარცა აუალი და სიმდიდრე და სხუამ ესე-
 ვითარი. უოველი უკუწ კეთილის და ბოროტის სულისთი ძალნი
 ანაგებთა რამელთა-ზე არიან ძალ; რამელთა-შიერ, ანუთუ კეთილ
 ვიდრე-ზე არს გემომ ანუ ბოროტ, ამათ-ოდენ-მორის იხილვების
 მსოლოდ. არამედ ანაგებ ვიდრე-ზე არა არს; და არცათუ ვითარცა
 20 სთაროება: რამეთუ, აუშტა იყო სთაროება, არამცა ესრეთ მსწრაფლ
 და ადვილად შეიწვალებოდა წინააღმდეგობის მისის მწუხარებისად;
 არცათუ ვითარ წინააღმდეგობი მოკლებისამ, რამეთუ მეტრ მისვე და
 ერთისა-თჯს ანაგები და მოკლებამ შეუძლებელ არს,—არამედ ერთ-
 ბამად ვითინი-ზე იგემოფსებესცა და წუხსცა, ვითარ იგი მფხსხელნი.
 25 არა ვიდრე-ზე არს ანაგებ გემომ; არამედ არცათუ ორღანო, რამეთუ
 ორღანო სხუათა-თჯს ვინამ-ზე და აქრ თჯთ თავისა-თჯს, ხოლო გემომ
 30 თჯთ თავის-თჯს თჯსის. არა ვიდრე-ზე და არცა ორღანო არს გემომ.

აკლს ესე, რათა მოქმედება ვინამვე იუოს [გემომ]. სადამთ უკუწ არისტოტელი თჯთ მას განუსაზღვრებს მოქმედებად* მეტრ ბუ-

პირითაა ლაპარაკი, უნდა ვიფიქროთ, რომ ამ წიგნის დანარჩენ სხო-
 ლიოთა ავტორი (თუ ყველასი არა, უმრავლესობისა მიანიც) თვით იოვან-
 ნე არ უნდა იყოს. შეიძლება იოვანეს მარტო ის სხოლიოები ეკუთვნო-
 დეს, რომელნიც ამ წიგნში წითელი მელნით არიან გადმღწერილნი (ალ-
 ბათ დანარჩენ სხოლიოთაგან გასარჩევად).

4 აქ ახალ სტრიქონს თვით ქართული დედანი იწყებს; 4, გუნად A.
 | 6 მოქმედებამ A. | 10, სიდიდე A; მაგრამ იქვე, განის არშიაზე, გა-
 სწორებულია ისე, როგორც ზემოთ დაიბეჭდა. | 23 აქ ახალ ნაკვეთს
 თვით ქართული დედანი იწყებს; მოქმედებამ A. | * არშიაზე: „ვითარ
 არისტოტელი გემოსა უსაზღვრებს“.

ნებითა ანაკებთად დაუცილებელად, რამეთუ დამცვილებელი ბუნე-
 ბითა მოქმედებათაჲ შუქარებაჲ არს. არამედ და კეთილბედნიერუ-
 ზადცა მოქმედებაჲ ვინაჲ-მე არს დაუცილებელი ბუნებითა ანაკე-
 ბთაჲ; რომლისა-თხრცა შეემთხუზვის აწ ამათ საზღვართა-ებრ, რათა
 5 კეთილბედნიერებაჲ იყოს გემოდ; და დასცილდების საზღვარს აძას.
 რამეთუ განმამართლებელმან* უკუშ საზღვარისამან განსასაზღვრა გე-
 მოდ,** ვითარმედ აღსასრული არს ცხოველის დაუცილებელთა მო-
 ქმედებათა, ვითარმედ თანმეთხზულათ კეთილბედნიერებაჲ გემოსდა,
 არამედ არათუ იგივე და ერთი არს გემოდ და კეთილბედნიერებაჲ.
 10 რამეთუ არავინაჲ უოველი მოქმედებაჲ [მიდრეკა] არს,** არ-
 მედ არს ვინაჲ-მე და მოქმედებაჲ [თხნიერ მიდრეკისა] და ვითარ
 შირველი მოქმედებს ღმერთი: რამეთუ შირველი უოველთაჲ [მიმდრე-
 კი] თუთ [მიუდრეკ არს]; — ესე ვითარი'ვე და გონებით მხედველთაჲ A I B I
 15 გ:ცთა-შორის მოქმედებაჲ. რამეთუ მიუდრეკელობისა-მიერ. ვინაჲვე
 ხედული ერთი და იგივე სამარადისოდ და გაგონებაჲცა მხედვარისაჲ
 დადგომილ, რამეთუ მისვე და ერთისად სამარადისოდ აღრთხმულა.
 ხალთ გემოდ ხედვისაჲ დიდ ვიდრე-მე არს და უფლებრივ და ჭე-
 შმარიტ და მიუდრეკელობისა-გან ქმნილ; არამედ იუწყებოდედ, რომელ
 უდარესთა მიდრეკათა-გან ქმნილნი, რადენტა[-გან]ცა უდარე იუვნენ,
 20 ეგზომვე და უმცრომს და უფრომს არიან. თანგანიწვალეობიან მოქმე-
 დებათა გემონიცა გუართა-ებრ, რამეთუ რაჲზომცა და მოქმედებათ
 გუარნი, ეგზომცა და გემოთანი: კეთილთანი უკუშ — კეთილნი და

* იგულისხმება: არისტოტელმან. | ** არზიაჲ: „სხუაჲ საზღვარი
 გემოდ[ა]სა თუთ მისივე“ (ე. ი. არისტოტელისა). | 9₂ არს A; ვასწორებთ
 აზრისა და რუსული (==ბერძნული) ტექსტის თანახმად ისე, როგორც
 ზემოთ იბეჭდება. | 10 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ რუსულ-ბერძნუ-
 ლი ტექსტის მიხედვით. | *** არზიაზე მინაწერი (ხუცურისავე ხელით)
 შენიშვნა: „ვითარმედ არა ყოველი მოქმედებაჲ მიდრეკა არს“. | 17-18 ჭე-
 შმარიტისა მოდრეკილობისა'გან A. | 20 არამედ+არიან A; ორივე სიტყვა
 შემდეგ არის სხვა მიღნით ჩაწერილი სტრიქონში ნაცვლად ამოფხვი-
 ლი სიტყვისა, რომლის გარჩევა შეუძლებელია. სიტყვა „არამედ“ (აღ)
 აზრით აქ სრულიად მეტია და ამიტომ ტექსტში არ შევიტანეთ.

ბორცოტანი—ბორცოტნი. და სცნაურ იყვნენ, რომელ თვთუელთა
 საგრძნობთაჲ სხუა და სხუა გუარნი, ეგრეთვე და გემობანიცა; რამე-
 თუ სხუა გემობ [გემობს-|ხილვისა და შესებისაჲ, და სხუა—სმენისა
 და ხედვისა და უნისისა. ხოლო უწმიდესნი გრძნობათანი არიან, რა-
 5 ოდენნი არ აერეოდნენ საგრძნობთა გუართა, | ვითარ—ხედვამ და სმე- A182
 ნამ და უნისამ. ხოლო გაგონებისა გუარნი ორ, —და ამათ-შარისცა
 უწმიდეს მხედველობითი მოქმედებით[ი]სა, რამეთუ ორ ვინამ-მე
 არიან, ვითარ იგი —საქმით[ი] და ხედვითი; —და ამათდა თანმიდევნე-
 ბუენი და შედგომილნი გუარნი [გემობანიცა] ორ. არამედ კაცისა
 10 სსაუკუთრომ, ვითარ იგი კაც არს, გაგონებითნი გემობნი, ხოლო სსა-
 ზიარო, ვითარ იგი ცხოველ არს, გრძნობითნი და სსუათა-მიმართცა
 ცხოველთა. არამედ, ვინამთგან გრძნობადთა გემობათ-სედა სსუანი
 სსუათა იგემოვნებენ, არამედ არათუ რომელნი ბორცოტთა კეთილად
 აღუზნდებოდნენ და კეთილ ვიდრე-მე არიან, არამედ რომელნი მო-
 15 სწრაფთა, რამეთუ თვთ თავსა-შარის თვსსა არიან კეთილ. არამედ
 მსაჯულად და მეტეტად ეოველსა საქმესა-სედა არათუ იგი და ვინცა
 ვინ დახედეს, არამედ კელოვნებითა ზედმიწევნილი და ბუნებით
 ოდენ მოქმედი.

თ ა ვ ი XIX

მ წ უ ხ ა რ ე ბ ა ს ა - თ ვ ს

მწუნარებისა გუარნი ოთხ: ჭმუნვარებაჲ, დამძიებაჲ, შური,
 წყალობაჲ. არს უკუწ მჭმუნვარებაჲ წუხილი, უკმობისა მქ[მ]ნელი;
 დამძიებაჲ | უკუწ — წუხილი, სიმძიმის მქმნელი; ხოლო შური — წუ- A183
 ხილი სხვას კეთილთა-სედა; არამედ წყალობაჲ — მწუნარებაჲ უცხოელსა
 25 ჭირთა-სედა. რამეთუ ეოველი წუხილი — ბორცოტ თვსითა ბუნებითა.
 არამედ დადათუ და მოსწრაფეცა შეწუნდების ოდეს-მე ღირსთა კაც-

13, რომელმან A. | 17, ბუნებითთ A. | 20 ქართულ ხელნაწერებ-
 ში ამ თავს სათვალავად 08 უხის, ე. ი. 17. | 24 სხუისა A.

თა ხრწნისათჳს, გინათუ შვილთაჲსა, გინათუ ქალაქისა წარტყუწნვი-
 სათჳს, ზრამედ არა თჳთ საკუთრებით ზირველ თჳთ მისდა, არამედ
 შემთხუწვით განსაცდელთათჳს. და ამათ-შორისცა ვინაჲვე ხედვითი
 უფლდით-ურთ უფნებელ არს, რამეთუ განაყენა თაჲი თჳსი აქათა ამათ-
 5 გან და შეაუფ დმერთსა. არამედ მისწრაფე ზომიერად იგნებს მათ-
 შორის და არა უზომოდ, და არცა წარ[ი]ტყუწნვის მათ-გან, არამედ
 უფროჲს ხელთ იპურებს მათ. რამეთუ წინააღუდგების წუხილსა, ვი-
 თარ უკუწ ბორცოს კარგი—ზომითი გემოჲ, ხელთ ვითარ ბორცოს
 ბორცოთი — უზომოჲ გემოჲ; რამეთუ სხუელებრივთა-შორის მარ-
 10 ტოდ უზომობაჲ იქმნების,—რამეთუ ხედვითი გემონი მწუწრვალ-
 ნი ვინაჲ-მე და უზომობისა არამითუაფველნი | არიან, რამეთუ A 184
 არცა წინააღუდგების მათ წუხილი და არცა საუკუნოდ წინაღთ-ყო-
 ფილთა წუხილთა-თჳს იქმნებიან.

177 0 3 6 10
 თ ა მ ი XX

გ უ ლ ი ს - წ ე რ ო მ ი ს ა - თ ჳ ს

ხელთ გულის-წერომაჲ ვიდრე-მე არს დუდილი გულის-გარე-
 მოჲსისა სისხლისაჲ, ნავდლისა აორთქლვისა გინა აღმრდულწვისა-გან
 ქმნილი; რომლისა-თჳსცა გულნავდლიანობად იწოდების [და] სანავ-
 დლად. არს უკუწ და ოდეს-მე გულის-წერომაჲ წადილი ნაცვლის
 20 ტა[ნ]ჯვისა-გებით[ი]; რამეთუ მიმძლავრებულნი, ანუთუ მგონებულნი
 მიმძლავრებისანი, გულწერომილ ვიქმნებით,—და იქმნების მამინ
 ვნებაჲ, შეზავებული გულის-თქემისა და გულის-წერომისა-გან.

6; წარტყუწნვით A. | 7 წუხილი A. | 8; ვასწორებთ ბერძნულ-
 როუსული ტექსტისა და აზრის მიხედვით; A-ში კი აქ ზის „კარგსა“.
 14 ქართულ ხელნაწერებში ამ თავის სათვალავია 103=18. | 15 ეს თავი
 უდრის ბერძნულ-როუსული ტექსტის მე-XXI თავს, ხოლო შემდეგი მე-21-ე
 თავი ჩვენის ტექსტისა—ბერძნულ-როუსულის მე-XX-ე თავს.

ხოლო გუარნი გულის-წერომისანი სჳმ; წერომამ-ნავლუფუამ, რამელიცა ნავლელ იწოდების, [მედგრობამ და გულის-ძორისი ძვრის მმარხველობამ. გულის-წერომამ უკუწ, დასაბამისა და მიდრეკის მქონებელი, წერომად-ნავლელად და ნავლელადცა იწოდების;] მედგრო-
 5 ბამ უკუწ—წერომამ, რომელი სასუელოდ დაიმარხვოდის, რამეთუ მთქუმის მედგრობამ, და ესეცა ვითარმედ მედგრობამ. არს გების-
 გან და მომკესნებლობის-გან მარხვისა; გულის-ძორისი, ძვრის-მმარხ-
 ხველობამ უკუწ—წერომამ, მეძიებელი ჟამის დასჯად. A 185

არს ვინამ-მე გულის-წერომამ მსახურ და მელახურე გულის-
 10 სიტყვსა: რაჟამს უკუწ ესრე ვინამევე საჯოს და ბჭოს ქმნილი ღირსად წერომისა, მაშინ ვინამევე გულის-წერომამ მიჰმართებს, თუ რად-მე ბუნებითნი თჯსნი წესნი იხურობვოდინ.

თ ა ვ ი XXI

შ ი შ ი ს ა - თ ჯ ს

15 განიყოფვის და შიშიცა ექუსად: მცონარებად, კდემად, სირცხვი-
 ლად, განცვბრებად, წულფასაკვრეულად, ზრუნვად. არს უკუწ მცონარ-
 რებად შიში მომავალისა მოქმედებისა; ხოლო განცვბრებად—შიში
 დიდის რამსავე საოცისა-გან; ხოლო წულფასაკვრეული—შიში უზი-
 ნოამსა საოცისა-გან; ხოლო ზრუნვამ—შიში დაცემისა, ესუ იგი
 20 არს, ვერმიმოხუწვისა, რამეთუ მშიშარნი ვერმიმასკლავად საქმის
 ვზრუნავთ; ხოლო კდემამ—შიში, გმობისა მოლოდებასა-ზედა ქმნი-

1 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 2, და რომელიცა A. | 7-8 ძუი-
 რის-მმარხველობამ A. | 14 ამ თავს ქართულ ხელნაწერებში სათვალავი
 არა აქვს. ბერძნულ-რუსულში კი მას უზის რიცხვი XX: იგი წინ მი-
 უძღვის თავს „გულის-წყრომისა-თჯს“. ქართულ ტექსტში კი ამ ორი თავ-
 ვის (20 და 21-ისა) რიგი, ბერძნულ-რუსულთან შედარებდით, შეცვლი-
 ლია: ერთს მეორის ადგილი უჭირავს. | 15 ექოსად A. | 16, განცვბრე-
 ბად A. | 21 ვზურუნავთ A; გმობისა A.

ლი; კეთილ ვინაძევე ესე ვნებაჲ; ხოლო სირცხული — შიში უბადოთა ქმნისა-თჳს; ანუ უკუტ ესე უსასო ცხროებისა-თჳს. ამით ვინაძევე | განუყოფვის კდემამ სირხვლსა, რამეთუ სირცხულეული მათ-
 5 თჳს, რომელ ქმნსა, მძწოლარე არს, ხოლო შეკდემე მოშიშა შთა-
 ვრდომად ვინაძსა-სე უპატიობასა. ხოლო უწოდენ მრავალგზის უტულ-
 ლესნი კდემასა სირცხულად და სირცხულსა კდემად, მიმომკმარე-
 ბელნი სახელთანი.

არამედ იქმნების უკუტ შიში გარემოთა გაცივებისა-გან და ყოველი-
 სავე სიმკურვალის მის უდასამიერესისა გულად სიფლტოფისა-გან,
 10 ვითარ რამ იგი, ოდეს მოშიშ იქმნენ ღაშქარნი, მიიფლტოფნ მთა-
 ვართად. არამედ ორდანი მოშიშა — ჰირი მუცლისა;* რამეთუ ესე არს
 უწიებისა მგრძობელ მწუნარებათა-შორის, — ვითარ იგი დაღინოს
 მესამისა-შორის [ვიგნსა] «ამოსაჩენელთასა» იტუჯს ესე ვითარად, ვი-
 15 თარმედ: «მწუნებულთა არამცირედ[ი] შთადინების მუცლად მწითუ-
 რისა ნავდლისა[ფ], რომელი უწიებას მისსა შეუქმს, და არა დასცხრე-
 ბთნ შეშინებულნი და კბენილნი ნავდლისა-გან, ვიდრემდის არა ჰირ-
 ველად აღმოსახნ ნავდელი». იქმნების უკუტ უწიებაჲ ესე მათდა ქულ-
 20 შეთ-კერძო | ხონდროფს ტერფისა, რომელი «მასჯლის-სახელ» იწო-
 ღების. არამედ გული დიდად და უმეტეს ზენაკერძო ქს. რამეთუ
 შუაზღუდისა მუცელი უკ[უ]ლნეს ქს, ხოლო გული უზენაეს. ჩულ-
 ულებითა უკუტ ენისაჲთა ქულნი ჰირსა მუცლისასა, რომელ არს
 სტომაქი, გულად უწესს, ვითარ იგი იზაკრატო და თუკვდიდოს შო-
 25 რის «სენისა მის, რომელსა ბუგრ უწოდინან», იტუჯან ესრეთ: «იყო
 ოდეს-სე დადგრომილ გულსა-სეჲდა აღმარდულვლად და განწმელად
 ნავდლისა და ყოველი, რადენიცა მკურნალთა-მიერ თქუმულ იყო,
 იქმოდეს». რამეთუ აღმარდულვლად ჰირი არს მუცლისაჲ, ორდანი
 მქმნელი რწიევად და მწულველი, — და არათუ ნწილე[ი]ცა, გული.

სირცხული A. | 2, ქენისათს A. | 3 სირცხულსა A; არშიაზე:
 „თუ რამთა განუყოფვის კდემამ სირცხულსა“; სირცხულეული A. | 6, სირ-
 ცხულსა A. | 8 აქ ახალი ნაკვეთი დაწევა ჩვენ გვეკუთვნის. * განის-
 არშიაზე ტექსტისავე ხელით: „სტ[ო]მაქი“ A. | 18 მახულის სახედ A.

თ ა 3 0 XXII

უტყუსა-ოჯს, რომელი არმოჩნდა არს სიტყუსა

რამეთუ მოჩნდის სიტყუსას ესევეთარი ვინაჲ-მე აქუს სახე. სოლო არმოჩნდი სიტყუს არს: მოზარდობითი და მშობლობითი 5 და [ძარღუოვნობითი]. იწოდების უკუშ ბუნებითად მოზარდობითი და მშობლობითი, არამედ ცხრველობითად ძარღუოვნობითი. A188

თ ა 3 0 XXIII

მ ო ზ ა რ დ ო ბ ი თ ი ს ა ძ ა ლ ი ს ა - ო ჯ ს

მზრდელობითის ბუნებითნი ძალნი არიან ოთხი: მომწობებლო- 10 ბითი, ზერობითი, შემცვალელობითი, განმავლინებლობითი.* რამე- თუ აუთუელი ნაწილი ცხრველისაჲ ბუნებით მოაწობს თავსა-მიმართ თჯსა საზრდას და, ოდეს რაჲ მიიწობს, იზერობს, და, იზეროს რაჲ, თჯსად შესცვალებს, და ეგრეთდა ნამეტნავსა გარე განჭყერის. და ესე არიან ძალნი, რომელნი ნაწილთა სხეულ[ის]თა განაკებენ და კმა 15 ეყოფვიან; რომელთა-მიერ აღორძინებაჲ სიგრძითი და სიბრტყითი

2 ხელნაწერში ამ თავს სათვალავად უზის 100 (=19); რუსულში კი იგი მე-XXII თავია. | 5₂ ამ სიტყვის ნაცვლათ ხელნაწერში ზის სამი სიტყვა: „ვითარ იგი ძარღუნი“, რომელნიც, ალბათ, გადამწერის წყალობით, ერთი სიტყვის („ძარღუოვნობითი“-ს) დამახინჯებას უნდა წარმოადგენდეს. ეს ტერმინი ამოღებულია თვით ამავე თავის ბოლოდან და აქ გადმოტანილია ბერძნულ-რუსული ტექსტის მიხედვით. | 7-8 ხელნაწერებში ამ თავს სათვალავად უზის ძ=20. | * განის ურშიაზე ამ ოთხი ტერმინის გასწვრივ წმინდა ხელით, წითელი მელნით, შემდეგი ოთხი ტერმინია მოთავსებული: «ა. მოზარდობითი, ბ. დამმჭირაობითი, გ. მცვალელობითი, დ. განმკუმველობითი» A. | 14, ნაწილსა: A.

იქმნების. განივლინების უკუწ ნამეტნაფი მუცლის-მიერ, ფსელთა-
 მიერ, ნარწყევთა-მიერ, ნაოფლთა-მიერ, ზირის-მიერ, ცხვრთა-მიერ,
 უერთა-მიერ, თუაფლთა-მიერ, სულის-გუწთისა-მიერ, უცნურთა ნე-
 სტუთა-მიერ. არამედ სხუანი განმავლენი საცხადო, ვითარ იგი
 5 უერთა-მიერი, წოდებული წიდად, რომელ არს ბაული უერთაჲ; ხო-
 ლო თუაფლთა-|მიერ ცრემლნი და წრიმღვამ; ხოლო სულის-გუწთი- A189
 ს-მიერ — ზონილებრივი სიმეურვადისა-გან გულისა; არამედ უცნურ-
 თა ნესტუთა-მიერ იტყვან განსდგად ყოველთა სხეულთა-გან, ვითარ
 იგი სიდრმეთა-გან და დასაწყისისა ნასხმანთაჲს უმეტესნი ორთქლ-
 10 ნი არეობისა-გან ტყავის განვლენ ვინაჲჲ.

ორდანა ვიდრე-მე მოზარდობითისა ზირი და სტომაქი, რო-
 მელსა უწოდან ზირის-მბრძოლად, და მუცელი, და ღვძლი; და ყო-
 ველნივე ძარდუნი, და ნაწლეუნი, და ორნივე სავლენი, და აირკუ-
 მელნი. რამეთუ ზირი ზირველ შეუმზადეს მუცელსა საზრდელსა
 15 წურილად დაჭრითა მისითა კბილთა-მიერ და ენისა; რამეთუ დიდი
 სავარობაჲ აქუს ენსა, რამეთუ შეჭკრებს ვიდრე-მე საზრდელსა და
 ქუწმე კბილთა შეუერის, ვითარ იგი გუმირი კელთა-მიერ ითქვას.
 წისქვლად; რამეთუ რომლითა-მე სახითა ენაჲ კელ ვიდრე-მე არს
 ცოხნისა. ხოლო ოდეს რაჲ ესრეთ შეიმზადოს საზრდელი, წარიგ-
 20 ლინების მუცლად სტომაქისა-მიერ. | რამეთუ სტომაქი არათუ ოდენ A190
 საგრძნო არს მოკლებთა, არამედ და გზანა ვინაჲ-მე არს საზრ-
 დელთა, რამეთუ აღირბენს იგი სუმასა-შინა და მიმოატაცებს სა-
 ზრდელსა და წარავლენს მუცლად. არამედ, ოდეს რაჲ მიითუალოს
 მუცელმან, განჰყოფს საკმარსა და საზრდოს უკმარისა და არსაზრდო-
 25 ს: და ქვებრივისა და შეშებრივისა-გან, — და საკმარსა უკუწ, ბაღმად
 შემცვალბელი, ადავლენს ღვძლისად ძარდუთა-მიერ, რომელნი მიი-
 ზიდვენ და მიიწობენ მის-გან და მომცენარებენ, ვითარცა წყაროთა
 ღვძლისა-მე; რამეთუ ესევითარნი იგი ძარდუნი ჰგვანან ძირთა
 ღვძლისათა, მიმზიდველნი მუცლისა-გან საზრდელსა, ვითარ ქუწვა-

2 ცხურთა-მიერ A. | 8 იტყვიან A. | 11, ამ სიტყვით ახალ ნა-
 კვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 12 ლუდილი A. | 18 წისქულიად A. | 26 ლუძლი-
 სად A. | 28 ლუძლისამე A. | 29 ლუძლისათა A.

ნით მიიზიდვენ ძირნი ნერგთან. რამეთუ ჰტავს ვინამ-მე მუცელი
 ქუნუნასა, რომელსა უზერიეს საზრდელი ნერგთა-თჳს; ხოლო ძირ-
 თა—ძარღუნი, რომელნი მახლობელად ბჳეთა ღვძლისთა აღიყვანებენ
 აღმრღუჭულსა ბაღლამსა მუცლის-გან და წელთამსა შესარქოამს-
 5 მიერ; | ხოლო ხეს თჳთ იგი ღვძლი; ხოლო რტონი და სკიღნი A191
 —ძარღუთა, განხეთქილთა უბეთა-გან ძარღუთამსა, რომელნი აღმო-
 ეცენებინან მოდრეკილობის-გან ღვძლისა. ხოლო ოდეს რამ ღვძლმან
 მიითუალის მუცლის-გან აღმრღუჭული ვინამ-მე ბაღლამი, მთანობს
 ვინამ-მე და თჳსად მიიმსგავსებს; რამეთუ სისხლის-სახედ ვინამ-მე აქუს
 10 ღვძლას თჳსი სხეული და სამართლიფცა სისხლად გარდაქცევს ბაღ-
 ღლამს. ხოლო სისხლი დაწმდების ტყერობის-მიერ და ნაფლდის-შემ-
 წუნარებლის ბუშტისა და თირკუმელთა-გან; რამეთუ ტყერობის-მიერ
 ბრგებრივი მიიზიდვის მქმნელისა შისისა თჳსად საზრდელად, ხოლო
 ნაფლდის-შემწუნარებლისა ბუშტის-მიერ—დრუმომ, რომელ არს
 15 მკბქსელობად, რომელი დარწმომილ იყოს შორის ბაღლამთამს-
 საზრდელის-გან; ხოლო თირკუმელთა-მიერ—ფსლგებრივი, მკბე-
 ნარობისაგე-თანა ნაშთენსა, რომლისა-თჳსცა, ოდეს რამ წმიდა და
 საკმარ იქმნის სისხლი, საზრდელად ვინამ-მე განეყოფვის სხუთა A192
 უფელთა ნაწილთა სხეულისთა მათ-შორის დათესულთა ძარღუთა-
 20 მიერ. და ესრეთ, თჳთეული ნაწილი მიიზიდავს და მიიწობს სი-
 სხლსა, და იზერობს და შესცვალებს თჳსად ბუნებად და ნამეტნავს
 წარვლენს მეზობელთა ნაწილთა საზრდელ და მომმარჯუე მათდა
 ქმნილსა. და ამით სახითა უფელნი ნაწილნი სრისხლის-გან იზარდე-
 ბიან და აღორძინებინან და ჰტვიან წარვლენითა [მათდა]-მიმართ სი-
 25 სხლის ღვძლის-გან.

ჰ ღუძლისათა A. | 4-5 ამ სიტყვის მეორე მ-ზე შემდეგ დაუწი-
 რით ასო ი, რისგამოც იგი შეგვიძლია ასე წავიკითხოთ: „მესარილჲ
 სა“. ეს სიტყვა ბერძნულია—*μεσάραιον* და უღრის არუსულს—*срыжа-
 жейка*-ს. | 5 ღუძლი A. | 6, განხეთქილნი A. | 7 ღუძლისა A; ღუძლ-
 მან A. | 10 ღუძლსა. | 22 მომმარჯუე A. | 24, „მათდა“-; ეს სიტყვა გა-
 ნის არშიაზეა მოთავსებული ტექსტისავე ხელით. | 25 ღუძლისა-გან A.

არამედ ითქუმის ვინაჲ-მე ესე ნაწილი უტყუესა არმორჩილყოფად სიტყუესა, ამისთვის რამეჲლ ვინაჲთავან არა ჩუენითა ნებითა და არცა წინაგანჩუეთა, არამედ ბუნებით ვინაჲვე თვსთა საქმეთა აღასრულებს.

თ ა ვ ი XXIV

ქ ა რ ლ უ თ ა - თ ვ ს

ვითარმედ ძარღუჭბრი მიდრეკაჲ იწოდების ვინაჲვე და ცხოველებრივადცა ძალად; აქუს უკუჭ და გუელიცა დასაბამად, უფროჲს ხალა მარცხენითი მისი მუცელი, რამელი მფუჭვიერებითად იწოდების, რამელი მის-შორის დახერგულსა და ცხოველობითსა მკურ-
10 ვალებსა განუყოფს უფელთა ნაწევართა სხეულთასა ნსსმანთა-მიერ, ვითარცა იგი ღვძლი ძარღუთა-მიერ სარდელსა. არამედ ოდეს რაჲ განკურდეს გული, გარეგან ბუნებისა, მსწრაფლ და ცხოველიცა უფელი განკურდების, და განკრილდეს რაჲ—განკრილდების; რამეთუ
15 ცხოველობითი სული მის-გან ნსსმანთა-მიერ სხეულთა უფელთად დაითესვის; და უმრავლესთა-შორის ურთი-ერთას თანშეიპებვიან სამნივე ესე: ძარღუ, ნსსმანი და ნეგროჲ, რამელ და იგიცა ძარღუვე არს, არამედ განიუფავისცა სამთა-გან დასაბამთა, რამელნი უფელსა ცხოველსა განაკებენ და კმა ეუფვიან; ვითარ იგი ტუნისა-გან,

1 აქ ახალი ნაკვეთის დაწყება ჩვენ გვეკუთვნის. | 3 საქმითა A. | 5 ქართულ ხელნაწერებში ამ თავს სათვალავად უზის კმ=23, დუმცა მის წინა თავს სათვალავად აქვს, როგორც შევნიშნეთ, ძ-ანი, ე. ი. 20. სჩანს, თავების სათვალავი უკვე იმ დედანში ყოფილა არეული, რომლიდანაც ჩვენი ხელნაწერებია გადმოწერილი. საუწყებელია აგრეთვე, რომ ამ თავამდე (და ამ თავისაც) თავების სათვალავი იმავე წითელი მელნით არის წარწერილი, რომლითაც თვით სათაურებია დაწერილი; შემდეგი თავიდან კი—თუმცა სათაურები წითელი მელნით იწერება, მაგრამ თავების სათვალავი შავი მელნითაა წარწერილი. | 8 დასაბამად—დასაწყისად A. | 9 მფუჭვიერებითად A. | 17 ძარღუ A. | 19 ტუნისა-გან A.

- რომელი დასაბამ არს მიდრეკისა და ძარღუთა განჰების; და ვითარ იგი ღუძღისა-გან, რომელი დასაბამ არს სისხლისა და მოზარდობითისა, ხოლო ძარღვ — ჭურჭელ სისხლისა; და გულისა-გან, რომელი დასაბამ არს ცხოველობითისა, და | არტირია* — ჭურჭელ სულისა; რ- A194
- 5 მელნი უკუწ ხსლვენ ურთი-ერთას, ურთი-ერთასცა სარგოთა მოინაყოფებენ, რამეთუ ძარღვ სსზრდელსა მისცემს ნეგროსა და არტირიას, არამედ არტირია მისცემს ძარღუსა ბუნებითსა სიმკურვალესა და სულისა ცხოველებრისა. ვინაჲ არცა არტირიაჲ არს თჳნიერ დაწმედლისა სისხლისა და არცა ძარღვ — თჳნიერ ორთქლებრისა სულისა**.
- 10 არამედ შეიკშვიან და განელებიან მძლავრად არტირიანი, რომელ არიან გულის-ბჭენი, შეწყობითა ვინაჲთა-მე მორთულებისაჲთა და სიტყუთა, რომელსა დასაბამი აქუს მიდრეკისაჲ გულისა-გან; არამედ ჰანლებული უკუწ გარემომდებარეთა ძარღუთა-გან მიიწობს იბულებით დაწმედლისა სისხლსა; რომელი, აღორთქლდეს რაჲ, სსზრდელ
- 15 ექმების სულისა ცხოველობითაჲ, ხოლო შეიკშას რაჲ — მის-შორისა მას ორქლებრისა წარმოუცალიერებს უოჳელთა სხეულთა და უცნურთა სხეულთა,*** ვითარ იგი ჰირი|სა და ცხზრთა-მიერ გული — A195 ჯერწობრისა სულის-კუწთაჲთა-მიერ აღმოჰყურის.

თ ა ვ ი XXV

მშობლობითისა გინათუ ოქსლავნობა[თი]სა-თჳს

და მშობლობითიან უკუწ ნაწილ ვიდრე-მე არს აწმორჩილის მის სიტყუსად, რამეთუ განუზრახველად, შორის ნასიზმრავთაჲსა წარმერელ ვართ თესლისა; და გულის-თქუმაჲცა თანმეარსეობითისა

1 დასაბამი A. | 2 ღუძღისაგან A; დასაბამი არს სისხლისაჲ A. | 3 ძარღუი A. | 4 დასაბამი არს ცხოველობითისაჲ A; * არზიაზე: „გულის ვზოჲ“. | 6 ძარღუ A; არტირიათა A. | 7 არტირიაჲ A. | 9 ძარღუ A; ** აქ რუსული ტექსტი უმატებს: „ни первъ — безъ чувства“ (გვ. 135). | *** განის არზიაზე ამ სიტყვის გასწვრივ მრთავსებული სიტყვა, რომლის პირველი ასოები ჰიებს ამოუჰამიათ და დარჩენილა მხოლოდ ოთხი ასო: „.....უტა“; 17 ცხურთა მიერ A. | 19-20- ხელნაწერში ამ თავის სათვალავია ძღ=24. | 23 თესლიისა A.

- ბუნებითვე არს, რამეთუ უნებელნი მის-ზედა მივდრკებით; არამედ საჭმე აღსარებულად ჩუენ-ზედა და სუფიერებრივ, — ამისთვის, რამეთუ მებრ მიმართებითა ორდანოთა-გან აღესრულების, ხოლო ჰერობაჲ და განუენებაჲ მიმართებისაჲ ჩუენ-ზედა არს. არამედ ორდანო თეს-
- 5 ჯოფნებითა ძალითა ზირველად უკუტ^ს ძარღუნი და გულის-ბტენი, რამეთუ ამათ-შორის საწყისი თესლთაჲ, და ზირველი ნოტიობითი ადიდრვის თანაშეცვალებითა სისხლისაჲთა, ვითარცა იგი ძუძუთა-შორის — სძუ. რამეთუ საზრდელ ამათ ჭურჭელთა არ[ს] ესე ბაღდაში, რამეთუ დასაწყისი მათი მოქმედებაჲ თესლითა-გან არს. რამეთუ მო-
- 10 ადნობენ ვინაჲვე გულის-ბტენი და ძარღუნი სისხლსა აღმურკნვილის სახედ ნოტიოსა, რათა იზარდებოდინ; არამედ ნამეტნავი მათისა საზრდელისა იქმნების თესლ; რამეთუ აღიუფანების ზირველად უკუტ^ს მოქტვე[ა]თა-მიერ მრავალთა თავად და კულად უკუტ^ს თავისა-გან მთამოფლინების ორთა-მიერ ძარღუთა და ორთა-მიერ გულის-ბტეთა.
- 15 ვინაჲცა თუ ვინ შეჰკუტ^ს თნეს ძარღუნი უურის-გარემონი და თხემის-მიერნი, [უთესლო] ვიდრე-მე ჰეოფს ცხოველსა.* ესე ვინაჲ-მე ძარღუნი და გულის-ბტენი იქმნებიან მჯდომის-სახედ და ჯაჭვარდის-სახედ თანათხზულ ოსქითა-მიერ, სადა იგი არს ნოტიოჲ მმურკნველობითი, და შთაეჭრების ორთავე. ტუებთა-შორის (ერთი გულის-
- 20 ბტეთაჲ და ერთი ძარღუ სავსე თესლითა*); და მათ-შორის უკუტ^ს სრულებით თესლმცენარე იქმნების და ჯაჭვარდებრივთა უდათა-მიერ და უელ^სრთა განივლინების | თანავე სულსა, ამისთვის რომელ გულის-
- 25 ოდეს რაჲ მრავალჲმ შეეუენენ და მოაკლდეს ვინაჲვე თესლოვნობი-

16₂ უთუალო A; — ვასწორებთ აზრისა და ბერძნულ-რუსული ტექსტის მიხედვით. | * არზიაზე: „დანიშნე გამოსაკურისვაჲ რჩეული“. | 20 ძარღუ A. | ** ჩვეულებრივ ფრჩხილებში ჩასმული სიტყვები თვით ქართულსავე დედანს ეკუთვნის. რუსულ ტექსტში, რომელიც შესწორებულის ბერძნული ტექსტის თარგმანს წარმოადგენს, აქ ვკითხულობთ: [„Каждая вена полна крови и каждая артерия — пневмы“]; ეს დიდი ფრჩხილები დედნისა ყოფილა. (იხ. ამ სიტყვების შესახებ რუს. თარგმანი გვ. 136, სხოლ. მე-11).

თი და აღმურგნველობითი ბაღდამი, მაშინ ვიდრე-მე იძულებითა მკწობობათა-გან წმიდას სისხლსა განსთხევენ.

და დელათა ეფეელნივე მამათანი ჰქუანან ნაწილნი ასათანი, არამედ შიგნით და არათუ გარეთ. ხოლო არისტოტელს და დიმი-
5 კრიტოსს არა ეგულები, რათამცა დედაკაცის თესლი თანაშემწე იყო ქმნასა შვილისასა, რამეთუ წარმოთხუელი დელათა-გან უფროდ. ხო-
ლო ოფლად ასომს და არა თესლად ეგულების თქუმად. ხოლო და-
ლინოს, შეურაცხის-მეოფელი ამის არისტოტელისა-გან თქუმულისა, იტყუს მთესვარობად დელათა-განცა და ორთავე თესლთა შეერთები-
10 სა-გან ქმნად შობილსა, რომლისა-თხსცა თანმეარსეობაჲ შერთვად
| ითქუმის, არამედ არათუ სრულსა თესლსა, ვითარ იგი მამაკაცი- A198
სასა, არამედ მოუდნობელსა ვინაჲ-მე და უნობოესსა. ესეგითარი ვითარ-მე არს თესლი დედაკაცის და სზრდელ ექმნების თესლსა მამაკაცისასა; რამეთუ თესლის მის-გან დედაკაცისაჲსა, რომელსა-მე
15 ადგილსა, რომელსა კერვად უწოდენ, თანშეცხვების და წოდებული იგი ზღუს-სახედ ადგილ ექმნების ნაყრსა და ნამეტავსა შათუ-
სულისასა.

არამედ თათუელნი ცხოველთა ტომნი მაშინ შეკრებიან დე-
დალნი წუელთად, ოდეს შეუძლებდენ შერთვად; ხოლო, რომელნი სა-
20 მარადისოდ შემძლებელ იყვნენ, სამარადისოდცა შეერთვიან თანმეარ-
სეობად, ვითარ რაჲ მამალნი და ტრედნი და კაცი. არამედ სხუანი, რომელთაცა და შობონ რაჲ, თანშერთვასა ევლტიან, ხოლო დედა-
კაცი ნიდაგისად წადნიერა შერთვად, რამეთუ სამარადისოდ მამალნი
წუელთა და თათუელთა დღეთა შობენ და კუალად შერთვადვე მიუფ-
25 ლენ; ხოლო დელათა, ვითარცა სხუათა საქმეთა-ზედა, ეგრეთვე შეერთვასა-ზედა თათუელნი იყებაჲ აქუს, არამედ შემდგომად შერთვი- A199
სა არლარა, ვიდრე-მე ოდეს რაჲ თესლი შეიწუნაროს. ხოლო უტუენი ცხოველნი არათუ თვთ თავით თვსით, არამედ ბუნებისა-გან განი-
კანრებიან და სზომისა და განხენილსა ჟამსა შეიწუნარებენ.

3 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 4 არისტოტელი A. | 16 ზღუს სახედ A. | 18 აქ ახალი ნაკვეთის დაწყება ჩვენი; თუითუელნი A.

თ ა ვ ი XXVI

სხუაჲ განწვალებაჲ ძალთაჲ, რომელნი ჭმართუ-
ბენ [ცხოველსა]

განჭყოფენ უკუღ და სხუებრცა მებრ ცხოველთა-თჳს ძალსა:
 5 და რომელთა-მე იტყუ[ა]ნ სულითად, ხოლო რომელთა-მე ბუნები-
 თად, ხოლო რომელთა-მე ცხოველობითად. სულითად უკუღ—მებრ
 წინაგანჩვეითსა, ხოლო ბუნებითად და ცხოველობითად—წინაგანურ-
 ჩვეულთა. და სულითნი უკუღ არიან ორნი, ვითარ: მებრ დახუდომით
 მიდრეკაჲ და გრძნობაჲ. არამედ მებრ [დახუდომით] მიდრეკისა გუარნი,
 10 ვითარ: აქით-იქით[თი] და მცვალებლობითი და მიმდრეკელობითი სხუელთა
 ყოველთა და მკობებლობით[ი] და სული-ს-კუღთითი. რამეთუ სუენ-შორის
 არს ამისი ქმნაჲცა და არაქმნაჲ. ბუნებითნი უკუღ და ცხოველობით-
 ნი—არ ჩუენ-შორის, არამედ, გზნდეს და თუ არა, ქმნილი, ვითარ
 იგი: აღორძინებითი და მზრდელობითი და თესლფენებითი; რამეთუ A200
 15 ესე ბუნებითნი არიან; ხოლო ძარდოვებითი ცხოველობითი არს.
 არამედ ორდანო მათი და რომელთა-მიერ. მოქმედებენ, ჰირველთა-
 შორის თქუმულა; ხოლო წინაგანჩვეითი[სა] მიდრეკისა-თჳს აწ
 ვთქუათ:

თ ა ვ ი XXVII

[წინააღრჩევითისა მიდრეკისა-თჳს]

არს უკუღ მებრ წინააღრჩევითა, გინათუ მებრ დახუდომით მი-
 დრეკისა დასაბამ ვინაჲ-მე ტუნებრივი ძარდუ, რომელი კარდაჭვლის

1 ხელნაწერებში ამ თავს სათვალავად უზის კმ=25. | 4 გ'ნიყ'ფნ A.
 † 13 გუნდეს A. | 20 ამ თავს ხელნაწერებში უზის კმ=26;—მისი სა-
 თაურიც ხელნაწერებში შინაარსის შეუფერებელია: „სხუაჲ განწვალუ-
 ბაჲ“, რომელსაც ჩვენ ვასწორებთ თვით ამ თავის შინაარსისა და, რა-
 მოდენათმე, ბერძნულ-რუსული ტექსტის თანახმით. | 21, წინააღრჩევი-
 სა A. | 22 ტუნებრივი ძარდუ A.

საშუალო ოდენ თავსა, და უკანადათ-კერძოდ ტუნი, რომელი ამის ძარ-
 ღვსავე არს ნაწილ; ხოლო ორდანი—ამათ-გან აღმოცენებულნი ძარ-
 ღუნნი და თანშემკრველნი და მუესნი. არამედ მუესნი შემტკიცებულ
 არიან სხეულთა-გან და შემადრღუჭბრვივთა ინოთა-გან და ტენონისა,
 5 რამეთუ თანშეთხზულ არიან შემადრღუთად ინონი; ვინამ ვიეთ-მე
 იჭაზრნეს იგინი შეკრძნეოფად, თანადთხზულთა მათდა ძარღუთა
 გრძნობისა-თჳს არს უკუტ ტენონი შეკრებილ და შედგმულ თან-
 შემკრველთა-გან და წურილთა ძარღუთა. განეოფვის უკუტ ძარღუ- A201
 თა ტენონი ამით, რომელ ეოველი ძარღვ მგრძნობელობითა არს
 10 და მრგული და უჩნომსი, და [და]საწყისი და დასაბამა თავის-მო-
 რისისა ტუნისა-გან აქუს; ხოლო ტენონსა ძუაღთა-გან აქუს დასა-
 წყისი და ძარღუთაჲს უფიცხე არს და თჳთ თჳს-შორის უგრძნულ
 და ოდეს-მე ბრტყელცა.

ხოლო კელნი ვიდრე-მე არიან თანშესაწყენელთა ორდანი და
 15 კელფენებათა-მიმართ მომარჯუე; რამეთუ თუ ვინ ნაკელუეკან ვენეს
 კელთა-გან, გინათუ მხოლოდ კელის თითთა-გან, კინდა და ეოველ-
 თა კელფენებათა-მიმართ უკმარ ჰყოფს ჯცსა; რომლისა-თჳსცა და
 მხოლოდ კაცს ოდენ, ვინამთგან და სიტუკ[ე]რცა არს და კელფენ-
 20 ბათა შემწყნარებელ, კელნი მიეცნეს შემოქმედისა-მიერ; ხოლო ფერ-
 20 კნი—მიმცვალებისა ორდანი, რამეთუ მეტრ ადგილობითთა მიდრე-
 კათა მათ-მიერ მოქმედ ვართ; რამეთუ მხოლოდ კაცი ოდენ შეუ-
 ძლებს დაჯდომად თჳნიერ რამსავე განმამტკიცებელისა და არამს მო-
 ქენე მისაყრდნობელისა, რამეთუ მხოლოდ მარტომ უკუტ ორთავე A202
 მუკლთა-მიმართ მართლიად მოხდრეკს ბარკალთა ისქიოთა ვინამ-მე და
 25 იღნიოთა-მიერ: რომლითა-მე შინადათ-მიმართ, ხოლო რომლითა-მე
 ვარეთ-მიმართ.

როდენინცა მუესთა-მიერ და ძარღუთაჲს მიდრკებთან, ესე სუ-
 ლითნი ვიდრე-მე არიან და მეტრ წინააღრჩევიოთა მიდრკეათა ალა-

1 ტუნი A. | 1-2 ძარღუსავე A. | 9 ძარღუი A. | 14 აქ ახალ ნა-
 კვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 15 მომარჯუე. | 25 იღუნიოთა-მიერ A. |
 27 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ; „მოყვთა-მიერ“; ამ სიტყვის მუ-
 ცვლად ხელნაწერში ზის გაუგებარი გრძილი სიტყვა: „მოყვთა-
 ობათათს“, რომელიც შეიძლება წარმოადგენდეს დამახინჯებულს

სრულებენ; რამეთუ ამითდადგე გრძნობაჲცა ვიდრე-მე და კმაჲ აღ-
 მკაზინეთ. რამეთუ ესე ვინაჲ-მე არს უკლებად სულითთა და ბუნე-
 ბითთა საქმეთა გაცნობაჲ. ხოლო შემოქმედმან უსაზღვროთა თჳსთა
 წინგანმრჩევით სიტკბოებათა-მიერ თანშეუთხზნნა ბუნებითთა სულით-
 5 ნი, და წინაუკმოდცა. არამედ ვინაჲთგან განმკუთმეველობაჲ ნამეტნაჲცა
 კარეგანმავლენელობითისა ძალისა-გან არს, რომელი ერთი ბუნებით-
 თა ძალთა-განი არს, რათა არა უნებელით უშუქრ ვიქმნებოდეთ, სა-
 და იგი არა კმდეს მწადებელი, ვითარცა ბჭეთ-მცველნი ვინანი-მე
 დადგინნა შეესნი, | რომელ არიან მომზიდველნი თატუნი,—და ეს- A203
 10 რეთ ვინაჲვე ქმნნა ბუნებისა სულითნი საქმენი; რამეთუ კარეგანსა-
 სჯელთა და განსაურელთა ამის-მიერ ვიდრე-მე შეუძლებთ ჰერობად
 უმრადენ-მე და რაჲზომვე.

შთამოდგლინების უკუჭ მგრძნობელობითი და ჩხვლი ძარღვ
 საშუალთა-გან და წინათა მუცელთა თავის-შორისისა ტვნისათა, ხო-
 15 ლო უფიცხესნი და მიმდრეკენი—უკ[უ]ანათა-გან მუცელთა და უკუანათავე
 კისრებრივთა ტვნთა-გან. და ესენი უფროჲს ხოლო ქუჭნათა-მიერ
 უკ[უ]ანაჲს-კერძოჲს ნაწილთაჲს; რამეთუ რაჲზომცა განეშორებოდის
 თავის-შორისისა ტვნსა ნოტიოჲჲ, რომელ არს კერძო უკუანაჲ, ეგ-
 20 მელ არიან გამაჲლნი: ვითარცა და ვითარ საგრძნობნი ორკეცად მი-
 ვიხუჭნით, ეგრეთვე და გაფშვნაჲცა ძარღუთა ორკეცივე მატეს ჩუენ;
 რამეთუ თათუელი უკუანათ-კერძისა ნოტიოჲჲსა, რომელ არს კისრი-
 სა, | ორ-ორსა განავლენს ძარღუსა, და რომელსა-მე მარჯუჭნითსა A204
 კერძსა სხეულთასა მიუვლენს, ხოლო რომელსა-მე მარცხენითსა. კინ-
 25 და და ყოველი სხეული ჩუენი ორად განყოფილ არს: რომელი-მე
 მარცხენედ და რომელი-მე მარჯუჭნედ; ეგრეთვე და ფერკინცა და
 კელნი და სხუაჲცა ყოველთა თათუელთა საგრძნობელთაჲ.

რთულ სიტყვას— „მყეს-თაგუთაჲსა“; მაშინ მთელი წინადადება ასე წაი-
 კითხვის: „რაოდენნიცა მყეს-თაგუთაჲსა მიერ და ძარღუთაჲსა მი-
 დრკებიან“.

10-11 გარეგან სასჯელთა A. | 13 აქ ანალ ნაკვეთს ხვენ ვი-
 წყებთ; ჩრთილი A. | 16 ტუნთა-გან A. | 21 გაფშვნაჲცა A. | 27 თათუ-
 ულთაჲ A.

თ ა ვ ი XXVIII

ს უ ლ ი ს - კ უ ლ ტ ი ს ა - თ ჯ ს

და სულის-კულტთაჲცა სულითთაჲცა საქმეთა არს მოქმედებაჲ;
 რამეთუ თავუნი-მუესნი არიან. განმდებულ მკერდის-თავთა საკუთართა
 5 სულის-კულტის ორდანთაჲსა, — და იჩქითი და სულთქმითი სულის-
 კულტთაჲ, დიდთა-ზედა წუხილთა ქმნილი, აჩუქნებს სულითთა მოქმე-
 დებათა. არამედ ჩუენ-მიერვე საკმართა-ებრ და სულის-კულტთათაჲცა შე-
 ცვალებაჲ; რამეთუ, ოდეს რაჲ ვილმობოდეთ რომლისაჲცა სულის-
 კულტი[თ]თა ნაწილთა-განსა, გინათუ რომელთა-მიერ ნაწილნი იგი შე-
 10 დგმულ იუენერ, გინათუ ღვძლსა, გინა შუასაძვიდსა, გინა ფაწაღსა,
 გინა მუცელსა და | წურილადთა ძარღეთა, გინათუ დასაჯდომელსა, — A205
 მცირედ და წუთ-წუთ სულ-ვიკულტით: მცირედ უკულ, რათა არს უფი-
 ცხლესად მოგწელათ ტკივნიული იგი ასოჲ, ხოლო წუთ-წუთად — რა-
 თა სიდიდის-გან დაკლებული წუთ-წუთმან სულის-კულტთამან აღმოუ-
 15 ვსოს. და რამეთუ თქმოსაცა, ოდეს იგი გუტკიოდის, მცირედ გან-
 ვიმ[ა]რტებთ მას, ოდეს ვაბიჯებდეთ, მათვე მიზეზთა-თჲს; რომლი-
 თა სულის-კულტთასა; ვითარცა იგი ბიჯებაჲ სულითთა არს, და ეგრეთვე
 სულის-კულტთაჲცა. არამედ, ოდეს რაჲ დაწინარებულ ვიუენეთ და არ
 ვაბიჯებდეთ, მრავალკამ შეუძლებთ ცხორებად, ხოლო სულის-კულტთასა
 20 არცათუ შეათესა ჟამის ნაწილსა დათმენად შემდებულ ვართ, არამედ
 მოვიშთობვით ჩუენ-შორისისა მკურნალ[ებ]ისა-გან, რამეთუ [ლიდნი-
 თა]-გან დაშრტების და მსწრაფლ სიკუდილსა მომივლენს ჩუენ. და

1 A-ში ამ თავის სათვალავია 27 (= 27). 10- ლუძლ-
 სა A. | 13 ტკივნიული A. | 18 ვიყვნეთ A. | 21-22 ექუ-
 ათა-გან A, რაც გადამწერის შეცდომა უნდა იყოს, რომელსაც ვერ გა-
 ურჩევია ცუდად გადაწერილი ან ასოებგადაღებული სიტყვა; ცოტა ქვე-
 მოთ კი ესევე სიტყვა „ლიდნიო“ (=ს:ყუსანძე=КОПОТЬ, ДЫМЪ, УГЛЕ-
 КИСЛОТА); შუად. რუსული თარგმანი, გვ. 141—142 და იქვე ლექსიკო-
 ნი, გვ. 19 სიტყვა ს:ყუსანძე. ცოტა ქვემოთ ამავე სიტყვას პეტრიწი
 სთარგმნის ტერმინითა „ლორწობრივი“.

რამეთუ, თუ ვინ აღი დაბუროს რომელსა-მე ჭურჭელსა-შინა, რომელსა არა ჭქონდეს ღონე | განსწვად, დაივოს ვინაჲ-მე იგიცა A206
 მშთავარი ღიღინო[ა]ს-გან, რომელ არს ლერწობრი ჰობიერი. და
 ამათ უკუტ სსჭირთა მიზეზთა-თს არაჲთ უღარეს მოქმედებს და
 5 მამინცა, ოდეს რაჲ გუტძინოს ჩუენ; ვინაჲვე უკუტ მეტრ ამით ნა-
 წიღითა სული მომდღვრდეს, გინათუ წუთცა მცონარ იქმნეს, განი-
 ხრწნების ცხოველი. კუალად უკუტ და აქაცა სულითი თანშეთხზა ბუ-
 ნებითსა. და არტირიათა-მიერ, რომელ არიან აერის-საცავნი, იქმს
 მოქმედებასა სულის-კუტისასა, ბუნებითა ორდნითა და მარადის
 10 მიმდრეკთაჲსა, რათა არაოდეს მოაკლდებოდის საქმე მისი, ვითარ
 იგი და არცა სხუათა აერის-საცავთაჲ. ვინაჲ ვიეთ-მე ვერ კულის-
 ხმა-უვეს და ბუნებით ჭტონეს სულის-კუტთაჲ.

სამ ვიდრე-მე არს მიზეზი სულის-კუტისაჲ: საკმარი, ძალი,
 ორდნო. და საკმარი უკუტ — ორსახე: ბუნებითი ვიდრე-მე შორის მი-
 15 ნერგულისა მკურნალებისა და მზრდელობაჲ ფშვნვითისა სულისაჲ. A207
 არამედ დამცველი ვინაჲ-მე ბუნებითისა მკურნალებისა-თს შედმართ
 და გამომართ სულის-კუტისა-მიერ განმტკიცებულ არს: რამეთუ
 შედმაკუტისა-მიერ სულისა განმაგრძელებულად და ზომისა-ებრ მი-
 მოადმძრველად მკურნალებისა, ხოლო გამომას სულის-კუტისა-მიერ —
 20 ღორწობრივთა გარემოთხევად კულისა-გან. ხოლო ზრდაჲ ფშვნვი-
 თისა სულისაჲ — გებისა და კმაყოფისა-თს სულის-კუტისა, რამეთუ
 მიიწობს თსდად ნაწილსა* განდებისა-გან კულისა. ძალი ვინაჲვე —
 სულითი, რამეთუ ესე უკუტ არს რომელი დრეკს ორდნითა სულის-
 კუტისათა მეესთა-მიერ, და პირველსა — მკერდის-თავსა და ამათვე-
 25 თანა მიდრეკების სასული და მსხვლნი არტირიანი, რომელ არიან
 აირის-საცავნი, რომელნი ნაწილცა არიან სასულისა; რამეთუ სხვლისა

3 ლუდნიოსა-გან A. | 9-10 „ბუნებითსა (his) ორდნოსა და მარადის მიმდრეკისასა“. | 11-12 გულის-კმა-ყვეს A. | 15 ფშვნვითისა A. | 18-19 მიმარვალეობად A; ამ სიტყვაში ჩვენ საუბროთ მიგვაჩნია შუა ასოების „ვალ“ წაკითხვა: შეიძლება წაკითხულ იქმნან „ვაჰ“-დაც. | 20-21 ფშვნვითისა A. | * იგულისხმება: სულისა A. | 24, მყოთა შიერ A. | 25 მსხულნი A. | 26 სხულისა A.

არტირისა, რამელ არს აირის-საცავი, უზრქესი უკუღ | არს ორ- A 208
ღანო კმისა, ხოლო უმენებრივნი მისნი—საკრველ სასულისა აშკნი;
ხოლო ორთავე ამათ-გან—თუთ იგი არტირიაჲ, რამელ არს აირის-
საცავი, კემბრივთა ვიდრე-მე და სულის-კუჭთათა ორღანო.

5 არს უკუღ სასულე ნათხზენ, თანშეკრებილ ოთხთა-გან: მსხულის
არტირისა და წყლტუობისა-გან და ძარღვსა [და] ჰერულებრივისა სხუ-
ლისა მისისა, რამელთა-გან თუთ იგი არს სასულე, ვინაჲცა და სხე-
ლი ვინაჲვე აღმოუფეს მსგავსად ნამჭკლთაჲსა საშუალსა ადგილსა
ნათხზენტასა ორთა მათ არტირიათასა და ძარღვსასა, ვინაჲ სიმტკი-
10 ტე და საკრველ მათდა ქმნილი. შეჰკრებს ვიდრე-მე სხუელი სასუ-
ლისაჲ ბუნებით სუფსა, ვითარ იგი ღუძლი—მუცლისა-გან ბაღდაშსა;
და ამის-თვსცა ვითარ იგი ღუძლსა გობის-სახეთა მწუწრფალთა-მიერ
გარეშეუცავს მუცელი, ეგრეთვე და სასულეცა საშუალ დაიწერობს A 209
გულსა, მოქენ[ს] მის-მიერთა სულის-კუჭთათა-გან განგრილებაღ.

15 შეერთობის უკუღ მსხუღსა არტირ[ი]ასა ვრონხოჲ, რამელ არს ღაჭ-
ღაჭი თანშედგომელი სამთა-გან დიდთა ხონდროთა; და ამათ—კორ-
კის-თავიცა და შერმელა—შირი და ცხური. რამეთუ ორთავე-მიერ მო-
ვიწობთ გარეგნით ჰეარსა; არამედ მიეცემის ამიერთგან ითმომს-
გუარისა-გან, რამელ არს ცხვის-გუარი და ღრუბლის-გუარი ძუაღი,
20 ვითარცა იგი ბთქუა, რათა უზომობასა-შინა ჰეარისა რამელთობით
შეცვალეობისასა არაჲ. თავის-შორისსა ტვნსა ევნებოდის იჩითად
სულისა მუნ შთაჭრისა-გან. თანშიიხმარა ცხური სულის-კუჭთადცა და
ყნოსად შემოქმედმან, ვითარ იგი ენაჲ—ემისადცა და გემო[ღ]ს-
ხილვისად და ცოხნისად.

25 რათა სავნონი ჩასხმანნი მუცფობისა თვისისა და საჭირთა ს-
კმართა სულისათა თანგანეყოფოდინ ძალთა ვიდრე-|მე სულისათა; A 210
არამედ და თუცა დატევებულ იუოს რაჲვე თქემულთა ამათ-გან, მაგრა
ეგრეცა კეთილშეწობილვე არს*.

2 „აპკნი“; ეს სიტყვა A-ში მოთავსებულია ზემო არშიაზე. | 5 მსხულფ-
სა A. | 6 ძარღუსა A | 9 ძარღუსასა A. | 11 ღუძლი A. | 12 ღუძლ-
სა A. | 15 მსხულსა A. | 17 ცხური A. | 21 ტუნსა A. | 22 ცხური A.
| 25 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | * მთელი ეს ნაკვეთი ჩვენ ვან-
ჭებ გამოცავით დანარჩენი ტექსტიდან, რადგან ქართულ თარგმანში იგი

ვითარ იგი უოველთა ქმნულთაჲ რომელი-მე თვთ თავისა-თვს იქმნა, ხოლო რომელი-მე თავისა-თვსცა და სხუათა-თვს, ხოლო რომელი-მე მხოლოდ სხუათა-თვს და რომელი-მე მეტრ შემთხუწვით წარმოდგა მეოთხობად, ეგრეთვე ნაწილთაცა-ზედა ჰქმნო ცხრელისათა 5 ამითვე სახითა. რამეთუ უოველნივე ესე თქუმულნი, რომელნი არიან სამთა დასაბამითა ორდანი და რომელნი განაკებენ ცხრელსა, თვთ თავისა-თვს ქმნილ არიან; ხოლო ესენი უკუწ პირველ და პირველთა-გან მიზეზთა შემზადებულა არიან, რომელნი და ბუნებითცა საკუთრებით ითქუმიან და საშოსავუ-შინა თვთ მის თვლისა-გან მიი- 10 დებენ ქმნასა, ვითარვე და ძუაღნიცა. ხოლო მწითური ნაველი— თვთ თავის-თვსცა და სხვსა-თვსცა, რამეთუ მოდნობასა თანშეწევის და მისდრეკს და გზა ექმნების განავალსა | და იქმნების ამით ვი- A 211 ნაჲ-მე სახითა საზრდელ ნაწევართა-შორის; და არცა ესე მხოლოდ, არამედ და სიმკურვალეცა ვინაჲ-მე უზერიეს სხუელთად, ვითარ იგი 15 ცხრველობითსა ძალსა; რამეთუ ამით ვინაჲ-ვე თვთ თავის-თვს იიჭუნეულების შექმნად; არამედ, განწმედისა-თვს სისხლისა, ადგილისა-თვს იიჭუნეულების ქმნაყოფად. და ტუირბიცა არა მტირედ შეწევის მოდნობისა-თვს, რამეთუ შევავე ვიდრე-მე არს და მომხავ ბუნებით, რამეთუ განავალსა და ნამეტავსა შავის ბაღდმისასა მუცლად შთაანბნეს, 20 და დაჭმუხავს მას; და ძალსცემს და მოდნობისა-მიმართ აღსძრავს; ამასვე-თანა განსწმედს და ღვძლსაცა, რომლისა-თვსცა და ესე იიჭუნეულების სისხლისა-თვსვე ქმნად. და თირკუმეღნიცა ვინაჲვე სისხლისა განსწმედელ არიან და მიზეზ წადილისა-თვს შეერთებასა-შინა ქარწინებისასა; რამეთუ ძარღუნი, რომელთა ვიტყვით შთაჭრად 25 ტუებთა-შორის, თეძოთა-მიერ* შთამოვლენ და მუნით მიიღნიებენ A 212 რომელსა-მე მკებნელობასა, რომელი აღუწადებდეს ნებასა, ვითარ იგი ფხანასა ვინაჲვე ტყავის-შორისი კბენითი იქმს; რაჲზომ უკუწ სხუ-

ძლიერ განსხვავდება რუსულ-ბერძნული ტექსტისაგან (შეად. რუსული თარგმანი გვ. 143, სტრიქონი 17--20). და თან დანარჩენი ტექსტის შეუფერებელს აზრებს წარმოადგენს.

1 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ: | 11 სხუასავსცა A. | 21 ლუძლ-საცა A. | 24, ძარღუთა A. | * რუსული ტექსტის თანახმად აქ უნდა იყოს „თირკუმელთა-მიერ“ (რუს. თარგ. გვ. 144).

ული ტუუბთა უჩხ[უ]ლს ტუაფის არს, ეგეზომვე უფროდს მკბენე-
 ლობისა-გან ბაღდამათას მჭთოლარენი დამედგობელსა ჭყოფენ გან-
 სჯასა-შორის თესლთაჲა, ცხად არს, ვითარმედ ვინაჲვე გულის-თქუ-
 მასა. ესევეთარი, რომელი ვთქუთ, და სხუანი ესევეთარ სხენი რა-
 5 მეღნი-მე თუთ თავისა-თჳს შეიქმნნეს და სხუათა-თჳსცა; ხოლო ადე-
 ნესნი და სხეულნი—სხუათა-თჳს ოდენ; რამეთუ აღენესნი სადგურ
 და სიმტკიცე ჭურჭელთა არიან, რათა არა განსთქდენ ზეკიდებით. უფა-
 ნებულნი იძულებითთა-შორის ძრვათა და მიდრეკათა; ხოლო სხეული
 საბურავად შეიქმნა სხუათა ჩაწილთა-თჳს, რათა და ზაფხულისცა
 10 უგრილობდეს ცხოველსა ნოტიოთად შინად შევლენითად და ზამთრივ
 მატყლურთა თელულთა საკმარებასა კმა ექმნებოდის. და ტუაფი ვი- A213
 ნაჲვე საბურავად იქმნა ჩჩვლისა ვიდრე-მე სხეულისა და სხუათა ყო-
 ველთა შიგნითთაჲს; არს უკუჭ ბუნებით კორცი, გარეშემცველისა
 მისისა-გან და თანშეერთებულთა სხეულთა შებრძოლება.* ხოლო ძუაღ-
 15 ნი ყოველთა სხეულთა არიან სიმტკიცე, და უფროდს ხოლო ზურ-
 გი, რომელსაცა და ტრფჳდ უწოდენ ცხოველისა. არამედ ფრჩხილ-
 ნი, რომელთაცა ესხნენ, საზოგადოდ აღასრულებენ შეკმარებასა
 ფხანისას, და განთჳსვით უკუჭ თჳნიერ ამისა სხუათა სხუად: რა-
 მეთუ მრავალთა ცხოველთა საშინებლად მიეცეს, ვითარ იგი ბრჭალ-
 20 დრეკილთა, და არიან ვითარ რაჲ ორღანო გულის-წერამითის; ხო-
 ლო მრავალთა საშინებლადცა და სიმტკიცედ მამიჯებლობისა ერთბა-
 მად მიეცეს, ვითარ იგი ცხენთა და ყოველთა მხოლოტერთთა; ხო-
 ლო კაცთა—არა მხოლოდ ფხანისა-თჳს ოდენ და შეცვალებისა-თჳს
 მომხმრებლობისა | ტუაფისაჲს, არამედ და წუღილადთაცა მითუაფვისა- A214
 25 თჳს; რამეთუ ყოველთ-ურთ მცირეთა მათ-მიერ აღვილებთ; და მწუჭრ-
 ვალთა უკუჭ თითთასა უკანაჲთ ძალსცემენ და განამტკიცებენ მი-
 ბრჭენისა-შინა მათსა. ხოლო თმანი მებრ შემთხუჭვით წარმოაჩინენ;
 რამეთუ ორთქლნი კუამლებრივნი და აფვლენილნი სხეულთა-გან და

12 საბორავად A. | * უკანასკნელი სიტყვა ჩვენთვის გაუგებარია.
 ბერძნულ-რუსული ტექსტის მიხედვით, აქ ლაპარაკია ტყავზე, რომელ-
 საც ნემესიოსი განსაზღვრავს, როგორც ხორცს, ჰაერისა და სხვა მებო-
 ბელ ნაწილთა ზედგავლენით გამაგრებულს.

რომელსა-მე შედგომით მტკიცეაქმნასა მიმთუაფვედნი შემთხუჭვით
 ვინაჲვე წარმოაჩინეს. არამედ არცა ესე უფულით-ურთ უკმარად ვი-
 დრე-მე შექმნსა შემოქმედის; არამედ დადათუ და შემთხუჭვით ქმნილ
 არიან, საბურველად უკუჭ და მამუჭნებლად ცხოველისა-თჳს შექმნა-
 5 დნა: საბურველად უკუჭ თხათა და ცხოვართა, ზოლო სამკაულად — კაც-
 თა-თჳს; [რომელთა-მე] ვინაჲვე ცხოველთა — საბურველადცა ერთბამად
 და სამკაულად, ვითარ იგი ღმრთა:

თ ა ვ ი XXIX

ნ ე ბ ს ი თ ი ს ა და უ ნ ე ბ ლ ი ე თ ი ს ა - თ ჳ ს A214

10 არამედ, ვინაჲთგან მრავალგზის მოვიკისენეთ ნეუსითისა და A218
 უნებლიეთისა-თჳს, საჭირო არს და აწ ამის-თჳს კელეოფაჲ, რათა
 უტეუფლის მისისა ცნობისა-გან არა ნაკლ[უ]ლ[ე]ვან ვიქმნეთ. თანა წც
 უკუჭ მკულეებელსა თქემად ნეუსითისა და უნებლიეთისა-თჳს, რათა
 ზირველად დასხნეს კანონ[ნი] ვინანი-მე და საუწყონი, რათა საუწყო იყოს,
 15 თუ რომელი ნეტოსიადი არს და რომელი უნებლიეთი ქმნულთაჲ.

ნ₂ ყოველთა A. | 9 ამ სათაურით ქართულ ხელნაწერებში მოთავე-
 სებულისა ჩვენი გამოცემის მე-XXXII-ე თავი, რომლის შინაარსი სრულე-
 ბით არ შეეფერება ამ სათაურს; სამაგიეროდ, ხელნაწერებში ნამდვილი
 მე-29-ე თავი მოთავსებულია შემდგომ და სხვა სათაურით („უნებლიეთი-
 სა-თჳს“), მაგრამ თავის სათვალავი კი სწორი აქვს, სახელდობრ 400=29.
 ჩვენ, რასაკვირველია, ვასწორებთ ამ აშკარა შეცდომას და მე-29 თავს
 ვაბრუნებთ შესაფერს ადგილას შესაფერი სათაურით. ეს თავი წარმოა-
 დგენს საზოგადო შესავალს, რომლის შემდგომაც იწყება ნემესიოსის სწა-
 ვლა ნ ე ბ ე ლ ო ბ ი თ ი მოქმედების შესახებ, ე. ი. ფსიხოლოგიის მესამე
 ნაწილი. სწორეთ ამიტომ ჩვენ შეუძლებლად ვსცანით ამ შემთხვევაში
 ქართულ ხელნაწერთა თავების რიგი დაგვეცვა. მას ჩვენ ვსცვლიდ
 სულ-ბერძნული ტექსტის თანახმად; — ამ თავის სათაური მოთავსებულია
 (A-ში) მე-214 გვერდზე, ხოლო ტექსტი იწყება მე-217—218 გვერდზე.

არამედ, ვინაშთაცნ ურველი ნეფსითი რომელსა-მე საქმესა-შინა არს, და უნებლი[ი]თადცა სვგონებელი და ესეცა რომელსა-მე საქმესა-შინავე, — იჩუწნოს უკუწ შემდგომად არამტირედისა; ხოლო ვიეთნი-მე და წარმადგომილსაცა უნებლითსა არა მხოლოდ ქმნადობითსა 5 ვნებასა-შორის, არამედ და ქმნასაცა-შორის განაწინებენ, — განისა-ზღვრებოდედ პირველ სხუათასა, თუ რაჲ არს საქმე. საქმე არს* მოქმედებაჲ სიტყუერები. არამედ საქმეთა ქებაჲ ანუ გმობაჲ შეუდგს; და რომელნი-მე მათ-განნი გემოვნებით აღესრულებიან, ხოლო რო- A219 მელნი-მე მწუნარებით იქმნებიან; და რომელნი-მე არიან სწადელ მოქმედისა, ხოლო რომელ[ნი]-მე — სავლტოჲ; და სწადელთაჲ რომელნი-მე სამარადისოდ სწადელ არიან, ხოლო რომელნი-მე — მებრ 10 უმთა-ებრ; მსგავსადვე და სალტოლველთა[ც]ა. და კუადად რომელნი-მე საქმეთანი შეიწუნარებიან, ხოლო რომელნი-მე შენდობასა ღირს იქმნებიან, ხოლო რომელნი-მე იძულებიან და დაისჯებიან.

15 დაიდებოდედ უკუწ საუწონი ესრეთ, ვითარმედ ნეფსითისად ურველისად შედგომად და მიღვენებაჲ მიზეზ ქებისა, გინათუ გმობისა, და გემოვნებით ქმნად და რათა საქმე იგი სათნოება იუოს მოქმედთა მისთა-თჳს ანუ სამარადისოდ და ანუთუ მაშინ ოდენ, ოდეს იქმოდინ. ხოლო უნებლი[ი]თისა საუწუ[ო]ნი ესე, რათა შენდობასა და 20 წყალობასა ღირს იქმნებოდის და მათცა, რომელთა იქმოდის, მწუნარებით იქმოდის და არა იუფენ სწადლო მისდა იგინი.

ამათ ვინაჲვე განსაზღვრებულთა, ვთქუ[ა]თ უკუწ პირველ უნებლიითისა-თჳს. A220

1, ეს სიტყვა ხელნაწერშიაღ დიდი ასოთი იწყება. | * არშიაზე: „რაჲ არს საქმე?“ | 15, ეს სიტყვა ხელნაწერში ასომთავრულითა იწყება. | 22 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ.

თ ა ვ ი XXX

უ ნ ე ბ ლ ი თ ი ს ა ~ თ ვ ს

A220

უნებლიითისაჲ რომელი-მე იძულებით არს, ხოლო რომელი-
 მე უძებრებით. არამედ იძულებითისაჲ აწ უნებლიითი მოქმედებაჲ
 5 დასაბამ[ი]სა გარეგნით მქონებულ არს; ხოლო სხუად არს მიზეზი
 იძულებისაჲ და არა თვით ჩუენ. რომლისა-თვსცა საზღვარი იძულები-
 ბით-უნებლიითისაჲ ესე არს, ვითარმედ — რომლისა დასაწყისი გარე-
 გნით და არარაჲთ თანმეწადე თვსითა ნებითა მაიძულებულსა მისდა.
 დასაწყისად უკუტ თქუმიულ არს აწ აქა მიზეზი შემოქმედობითი.

10 იძიების და ესეცა, თუ რად-მე ნეფსითაჲ არს, ვითარ იგი და-
 ბნეკაჲ ტვრთთაჲ, ვითარ ჰყოფენ მენაგენი, ოდეს რაჲ დეფვთა
 შთაცვვენ, გინათუ ჟამიერესობად* რაჲსაჲე საქმე თავს იღვას ვნებად,
 გინათუ ქმნად ცხორებისა-თვს, გინათუ მამულისა-თვს? ჰგონან ვი-
 ნაჲჲე ესენიდა უფროჲს ხოლო ნეფსით მოქმედად; რომლისა-|თვსცა A221

15 ამის-თვს მდებარე არს საზღვარსა-ძორის უნებლიითისაჲ, ვითარმე-
 დო «არარაჲთ თანმეწე თვსითა თნებითა მისდა მაიძულებულისა». არა-
 მედ ვინაჲთგან ესეგითართა-ძორის თვთ ნეფსით მისდრეკენ მო-

2 ოუნებლიითისა-თვს A; — ხელნაწერში ამ თავს წინათ სათვალა-
 ვად ჰქონებია 20 (=29), რომელიც შემდეგ შავი მელნით გადაუხაზავთ
 და იქვე გვერდით მიუწერიათ ასო ლ=30. ბერძნულ-რუსული რედა-
 კციითაც ეს თავი მე-30-ეა. | 3 ოუნებლიითისაჲ A. | 10, ამ სიტყვით
 ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 12 შთაცვვენ A; * ხელნაწერში ეს სი-
 ტყვა ორ სტრიქონზეა მოთავსებული ამგვარად: „ჟამიერე—სობად“, შე-
 სადლოა იგი ორ სიტყვას წარმოადგენდეს: ჟამი ერესობად, მაგრამ
 ამ შემთხვევაშიაც აზრი ბუნდოვანი გამოდის. რუსულ თარგმანში აქ ის
 აზრია გამოთქმული, რომ ზოგნი მამულისა და მეგობართა გამოსახნე-
 ლად თავს-იღებენ ხოლმე რაიმე სასიროცხო საქმესაო. | 16, ამ სიტყვის
 მეორე ნახევარი ხელნაწერში (A) ამგვარათ არის წარმოდგენილი: „მწმე“
 (=მოწამე?), რომელსაც ჩვენ ვკითხულობთ ბერძნულ-რუსული დედის
 თანახმათ „მწე“-დ. მეორე მ-ანი, ალბათ, გადამწერის წყალობით უნდა
 შეპარულიყოს ამ სიტყვაში.

ქმედებითა ორღანთა და ასრთა და ესრეთ შთაბნევენ ზღუად
 ტურთსა; ესრეთვე და რამელნიცა უბადოსა, გინათუ სძნაურსა ით-
 მენდენ— უფრასთა კეთილთა-თჳს, ვითარ იგი ზინან, რამელმან მო-
 ჴამა თჳთ თჳსი ენაჲ და ჭნერწყუა მძლავრსა დიონჯსიოსს არგამ-
 5 ცხადებისა-თჳს რაღოურთით სიადუმლოთა[დ.]სა; მსგავსადვე და ანაქსარ-
 ხოსცა თილასოფოსმან ითმინა ტანჯვანი ნიკოკოროეაჲს-გან მძლავრი-
 სს არგანცემისა-თჳს თჳსთა მოყურათაჲს.

საყოველთაოდ უკუტ^ლ ითქუმოდედ, რაჟამს ანთუთუ შიშისა-თჳს
 უმეტესთა ძურთაჲს ადირჩიოს უდარესი ძური, გინათუ სსრებითა
 10 უმეტესთა კეთილთაჲთა თავს იღვას | ვინ უდარესი ძური, ანამედ A222
 არა არს სხუტბრ ამისი წარმართებაჲ, რამეთუ არავინ-მე უნებლიითად
 ითმენს საქმესა, გინათუ ვნებასა, რამეთუ იქმს თჳსითა წადილითა და
 წინააღრჩევითა, რამელისა-თჳსცა და ვიდრე-მე არიან საწადელ და
 თანსათნო, ხოლო ოდეს თჳთ თავსა-შორის თჳსსა იქმნებოდინ; არა
 15 ვინაჲვე საწადელ არიან; ანამედ არიან თანშეზავებულ ნეთესითისა და
 უნებლიითისა-გან: უნებლიითად უკუტ^ლ თჳთ საკუთრებით, ხოლო ნე-
 თესითად— მამინ, მის განსაცდელისა-თჳს; რამეთუ თჳნიერ განსაცდე-
 ლისა არასდა ვინ ითნოს ქმნად ამისდა, რათამცა ივნო; ვითარ იგი
 20 სცხადო ჭყოფს ამათ ესევეითართა საქმეთა-თჳს ქებაჲ, გინათუ ძა-
 გებაჲ, რამელ ნეთესითნი ვინაჲ-მე არიან; რამეთუ უნებლიითთა სს-
 ქმეთა-თჳს არცა ქებაჲ ვიდრე-მე და არცა ძაგებაჲ იუოს. ანამედ არა
 არს ადვილად განსარჩეველ, თუ რამელი რამელისსა სსანცვლოდ
 აღირჩიოს, ვითარ იგი უზომოთა წადილითა აღირჩიოს სძნაური A223
 და ძური სიბორკილესა ბოროტოსა, ვითარ იგი სსსანნა და იოსეფ
 25 ქმნეს და კუადად სმითა ურმათა და მკაბელთა და ყოველთა წმიდათა
 მოწამეთა*. რამელისა-თჳსცა ესრეთ არა არს ადვილ ამათ ესევეითართა
 გაცნობაჲ.

8 საყველთაოდ A; აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 9 ძურთაჲ-
 სა A; ძური A. | 10 ძური A. | 16 საკოთრებით A. | 24 ძური A. |

* ბერძნულ-რუსულ ტექსტში „სამთა ყრმათა, მკაბელთა და ყოველ-
 თა წმიდათა“ -ის ნაცვლად მოხსენებულია ერთი შემთხვევა ორიგენის
 ცხოვრებიდან: ორიგენმა მსხვერპლი შესწირა წარმართთა ღმერთებს, რა-

მერმეტა და ესე არს უძრეს დადგრომაჲ თნებათა-ზედა; რამეთუ არა მსგავსად განაცხებრებენ სიძნაურნი მისაღოდებელნი და ზედ-შემოსრულნი; არამედ დახუდების ოდეს-მე, რომელ ჩუენ უმჯობესად აღ-რამემე-ვარჩიოთ, არამედ ვიძლინეთ არჩეულისა-გან, ოდეს რამ
 5 ძრთა მივეცნეთ, ვითარ იგი და შეტა-ვიეთმე-ეშთხუა წამებასა-შინა; რამეთუ დასაწეისსა ითმინეს და დასასრულსა, დაერთეს ვინაჲ გამო-ცდასა-შორის ძრთასა, ჩხულ იქმნეს.

ნუმტა ვინ უკუტ იტუნეულობს გულის-თქუმას სიძვისა და ლირ-
 წებისასა, გინათუ გულის-წერომასა, რათამტა უნებლიითთა ცოდვითა-
 10 განად | ივენეს, ამისთჳს რომელ შემოქმედებითი დასაბამი გარეგნით A 224
 აქუს: ვითარ იგი მაშინ, ვინაჲვე, სიკეთემან მეძვისამან წადნელ უო-
 სიძვად მსედგელი და, რომელმან იგი განამწარა, ადძრა წერომამ.
 არამედ დადათუ ამთ დასაბამი გარეგნით ვიდრე-მე აქუს, არამედ
 ეკრეტა თჳთ თჳს-გნით და ორღანებრივთა ასოთა-მიერ მოქმედებენ,
 15 ვინაჲვე და ამისთჳს არა შთაუფარდების საზღვარსა ვიდრე უნებლი-
 თისასა, ვინაჲთგან მიზეზი დასაბამი თჳთ თჳს-შორის უზურ[ი]ეს
 მათ, ლირწოთ ჩუტ ულებათა-გან ვნებათა-მიერ ადვილად წარტუენულთა.
 იძგებთან უკუტ, რომელნი ამთ იქმოღინ, ვითარ ნეფსით ბაროტთა
 მოთმენი. არამედ, რომელ ესე ნეფსით ვინაჲ-მე არს—საუწყო არს,
 20 რამეთუ ირცხჳნ ვიდრე-მე საქმეთა-ზედა; არამედ უნებლიითა გა-
 მოჩნდა საწუხად.

ხლოთა იძულებით უნებლიითისა-თჳს ესრეთ; არამედ უმეტრე-
 ბით ქმნილისა-თჳს წინაჲთ ნამთენ არს.

თა ეთიოპთაგან არ შეგინებულიყო, და ამგვარად უმთავრესს უღალა-
 ტაო (გვ. 148). — არ ვიცით, ამ მაგალითის გამოცვლა ქართველ მთარ-
 გმნელს ეკუთვნის, თუ იგი უკვე მის ბერძნულ დედანშივე ყოფილა გა-
 მოცვლილი.

1 აქ ახალი ნაკვეთის დაწყება ხელნაწერისა; 1, უძურეს A. | 2 გა-
 ნაცუბრებენ A. | 5 ძურთა A. | 7 ძურთასა A. | 16 თუთ A. | 17 წარ-
 ტყუენულნი A. | 22 აქ ახალი ნაკვეთის დაწყება ჩვენია.

თ ა ვ ი XXXI

უმეტრებით უნებლიითისა-ოჯს

| მრავალს უკუწ ვიქმთ უმეტრებით, რომლისაცა შემდგომად A225
ქმნისა მხარულ ვართ,— ვითარ იგი, ოდეს რაჲ არ ნეთსით მტერი
5 მოკლას, იხარებს ვინაჲჲ სიკ[უ]დილსა-ზედა მისსა და ამათ ესევი-
თართა უწოდენ არნეთსითად და არცა ვიდრე-მე უნებლიითად*. და
კუალად ვიქმთ რათ-მე უმეტრებით და ქმნილთა მათ-ზედა წუხნულ
ვართ; და ამას უკუწ უწოდს უნებლიითად, რადენთა ქმნილთაჲს
შუდგების წუხილი. არამედ უმეტრებითთა ორ ვინაჲ-მე არს გუარი:
10 ერთი უკუწ არ ნეთსითი, სოლო მეორე უნებლიითი. ვინაჲცა აწ წი-
ნამდებარე არს მხოლოდ ოდენ უნებლიითისა-ოჯს; რამეთუ არ ნებსით[ი]
უფროდს სოლო ნეთსითთა თანამიერთვის, რამეთუ შერევითი ვი-
დრე-მე არს; ვინაჲცა დასაბამი უნებლიითად აქუს, არამედ აღსარული
— ნეთსითად, დახუდომით მკდომისა-გან. არამედ თჯნიერ ნებისა
15 იტყუნ უნებლიითისა: უნებლიითი არსო,** რამელი, არ ნეთსითისა-
მიერ*** იუოს რაჲთურთით, დასანასო და სწუხო | ვინაჲჲ იუოს. A226

და კუალად სხუა არს უმეტრებით ქმნილი და სხუა ნაუმეტრები.
არამედ, თუ რად-მე სუენ-შორის იუოს მიზეზი უმეტრებისაჲ, უმე-
ტრ-ქმნილნი უკუწ ვიქმთ, არამედ არაჲს-თჯნ უმეტრებით ვინაჲჲ;
20 რამეთუ მთრვალსა და გულმწურალსა მოქმედსა რაჲსავე უჯეროჲსსა,
რომელსა-მე მთრვალბაჲ, სოლო რომელსა-მე გულმწურალბაჲ მი-

1-2 ამ თავს ხელნაწერში სათვალავად ჰქონია ლ (=30), წითელი
მელნით დაწერილი, რომლისთვისაც შემდეგ მართალი შავი მელნით მი-
უწერიათ ასო ე (=1) ე. ი. გადაუსწორებიათ 31-ად, რაც სავესებით
ეთანხმება, შინაარსთან ერთად, ბერძნულ-რუსული ტექსტის სათვალავს.

| * არშიაზე შენიშვნა: „რამეთუ სხუა არს არ ნეთსითი და სხუაჲ უნე-
ბლიითი“. | ** არშიაზე: „საზღვარი უნებლიითისაჲ“. | *** არშიაზე ტექ-
სტისავე ხელით ამ უკანასკნელი სიტყვის საბადლოდ მიწერილია „მი-
მართ“. | 16 სწუხო A. | 17 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ; სხუაჲ A.

ზეზად უჭერის მის-მიერ ქმნილთა-თს, რომელნი არიან ნეტესით
ვიდრე-მე. რამეთუ ჯერ იყო მისდა არა დათრობად! რამეთუ თუთ
იქმნა მიზეზ თვისის უმეტრებისა. ესე უკუა არ უმეტრებითად ითქუ-
მის მოქმედად, არამედ უმეტრქმნილი მოქმედებს, რომელი არა არს
5 უნებლიითად, არამედ ნეტესითად. რომლისა-თსცა იძაგებთან წესნიკ-
ერთა-გან ამთნი მოქმედნი. რამეთუ, თუმცა არა დამთრვალ იყო,
არამცა-სადა-მე ექმნა: წადილით ვინაღვე დაითრ და წადილითცა ვი-
დრე-მე ესე ქმნა. უმეტრებით უკუა მამინ ვიქმთ ამთ, რდეს არ
ჩუენ-მიერ იყოს მიზეზი უმეტრებისა, არამედ ესრეთ დახუდა | , ვი- A227
10 თამცა: ადგილს ხუჭულებისსა* მსროლიანქმან მამად წამომვლელი
მებრ დახუდობით წყლს და მოკლს. რომლისა-თსცა თქუმულთა ამთ
თანადმოაჩინების, რამეთუ არამს-თს უმეტარი უმჯობესისა და არცა
მეექსნე ბოროტად კეთილისა უნებლიითა ვნებათა მოაბიქნს, რა-
მეთუ თვისის ვერაგობისა-გან არს უმეტრება იგი. ხოლო იძაგების
15 ვინაღვე და ესცა, არამედ ძაგებად ნეტესითა-თს არს.

ვინაღვე არა მებრ საყოველთაოდ და ტომობრივ, ვინათუ მებრ
წინააღრჩევით ნეტესითი არს უმეტრება, არამედ ნაწილობათა-შორის;
რამეთუ ვინაღვე მებრ ნაწილობითად უნებლიით, ხოლო საყოველთაო-
თა ნეტესით ვიდრე-მე უმეტარ ვართ. ამთ ესრეთთა განსაზღვრებულ-
20 თად, შემდგომითად ითქუმოდედ, თუ რომელი არს მებრ თუთულებითი.
ესე უკუა არს, რომელი იწოდების რიტორთა-მიერ ნაწილად შორითად,
ვითარ იგი: ვის, ვინ, ვისდა, [რად, რადთ], რდეს, სდა, ვითა, ვითარ;
შირის შეცვალებით: | [შირი], საქმე, რდანომ, ადგილი, ჟამი, სხე A228
საქმისა, მიზეზი. შირი ვინაღვე — რომელი იგი იქმოდეს და თუ
25 რომელთა-მიმართ იყოს საქმე, ვითარ რად იგი — მამასა შეიღმან სცა
უმეტრებით; საქმე უკუა — თუთ იგი ქმნილი, ვითარ ვის უურამლის-
ცებად უნდოდ და [და] აბრმო; არამედ რდანომ უკუა — ვითარ რად
ქვად გასტეორცა, ჰგონა, ვითარმედ დაქვარდი არს; ადგილი ვინა-
ღვე — ვითარ რად უელისა სივიწრე[სა-შინა] ჰვარ, უმეტარ [რად] ექმნა, წი-
30 ხადმთს-უჭ-ულსა; ჟამი ვინაღვე — ვითარ რად დამით ჰგონა შორილად,

* ეს სიტყვა ხელნაწერში ზემო არშიაზეა. | 16 აქ ახალ ნაკვეთს
ჩვენ ვიწყებთ. | 21, შუროთად A. რუსულში ტერმინი „ნაწილად შორი-
თად“ გადმოცემულია სიტყვებით: „обстоятельством частна-
ми“ (გვ. 150). | 26 თუთ A. | 26-27 უურამლისცემის A. | 30 ღამით A.

მოყურე მოკლას; ხოლო სახე საქმისაჲ—ვითარ რაჲ იგი, რომელმან წყლას, დასწყინარდა და არ აღვიღად მოკლას, რამეთუ უმეტარ ექმნა, თუ წყლვასავე-თანა აღესრულას; მიზეზი უკუშ—ვითარ იგი, რომელმან მისცა წამალი, რათამცა განჰკურნას, ხოლო, რომელმან იგი მიიღო, ო მოკუდა, ამისთვის რომელ სამსალად ეპოა მას, არამედ ესე ყოველი ერთბაშად არცათუ განცოფებულმან ვინ | იქმეცნეს და არცათუ უმრ- A 229 ვლესნი ამათნი დადათუ და უსაკუთრესთა ამათსა უმეტარ ექმნა და ესრეთ უმეტრებით ვინაჲ-მე ქმნა. არამედ ამათ-შორის საკუთრებითი არს, ვითარ იგი რაჲსა-თჳსი და თუ რაჲ-წარმოსახინელი, ესე იგი 10 არს—მიზეზი და საქმე.

თ ა ვ ი XXXII

ნ ე ბ ს ი თ ი ს ა - თ ჯ ს

უნებლითისა ფოფაჲ ორსახედ ითქუმის, ვითარ იგი: | იძუ- A 215 ლებით უნებლიეთად და უმეტრებით ქმნილად; რომლისა-თჳსცა ნებ- 15 სითი ორთავე წინააღუდგების. და არს ვიდრე-მე ესე არცა იძულებით და არცა უმეტრებით ქმნილ. და არს არა ვიდრე-მე იძულებითი, რომლისა დასწყისი თჳთ თჳს-შორის ჰქონდეს; და არცა უმეტრებით ვინაჲვე, გარნათუ თათუელთა და ზოგადთა-განი იყოს უმეტარ ქმნი- 20 ლი, რომელთა მოქმედებაჲ თჳს-შორის არს.*

ხოლო იძიებვის, თუ ბუნებით ქმნილნი ნეფსით არიან, ვითარ იგი მოღწობაჲ და აღორძინებაჲ? არამედ იჩუჭნებინან ესენი არცა

12 ამ სათაურის ნაცვლად ქართულ ხელნაწერებში ზის: „ნებისთისა და უნებლიეთისა-თჳს“, ე. ი. ჩვენი გამოცემის (==ბერძნული დედნის) მე-29-ე თავის სათაური; და თვით ამ მე-32 თავს სათვალავად უზის (არ-შინაზე) ძმ==28. რაღა თქმა უნდა, როგორც სათვალავს, ისე სათაურს ჩვენ ვასწორებთ და თვით ტექსტიც ამ თავისა შესაფერ ადგილას გადა მოგვაქვს. ამ თავის ტექსტი A-ში იწყება მე-214-ე გვერდზე. | 18 თუ-თეულთა A. | * ამას ქვემოთ რუსული ტექსტი (გვ. 151—152) კიდევ ათავსებს შემდგომ სტრიქონებს: „Итакъ, соединяя то и другое, мы опредѣляемъ произвольное, какъ то, чего начало находится въ самомъ (дѣйствующемъ), знаемъ всѣ частности, въ кото-рыхъ состоитъ дѣйствіе“.

ნეფსითად და არცა უნებლიეთად; რამეთუ ნეფსითი ჩუენ-შორისთა
 კელმწიფებათა-შორის არს, ხოლო შოდნობაჲ და ადორძინებაჲ არს
 ჩუენსა კელმწიფებასა-შორის არს. ვინაჲცა, დაღათუ თუთუელობით
 ზოგადსა უმეტარ ვართ, არ ჩუენმიერთბისა-თუზ მათისა, რამელი არ-
 5 ცა ნეფსით არს და არცა უნებლიეთი. ხოლო გულის-თქუმისა და
 გულის-წურამისა იჩუენსა ნეფსითობაჲ; ამის-თუზ ვინაჲ-მე, რამელ A216
 წარმართებული იქების, ხოლო ცთომილი იძგების, გინათუ მო-
 ძ[უ]ლების; და გემოჲ და მწუნარებაჲ შეუდგების მას და დასაბამი
 მის-შორის აქუს, რამეთუ მათ-შორის არს, რათა არს ვნებათა-მიერ
 10 ადვილად დავითხეოდეთ. ხოლო ჩუჭულებათა-მიერ ესევითარი წარ-
 მართების. კუალად უკუჭ და თუ ესე უნებლით არს, არარაჲ უტუე-
 თა ცხოველთა ნეფსით რასავე მოქმედებს, არამედ არცა თუ და
 ჩიჯლნი ერმანი; არამედ აწ არასადა იხილვების ესრეთ; რამეთუ ვი-
 ხილავთ მათ ნეფსით საზრდელთა-ზედა მომავალად და არს იძულებით,
 15 რამეთუ თუთ ვინაჲვე თავით თუხით მიჰმართებენ და არა უმეტარ
 არიან, რამეთუ არა უმეტარა საზრდელსა: იხილას რაჲ იგი, ვითარ-
 ცა უწიებელი, ვითარმედ საზრდელ არსო, და ვითარცა მეცნიერსა ს-
 ქმესა-ზედა მიჰმართებს, და, ზუ ვერ მიხუდეს, მწუნარე იქმნების.
 არამედ ნეფსითისა საუწიონი ესე, რამეთუ: ოდეს რაჲ მიემთხვას—
 20 გემოჲ, | ხოლო ოდეს რაჲ ვერ მიხუდეს—წუხილი; რამელთა-გან A217
 საცნაურ არს, რამელ ნეფსითისა აქუს გულის-თქუმას[ა]ცა და გულის-
 წურამაჲცა: [ესე უკუჭ] გემოვნებითვე იქმნების. და სხუჭბრცა, თუ ვინ-
 მე გულის-თქუმის-მიერი და გულის-წურამის-მიერი ნეფსითად არა
 თქუას, აჰკაცს ჩუჭულებითთა სათნობათა: რამეთუ ესენი ვნებათა შუ-
 25 ობით ვიდრე-მე არიან. არამედ უნებლით ვნება და უნებლიითიცა ს-
 ქმე სათნობათა-თუზ, და რამეთუ ესენიცა ვნებითვე იქმნებან;
 არამედ არასადა მებრ გული[ს]-სიტყუათი და ნებისა-გან გაცანებითა და
 თუხითა ნებითა და წადილითა შემდგომად ცნობისა თუთუელთაჲს
 უნებლიითად თქუას; რამეთუ იჩუენსა, ვითარმედ დასაწიისა მათ-შო-
 30 რის; რამლისა-თუხცა ესე ესრეთ ნეფსით ვიდრე-მე.

17 საზრდელი A. | 19 მიემთხუოს A. | 27 გულისიტყუათი A. †
 28 თუთუელთაჲს A.

არამედ, ვინაშთგან მრავალგზის წინააღრჩევისა-თჳს მოვიკსენეთ და ჩუენმიერის-თჳსცა, — მიიღებოდედ და წინააღრჩევისა-თჳსცა.

A217

თ ა ვ ი . XXXIII

წ ი ნ ა გ ა ნ რ ჩ ე ვ ი ს ა - თ ჳ ს

A229

- 5 რაჲ ვინაშ-მე არს წინააღრჩევაჲ? ნუჲ-მე და ნეფსითად ვინაშ-მე, ამისთჳს ვინაშთგან და რაჲცა მებრ წინააღრჩევითი არს და ნეფსითიცა არს? არამედ სანაცვლოდ არ უკუნეუქცევის, რომელ ვინაშ-ვემცა ესე იქმნა, ვითარმცა იგივე იყო ნეფსითი და წინააღრჩევაჲ; ხოლო აწ უმეტესთა-ზედა ვჰბრებთ ნეფსითსა*;
- 10 წინააღრჩევას ვინაშ-მე და ნეფსითად, არამედ არა უფველი ნეფსითი წინააღრჩევასა-შორის; და რამეთუ ურმანიცა და უტუენი ნეფსით ვიდრე-მე იქმან, არა ვინაშ-მე და წინააღრჩევულნი; და რაოდენსცა უკუტ გულის-წყრომისა-მიერ ვიქმთ, არა წინაგანმც|რახნი ვიქმთ; ამთ
- 15 უკუტ ნეფსით ვიდრე-მე ვიქმთ, არა ვიდრე-მე და წინააღრჩევით. არამედ და ოდეს იჩქითად მოუუარე წარმომიდგეს ჩუენ, ნეფსით ვიდრე-მე შეჰიკადმთ, არა ვინაშთვე უწუებულნი; და რომელმან მოუწოდებულად საუნჯე [ჰ]ნოა, ნეფსით ვიდრე-მე ერმუელსა დახუდა, არა წინააღრჩევით. უფველგნით უკუტ შეკრბების, რომელ არ ერთ. და იგივე არს ნეფსითი და წინააღრჩევა[ჲ].
- 20 არამედ [ნუჲ-მე და წადილ არს წინააღრჩევაჲ?] არცა ესე არს; რამეთუ განიწვალების წადილი სამად.** გულის-თქმუმად, გულის-წყრომად და განსრახვად; არამედ, რომელ არცა გულის-წყრომა არს

1 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 3-4 ხელნაწერში ამ თავს სათვალავად უხის ლბ=32. | * არშიაზე: „თუ რაჲთა განიყოფვიან ნეფსითი და წინააღრჩევითი“. | 13 გულის წყრომასა მიერ A. | 20 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ; სწორ ფრჩხილებში ჩასმული სიტყვები შემოგვაქვს აზრის შესავსებლად რუსელ-ბერძნული ტექსტის მიხედვით. | ** არშიაზე: „განწვალებაჲ წადილისა და წინააღრჩევისაჲ“.

და არცა გულის-თქუმა არს წინააღრჩევა[ე], საცხად არს უკუღ ამათ-
 გან, რომელ არს არს ზიარებაჲ ჭატა უტუთა-მიმართ მებრ წინა-
 ადრჩევითა, არამედ—გულის-წყრომით და გულის-თქუმით ოდენ; რა-
 მეთუ მებრ ამით ვინაჲვე ვეზიარებით, ხოლო წინააღრჩევითა განვე-
 5 უოფვით; რომლისა-გან საცხად არს [რომელ სხუაჲ არს] წინააღრ-
 ჩევაჲ და სხუაჲ არს გულის-თქუმაჲ და გულის-წყრომაჲ. საცხად A 231
 ჭეოფს ვინაჲვე დაუზრობელი, შეზურობილი უკუღ გულის-თქუმისა-
 გან და მოქმედი მის-მიერ, არა ვიდრე-მე და მებრ წინააღრჩევით,
 რამეთუ დაჭმატლების უკუღ წინააღრჩევაჲ მისი გულის-თქუმას; და
 10 მოღუაწე ვინაჲვე, მოქმედებდეს რაჲ მებრ წინააღრჩევით, არ მოქმე-
 დებს უკუღ მებრ გულის-თქუმით. მერმეცა კუალად, რომელ არცა
 მგულებლობაჲ ვიდრე-მე არს წინააღრჩევაჲ, იუწყებოდედ ამიერთ-
 გან: რამეთუ არათუ უოფელთა, რომელთაჲ ჯერარს გულებაჲ*, ვიტყუთ
 გულებად; ხოლო** სიმრთელე წინააღმრჩეველად სიმრთელისა არაჲსად
 15 ვინ თქუას; და გულებად სიმდიდრისაჲ და არა ვიდრე-მე წინააღრჩე-
 ვაჲცა სიმდიდრისაჲ თქუმის. მერმეცა და გულებად შეუძლებელთა-
 თჳსცა განეწყსების, ხოლო წინააღრჩევაჲ მხოლოდ ოდენ ჩუტნმორის-
 თა-ზედა; რამეთუ ესრეთ უკუღ ვიტყუთ, ვითარმედ მგულების უკუ-
 დავეოფად, | არამედ ამას ვინაჲვე ვერ ვიტყუთ, ვითარმედ წინააღვირ- A 232
 20 ჩეუ უკუდავეოფას. რამეთუ გულებად აღსასრულისაჲ არს, ხოლო
 წინააღრჩევაჲ—აღსასრულის-მიმართი, —ვინაჲ თჳთ ამით შესაბამთა-
 ებრ, რომელ აქუს საგულებელსა გულობადისა-მიმართ, რამეთუ საგუ-
 ლებელი ვინაჲვე—აღსასრულ. მერმეცა ამით მხოლოდ ოდენ წინააღვირ-
 ჩევთ, რომელთა ჩუენ-მიერ მეკუნე ვაუუნეთ შეძლებად ქმნისა მ-
 25 თისა; ხოლო მგულებელ ვართ და ვერშეძლებასცა*** ჩუენ-მიერ, ვი-
 თარ იგი—ძლევად ვინაჲსა-მე სჳაჲს-ზეტ[ი]ს.

არამედ ესე, რომელ არცა გულის-წყრომა და არცა გულის-
 თქუმა და არცა გულება არს წინააღრჩევაჲ, კმასაყოფელად აღმოჩენი-
 ლა; ხოლო რომელ არცა თნება ვიდრე-მე არს—საუწყო იქმნას და
 30 თჳთ მათ ამოსჩენელთა-გან და სხუათა-განცა; რამეთუ თნებაჲ—არა

1 გულის-თქუმა A. | * უნდა იყოს: წინააღრჩევაჲ. | ** არშიაზე
 შენიშვნა: „განყოფილად მგულებლობისა და წინააღრჩევისაჲ“ A | *** არ-
 შიაზე სწერიან: „შესაძლებელსა“. | 26 სჳაჲს-ზეტა A. | 28 გულებად A.

მხლელად ჩუენმიერთა-თჳს, არამედ და სამარადისოთა-თჳსცა; მერძეცა უკუ^ლ რამეთუ თნებასა ჭეშმარიტადცა ვიდრე-მე ვიტყუთ და ცრუდ-ცა, — არამედ წინა|ადრჩევას არსადა ვიტყუთ ჭეშმარიტად და ცრუდ; A233 და რამეთუ თნება[ღ] მებრ სყოფელთაო, ხოლო წინაადრჩევამ — მებრ 5 თათუელთა: რამეთუ ქმნადთა-თჳს ვიდრე-მე წინაადრჩევამ, ხოლო ქმნადნი — სათათუელთ.

არამედ არცა განზრახვამ ვიდრე-მე არს წინაადრჩევამ, ვითარ რამ ზრახვამ*; რამეთუ განზრახვამ[ღ] უკუ^ლ არს გამომიება თათ ქმნილთა-თჳს; არამედ წინაადრჩევითთ ვინამეუ და განგულებით წინამთვეუ გან-10 მორჩეულთამ. საუწყო უკუ^ლ, რამეთუ განზრახვამ[ღ] უფრომს ხოლო გულებადთა და გამოსაძიებულთა-ზედა იხილვების, არამედ წინაადრ-ჩევამ — წინამთვე გამორჩეულთა და გუარქმნილთა-ზედა..

ვინამეუ, რამ იგი არს არს წინაადრჩევამ, თქუმულა ვიდრე-მე; ხოლო, თუ რამ იგი არს, აწ ვთქუათ. რამეთუ არს შეზავებულ რამ-15 მე გა[ნ]ზრახვისა-გან და მიმოსჯისა და წადილისა; და არცა წადილ ვინამე-მე არს მარტოდ და არცა ზრახვით გულება მხლელად, არამედ — ამათ-გან რამ-მე ერთქმნა | და თანმედგომამ. ვითარ [ი]გი ვი- A234 ტყუთ ცხოელსა სულისა და სსეულთა-გან თანმედგომად და არცა მარტოდ სსეულყოფად ცხოველსა და არცა სულისა მხლელთობით, არამედ თანმორიხლთა-განვე, — ეგრეთვე უკუ^ლ და წინაადრჩევამცა. არამედ ესე, რომელ ზრახვით გულებამ ვინამე-მე არს და განზრახვამ საბჭოსა-შორის სჯისასა, დადათუ და არა თათ იგი გულებითი ზრახვამ, — საჩინო თათ სანაცვლოდ სსეულთა აღსარებისა-განცა; რამეთუ წინაადრჩეველი უკუ^ლ არს სსეუამ ზირველ სსხსა სარჩევექმნილი**;

25 არამედ არავინ სადა რამ წინამომარჩიოს ზირველ განზრახვისა და არცა აღმარჩიოს არა განმშჯელმან. არამედ, ვინამე-გან არა უოველი, რომელი გუ^ლთნოს ჩუენ კეთილად, და საქმით ქმნადცა მისდა წადნიერ ვართ, მაშინ უკუ^ლ წინაადრჩევამ და წინაადრჩეული იქმნების და წი-

5 თათუელთამ A. | 7 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | * არშიაზზე: „განყოფილებამ განზრახვისა და წინაადრჩევისა“. | 8 გამომიება A. 11 გულედადთამ A. | 13 აქ ახალი ნაკვეთის დაწყება თვით ქართულ ხელნაწერს ეკუთვნის. | 16 გულეებამ A. | 17 ერთქმნამ და თანმედგომამ A. | ** არშიაზზე: „რამ არს წინაადრჩევამ“ A.

ნამთვე განბჭობილი განზრახვისა-გან, რამჟის თანმორთოს | და A235
 წადილიცა. სჭირდ უგუჭ წინააღრევიამ ამის-თვს ვიდრე-მე არს,
 რამელისადცა და განზრახვამ იყოს*. შეკრბების უგუჭ ამთ-გან ესრე
 ყოფამ. წინააღრევისამ: წადილი განზრახვითი ჩუენ-მიერთამს,
 5 ანუთუ: მგულებლობამ ჩუენ-მიერთამ წინამთვე სჯაღბჭობილ[ი]სა
 განზრახვისა-გან. ვართ მოწადე წინამთვე აღმჩრეველნი; არამედ ვი-
 ნამთვან წინააღრევიამ ვთქუთ, ვითარმედ ამთ-თვს არს, რამელთა-
 თვსცა და განზრახვამ, გამოვაცხადოთ, თუ რამელთა-თვს მოქმედებს
 განზრახვამ და თუ რამელთა-თვს ვართ განმზრახ.

თ ა ვ ი XXXIV

თუ რათა-თვს ვართ განმზრახ

პირველ თქემისა, თუ რამელთა-თვს ვართ გა[ნ]მზრახ, უმჯობეს
 არს განსაზღვრებამ, თუ რამთა გაუყოფვის განზრახვამ გამოძიებას;
 რამეთუ არა იგივე არს გა[ნ]ზრახვამ და ძიებამ, დადათუ და გა[ნ]მზრახ-
 15 ნი ეძიებს მას, რამელსაცა იზრახავს, არამედ დიდად განიყოფვის;
 რამეთუ ვეძიებთ, თუ უმეტეს ქუჭყანისა არსა მზე? არამედ არსადა
 ვინ იტყვს, ვითარმედ: „მეტუ|ლების უმეტეს ქუჭყანისა ყოფად მზი- A236
 სა“. რამეთუ არს ძიებამ ტომ ვიდრე-მე გულებით ზრახვისა, რამელი-
 სა-თვსცა უმეტესთა-ზედა ისიტყუვის; რამეთუ ყოველი ვინამვე გან-
 20 ზრახვამ ძიება ვიდრე-მე არს, არამედ არცა ყოველი ძიება[დ]—გან-
 ზრახვამ. ჩუჭნებულ არს უგუჭ და ესეცა. არამედ ესე თუ განვიგუ-
 ლოთ, ოდეს-მე განზრახვისა-ზედა ვიტყუთ, ვითარ იგი განვიგულლოთ-
 ღა, თუ ოდეს იყოს ჩემდა ნავით მავალობამ; ხოლო ოდეს-მე გა-
 გნებვისა-ზედა, ვითარ იგი ითქემის, ვითარმედ: „ვიგულნუ: სასწავ-

1 „განზრახვისა-გან“; ეს სიტყვა ზის ქვედა არშიაზე; მის ნაცვლად
 ტექსტში სწერია „ბუნებისა-გან“, რომელსაც ასწორებს თვით გადამწერი
 (არშიაზე), როგორც ზემოთ იბეჭდება. | * არშიაზე: „საზღვარი წინააღ-
 რევისამ“ A. | 10-11 ხელნაწერში ამ თავს სათვალავად უზის ლგ=ვპ. |
 20, ძიებამ A.

ღანი“, და არათუ ესრეთ, თუ „განვიგუენუ სასწავლონი“. შევიმრდულ-
 ვით უკუწ მრავალგზის რაჲ, ოდეს განურჩეველად გუწმოდის სა-
 ხელთაჲ, მეჭასრენი იგიობად არივის. არამედ განუყოფილებისა მ-
 თისა საცხადოდ წარმოჩენილისა, რომლისა-თჳსცა ითქუმაღედ, თუ
 5 რომელთა-თჳს ვართ მეზრახე.

განვიზრახავთ უკუწ ჩუენ მრავალთა-თჳს და ჩუენ-შორის ქმნად-
 თა და დადგომადთა და ჩუენ-მიერ ქმნად შესაძლებელთა-თჳს | და A237
 უცნაურად მქონებელთა აღსასრულისათა, რომელ ესე არს ესრე და
 სხუწბრცა შემძლებელთა ქმნად. არამედ, ვინაჲთგან ჩუენ-შორისი სი-
 10 ტუჳლა, ხოლო ვინაჲთგან მარტოდ საქმიითა-თჳს განვიზრახავთ,
 არამედ ესენი ჩუენ-შორის; რამეთუ არათუ [ღმრთ]ის-მეტეუწლებად
 თქუმულისა ფილოსოფოსობისა-თჳს განვიზრახავთ, და არცა ღმრთი-
 სა-თჳს, და არცა საჭიროდ და თანაწარუჳლად ქმნადთა-თჳს, — ხოლო
 საჭიროდ და თანაწარუჳლად ვიტუჳ, რომელი სამარადისოდ იგივეთ-
 15 ბით იქმნებოდის, ვითარ მთქცევი წელიწდისაჲ, — ხოლო არა თუ არს-
 მარადისოდ გებადთა-თჳს, არამედ სამარადისოდ მსგავსად ქმნადთა-თჳს,
 ვითარ იგი აღმოსაფვისა და დასაფვისა-თჳს მზისა, და არცა ვიდრე-
 მე ბუნებით უკუწ, ხოლო არსამარადისოდ მსგავსად ქმნილთაჲსა, ვი-
 თარ იგი უმრავლესთა-ზედა, ვითარ რაჲ განმკცოვებოჲ სამოცრიე-
 20 ლისაჲ და წუწროვანებოჲ ოცწლისაჲ, არამედ არცა ბუნებრივ[ი] უკუწ,
 ხოლო სხუად და სხუად უსაზღვროდ | და შეუშერობლად ქმნილად, A238
 ვითარ რაჲ წჳმათა-თჳს, ანუთუ არმურისა-თჳს, ანუთუ სეტუჳსა-თჳს,
 არამედ და არცა ბედის დახუწდრებით ქმნილად თქუმულთა-თჳს,
 რომელი იგი არს აძუთთა-ზედა ვიდრე-მე მომკდომ. ამის-თჳსცა
 25 ჩუენ-შორისი თქუმულა.

[და კუალად თქუმულა; ფითარმედ: „ჩუენ-მიერ ქმნად შესაძლე-
 ბელთა-თჳს“;] ხოლო ჩუენ-თჳს ესე საცნაურ არს, რომელ არა ფო-
 ვლისა კაცისა-თჳს და არცა ფოვლისა საქმისა-თჳს ვართ გა[ნ]მზრახ; [არამედ მხოლოდ ოდეს ჩუენ-შორის ქმნადთა და ჩუენ-მიერ ქმნად-

6 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 24 იშუთთა-ზედა A. | 26 აქაც ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ; — სწორ ფრჩხილებში მოთავსებული სიტყვები ახრის შესავსებლად გვაქვს შემოტანილი ბერძნულ-რუსული ტექსტიდან.

თა-თვს;] რამეთუ არა განვიზრახავთ, ვითარმედ ჩუენ-შორის მუყოფნი ჩუენნი მტერნი კეთილადმცა მოქალაქობდეს, — რომლისა-თვსცა და ესე მათ-მიერ განსაზრახვვე არს.

არამედ არაღს-თვს უოგელთა ჩუენ-მიერ ქმნილთა-თვს და ჩუენ-
5 შორის მუყოფთა-თვს განვიზრახავთ, — არამედ ჭერარს ესე თანდართვად, ვითარმედ: „მათ-თვს ოდენ, რომელთა აღსასრული იყოს უცნაურ“. ხოლო თუ რაღ-მე იყოს საცნაურ და აღსასრებულ, არდარა განვი-
ზრახავთ; რამეთუ არცა ზედმიწევნილებითათა, გინათუ კელაგენიით-
თა, გინათუ საქმეთაღ არს განზრახვამ; რამეთუ განჩენილ და ს-
10 ზღვრთან სიტყუანი საქმეთა მათთან თვნიერ მტირედთა უკლოგენ- A239
ბათამსა, რომელნიცა «საზრთა» წოდებულ არიან, ვითარ მკურნალო-
ბისაღ და ღუქაწილთა-შინა განმიშულებისაღ და მენავეთ-მოდურობი-
საღ. და არა მხოლოდ მათ-თვს ოდენ განვიზრახავთ, არამედ რომ-
მელნი ჩუენ-შორის და ჩუენ-მიერ იუვნენ, ხოლო აღსასრული უცნაუ-
15 რად ჰქონდეს და შესაძლებელ იუვნენ ესრე და ეგრე წარმოჩინებად.

არამედ ესე იჩუენა ვინამე ვიდრე, რომელ არა აღსასრულისა-
თვს, არამედ აღსასრულის-მიმართთა-თვს [არს] განზრახვამ: განვიზრ-
ხავთ ვიდრე-მე არათუ სიმიდირქსა, არამედ — ვითარ და რომელთა-მიერ
განვმიდირდეთ. შემოკლებით უკუწ ისიტყუეოდედ, რამეთუ მხოლოდ
20 მათ-თვს ოდენ განვიზრახავთ, ვითარ რაღ სასწორად მომკლომთა-
თვს რომლისა-თვსცა ჭერარს და მის-თვსცა კელაგეთად, რათა არ-
რაღ აკლდეს თქუმულსა სიცხადისა-მიმართ.

ძალად* ითქუმიან ივინი, მებრ რომლითა შეუძლებდეთ რაღსა-
ვვე საქმედ; რომლისა-თვსცა | განაღა არა ვიქმთ, ოდეს ძალად ოდენ A240
25 გუქონდის; ხოლო რომელთანი ძალნი არა გუქონდინ, ამათნი არცა
ვინამევე საქმენი. იბოების ვინამე-მე საქმე ძალითა, ხოლო ძალი — არ-
სებითა; რამეთუ რაღცავე საქმე — ძალისა-ვან, ხოლო ძალი — არსებასა-
გან და არსებასა-შორის. ხოლო სმნივე ესე არიან ურთი-ერთას შქო-
ნებულ, ვითარ იგი ვთქუთ, ვითარ: შემძლებელი, ძალი და შესაძლე-

4 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ; არაღსთუნ A. | 7, ოდ-მე A. |
16 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. * არზიხუ: „თუ რაღ არს ძალი“;
— ახალ ნაკვეთს აქ ჩვენ ვიწყებთ!

- ბელი. შემძლელები უკუწ—ვითარ არსებამ, ხოლო ძელი—რომელითა იგი მაქუს შეძლებამ, ხოლო შესაძლებელი—რომელი ძალითი მეტრ ჭკონდის შეძლებამ ქმნისამ. არამედ შესაძლებელთამ რომელი-მე არს საჭირო და თანწარუგად, ხოლო რომელი-მე—ოდენ მომხდომ. სს-
- 5 ჭირო უკუწ—რომელი შეუძლებელ იუოს დაყენებად, რომლისა და წინააღმდეგობიცა [შეუძლებელ] ვიდრე-მე არს; ხოლო მომხდომი არს —რომელი შეუძლებელ იუოს დაყენებად, რომლისა და წინააღმდეგობიცა შესაძლებელ ვიდრე-მე. ვითარ იგი საჭიროაღს-თავს, ვითარმედ: საჭირო | არს კაცის ცოცხლისა სულის-კუწთად; ამისი უკუწ წინა- A 241
- 10 განმწყოთ, ვითარმედ შეუძლებელ არს არ სულის-კუწთამ ცოცხლისა-სამ; და კუადად [მომხდომი]: შესაძლებელ არს დღეს უოთამ წვდისამ, ხოლო წინაგანმწყოთი—ვითარმედ შესაძლებელ არს დღეს არ-უოთამ წვდისამ. კუადად უკუწ მომხდომისამ რომელი-მე უმრავლეს-თა-ზედა ითქუმის, ხოლო რომელი-მე—უმცრომისთა, ხოლო რომელი-
- 15 ღი-მე სასწორად; უმრავლესთა-ზედა უკუწ—ვითარ იგი გამკცროფნებასა სამოცეულისამ; არამედ უმცრომთა-ზედა—ვითარ იგი ვიეთი-მე არგამკცროფნებასა სამოცეულისამ; ხოლო სასწორად — ვითარ იგი სფამ და არასფამ და, მარტივად, ქმნამ რამსამ-მე და არაქმნამ.

რამეთუ ამათ-თავს სასწორად მომხდომადთა მხოლოდ ვართ გამ-

20 ზრახ. არს უკუწ სასწორად მომხდომთამ იგი, რომელ მსცა შეუძლებდეთ და წინააღმდეგობიცა მისსა. არამედ, თუმცა არა ორთავე ერთბამად შეუძლებდით მსცა და მისსა წინააღმდეგობისა, არცა სდა A 242 ვიყენით გამზრახ; არამედ არცა ვიდრე-მე აღსარებულთა-ზედა და არცა შეუძლებულთა-ზედა ვინ სდა განიზრახავს; არამედ მხოლოდ

25 მეორე ვიდრე-მე და სხუამ წინააღმდეგობთამ შეგჯდომია, რომელი ესე არს აღსარებულ და არასდა საკუწხო, —არამედ წინააღმდეგობისამ შეუძლებელ.

6₂ საჭირო A; ვასწორებთ აზრისა და რუსული ტექსტის მიხედვით. | 11-12 წუმისამ A. | 19 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 25 შეგუძლია A.

თ ა 3 0 XXXV

ს ჯ ს ა - თ ჯ ს

რომელნი გარემოქცევითსა ძალსა ვარსკულავთსა მიზესსა უ-
 ველთა ქმნადთასა აჩემებენ, არა მხოლოდ სასოგადოთა გონებრივთა
 5 მბრძულ არიან, არამედ უოველთა მოქალაქობათა უკმრად აღმოჩენენ.
 უჯერო ვიდრე-მე უჯულნი, ნამეტნავ უკუჭ საბჭონი სასამართლონი,
 მტანჯველნი უმიზესოთანი, უჯერო ქებანი და ძაგებანი, უსარგებლო
 ვინაღვე და ლოცვანიცა, — უოველთა სჯს-ებრ ქმნისა-თჯს; ექსორია
 ვიდრე-მე და განკებაცა კეთილად | მსახურებასავე-თანა და კეთილ- A243
 10 მოქმედებასა, ვინაღთგან გაცნი მხოლოდ ორდნოდ ოდენ ეზოებოდინ
 ზენათა ძლითთა ვინაღვე მოქცევათა და რამეთუ მათ-მიერ მიდრეკად
 სქემთა-მიმართ, არა მხოლოდ ნაწილნი სხეულთანი, არამედ და სუ-
 ლისაცა მიმოგონებანი. რომელნი ამას იტყუან, ჩუენ-მიერთა ვიდრე-მე
 უოველით-ურთ აღჭკოცენ და ბუნებასაცა მომკლდომასა, და ესრეთ და
 15 სხუად არარად, გარნათუ უოველთავე შეაგინებენ. ცრუ ვიდრე-მე და
 თჯთ იგი ვარსკულავნიცა, რამეთუ რომელთა-მე შექცვად, ხოლო
 რომელთა-მე მოსისხლედ აღმქმნელ, და ჰირველ ამათსა შემოქმე-
 დისა ამათისა ღმრთისად მიზესი აღიფლანების, რომელ ესეუთარნი
 20 შეჭმზადნა, რომელ მიზესსა ბორცოთა საჭიროდ და იძულებით ზე-
 დადამდებენ ჩუენ, ვითარ არა მხოლოდ ოდენ მოქალაქობათა-ზედა
 დადგრომად ამათისა ამის უჯერობისა, არამედ დიდთა ვინაღვე ბო-
 როცოთა | მიზესად აღმოჩენად ღმრთისა, ვითარცა წინადაუდგომელ- A244
 უოფად ვიდრე-მე მეტადინენი მათისა მის წინადადებით კელყოფისანი.
 არამედ არცა თუ სმენად საჭირო არს ესე, საჩინოდ მქონებელი გმო-
 25 ბისა და უჯერობისაჲ. ხოლო რომელნი იტყუან ესრეთ, ვითარმედო
 და მებრ სუებრივიცა დაეცვის, — (თჯთუელსა ქმნილთასა მიეცემოდედ

1-2 ხელნაწერში ამ თავის სათვალავია ლდ=34. | 25₁ - 26₁ რუ-
 სულ თარგმანში ეს ადგილი ასეა გადმოცემული: «А говорящие, что
 существуетъ и то, что въ нашей власти, и то, что въ силу рока»;

ვინამდვილე სუსტა, ვითარ იგი წყალს—განგრილებამ და ვითარ თუთუ-
 ულთა ნერგთას—მოკლებდ ესევითარისა რამსა-მე წაუფთადას და
 ვითარ იგი ქვას—დაღმართეანებად და ცეცხლს—ზედაუფანებად, ეგრე-
 თვე და ცხოველსაცა—თანადართვამ ნებისად და მიმართებად, რაყამს
 5 მიმართებას მას არადა ექმნას დამაყენებელ გარეგნით, იგი ვინამდვილე
 იყოს სუსა-ებრ, მაშინ ვიდრე-მე ჩუენ-მიერ იყოს სლვად და დაუცი-
 ლებელადცა ვლთთ), —არამედ რომელნი ამას იტყოდეს, არიან უკუწ-
 სტოელთა-განნი ხვრისიზნას ვინამდვილე და ფილთა-ბატორ და სხუანი A 24;
 მრავალნი და მბრწყინვალენი, რომელნი არაას სხუას აღმოაჩენდეს, არა-
 10 მედ ამას ოდენ, ვითარმედ ყოველივე მებრ სუსა-გან ქმნად. დადათუ
 მიმართებასაცა წადილისსა სუსა-გან იტყვან ჩუენდა მოცემად და ამას
 ოდეს-მე სვისა-გან გარეგნითისა დაყენებად და ოდეს-მე არა, —საცხა-
 დო არს, რომელ ყოველსავე სუსა-გან იტყვან ქმნად და მათსაცა,
 რომელთასა ჩუენ-მიერ ყოფად იტყუნეულ ვართ; უკუნქცევით უკუწ-
 15 თუთ მათთავე სიტყუათა მოძქმარებელნი მათ-მიმართ, ვანუწნებთ თნე-
 ბისა მათისა უჭერობასა.

რამეთუ*, თუ რად-მე მათ-თჳს მიზეზთა-გან გარემოცვეულ ვა-
 ნამდვილე, ვითარ იგინი იტყვან, ყოველით-ურთ საჭირო ვიდრე-მე ეგრეთ
 ქმნად და არა იტყუნელობად, ვითარმედ ოდეს-მე ესრეთ, ხლლო სხუწ-
 20 ბრცა ქმნად, ამის-თჳს რომელ საუკუნით-გან ესრე განჩენილ არიან
 იგინი, —საჭირო არს | და მიმართებადცა ცხოველისად ყოველით-ურთ A 246
 ყოველივე უნაქლულად მათვე გარემოცვეულთა მიზეზთა-ებრ ყოფად.
 ხლლო, თუ რად-მე ზირველი მიმართებად საჭიროდ შეუდგების, მამა
 სადადა იყოს ჩუენ-მიერი? რამეთუ თავისუფლად ვინამდვილე ჯერ არს,
 25 რომელი არსცა; გინათუ გარემომცველთად მათ ჩუენდა იყოს ოდეს-მე
 უკუწ მიმართებად, ხლლო ოდეს-მე არმიმართებად; ხლლო აუ რად-

ლათინურ ტექსტში ეს ადგილი უფრო ვრცლად ყოფილა გადათარგმნი-
 ლი (შეად. რუს. თარგმ. გვ. 162).

6 სუსაებრ A. | 11 სუსაგან A. | 13 სუსაგან A. | 15, მათ-თჳს-
 ვე A. | * ამ სიტყვით ხელნაწერიც ახალ ნაკვეთს იწყებს. | 17, დედანში
 ეს სიტყვა გაყოფილია ასე: „გრე მოცვლ“. | 22, დედანში: „გრე მო-
 ცვლთა“.

მე საჭიროდ და იძულებით შეუდგების და მიმართებადც, — საუწყო
 რომელ სჯს-ებრ და მიმართებისაცა იქმნას; არამედ და თუ ჩუენ-
 მიერცა ვინაღვე იქმნებოდის ჩუენის ბუნების-ებრ და მიმართებისა
 და განბჭობისა. დადათუ ჰჯარობენ მას არაქმნად, ტუეიფ ვიდრე-მე
 5 იუას ჰირველდაწესებუდი, რომელ იტუოდა, ვითარმედ გარემოდგ-
 მილთად ვინაღვე საჭირო არს უფლისავე მიდევნებაჲ; ესრეთვე უგუ-
 უსულოთაცა-ზედა იზოას რაღვე მეოფად. | რამეთუ; ვინაღთგან მი- A 247
 მართებასა ჩუენ-ზედა დააწესებენ, აძისთჳს რომელ ბუნებაჲ ესე მ-
 ქუს ჩუენ, — რაჲ იუას დამაქებებელ და ცეცხლსაცა-ზედა თქუმად
 10 მწუგელობაჲ, ვინაღთგან ბუნებით დასწუავს ცეცხლი? სადაცა ჩუენ-
 იუას წარმოჩინებად ესე ვიდრე-მე ფილოზოტორის-მიერ წიგნსა მას-
 შინა «სჯსასა». არა ვიდრე-მე ჩუენ-თჳს სჯს-გან ქმნადი ჩუენ-მიერ
 არს; და რამეთუ ესევე მიზეზი ებანთაცა-ზედა და წინწილათა და
 სხუათა რათავე ორდინათა და უფველთა უტუეთა და უსულოთა იუას
 15 მიზეზ, რასაცა რას-მე აქნევდენ მათ მათ-მიერ მოქმედნი, — რომელი
 ესე არს უჯერო.

თ ა 3 ი XXXVI

განსკულავთა-მიერისა სჯსა-თჳს

ბრძენნი მეგვიტელნი, რომელნი იტუოდეს მეტეშმარიტობად
 20 განსკულავთა-მიერსა სუესა, ხოლო უგუნქცეკად ვიდრე-მე მისდა ლ-
 ცვათა-მიერ და უგუნსაქცეკელთა, იტუჳან ესრეთ, ვითარმედ არს რა-
 მყო თჳთ მათ განსკულავთა | სამსახურო, მაწინარებელ მათდა, და A 248
 სსუ[ა]თაცა ვინათა-მე ზემთამდებარეთა ძლთა, შემძლებელთა გარე-
 უგუნქცეკად მისდა, და ამით მიზეზთა-თჳს ლცვათა და მსახურებათა

12 სუისასა A; სუისაგან A. | 18 ხელნაწერში (A) ეს სათაური
 ასეთის ორთოგრაფიით არის წარმოდგენილი: „მასკულავთა მიერისა
 სუისათჳს“. — ხელნაწერში ამ თავს სათვალავად უზის ლმ=33. | 20 სუ-
 ცსა A.

დმერთთასა და უკუნსაქცეველთა შეწადე ვართო. არამედ ესენი მამ-
 კდომად იტყვიან და არა საჭიროდ სუესა; ხოლო მომკდომთა ბუნებაჲ
 — შეუსაზღვრებელ; ხოლო შეუსაზღვრებელი — უცნაურ. რომლისა-
 თასტა ამის-მიერ აღიკოტების უკუწ ყოველივე მოგობაჲ და უფროჲს
 5 ხოლო შობათმეტყუელებად წოდებულნი; რომელსა იგინი პირველ
 სხუათასა ჭმისხურებენ, ვითარ ძლიერსა რას-მე და ჭეშმარიტსა სა-
 ქმესა. ხოლო თუ რად-მე თქვიან, ვითარმედ აღსასრული ნაკუთთაჲ*
 საცხადო და შეკელოვნეთა-განცა იცნობების, ხოლო რაჟამს ნაკუწთი
 არა ძაღისა-ებრ აღმოკდესო, დმერთიან დააცილას იგიო, — ვთქვათ,
 10 ვითარმედ და ესტას უჯერო: რომელ, პირველ, მხოლოდ ლოცვაჲ
 ოდენ დადგეს ჩუენ-ზედა და მსახურებაჲ დმერთთაჲ და სხუაჲ არა- A249
 რაჲ; შემეტყ, ვიჭუნეულთ მათდა-მიმართ, თუ ვითარ სხუანი ყო-
 ველნივე კაცთა საქმენი და წინააღრჩევანი რომელსა-მე თანდართვასა
 ვარსკუთხავთასა მიმდგომ, ხოლო მარტოდ ლოცვისაჲ ოდენ არს
 15 ჩუენ-მიერ? რამეთუ უღონო ვიდრე-მე, თუ რომელთა მიზეზთა-გან
 არს ესე ესრეთ და რაჲ იყოს იგი საჭიროჲ. შემეტყ, თუ რაჲ-მე
 არს კელოვნებაჲ და სახე უკუნსაქცეველთაჲ, რომელი დააცილებს
 სჯსა-მიერსა, — რაჲ უკუწ ყოველთა კაცთად კელოვნებაჲ იგი იყოს
 ვინაჲ-მე მისაწომელ, გინათუ ვიეთდა-მე, ხოლო ვიეთდა-მე არა?
 20 არამედ თუ რად-მე ყოველთად, არა დააცილებს სიტყვთ ოდენ ყო-
 ლად ყოვლით-ურთ უკუნქცევად სჯსა ყოველთა რაჲ ისწონს კელო-
 ნებაჲ იგი, რომლითა დააცილებოდის აღსასრული საქმეთა მათთაჲ;
 ხოლო თუ რად-მე რომელთა-მე არს მისაწომელ და რომელთა-მე
 არა, რაჲ ვითართა უკუწ და ვინ იყოს ამისი განმარინებელი? ხოლო A250
 25 თუ რად-მე და იგივე სუე არს, რომელ რომელთა-მე დმერთის-მსა-
 ხურებად შეიქმს, ხოლო რომელთა-მე არა, — იპოოს ვინაჲვე ყოვე-
 ლივე სჯსა-ებრ; რამეთუ ლოცვისა და მსახურებისა-მიერ არათუ ოდენ
 არაუღარესად ჩუენ-მიერ აწ გამოჩნდა სჯსა-გან, არამედ და უმეტე-
 სადცა. რამეთუ რასა მარტოდ ჩუენ-მიერად ოდენ დაწესებდეს, აწ
 30 გამოჩნდა უმეტეს სჯსა. ხოლო თუ რად-მე არა სუე, არამედ სხუაჲ

2 სუესა A. | * იგულისხმებიან ზოდიაკების „ნაკუთნი“, ე. ი. ზო-
 დიაკების გარეგანი ფორმა, მოყვანილობა, ფიგურა. | 18 სუისა-მიერსა A.
 | 21 სუისა A. | 27 სუისაებრ A. | 28 სუსაგან A. | 30 სუისა A.

ვინაჲ-მე არს მიზეზ ამათდა, იგივე ვიდრე-მე გამაჩნდეს უფროჲს
 ხელად სუედ. არამედ ლოცვათა-შოკისისა შეძლებისა-მიერ და წარ-
 მართებისა უოველივე სიმტკიცე სჯს გარეშეცვის: და შემძლებელთა-
 თჳს არავინაჲ იყოს საძე სუებრივი, არამედ არ შემძლებელთა-თჳს—უოვე-
 5 ლივე სჯს-ებრ. და იზოას ვინაჲვე რომელთა-დამე კაცთად უოველივე
 სუებრივად, ხელად რომელთა-მე — არ სჯს-ებრ. რომლისა-თჳსცა საუწყო
 | არს, რომელ, რომელი ამას გამოაჩინებდეს, იგი ვიდრე-მე არს თჳთ A251
 საკუთრებითი სუე, და კუალად ესრეთ უოველივე სჯს-ებრ იზოას. მერმეტა
 და უსამართლად ვიდრე-მე იყოს, რომელი განუყოფდეს, თუ რაჲცავე
 10 იგი იყოს: ანუთუ ეშმაკი რომელი-მე, გინათუ სხუაჲ ვინაჲ რაჲ
 სუე იგი. რამეთუ არა დირსებისა-ებრ განუყოფს კაცთა გუარსა და
 სახესა ღმერთთა-მისხურებისა; რამეთუ რომელი რომლისა იყოს
 უფროჲს დირს, ღდეს უოველივე ღრდნო ვინაჲ-მე იფუნს სჯს და
 არარს ვინ თჳსისა ნებისა-ებრ იქმდეს, უოველთა-ურთ უფროჲს
 15 ხელად არა წინააღმრჩეველი? ამათ უკუეს ესრეთ ქმნილთა-შოკის
 არცა რომელი მართალ ვინაჲვე და არცა რომელი უსამართლად, რომ-
 ლისა-თჳსცა არცა დირსი და არდირსი სამადლად; არამედ რომელი
 სწორთა უსწორად განუყოფდეს— უსამართლად.

თ ა ვ ი XXXVII

ს ს უ ა ს ა ნ ე დ ს ჯ ს ა თ ჯ ს

ვეთნი-მე იტყოდეს, ვათარმედ აღრჩევაჲ ქმნადთა | ჩუენ- A252
 ზელა არსო, ხელად აღრჩეულთა აღმოკლომად სუესა-ზედა; არამედ

2 სუტად A. | 3 სუისა A. | 5 სვისაებრ A. | 6 სვისაებრ A. | 8 სუი-
 სა-ებრ A. | 13 სუსა A. | 16 ოსამართლო A. | 20 ხელნაწერში ამ თა-
 ვის სათვალავია 33=36.—ბერძნული ტექსტის რუსულ თარგმანში ამ
 თავს ასეთი გრძელი სათაური აქვს: „О тѣхъ, которые говорятъ,
 что избраніе того, что слѣдуетъ дѣлать, находится въ нашей
 власти, а осуществленіе (исходъ) избраннаго—во власти рока“.
 | 22 სუტსა-ზედა A.

არის ვინაჲვე ელღენთა ბრძენნი, რომელ რომელსა-მე კეთილად იტყოდეს, ხოლო რომელსა-მე აცთუნებდეს. არამედ ჩუენ-ზედა დადებად აღჩუგვად ქმნადთაჲ, თჳნიერ აღსასრულისა მათისა, ვინაჲვე მართლიად თქუეს, ხოლო სჯს მიხეიებაჲ ამისი — არა ვიდრე-მე მართლიად.

5 არამედ იმხილენ უკუწ, ამისთვის რომელ, ჰირველ, უსრულ ჭეოფენ სუესა და რომლისად-მე ქებებად და რომლისად-მე — არა; მეჩმე, შედგომად და მიღვენებად იტყუან მას ჩუენისა წადილისად, რამეთუ ამისდა მიღვენებად იტყუან საქმეთა სჯსთა, და ესრეთ იბოჲს უფრომს ხოლო მიდრეკილად ჩუენ-მიერ, ვიდრეღარა და მიმდრეკელად

10 ჩუენდა, — რომლისა-თხსნა უმეტეს ვიდრე-მე იბოჲს კაცი სჯსსა. ხოლო რომელი დაწესებდა ამას თხსისა წვალებისა-მიერ, უდიდდა მას, რათამცა განგებაჲ ეთქუა მიზეზად საქმეთა აღსასრულისა; რამეთუ უფრომს ხოლო ესე | განგებისა არს საქმე, ვიდრეღარა და სჯს. A253

არამედ განკუთნვით თჳს განგებისა არს; რათა თუთუელსა ჩუენ-განსა

15 უმჯობესისა-ებრ თუთუელისა განუჩინებდეს; და ამისთვის ვინაჲვე აღჩუელთა დასასრულისა აღმოსლვად უმჯობესისა-მიმართ და რამეთუ ოდეს-მე მძკადების და ოდეს-მე არა. ხოლო [უკუწთუ] სუწ, [რომელი] შეწყობილებით მართულებაჲ ვინაჲ-მე არს მიზეზთა თანაწარუვალი (რამეთუ ესრეცა განუსაზღვრებენ მას სტოელნი), ესე იგი არს — წესი და თანა-

20 კრვად უცილებელი*, რათუ უმჯობესისა-ებრ, არამედ თხსისა მიდრეკისა-ებრ და იძულებისა მიუვლენს აღსასრულსა, — რაჲ ვინაჲ-მე თქუან უფლითურთ უძრავთა-ზედა და სუელთა და ამათ-გან წინააღურჩეველთა? რაჲ ვინაჲ ნუჲ-მე და მებრ სჯსა-გან არს ესე მათდა, გინათუ — არა? არამედ, თუ რად-მე არ სჯსა-ებრ, გარე ვინაჲ-მე განვარდენ სჯსა-გან;

25 არამედ და თუ სჯსა-ებრ, სსკიროდ ვინაჲ-მე შეუდგებოდედ და არ- A254
ცადა წინააღურჩევისა-მიერობაჲ; რამეთუ თუ რად-მე წინააღურჩეველიცა — სუესა-ქუწ-მე, სსკიროდ და წინააღურჩეულიცა; და ესრეთ კუალად ზირველთა-გუ-მიმართ მივიწინეთ, რომელნი იგი იტყუან, ვითარმედ უფელიცე სჯსა-ებრ არსო. ხოლო თუ ესე ესრეთ, რაჲსა-თხს უკუწ

4 სუისა A. | 8 სუისათა A. | 10 სუისასა A. | 13 სუისა A. | 14 თუთუელსა A. | 15 თუთუელისა A. | * არშიაზე წმინდა ნუსხით: „თუ ვითარ სტოელნი განუსაზღვრებდეს სუცსა“ A. | 23 სუისაგან A. | 24 სუისაებრ A. | 29 სუისაებრ A.

ბრძოლამ გულის-სიტყვას და გულის-თქემისაჲ მპყრობელთა ვინაჲ-მე
 ზედა მათთა და არამპყრობელთა? ვინაჲთგან იძულებით და სჯიროდ
 განჩენილა მათდა რომლისა-მე ქმნად, ხოლო რომლისა-მე არა,
 რაჲ ვინაჲ იუთს სჯიმარ მათ-შორისი იგი წინაგანწყობაჲ და ბრძო-
 5 ლაჲ? არამედ და ამასცა-თანა იტოლდაჲ არა მხოლოდ ქმნად ოდენ,
 არამედ და ესრე ვითარ ქმნადცა, — რასა უკუწ სხუასა იტყვას, რომე-
 ლი ამას იტყოდის, გინათუ ამას, ვითარმედ წინააღრჩევად სჯმითთაჲ
 არსო? ხოლო, თუ რად-მე წინააღრჩევად ვიდრე-მე არს მბრძოლ
 გულის-თქემისა და მძლე ვიდრე მპყრობით მოღვაწეთა-მიერ, ხოლო A255
 10 ძლეულ უმოდუაწეთა-ზედა და უმპრობთა, — აღიკატების დასაბამით-
 განვე წინადადებულის მათისა სიტყვას წინადადება, ოდეს არა
 იუთს წინააღრჩევად ჩუენ-მიერ.

თ ა ვ ი XXXVIII

თუ ვითარ ზღაპრან იტყვას სუსა-თვს.

15 ხოლო ზღაპრან ორობით იტყვას ვინაჲვე სუესა: რომლისა-მე —
 არსებითად, ხოლო რომლისა-მე — მებრ მოქმედებითად: არსებითად
 უკუწ — ვითარ რაჲ სუელსა უოველთასა, ხოლო მოქმედებითად —
 დმრთებრივსა სჯუელად ვიდრე-მე თანაწარუკედელად და მიზეზად მის-
 გან განუვლთოღველად. უწოდეს უკუწ საკრველად უვლთოღველობისა
 20 და ამას ვინაჲ-მე — მხოლოდ მოცემად ზირველისა და უზენაესისა
 დმრთისა-გან; არამედ სუელსა უოველთასა — მკობად უოველთავე, რომ-
 ლითა იგი უოველთავე ქმნადთა გამოავლენს. ამისდად უკუწ მებრ
 მოქმედებითად სუესა და მებრ განგებითად იტყვას, არამედ განგე-
 ბისა-გან განგებუცვად სუესა, რამეთუ უოველივე უკუწ სუებრივი — და
 25 | განგებისა-ებრ ქმნად, არა უკუწ და უოველივე განგებისა-მიერ ქმნი- A256
 ლი — და ყოფად სუწბრივცა. ესრეთ უკუწ სადმრთოდ სჯუელი, რა-

3, რომლისა-დ-მე A. | 8—9 მბრძოლი გულის-თქემისაჲ. | 10 ძლეული A. | 14 სუსა-თვს A; ამ თავს ხელნაწერში სათვალავად უბს ლწ=37. | 15 სუესა A. | 18, ღწივსა A. | 24 სუესა A.

მელს ერთხამად სუედცა იტყვს და განგებადცა, ყოველსავე თვს-შო-
 რის შესცავს: რომელსა-მე — ვითარცა წინადადებასა, ხოლო რომელ-
 სა-მე — წინადადებისა-განსა. რამეთუ ზირველობითთა მიწეზთა, ვითარ
 რომელთა-მე დასაბამთა, წინადადებითთა-მიერ გარეშეიცავს, რომელ
 5 იგი არს ჩუენ-მიერი თანდაყოლად და მიმოსჯად და მიმართებანი;
 ხოლო იძულებით და სჭიროდ ამათდა მიმდგომთა — წინადადებისა-გან-
 თა-მიერ. და არს უკუჭ ჩუენ-მიერ აღწვალებად ქმნაღთად მებრ წინა-
 დადებითი, ხოლო წინამდებარედ ჩუენთა-თვს თვით მათ ჩუენთა-გან,
 ვითარცა რად ჩუენდა წინამდებარეობითთა-მიერ ვნებად სვსა-მიერთა;
 10 ვითარ იგი: ჩუენ-ზედა არს ნავით მავალობად, — ესე უკუჭ მებრ
 სიტყვს წინადადებით არს წინამდებარედ; რომლისა-თვსცა ჩუენსა
 ამს | ნავით მავალობასა და ესრეთ სიტყვთ განჩინილსა და ჩუენ-მიერ A257
 წინადადებულსა შეუდგეს თუ ვინაჲვე დაქცევად ნავისად, არათუ წინა-
 მდებარეობად. არამედ წინამდებარეობის-განად უწოდს მისდა შედგო-
 15 მილს მას და მიმდგომსა ჩუენთა მათ წინადადებულთა და განჩინილ-
 თასა, ესე იგი არს — ვითარ რად დასაბამთად და საქმითად ყოფად;
 ვითარ რად რომელთა-მე წინამდ[ე]ურ ყოფად ჩუენ-მიერისცა წინა-
 დადებისა-ებრ სიტყვსა, ხოლო რომელი-მე მისდა შედგომილ და
 მიმდევებელ სიტყვთ წინადადებისა-ებრ და არ ჩუენ-მიერ — სჭიროდ. 20
 ნუჲ-მე და სამარადისად განსაზღვრებულ არს სულბრივი, არამედ
 ზედმეტხელზად ზირველ უკუჭ ჩუენ-მიერ დაწეებულთად. ესე ვინაჲ-
 ვე ერთემა ქმნების — მიზეზად მოღებასა ღმრთისა უმიზეზობისა და
 უმუყოფად ვინაჲ-მე სათნაობისა ყოფასა და ყოფადცა უკუჭ მნატებ-
 რ|იგთა საუწყოთა. A258

25 არამედ ყოველი ესე სიტყუად მისი* ამას ვინაჲვე მთასწავებს,
 ვითარმედ წვალებანი და რომელნი-მე მებრ წინადადრევიითთა საქმეთა-
 განნი ჩუენ-მიერ არან, ხოლო შემდგომი ამათი და აღსასრული —
 სჭიროდ სვსა-მიერ. ესე უკუჭ შორის წინათა ირულნა არ კეთილ-
 ქნებად. ვითარ იგი უწოდს ღმრთისა-გან განჩენად და განზრახვად
 30 სუესა, ხოლო ვითარ იგი წარვლას რად შეტყუულმან. ესრეთ სუე-

1 სუცლცა A. | 2, ორსა-მე A. | 9 სუსა-მიერთა A. | 25 აქ ახალ
 ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ; * ე. ი. პლატონისა. | 29 უწოდის A.

საცა განკებისადგე მიმეფანებელი, მცირედ რაღა-მე სცვალებს სიტყუა-
 თა-მიმართ საღმრთოთა, რომელი იტყვს მხალად ოდენ განკებისა-
 მიერ ეფანებასა უოველთასა. და კუალად დიდად განეოფვის მთქუმი-
 ლი, ვითარ იძულებითი ჩუენ-მიერთა შეუდგების აღსასრული, ხალა
 5 ჩუენ არ იძულებით ზედშემოსრულად ვიტყვთ განკების-მიერთა;
 არამედ მომკდომად; რამეთუ, თუ რად-მე მეგრ იძულებით, ჰირველ
 უმრავლესი ვინაღ-მე ლოცვისაღ დაცადოს, რამეთუ, მათისა მის A259
 ჭაზრისა-ებრ, მხალად დასაბამთა საქმეთა-გან იუოს ლოცვისაღ,
 რათა უმჯობესსა აღიჩნევდენ, ხალა შემდგომად აღჩნვისა — ამაღ
 10 ვიდრე-მე ლოცვისა, ვინაღთაგან შემდგომნი უოველნი იძულებით
 ზედშემოჭკდებიან. ხალა აღსასრულისათაგა-ზედა შექლებად ლოცვა-
 თა განუსაზღვრებთ, რამეთუ ვინაღთაგან განკებაღ არს დაქტევაღ
 მტურვალთა და არ დაქტევაღ; არა ვინაღ საჭირო არს ერთისა მათ-
 განისაღ, არამედ მოკდომისა-ებრ. რამეთუ არა იძულებასა-ქუესზე
 15 ღმერთი, არცა განზრახვისა მონებაღ მისდა საჭირო არს რაღ-მე
 თქუმაღ, რამეთუ ვინაღთაგან იძულებისა არს შემოქმედ; და იძულებაღ
 ვინაღვე დაღვა ვარსკულავთა-შორის სამარადისოდ მეგრ იგიობით
 მიდრეკად და ზღუაღცა გარეშესაზღვრა და სუოველთათა და ტომე-
 ბითთა იძულებითნი და | საჭირონი საზღვარნი დაუსხნა, რომელთაღ A260
 20 ეგულების წოდებაღ სუედ, ამისთჳს რომელ უოველად უოველით-ურთ
 ესრეთ იძულებით იქმნებიან, ვითარ რაღ უოველივე მეგრ მონაცვა-
 ლეობით ქმნის-შორისთაღ ხრწნად და წარდენად; ამისთჳს უკუწ არა-
 რაღ იუოს მიზეზ და სიტყუს-გება, არამედ სახელთა-თჳს არარ[ა]ს
 [ვ]იჭუნეულებთ მათდა-მიმართ. ხალა ესე* უოველისა იძულებისა-გან
 25 არაღს-თჳს ოდენ არა შორის დარჩომილ არს, არამედ უთაღ და შე-
 ჰოქმედცა არს; რამეთუ კელმწიფებაღ ვინაღ-მე არს და ბუნებაღ
 კელმწიფებითი; არამედ არც[ა] არს იძულებაღ ბუნებისაღ მის-შორის
 და არ საკრველთა-ებრ სჯულისათა რას იქმს, რამეთუ უოველივე
 მისდა არს ნებისა-ებრ მისაკდომელ და საჭიროცა. და რათა ესე
 30 იჩუენოს, დაუენა ოდეს-მე სრბაღ მზისაღ და მთოვარისაღ, საჭიროად
 და იძულებით ეფანებაღ და სამარადისოდ იგივე|ობის მქონებელთაღ, A261

რათა აჩუქნოს არა-რამ მის-გნით იძულებით ნაქმად, არამედ უფ-
 ველივუ კელმწიფებრივ მომკლამად. ერთგვის უკუ^ს ესე ვითარი
 ქმნა დღე, ვითარი იგი ინიშნა და წერილმანცა, რათა მხელოდ
 აჩუქნოს და ვინამე ჰქსნეს საკრეულნი, რომელნი იგი დასაბამსავე
 5 დაესნეს საჭიროდ ვარსკულავთა ძღუნვისა-თჳს. ესრეთვე და ვინა-
 თა-მე კაცთას დაიცავს ცხოველობასა-შინა, ვითარ— ილიას და ენოს,
 რომელნი იგი იფენეს მ[ო]კუდავ და თანამდებ ხრწნისა,—რათა ამთ
 უფველთა-მიერ კელმწიფებად მისი და უიძულებლობად განზრახვის
 თჳსისად მებრ ვიგონებოთ.

10 ხოლო სტოეღნი* იტყვან მათვე ადგილთა მიდგომად ცთომადთა
 ვარსკულავთა და მისვე წინტილისად სიგრიეთა-ებრცა და სივრცეთა,
 სდა თათუელი იყო დასაწყისსავე, ოდეს იგი სოფელი შემტკიც-
 და, | განხებით თქმულთა ჟამთა მოქცევსა-შორის განცეცხლებად და A262
 განხრწნად მყოფთა ქმნად და მყოფობად სოფლისა ამის მასვე

15 ზირველსა-ზედა წესსა,— და ვარსკულავთა კუადად მსგავსადვე ფანე-
 ბად თათუელსა თჳსისა მის უვანებისა-ებრ** მოქცევისა უფვლით-ურთ
 უცვალეებუად ქმნად, კუადად გებუნნი. რამეთუ კუადად უფად სო-
 კრატის და ზლატონისდა და თათუელისა კაცთამსა—თანად მოყურეთა
 მათთა და მოქალაქეთასა და მათდავე მოქმედებად და მათდავე მიმ-

20 თხუჭვად და მათდავე კელყოფად, და კუადად უფვლისავე დაბისა და
 აგარაკისა მსგავსადვე კუადადგებად. უფად უკუ^ს კუადადგებისად
 უფვლისა არა ხოლო ერთგვის, არამედ მრავალგვის,—უფროდს ხო-
 ლო: დაურულებულად და უსაზღვროდ იგივე კუადადგებად შორის
 შემდგომთა მოქცევთამსა. არამედ ღმერთთა, რომელნი არ თანამდებ

25 არიან ხრწნისა ამის, თანმიუფლად | ერთსა ვინამევე მოქცევსა, უწყ- A263
 ბად და ცნობად სხუათა უფველთავე მომავალ-უფადთა შემდგომთა-
 შორის მოქცევთამსა; რამეთუ არა ვინამევე უფად რამსავე უცხოდას
 თანხიერ ზირველისა მის, არამედ უფველივე ეტევითარივე უცვალეე-
 ლად და უკანამსენულთამდისცა. და ამის უკუ^ს კუადად გებისა-თჳს

10 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ; *არშიაზე: „თუ ვითარ სტოელ-
 ნი სთქუმენ სუისა-თჳს“. | 15 პირველსასა ზედა A. | ** არშიაზე
 ტექსტისავე ხელით: „ა////ისბ'რ“ A. | 25, ამის+და A.

იტყვან ვიეთნი-მე ქრისტეანეთა ადღკომისა, რომელ იტყვან, ითც-
ნებენ; მრავალნი შესცთეს ერთგზის ადღკომისა-თვს და არა მოქ-
ცევთა-ებრ უოფად, მეთნენი ქრისტეს სიტყუათანი, ამის ესევითა-
რად ვინაჲვე წაჭრევენ.

თ ა ვ ი XXXIX

თ ზ თ კ ე ლ მ წ ი ფ ე ბ ი ს ა - თ ჯ ს

ხოლო თუთკელმწიფებისა-თვს სიტყუასა, ესე იგი არს — ჩუენ-
მიერისა-თვს, ზირველად უკუელ აქუს სსიებელი, თუ — არს რაჲ-მეა
ჩუენ-მიერი, — მრავალნი ვინაჲვე ამისდა-მიმართ წინაგანუწევენ; მეო-
10 რედ უკუელ, თუ — რომელნი არიან ჩუენ-მიერ და თუ ვიეთი გუაქუს კელ-
მწიფებაჲ; მესამედ — გამომიებად მიზეზსა, | თუ — რაჲსა-თვს, რა-
მელმან მქმნნა ჩუენ, დმერთმან თუთკელმწიფედ მქმნნა ჩუენ. რომ-
ლისა-თვსცა კელმეოფელთა ზირველისა, და ზირველისა-თვსცა ვინაჲ-
მე ვთქუათ, აღმომსენელთა, ვითარმედ არს რაჲ-მე ჩუენ-მიერი,
15 თჯთ მათ-მიერ აღსარებულთა-გან, — ესრეთ, ვითარმედ:

ქმნადთა ყოველთაჲვე ანუ დმერთსა იტყვან მიზეზად, ანუ
იძულებასა, ანუ სუესა, ანუ ბუნებასა, ანუ ბედსა, ანუ ავტომმა-
ტობასა, რომელ არს თუადანუელდრებით ყოველთაჲვე უოფად. არამედ
უკუელ სსქმე დმრთისაჲ — არსებაჲ და განკებაჲ; ხოლო იძულებისაჲ —
20 ვითარ სსმარადისოდ იგივეობამქმნებულად მიდრეკაჲ; ხოლო სჯსაჲ —
ესე, რათა იძულებით მის-ზიერი აღესრულებოდის, რამეთუ იგი ვინაჲ-მე
არსო მიზეზ იძულებისაჲ; ხოლო ბუნებისა — ქმნაჲ და აღმარსებაჲ და
ხრწნაჲ და ნერკნი; ხოლო ბედისაჲ — იშუთი და მოულოდებელი; განუ-
საზღვრებენ უკუელ ბედსა, [ვითა შეკრებასა და შეყრასა ერთა მიზეზთასა,
25 რომელთა დასაბამი წინააღრჩევისა-გან იყო, არამედ] სხუად ვითარა

6 თუთკელმწიფებისათვს A; ხელნაწერებში (A + A₁) ეს თავი გადაბ-
მულია მომდევნო (ჩვენი გამოცემის მე-40) თავზე, მასთან ერთსა და
იმვე სათაურს ატარებს და სათვალავად ორსავე უზის ლ⁶ = 38. | 16
აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 17 სულსა A. | 20 სუისა A. | 23
იშუითი A. | 25, რამეთუ + სხუად A.

რამდე აწ გამოჩნდა დასსრუქისად, — ვითარ იგი, თუ ვინ საფლავი A265
 თხარის და ზოის საუნჯე: რამეთუ არცა, რომელმან იგი დადგა,
 ესრეთ დადგა, რამელცა იგი ზოა, და არცა იგი, რომელმან იგი
 თხარა, რამელცა ზოა საუნჯე; არამედ რომელმან-მე ამის-თვის დადგა,
 5 რათა, ოდეს უნდეს, ა[ლ]იღოს, ხოლო რომელმან-მე — ამის-თვის, რათა
 საფლავი თხაროს, რამეთუ სხუაფითარად ვინამ-მე შეკრბეს ორნივე,
 თვნიერ ზირკველგანზრახულისა. ხოლო დახუჭდრებით — უსულოთა და
 უტყუთა თანმიდევნებისა, თვნიერ ვინამს-მე ბუნებისა და კვლოვნე-
 ბისა. აწ უკუჭ რომელთა ამთ დიდად აღვიფანოთ კაცთა-მიერი,
 10 ვინამთგან კაცი არა არს მიზეზ და დასაბამ საქმეთამს? არამედ
 არცა ღმრთისად ჯერარს (ოჲ ჩემდა!) უბადოთა და უსამართლოთა
 საქმეთა მიჩემებად და არცა იძულებისა ვინამ-მე, რამეთუ არათუ
 სწინადაცოდ იგივეობითა-თვის არს; და არცა ვიდრე-მე სჯსა, რამე-
 თუ | არათუ ესრე და ესრე მომკდომთა-თვის ვინამვე, არამედ უოვე- A266
 15 ლივე სჯსად იძულებითად; არცა ბუნებისად, რამეთუ საქმე ბუნებისად
 — ცხოველნი და ნერგნი; არცა ბედისად, რამეთუ არათუ იშუთ და
 მოულოდებელ მოქმედებანი უცათანი; არცა დახუედრებით, რამეთუ უსუ-
 ლოთა და უტყუთა არს მიდევნება. რომლისა-თვისცა აკლს მოქმედსა
 ამისსა და მუშაკსა კაცსა, რათა იყოს დასაბამ თვსთა საქმეთა და
 20 თვთკემწიფე.

მერმეტა, თუ რად-მე არცა ერთისა საქმეთამს არს კაცი დას-
 ბამ, ნამეტნავად ვინამ-მე ჰქონდის განზრახვად: სადა უკუჭ იკმაროს
 განზრახვად, ოდეს არცერთისა იყოს უფალ საქმეთამს? ხოლო
 უკეთესთა და უზატონისესთა კაცის-შორისთამს ნამეტნავად აღმოჩე-
 25 ნამ უჯერო ვინამ-მე იყოს. ვინამვე აწ, თუ განზრახვას, საქმეთა-
 თვს ვიდრე-მე განზრახვას, რამეთუ უოველი განზრახვად საქმისა-
 თვს უკუჭ და საქმეთა-მიმართ.

მერმეტა, რამეთუ რომელთა მოქმედებანი | ჩუენ-მიერ, ამათნი A267
 და საქმენიცა: მოქმედებანი ჩუენ-[მიერ], ვინამვე[ე] და სათნოებანიცა.
 30 არამედ ესე, რომელ ჩუენ-მიერ სათნოებითნი მოქმედებანი, საუწყო

13 სუისა A. | 15 სუისა A. | 21 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწ-
 ყებთ. | 28 აქ ახალი ნაკვეთის დაწყება ჩვენია.

ჰყოფს კეთილად და არისტოტელის-მიერცა თქუმული ჩუჭულებითთა-
 ზედა სათნოებათა, რომელ არიან ითივანი, რამეთუ: «რომელთა ნა-
 ქმად ვართ, ვისწავებთცა; ამისდა უკუჭ მსწავლე[ლ]ნი ვიდრე-მე ვიქმთ-
 ცა». რამეთუ გემოთა ზეწობასა ვისწავებთ ვინაჲჟუ და მოღუაწე ვი-
 5 ქმნებით, და ქმნილნი მოღვაწედ—ვიზეწობთ გემოთა. მჰჰკვდების
 უკუჭ და ესრეთცა თქუმადა, ვითარმედ: წურთაჲ და ჩუეგაჲ უოგელთა-
 მიერ აღსარებულ არს, რომელ ჩუენ-მიერ არს; არამედ წურთანი ვი-
 დრე-მე არიან უფალ ჩუჭულებათა, რამეთუ ჩუჭულებად—ბუნება ვი-
 ნაჲ-მე გარეთმოკებულ; ხოლო თუ რად-მე უფალ ჩუჭულებათა არს
 10 წურთაჲ, ხოლო ჩუენ-მიერ უკუჭ—წურთაჲ, ჩუენ-მიერგე ვინაჲ-მე და
 ჩუჭულებადცა. ხოლო ვინაჲთგან ჩუენ-მიერ ჩუჭულებად, ამათიცა
 ჩუენ-მიერგე | და საქმე ჩუჭულებათა-ებრ, —რამეთუ ჩუჭულებათად სა- A 268
 ქმენი მისდა მარჯუჭბულ; რამეთუ, რომელსა მართალნი ქონდინ,
 ჩუჭულებანი ვინაჲ მართლივინიცა ისაქმნეს, უსამართლომან—უსამართ-
 15 ლონიცა.

რამეთუ ესე, რომელ ჩუენ-მიერ არიან, რომელნი-მე საცხადო
 ჰყოფენ სწავლანი და განჩენანი, რამეთუ არაფინ კაცთა-განი განმჩი-
 ნებულ არს არა სუმადა და არცა წუურთილად და არცა ფრინვად, რამე-
 თუ არა ჩუენ-მიერ ესენი. საუწყო უკუჭ, რამეთუ რომელთა-თვსცა
 20 განჩენანი, და ესენიცა ჩუენ-მიერ.

მგრძეცა და არაჲ ჩუენ-მიერ, —ნამეტნავი ვინაჲვე სჯულნი:
 არამედ უოგელნივე წარმართნი ბუნებითთა ვინათა-მე სჯულთა არიან
 მომკმარებელ, გულის-ხმის-მყოფელნი, ვითარმედ აქუს კელმწიფებაჲ
 ქმნად მათდა, რომელთაცა სჯულსდებენ; და უმრავლესნი წარმართ-
 25 თანი ღმერთთა იტყუან სჯულთა-მდებლად, ვითარ რაჲ კრიტიკონი— A 269
 დიას, ხოლო ლაკიდემონელნი — აშხოლონი. ვინაჲვე ბუნებითი უო-
 გელთა კაცთა ცნობაჲ ჩუენ-მიერისაჲ დათესულ არს; რომლისა-
 თვსცა ესევე ითქუმოდედ ძაკებათაცა-ზედა და ქებათა და უოგელთა
 მსაქმებლთა-ზედა, რამეთუ, ვინაჲთგან უოგელივე სჯსა-ებრ იქმნე-
 30 ბის, ნამეტნავი ვინაჲვე ესე უოგელი.

8 ბუნებაჲ A. | 13 ქუნდინ A. | 16 აქ ახალი ნაკვეთის დაწყება
 ჩენია. | 21, ეს სიტყვა ხელნაწერშიაც ასომთავრულით იწყება. | 23 გუ-
 ლის-კმის-მყოფელნი A. | 26 აპოლონოს A. | 27 კაცთაჲ A. | 29 სუისა-
 ებრ A.

[თ ა ვ ი X L

თუ რომელნი არიან ჩუენ-მიერნი]

არამედ ესე, რომელ არიან ვინაჲ-მე და ჩუენ-მიერნიცა რაჲ-მე A 269 და რამეთუ უფალ ვიდრე-მე ვართ რომელთა-მე საქმეთა, — კმასაყო-
5 ფეჲლად აღმოჩენილ[ა]; რომლისა-თჳსცა ვთქუნეთ, თუ რომელნი არიან ჩუენ-მიერნი.

ვითყუთ უკუელ ტომოვნობით, ვითარმედ უფველივე ჩუენ-გნით ნეტესით ნაქმარი ჩუენ-მიერ არს, რამეთუ არაჲ-მეცა ნეტესითად ითქუმო- და ქმნად, თუმცა საქმე არა ვიდრე-მე ჩუენ-მიერ იყო; და მარტივად
10 ითქუმოდედ: რომელთაცა შეუდგეს ძაგებაჲ გინათუ ქებაჲ და რა- მელთა-თჳსცა არს განჩენაჲ გინა სჯული. და რამეთუ ესეცა წინათა- შორის იხუენა. საკუთრებით უკუელ ჩუენ-მიერად არს უფველივე | სუ- A 270 ლიერებრი და რათა-თჳსცა ვართ განმზრახს; ვითარ რაჲ, ჩუენ-მიერ იუჲს ქმნად წინამდებარისა და არაქმნად, მისდა განმზრახველნი. იხუენა
15 უკუელ წინაჲთ თქუმულთა-შორის, ვითარმედ განმზრახვაჲ ესრე და ესრე მომკდომთა საქმეთა-ზედა არს; ხელჲ სწორებითა მომკდომი არს*, რომელ მასცა შეუძლებდეთ და წინაჲდმდგომსაცა მისსა. ხელ- ჲ განყოფილებასა ამისსა ჰყოფს გონებაჲ ჩუენი, და ესე ვიდრე-მე

1-2 ხელნაწერებში (A და A¹-ში) ამ თავს არც ცალკე სათაური აქვს და არც ცალკე სათვალავი; როგორც ზემოთ შევნიშნეთ, იგი ჩვენს გამოცემის მე-39-ე თავზეა გადაბმული და მასთან ერთად უზის საერთო სათვალავი **ლვ=38**; — ჩვენ ეს თავი ცალკე გამოვყავით, ბერძნულ-რუსული ტექსტის თანახმად, და სათაურიც თვით ამავე თავიდან ამოვიღეთ; — A-ში ამ თავის ტექსტი ნაკლულადაა წარმოდგენილი; სახელდობრ იგი წყდება A-ის მე-274-ე გვერდზე, რადგან მე-18-ე რვეულის პირველი ხუთი ფურცელი დაკარგულია. საბედნიეროდ, დაკარგული ტექსტი შენახულია A¹-ში, რომლიდანაც ვავსებთ ჩვენს გამოცემას. | 5, აღმოსჩენია A. | 7 ვითყუთ A; აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | * არშიაზე: „თუ რაჲ არს სასწოროდ მომკდომი“.

არს დასაბამი საქმისა; და ესევე არს ჩუენ-მიერ სასწორად მოსაკლ-
 მეფი, ვითარ: მიდრეკამ და არმიდრეკამ, და მიმართება და არმი-
 მართება, და წადილი არსაიძულებულთა და არწადილი, ტუეილი და
 არტუეილი, მიცემამ და არმიცემამ, სიხარული, რომელთა-თჳს კმდეს,
 5 და არსიხარული, და რადენიცა რამ ესევითარი არს, რომელთა-შო-
 რის არიან სიბორცოტისცა და სათნოებისა საქმენი. რამეთუ ამითღ
 ვინამევე ვარქთ თვთკელმწიფე. რამეთუ სასწორად მომკდომთად ვი- **A271**
 ნამ-მე არიან და კელფენებანიცა, რამეთუ ყოველი კელფენებამ მომ-
 კდომთა ქმნისა-თჳს არს და ყოფადცა და არყოფადცა, და დასაბამი და
 10 საწუისი—მოქმედსა-შორის და არამს-თჳს—ქმნილსა-შორის. რამეთუ
 არრამ არცა სამარადისოთამ და იძულებით მყოფთამ და არცა რამ
 იძულებით ქმნადთამ ითქუმის ქმნად კელფენებთა-ებრ. რამედ არცა
 ვიდრე-მე ქმნადთამ და მომკდომთა-შორის, რომელთამ შესაძლებელ
 იყოს და სხუჭბრცა ყოფამ, თჳს-შორის უკუჭ მქმნებულთამ მიზეზ-
 15 სა შემოქმედებითსა, ვითარ იგი ცხველთა და ნერგთა-შორის, კე-
 ლფენისად ითქუმის ქმნამ; რამედ ბუნებამ ვიდრე-მე და არა კე-
 ლფენებამ. კელფანთა-ებრ ქმნილთა გარეგანით აქუს მიზეზი მოქმე-
 დებითი,—ვინამ უკუჭ მიზეზ მეტრ კელფენებით ქმნილთა-თჳს, გი-
 20 ლნათუ რომელი კელფანი? რამეთუ კელფანსა-შორის ვიდრე-მე ქმნი-
 ლებამ; რომლისა-თჳსცა ესე | ვინამ-მე იყოს დასაბამი და მიზეზი **A272**
 საქმეთამ. არს ვიდრე-მე ჩუენ-შორისი და კელფენებთა-ებრ მოქმე-
 დებანი და სათნობანი და ყოველნივე საქმენი სულითნი ვინამ-მე და
 სიტუთნი. იჩუჭნა უკუჭ შორის წინათა, თუ რომელნი არიან სუ-
 ლითნი მოქმედებანი.

25 **ხოლო** მრავალნი იტუნეულ არიან თქუმად თვთკელმწიფებისა-
 თჳს ყოველთავე-ზედა საქმეთა და მიდრეკათა და დახუდომისა, და
 განმცდელ ვინამ-მე არიან სიტუთსა; ხოლო უძნიადენსი წერილსაცა
 მიიღებდეს სამსილებელად—ამს, ვითარმედ «არა კაცსა-ზედაო გზანი
 მისნი»*, **ოფდა**, ურჩეულესნი, იტუჯან: კებთხვეობდელ, თუ ვითარ
 30 თვთკელმწიფე კაცი, ვინამოცან «არ მას-ზედა გზანი მისნი» და ვუ-

23-₅ მიწოლამ და არმიწოლამ A. | 33-₅ არ-წადილი არ საიძულე-
 ბელთამ და წადილი A. | 25 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 25-26 თუთ-
 კელმწიფებისათჳს A. | 26 მიდრეკათამა და დახუდომისა A. | * იერემ. X, 23.

- ლად «ამაო გულის-ზრახვანი კაცთანი»*, ვითარ ვერშემძლებულნი ჩუენ-
და საქმეთა-ზედა მიუენებად განმგონენი? არამედ ამას უსუვეითასს
მრავალსა იტყუან, უმეტარქმნილნი, თუ ვითარ ითქუისს | თუთკელ- A273
მწიფებად. რამეთუ არაჲს-თჳნ განმდიდრებისა, გინათუ გლახაკობისა-
5 თჳს, გინათუ უფულადგუ სიმართლისა-თჳს, გინათუ ბუნებით სიმკნი-
სა-თჳს, გინათუ მთავრობისა-თჳს, გინათუ რაჲთ-ურთით ორდახებრი-
ვად, გინათუ უღარესად კეთილთქუმულად, გინათუ მათდა, რომელთა
განგებისა-ებრ აღსსრუელი ჭქონდეს კელმწიფებისა ქონებად: არამედ
სათნობათა-ებრ და ბოროტთაჲსა საქმეთა და წინააღრჩევთად და მი-
10 მართებათად, — და ამისდა მიმდგრძმთად და წინააღმდგრძმთა შემძლენი,
— ვინაჲთჳნ უფულთა საქმეთად წინააღრჩევად მიეთნების, და არაჲს-
თჳნ მხოლოდ საქმე ოდენ, არამედ და წინააღრჩევადცა დასსჯულ იფოს.
და ამას საუწყო ჭყოფს [თქუმული იგი] შორის სახარებისა, ვითარმედ:
„რომელმან მიხედნეს დედაკაცსა გულის-თქუმად მისსა, ისიძვა იგი
15 გულსა-შინს თჳსსა“**; და იობცა მებრ გონებრივთა-თჳს ცოდვთა
შვილთა მისთაჲსა უმსრუჭრძლებდა ღმერთსა. რამეთუ წინააღრჩევად A274
— საწუისი ცოდვისაჲ და კეთილთ საქმისაჲ; ხოლო საქმე ოდეს-მე
და შეინდობვის და ოდეს-მე დაიცილების განგებისა-მიერ. რამეთუ
უფოსავე-თანა ჩუენ-მიერისასა და გებას-თანა განგებისასა საჭირო
20 არს, რათა ღრთავე-მიერ ქმნადნი იქმნებოდინ; რამეთუ, თუმცა მებრ
ერთისა-მიერ ქმნილმცა მარტოდ, არამცა იყო სხუაჲ თანააღრეულ
სხჳს-გან, რომლისა-მიერ მუფობდეს ქმნადი იგი; რომლისა-თჳსცა
ოდეს-მე მებრ ჩუენ-მიერ აღმოჭკდედ და ოდეს-მე — მიზეზთა-ებრ
განგებისათა, ხოლო ოდეს-[მე] — მებრ მჩობლთა-განვე.
- 25 არამედ განგებისაჲ, რომლითა-მე საზიარო და საყოელთოდ
მუფვისა, ხოლო რომლითა-მე განთჳსვით და თუთ თჳსსა-წინა, —
რომლისა-თჳსცა საჭირო არს, რათა მსგავსად საყოელთათაჲსა ნაწი-

* ფსალმ. XCIII, 9. | 4, არაჲსთუ A. | 10 შემძლენი + ხოლო A.
| 11-12 არაჲსთუნ A. | ** მათ. V, 28 | 18 „დაიცილების“; ამ სი-
ცყვაში ასოები ქუ ისეა A-ში გადაბმული, რომ შეიძლება სიცყვა წა-
კითხულ იქმნას, როგორც „დაიწლების“. | 25 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვი-
წყებთ. | 26 განთჳსვით A.

ლიტა უოვლისაჲ თანივნებდეს. რამეთუ ოდეს რაჲ გარე*|შემცველი A¹232
 იუოს კმელი, გააკობს უკუწ და სხეულთაცა, დაღათუ არა უოველ-
 თავე მსგავსად; და სსო[დ]ს, არკეთილად საზრდელთა-მიერ განგე-
 ბულისა და მენაურთინისა, შესაბამ ვინაღვე და შობანიცა, რამეთუ
 5 სხეულითა ძნელშეზავებულ და მიმართებათა-შორის უმაჯო იქმნებიან.
 საუწყო უკუწ თქმულთა-გან, რომელ შეემთხუწვის და შეზავებასაცა
 სხეულთასა არკეთილებდნიერობად შთაგრდომ[დ.]—გინათუ მშობელთა-
 მიერისა ზრდისა-გან, გინათუ საზოგადო[დ]სა გარეშემცველისა-გან, გი-
 ნათუ თვთებსითისა გინა თვთ მათ მშობელთ საზრდელთა-მიერ ხრწნი-
 10 სა-გან; რომლისა-თვსცა და შეზავებათაცა ნებსითისა დასაბამისა-მიერ
 ოდეს-მე ბორცოდ შემზადებად, და ა|რასადა ამათ ესევეთარად მიზეზ A¹233
 უოფად განგებისა. რაჲმს; ოდეს რაჲ სულისად შეზავებამს სხეულთა-
 მან შეიმოქმედოს და გულის-თქმათა, გინათუ გულის-წერომათა
 თვსითი განსცეს, გინათუ ოდეს რაჲ დამთხუწულთა-გან შეზერობდეს
 15 იქმნას, გინათუ მცხანარ, ვითარ იგი სიმდიდრისა-გან, გინათუ სიკვლა-
 ხკისა,—ნებსით ვინა[დ]ვე ბორცოსა მოითმენს; ხოლო თუ რად-მე
 არ თანდაჟვეეს, წარჭმართებს და სძლეეს ძნელზავებულობასა; ვითარ-
 მედ უფრო[დ]ს ხოლო შეცვალებად, ვიდრეღარა იგი მის-გან სხუწბრ
 ცვალებად და მიუყანებად წადილთა სულითთა კეთილწუწულებათად,
 20 ქცევისა შემარებელი კეთილისა და მომმარჯვსა. საცხადო უკუწ წარ-
 მართებულთა-გან, რამეთუ რაჲოდენთაცა არ წარჭმართეს, ნებსით ვი-
 ნა-მე ცოდვენ; რამეთუ ჩუენ-მიერ არს თანდაყოლად ძნელშეზავე-
 ბულებათა[დ], გინათუ წინააღმდეგობად და ზომიერყოფად. არამედ
 მრავალნი ძნელზავებულობასა, ვითარ რაჲ მიზეზსა ვნებათასა, წინა-

* აქ წყდება ხელნაწერ A-ში ქართული ტექსტი და თავდება მე-17
 რვეული; შემდეგ უნდა ყოფილიყო მე-18-ე რვეული, რომლისაც დარჩენი-
 ლია მხოლოდ უკანასკნელი სამი ფურცელი; ასე რომ აქ A-ს აკლია
 მე-18-ე რვეულის პირველი ხუთი ფურცელი, ე. ი. 10 გვერდი, რომელ-
 თაც ჩვენ ვაგვებთ ხელნაწერ A¹-იდან (გვ. 232, სტრ. მე-7 ხემოდან).
 მართლწერას ვასწორებთ A-ის დანარჩენი ტექსტის მიხედვით. | 1 გარე
 შემცუპლ A¹. | 17 თანდაჟყუეს A¹. | 19 მიყუნბლ A¹. | 20 მომმარ-
 ჟუსა A¹.

დამდეგელნი, იძულებას და არაღს-თჳს წინააღრჩევას ზორცტთა მი-
ახეებენ, — და ამის-თჳსცა იტყჳან არცა|და ვიდრე-მე სათნობათა A¹234
ჩუენ-მიერობას; უჯეროდ ვინაჲ-მე მოქ[უ]მელ არიან.

თ ა ვ ი XLI

თუ რამელთა მიზეზთა-თჳს თუთკელმწიფე ვიქმნენით

ხოლო დარჩომილ არს თქუმად, თუ რამელთა მიზეზთა-თჳს
თუთკელმწიფე ვიქმნენით. ვინა[ჲ]ვე აწ ვთქუათ, თუ ვითარ მსწრთელ
სიტყუერებითს თანმი[ე]დევნების თუთკელმწიფებითი და შობადთცა
თანმიბუნებულ არს ქცევა[ჲ] და შეცვალებაჲ, უფრო[ჲ]ს ხოლო წი-
10 ნამდებარის ნივთისა-გან ქმნილთას. რამეთუ დასაბამი ქმნისაჲ —
ქცევა, არამედ წინამდებარის ნივთისა შეცვალებისა-გან — ქმნადობაჲ.
გაიგონეს ვინ-მე თქუმულნი, მიმხედველმან ყოველთა ნერგთა და
ცხოველთამან წყლის-შორისთა და მებრინველთა და კველითთამან, რა-
მეთუ დაუწყუშდეჲ ვიდრე-მე ამითი შეცვალებაჲ. არამედ ეს[ე], რა-
15 მელ სიტყუერებითს თანმიედევნების თუთკელმწიფებით[ი], თქუ-
მულთა-შორის ჩუენ-მიერისა-თჳს ყოფად რაღსა-მე იზოცს, რამელნი
არაგარეწანად ისმენდენ, საუწყო მათდა. რამლისა-თჳსცა ნუთუ და
აწცა არ უჯერე მოკსენებად მისვე, შთამომავლისა ჰირისა. ამის და მე-
ძიებულისა, ვითარმედ:

20 სიტყუერების[ჲ] რამელი-მე არს მიხედვარეობით[ი], ხოლო A¹235
რამელი-მე მოქმედებითი. მხედვარეობითი უკუშ მებრ გონებით, ვი-

1, არსთუნ A¹ | 4-5 ხელნაწერში ეს თავი ცალკე გამოყოფილია და საკუთრად ამ სათაურს ატარებს, მაგრამ ვადამწერს სათვალავის დასმა დავიწყებია. | 7, ვთქათ A¹. | 12 მიმხედუტლმან A¹. | 15 თანმიედევნებს A¹. | 20, ამ სიტყვით ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ, რუსულ-ბერძნული ტექსტის თანახმად; 20, მხედურეობით A¹.

თარ იგი აქუს მეოფთა; ხოლო მოქმედებითი—განზრახვითი და ვითარ იგი განუსაზღვრებდეს ნაქმადთა მართალსა სიტყუასა. და უწოდენ მხედველობითსა გონებად, ხოლო მოქმედებითსა—სიტყუად; და რომელსა-მე—სიბრძნედ, ხოლო რომელსა-მე—ცნობად. რამეთუ ყოველივე მკულებელი, ვითარ მისსა კელმწიფებასა-ზედა უოფად წინადადრეულთა და აღწვალბუელთა საქმეთად მკულებელა, რათა წინადადრეული გულებისა-გან გამოიჩინოს და გამოძრეველმან ქმნეს. არამედ უოფლით-ურთ საჭიროა არს მათდა, რომელთა აქუს ზრახვითი გულებაჲ, რათა უფალცა იფუნენ საქმეთა. ხოლო, თუ რად-მე არა უფალ

10 ვიდრე-მე იუოს საქმეთა, ნამეტნავ ვინაჲვე ქტონდის ზრახვითი გულებაჲ. ხოლო თუ რად-მე ესე, საჭიროდ ვინა[ჲ]-მე თანმიდევნებულ არს სიტყუარებისად თვთკელმწიფებაჲ, — რომლისა-თვსცა ანუ არა იუოს სიტყუარ, [და] თუ ნამდვლ სიტყუარ ვინაჲ-მე არს, უფალცა ვიდრე-მე იუოს საქმეთა; და თუ უფალ ვიდრე-მე საქმეთა,

15 განაღა თვთკელმწიფებცა არს. რომლისა-თვსცა ირუწნა ვინაჲვე: ქუ-მწმდებარის ნივთისა-გან ქმნილნი—ქტევადნი არიან. ორგნითვე უოფლით ^{A¹236} ვინა[ჲ]ვე შეკრბების კაცისა თვთკელმწიფებაჲ და ქტევადობაჲ: ქტევადობაჲ უკუწ ამის-თვს, ვინაჲთვან ქმნადი არს, ხოლო თვთკელმწიფებაჲ ამის-თვს, რომელ სიტყუარ არს.

20 არამედ რადენნი უმიზეზებენ ღმერთსა ამის-თვს, რომელ კაცი არ შექმნა ბოროტთა არმიითუალეველად, არამედ თვთკელმწიფედ, დაიფიწებენ თვთ თავთა, მიმიზეზობელნი ღმერთისად ამის-თვს, რომელ სიტყუარად ქმნა კაცი და არა უტყუად. რამეთუ საიძულო იყო ორთა-გან ერთი: ანუ ქმნა[ჲ] უტყუად, გინათუ სიტყუარებაჲ და

25 ქმნადთა-შორის მქტევარობაჲ და თვთკელმწიფე უოფად. ისულებით უკუწ უოფელი. სიტყუარი ბუნებაჲ თვთკელმწიფე არს და ქტევადი თვსისა-ებრ ბუნებისა. არამედ უკუწ ქუწმდებარის ნივთისა-გან ქმნადთა მებრ ორსახედ აქუს ქტევადობაჲ, ვითარ იგი: ნივთისა-ებრ და თვთ მის ქმნადობისა-ებრ, რომლითა ნივთი იქმნების; ხოლო რადენნიცა

2 განუსაზღვრებდეს A¹; სიტყ¹დასა A¹. | 3 მხედულობითსა A¹; მოქმედებითისა A¹. | 9 იუუნენ A¹. | 13 სიტყუარ+და A¹. | 20 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 21 არმიითვალველად A¹. | 22 მიმიზეზობ¹ლნი A¹.

არ ქუჭმდეპარისა ნივთისა-გან იქმნეს, მხოლოდ ერთსახელად ოდენ, ქმნადობისად, არიან ქცევადნი. არამედ | კუალად რომელნი-მე ამათ ^{A¹237} უნივთოთანი რაოდენნი უკუჭ ქუჭუნირთა არიან მეზიარე რაფთ-მე კაცთა-მიმართ და თანდაყოლ ქმნადთა და ქცევადთა ნივთიერთა, უმე-
 5 ტეს არიან სხუათა[ე]სა ქცევადნი; ხოლო, რაოდენნიცა კიდევნივითა ბუნებისა[ე]თა ღმრთისად მეზრ დასახეთქითა მახლობელ არიან და გაცონებითა ნეტარებასა მიინაყოფებენ, თვთ თვსდად და მხოლოდ ღმრთისა-მიმართ არიან მიქცეულ, მოქმედებითა-გან უკუჭ და ნივთისა ყოფლით-ურთ თავნი თვსნი ყვნეს უცხო, არამედ მხედვარეობასა და
 10 ღმერთსა თვითთნი განეკუთნეს, — ჰვიან უქცევად. თვთველმწიფობითნი ვინაჲვე და ყოფად მტკიცენი და სიტუჯერცა არიან, არამედ არღა ვიდრე-მე და თანქცევადნი, ზირველ თქმულთა მიზეზთა-თვს. და სკვრველი უკუჭ არარაჲ; რამეთუ კაცთა-განცანი, რაოდენნი მხედველ იქმნეს და ნაქმადთა თავნი თვსნი განაყენეს, ეგნეს უქცე-
 15 ველად.

არამედ თქმულთავე ამათა-[გ]ან აღმოჩენილ არს, რომელ და-
 20 სხამსა ყოველნივე სიტუჯერნი ბუნებანი რჩეულად შემზადებულ არიან, — და თუმცა ეგ[რე]თ[ც]ა გებულ იყვნეს, ვითარ იგი ზირველადვე აღეგნეს, ყოფლისავემცა უბადო[ე]სა-გან ზეშთა იყვნეს. მიექმნების უკუჭ მათდა ^{A¹238} ბოროტი წინააღრჩევისა-ებრ. ესრეთ უკუჭ, რამეთუ რომელნი დაადგრეს დასაბამით-განსავე მათსა ქმნილებასა-ზედა, ნეტარებაჲ აქუს. მარტოდ უკუჭ ანგელისნი იქცეს უსხეულოთა-გან, და არცა თუ ესე ყოველნივე, არამედ რომელნი-მე მათ-განნი, რაოდენნიცა დაითხინეს ქუედ-მომართ და ქუჭუნირთა შეექმნა წადილი და ზენათა-მიმართ და
 25 ღმერთ-თანა მინახეთქისა-გან განშორებულ იქმნეს.

რომლისა-თვსცა თქმულთა-გან საუწყო არს, რომელ ბუნებით ვინაჲვე ქცევადთა ყოფად ჩუენდა და ძალნიცა წინააღრჩევითნი ქცევადნი ვინა[ე]ვე მქონან ჩუენ. არამედ არათუ ამის-თვს, რომელ ქცე-

2 ქმნადობისათ ^{A¹}. | 9 ყუნეს ^{A¹}. | 13, კაცთაგან ცანი ^{A¹}. | 16 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 24 ქუედ-მომართ ^{A¹}; შეექმნაჲ ^{A¹}. | 25, ღმთა ^{A¹}. | 26 ახალ ნაკვეთს აქ ჩვენ ვიწყებთ რუსულ-ბერძნული ტექტის მიხედვით.

ვადნი ძაღნი შქონან ჩუენ, უბადო ფოფას[ა] ჩუენი ღმერთსა ვინ-მე უმიზეზოს; რამეთუ არათუ ძაღთა-შორის არიან უბადობანი, არამედ ჩუჭულებათა-შორის, — არამედ ჩუჭულებამ — წინააღრჩევათა-ებრ. ვინა[ა]ცა მებრ [წინააღრჩევათა-ებრ] უბადო ვიქმნებით, და არა მებრ ბუ-5 ნებით ვართ უბადო. არამედ ისწავს ვინ-მე განწუდიჯუთ-რე თქუ-მუღთა[ა] ესრეთ წინათა-შორის.

რამეთუ ძაღად ფოფასა ვიტყოდეთ ესრეთ: ძაღითა, რომლითა თუთუელთა მოქმედ ვართ ქმნად, შემძლებელ ვიფუნეთ ქმნად; რამე- A¹239 თუ ფოფელივე წინააღმრჩეველობით[ი] ძაღი თუთერთი წინააღმდგომ-10 თა არს, რამეთუ [ერთი და იგივე ძაღი თქუმიად ტუევილისცა და ჭეშმარიტებისად და] ერთი და იგივე ძაღი სიწმიდედცა და ღირწე-ბად; არამედ არა ვინააღრე ერთი და იგივე ჩუჭულებამ — წინააღმდგომ-15 თა, ვითარ რაჲ: ღირწათცა და წმიდათა, გინათუ ტუევილისა და ჭეშმარიტებისა, არამედ უკუჭ წინააღმდგომთა — წინააღმდგომნიცა; რა-20 მეთუ სიწმიდე მებრ სათნოებითათა ჩუჭულებათა არს, ხოლო ღირ-წებამ — უბადოთა. ვინა[ა]ცა არ არიან ძაღითად უბადობანი, არამედ ჩუჭულებითად და წინააღრჩევითად. რამეთუ არათუ ძაღი არს განმშა-დებელ ჩუენდა ღირწებად და ტუეილად, არამედ წინააღრჩევას[ა]; რამეთუ ჩუენ-მიერ არს მეჭეშმარიტობაადაცა და არტუელი. რომლი-25 სა-თვსცა არა არს უბადო ძაღი, არამედ — ჩუჭულებამ; რამეთუ არათუ, რომელმან მომცა ჩუენ ძაღი, მიზეზცა ჩუენდა არს უბადოთა-თვს, არამედ — ჩუჭულებამ ჩუენ-მიერი და ჩუენ-გნითი და ჩუენდა-მომართ ქმნილი. ხოლო ჩუჭულებასა და წინაგანმწყობსა ჩუჭულებასა მო-დფაწებისა-მიერ მოგებად და არა ვინააღრე უბადოსა.

25 განეყოფეს უკუჭ ძაღი ჩუჭულებასა ამით ვინააღრე, რამეთუ ძა- A¹240 ლხ ფოფელივე ბუნებითად არს, ხოლო ჩუჭულებამ* ზედშემოსრუ- A275 ლად, — რამეთუ ძაღნი უსწავლელ არიან, ხოლო ჩუჭულებანი სსწავ-ლათა-გან და ჩუჭუვათა-მიერ იქმნიებიან. ვინააღრე და აწ, ვინააღრე

5 განწოლვკორე A¹. | 7 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ რუსუ-ლის (= ბერძნულის) მიხედვით. | 13 ტუევილისა A¹. | 23 ჩუჭულ-ბესა და წინაგანმწყობ-ბესა ჩუჭულ-ბისა A¹. | 25 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვი-წყებთ. | * ამ ნახევარი სიტყვით („ულებამ) იწყება კვლავ ტექსტი A-ხელნაწერიცა.

ძალი ვიდრე-მე ბუნებით და არ ნასწავლ, არა ვინაჲვე იუარს ბუნებად მიზეზ უბადრთა[ა]ს, არამედ უბადრდ ჩუენი ქტევამ სსჩუებვთა, და ამათ მიზეზთა-გან ბორროტათცა მოგებად ჩუტულებათა. არამედ ყოველი ჩუტულებამ ზედშემსრულად იჩუტნა. ხოლო ესე, რომელ ბუნებით არიან ძაღნი, საუწყო არს ამის-გან, რომელ ყოველთავე იგივე ჭქანან ძაღნი, თანიერ შობით-გან უქმთაჲს. არამედ ესე, რომელ არ ბუნებით არიან ჩუტულებანი, საუწყო არს ამის-გან, რომელ არა ყოველივე ერთსა და მასვე ქანებად ჩუტულებასა, არამედ სხუათა — სხუანი, — ხოლო ბუნებითნი ყოველთავე-შორის სწორად.

თ ა ვ ი XLII

გ ა ნ გ ე ბ ი ს ა - თ ვ ს

არამედ ესე, რომელ თვთკელმწიფე არს კაცი და თუ რომელთა არს თვთ-კელმწიფე და თუ რომელთა მიზეზთა-თვს თვთკელმწიფედ A276 აქმნა, გამსყოფელად წინათქუმულთა-შორის სიტყვას. არამედ, ვინაჲთგან არა ყოველი, განმაჩინებელი კლვად, დაუცილებელად კლავსცა, არამედ ოდეს-მე კლავს, ხოლო ოდეს-მე — არა, საქმეთა მოშლის-გან და არ მოფლენისა ჭზარის-ებრ, — განგებსა ვინაჲვე ვიტყვთ მიზეზყოფად ამისდა და არათუ სუესა, — რამეთუ* თანმიმდგომ ჩუენ-მიერთაჲს ზრს განგებისა-თვს სიტყუაჲ. ცანიწვადების უკულ ესე 20 სჲმად: ჰირველ — თუ არს-მეა განგება? მეორედ — თუ რაჲ-მე არს? მესამედ — თუ რომელთად არს?

არამედ ჭურიაშან არცათუ განცოფებულმან იუმეტროს განგებაჲ, მე-უწვემან ეგუპტეს-შორისთა სსწაულთაშან და მსმენელმან ვინაჲვე მებრ უდაბნოჲსათა, რომელთა-შიერ უბრწყინვადეს ხილულთაჲსა გამოუჩნდა

10-11 ხელნაწერში ამ თავს სათვალავად უზის მ=40. | 18 სუც-სა A; * აზრის მიხედვით აქ უნდა იჯდეს კავშირი: „ამიტომ“, „ამის-თვის“, ან „რომლისა-თვისა“; კვშირი „რამეთუ“ კი აქ სრულიად შეუფერებელია. | 23 ეგუპტეს-შორისთა A. | 24 ობრწყინვალეს A.

კაცთა განგებაჲ; შრავალნი ვინაჲვე და | წინაჲსწარმეტყუელთა-მიერ A277
 და ბაბილონს-შორის განიცადნეს საქმენი განგებისანი, არცერთის
 იტყუენულობის მიმთუაფუენნი. ხოლო ქრისტეანეთა ესეცა უოკუდივე
 ჭმომღურის უოფად განგების და უფროჲს ხოლო ღმერთებრი და
 5 ზემთგადცემულობითა კაცთ-მოუარებისაჲთა ძნიად სარწმუნოჲს საქმე
 განგებისაჲ—ვინაჲვე ჩუენ-თჳს სხეულთ-შორის ქმნაჲ ღმერთისაჲ,
 არამედ არ მათდა-მიმართ მხოლოდ, რომელთად აწ არს სიტყუაჲ,
 არამედ ელჲენთაცა-მიმართ,—მოჲდე და სხუათაცა-მიერ, რომლითა
 იგინი არწმუნებოდენ, აღმოყანინთ უოფაჲ განგებისაჲ. რამეთუ ესე,
 10 რომელ არს განგებაჲ, მათ-მიერ ვინ-მე აღმოყანინოს, რომლითა და
 უოფაჲცა ღმერთისაჲ ვაჩუენთ.

და რამეთუ გებაჲცა უოკუდაჲ და უფროჲს ხოლო ქმნის-
 შორისთაჲ და ხრწნისთა ღებაჲ და წესი შეოფათაჲ, სამარადისოდ მს-
 სვე და ერთს-ზედა დაცუელი, და ვინაჲცა მოქცევი ვარსკულავთაჲ
 15 არცა ერთი | რაჲ ოდეს შეცვალებულად და წელიწად[ის]-შორისი მო- A278
 ქცევი და ვითარ იგი ჟამთაჲ მასვე-ზედა მიუყენებაჲ ღმერთა და ღმრ-
 თაჲ და რაჲ წელსწორობაჲ განზოგვით აღმოყანიბადისაჲ და მო-
 კლებადისაჲ არცა უმეტესითა და უმცროსითა სსზომითა,—და ვი-
 20 ბელი განმგისაჲ? არ ოდენ ესე, არამედ ცოდვათაცა თანმიმდევნებელი
 ტანჯვაჲ და უფროჲს ხოლო თჳთ მათ ცოდვათა გამოცხადებაჲ, რა-
 ჟამს იგი არავინაჲ იუოს შემძლე მხილებად, რათავე სძინურთაჲს
 განაცხადებს, მჩუჭნებელი უოფად განგების. ვინაჲცა სავსე არაან
 ამთ ესეგითართა აღნაწერთ-გან. ვინაჲვე ჭურათა წერილნი და ელ-
 25 ჲენთაცა-მიერ აღწერილნი. ესეგითარი უკუჭ, ვითარ ესე ისიტყუა,
 მოქცენების შორის წიგნთაჲსა, მეტრ სოსანნაჲს-გნითი იგი ვნებაჲ, A279
 ხოლო ელჲენთა-შორის—იგიგოდს-მიერ ზვიტის (რომელ არს მო-
 ქმედი ენაკეთილობის); რამეთუ, იკლვოდა რაჲ ესე ვით-მე-მიერ
 და არაგისა, არცა თანამბრძოლისა და არცა მას-ზედა განზრახულისა
 30 მოწამისა, მქმნებელმან, იხილნა ვინაჲ-მე შწერონი: «თქუენო—

12 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 21 თუთ A. | 29, არა-
 ვისდა A; 29, მისხედა A.

თქუაო—მწერანო, მისჯუთ მე კლვამ ესე!». არამედ ქალაქისა-მიერ
 ძებნად მკუდველთაჲს და ვერშემდლის ზოგნად, აღსრულებასა ოდეს-
 მე თეატრამსას და ჯდომას ერისსა, მწერთა წარიფრინვეს; მხილ-
 ველ მათდა მკუდველნი იგი განიცინეს და თქუეს: „ჭა მსაჯულნი
 5 ივიკამსნი!“ ხოლო ხსლოს მჯდომარეთა-განმან ვინ-მე ისმინა და
 მიუქადაგა მთავართა, და შეპყრობილ იქმნეს და აღიარეს მკლველ-
 ბაჲ. არამედ მრავლთა ესეგითართა-მიერ სასესე არს სიმრავლითა აღ-
 წერილი | ძუჭლთაჲ, რომელ თუ ვინ-მე ინებოს შეკრებად, სიგრძელ A280
 განზიდნეს ვინაჲვე სიტუესა. ხოლო თუ რად-მე არა ყოველთა მცოდ-
 10 ველთა-ზედა ესე სახევე მხილებიან მდივლინების, არამედ დამ-
 თარველნი განრომას ჭკობებენ,—ნუმცაჲ ვინ უარ ჭყოფს ამისა-თჳს
 განგებას, რამეთუ არა ერთითა ოდენ სახითა ჭყოფს ზრუნვასა კაც-
 თასა, არამედ მრავალსხედ და განყოფილად.

არამედ არაჲთ უდარე ანუჭნებს ყოფასა განგებისას ვითარ რაჲ
 15 სხეულთა ქმნას და ხრწნას-შორისთა შემზადებაჲ და რაბამობაჲ, სა-
 ნადაგოდ დაცუელი; რამეთუ ყოველთა ნაწილთად სხეულისთა-შორის
 საჩინო იქმნების განგებისა-გან წინაჲთვე მცველობაჲ,—რომელიცა
 ტკივილთ-მოყურეთა-თჳს არს ჯერ მრავალსახეთა აღწერილთა-გან
 აღჩეჲვა; და ვინაჲვე ფერთაცა თათფერსობაჲ შორის ცხველთაჲ-
 20 ს, ს*|მარადისოდ მსვეობითისა სსმკაჲლისა დამცველი, დადადებს A¹245
 განგებისა ყოფასა.

და საზოგადოდ ყოველთა კაცთა-მიერ აღსარებულა ჯერყოფად
 ღოდვისა და განმსუჭნელ საღმრთოჲსა შესაწირავთა-მიერ და მსხუ-
 ჳრზლთა[ქ]სა,—რომელი განგებისა არს მსუწყე. არამედ თუ უგანგე-
 25 ბო არს ყოველივე,—ვინმცა რაჲ ითხოვა მლოცველმან?

და მოსწრაფებამცა ქუჭლის-საქმეთა-თჳს ბუნებით უქცევულად
 სსწრაფო—განგებასა საცნაურ ჭყოფს; რამეთუ, მის-მიერ სსსეიდ[ლი]-

1 მწერნო A. | 3 მწერონთა A. | 14 აქ ახალ. ნაკვეთს ჩვენ ვი-
 წყებთ. | * აქ თავდება A-ის მე-18-ე რვეული (იხ. A280, ქვემო არშია-
 ზე ასომთავრული იმ) და კვლავ წყდება ტექსტი; თუ რამდენი რვეული
 უნდა ყოფილიყო კიდევ A-ში, ამის შესახებ იხილეთ ჩვენი წინასიტყვა-
 ობა. დაკლებულ ტექსტს ვაგებთ A¹-იდან (გვ. 245, სტრ. 3); მართლ-
 წერას ვასწორებთ იმავე წესით, როგორც ზემოთ. | 22 აქ ახალ ნაკვეთს
 ჩვენ ვიწყებთ. | 23 ლოცვა A¹. | 26 ახალ ნაკვეთს აქაც ჩვენ ვიწყებთ.

სა მომლოდინი, და ვერ შემძლეოთ ნაცვლის უგუნჭტევად კეთილის-
 ყოფად წად[ნ]იერ ვართ. ხოლო განგებისა ა[დ]კოცისა-გან შეინდობვის
 უკუწ უსამართლობა და უსამართლობათა[დ] უსამართლობად, ადიკო-
 ცების უკუწ მოწყალება და შიში ღმრთისა, ამთვე თანადეკოცების
 5 სათნობა და კეთილად-მსახურება; რამეთუ, თუ რადმე არა განა-
 გებს ღმერთი, არცათუ-რე დასჯის, ვინაჲვე | და კეთილსაქმიერთს A¹246
 ზედსადუაწსა მინიჭებს და არცა ვინა[დ]ვე ვნებულთა ვინ სავნის
 უქმ იქმოდის, — ვინმცა და სდა თაყუანი სცადა ღმერთსა, არა[დ]თ
 არა რად ხუენდა თანმერგეს? ადიკოცების უკუწ და წყალობა მცა და
 10 ყოველივე წინამუწევობა. არამედ არ თანემოწმებინ ესენი და სთქუა
 რაჲ-მე რაჲ დღითთა ნახულთა ქმნად. რამეთუ მრავალი ვინა[დ]-მე
 განცხადება საკმართა-შორის სდმრთოთა-თჯს, და მრავალი სიზმარ-
 თ[ა]-მიერ დუაწლსა-შინა მყოფთა-თჯს მიეცემის შესაწევნელი, მრ-
 ვალი უკუწ უწებანი თჯთუელთა ტომთა-შორის წარმოაჩინეს, მრ-
 15 ვალი ვინაჲვე მკლავ[დ] იქმნეს და რაჲვე უთნოთა იმოქმედეს, იქი-
 ქებუანი დღივ და ღამე.

მერმეცა უკუწ, კეთილ ვიდრე-მე არს ღმერთი; ხოლო თუ კე-
 თილ, — ნამდჯვე და ქუწლის-მოქმედიერცა ვინა[დ]-მე; ხოლო თუ
 ქუწლის-მოქმედიერ, — და წინათცა განმეც.

20 რაჲ-ვინა[დ] ჯერარს სიტყუად საქმისა-თჯს აგებულთა[დ]ს და
 სარბამობა მისი და მენაწევრეობით მორთულობა და ესევითარად
 დებაჲ და წესი და | საკმარება, რომელი თჯთუელთა უზერის ყო- A¹247
 ლისად? და რომელ არ საეჭუნო სხუტბრ უკეთე მქმნებულად ამისსა,
 აწ ვითარ აქეს, [და] რომელ არცა დამატებას მიითუდავს და არცა
 25 რაჲ მყოფთა კლებად რას უძლებს, არამედ სრულეობით უკუწ ყოვე-
 ლივე სიბრძნით და განგებით შექმნილ არს? არამედ აწ შემოქმედ-
 ბისა-თჯს თქუმაჲ განვიშოროთ, ამათთა მტრულლთა, რათა არა გუწ-
 ვნოს, ვითარ იგი მრავალთა, რომელთა აღწერეს განგებისა-თჯს,
 ეგნო, — რამეთუ აღგებულსა სანაცვლოდ განგებისა მიუქებენ; წინა-

9, თან მერგისა A¹. | 10 და სთქჲ A¹. | 14 უწყებრანი A¹; წარ-
 მოაჩინეს A¹. | 17 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 20 აქაც ახალ
 ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 23, სიკეთე A¹. | 27 განვშორლო A¹.

მძღუარ ვინა[ა]-მე შექმნიების ჩუენ სიტუეუსა განგებისა-თჳს, არამედ მრავლითა განმეყოფიან; რამეთუ არ იგივე არს განგებადცა და აღგებულო: აღგებულისა[ა] უკუტ—კეთილად ქმნა ქმნაღთა, ხოლო განგებისა[ა]—კეთილად ზრუნვა ქმნაღთა. არამედ არე[რ]ტგანაობს ესე

5 უოველივე ურთი-ერთას, ვითარ იგი არს სსხილავ თჯთუელსა კელღონებსა და სსქესა-ზედა კაცთასა. რამეთუ რამელნი-მე მათ-განნი ვიდრე მხოლოდ კეთილის ქმნადმდე კეთილად კმა ჰყოფენ და არარას სსუსას | ზრუნვენ, ვითარ იგი ხურონი და მწერალნი და თიკით-მო- A¹248

ქმედნი; არამედ რამელნი-მე მხოლოდ ოდენ ზრუნვენ და განუგებენ, ვითარ იგი მეზრახენი და მწეემსნი. ვინა[ა]ცა და ჩუენცა, აღგებულისა-თჳს სათანადოდ სიტუეს-მყოფელნი, ვაჩუტნებთ, ვითარმედ

10 კეთილად ვიდრე-მე იქმნეს ქმნილნი უოველნი, ხოლო შორის განგებისასა—ამას, ვითარმედ მი-ვინაღმე-ხუდა ზრუნვასა სათანადოსა შემდგომად ქმნისა. ვითარ უკუტ კაცი კაცისა-გან და ზრახს[ა] ზრახ-

15 სისა-გან საზრადისოდ იშობების და თითოეული თჳსისა თესლისა-გან იმორჩებს და არა ვინაღვე სსუსა-გან, —განგებისა არყოფისა-თჳს? ხოლო, თუ თქუას ვინ-მე, ვითარმედ დასაბამ[ით]ისავე მართულებით ქმნილებისა-ებრ ვინა[ა]ვე აღმოჰკადების სსქმე, ესრე ვინა[ა]-მე იუოს თქუმულ: არამედ აღგებულსავე თანემყოფების ნამდჯლ და განგებადცა;

20 რამეთუ მართულებით წარმოჩენა[ა] აღგებულისა[ა] სსხინო ჰყოფს აღგებულსავე-თანა მითესვად განგებისა, რამეთუ განგებისად ვიდრე-მე—შემდგომად აღგებისა გამოყვანებად მყოფთა[ა]; და ესრეცა ვერად ვინაღვე სსუად თქუას, არამედ იგივე და ერთი შემოქმედცა მყოფთა | და განმგებელ.

25 ვინ უკუტ ახილნეს სსხენი კაცთანი შორის. ე[სე]სომთა ბერეუელთასა შეტვალებულად და არასადა რადო-ურთით თანშემრეველად და არა იკრუნეს-მეა სსქმენი და იგულის-[ს]იტუ[უ]ას ვინა[ა]ვე მი-ზეზი, [ი]შორის განგებისა-მიერად განყოფილებად სსხეთა[ა] შეტვალებული, არამედ შორის თჯთუელთა? განიცადელა, რამეთუ, თუმცა

A¹249

3 ქმნაჲ ქმნაღთაჲ A¹. | 18, A¹-ში სწერია: „ქმნლ'ბისა ებრ'ესთა“. | 19, ვგონებთ უნდა ყოფილიყო „ვითარმედ“; 19, თან იმყოფებს A¹. | 25 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ.

მასვე და ერთსა უოველნი მქანებულ იუენეს ნასხთა შეუცვალეობო-
 ბასს, რაჲზომიმტა შერევა[ღ] საქმეთა იქმნა? რაჲზომიმტა უმეტრე-
 ბამან და ბნელმან ღაფარნა კანნი, ვერცა თჳს[ი]ს მცნობელნი და
 ვერცა უცხო[ღ]სსა, გინათუ შბრძოლისა, გინათუ მოეუარესა მოუერი-
 5 ს-გან და სათანადო[ღ]სა განჩევიად, — და უოველივემტა ერთბამად
 ერთ იუო საკმარ, ანაქსადრამს-ებრ! რამეთუ, თუმტა ესე ესრე იუო,
 არა[ღ]მტა ჩუენდა სცდილო თანადრჩევიად თჳსთასა და არცა ტაცებად
 და არცა სხუად რადცა ვნებად განცხადებულად, და თუმტა თანმოფი
 რაჲთურთ[ით]ცა განქმორა, არღამტა იუო გამოჩინებული კუადად სა|ცხო- A¹250
 10 ბელ; და არცამტა სჳული და მოქალაქობაჲ განიწესებოდა, და არცა-
 მტა მამანი და შჳლნი ურთი-ერთას იმეცნებდეს და არცარამტა სხუაჲ
 მდგომ იქმნა კაცებრივი; რამეთუ ბრმა ვინაშევემტა იუო კაცთა-თჳს
 კაცი მცირედ-სასედთა მათ-თჳს მქანებელი; რამეთუ თჳნიერმტა
 ჭასაკთა და სიდიდეთაშას სხუაშემტა ვერარაჲ უწყოდა. ესეზომთა კე-
 15 თილთა ჩუენდა მიზეზ იქმნა განგებაჲ, ფესრანმოფილი სახესა კაც-
 თასა უოვლადვე და უოველგან და არცა ერთსა ჟამსა ამისდა ქმნასა
 დამაცადებელი, — რამელი ესე არს დიდ ნიშან მიმთნუშვად განგებისა
 ვიდრე-მე გუართამდისცა აკებულებისათა. და თჳთუელი კმითაცა
 იცნობების და განკრძალულად ესეფითარისასა დაიცავს სახესცა. და
 20 არა კმა იჩინა ესეზომი ესე ზრუნვა[ღ], რომლისა-თჳსცა და დამძინა
 ჩუენ ესეცა განგებაშან, ვითარ ესე აწ იფერთა განყოფილებაჲ, რათა
 მრავალსახედ შეიწ[ე]ოდის კაცებრივისა ბუნებისა უძლეურებაჲ. ვინა[ღ]-
 ცა და მრავალნი ცხოველნი, მებრ გუართა-ებრ რაბამ ნაკუშთანი, ვი-
 თარ | არს უუავთა და უორანთა, ქანებად რათ-მე წინსახილავთა გან- A¹251
 25 უოფილებასა, რომლითა მებრ მკუდლესა იმეცნებენ ურთი-ერთას.
 უუავნი ვინა[ღ]ვე და უორანნი თანიჯოგებენ უუაშ მრავალნი მრავალ-
 გზის და განიყოფვიან ვინა[ღ]ვე თჳთუელისა-ებრ მუდლევობისა თჳთ-
 უელისა-გან მეტედ თანმუდლისა.

აქ წყდება ხელნაწერში (A¹, გვ. 251, სტრიქონი მე-7-ე ზემოდან)
 ამ თავის ტექსტი და შემდგომ იწყება ერთი ნაწყვეტი მე-44-ე თავისა,

1 იუენეს A¹ | 8 სხვად A¹. | 18, 6 თჳთუელისა კმისცა A¹ |
 24 რაჲთ-მე A¹ | 27 განიყოფვიან A¹.

რომელსაც ქვემოთ (გვ. 271—272) იმავე თავის შინაარსთან ერთათ ვებუქდავთ, აქ-კი აზრის შესავსებლად, ვათავსებთ მე-42-ე თავის დანარჩენი ნაწილის შინაარსს რუსული თარგმანის თანახმად.

„...იკითხება: რა სახით შესძლებდნენ ეს ფრინველები, ე. ი. ყვავე-
ყორნები, ერთმანეთის გამოცნობას, უკეთუ თვითეთუ მათგანში არ ყო-
ფილიყო რაიმე განმასხვავებელი თვისება, რომელსაც ჩვენ ვერ ვამჩნევთ,
მაგრამ თანამოგვარე ცხოველები ადვილათ არჩევენ?

დასასრულ, წინასწარმეტყველებანი, წინამოსწავებანი და ცის მრ-
ვლენანიც ადასტურებენ იმ აზრს, რომ ყოველსავე უზენაესი გონიერება
განაგებს“.

თ ა ვ ი XLIII

თ უ რ ა ა - მ ე ა რ ს გ ა ნ გ ე ბ ა ა *

თუ რაა-მე არს (ე. ი. რა არის) განგებაა? ამ კითხვაზე ავტორი
დახლოებით ამგვარს პასუხს იძლევა: განგება არის ღვთაებრივი მზრუნ-
ველობა იმისთვის, რაც არსებობს; ან კიდევ: განგება არის ღმრთის ნე-
ბელობა, რომელიც მიზანშეწონილათ მართავს ყოველსავე არსებულს.
ერთია შემოქმედი ყოვლისავე და იგივე უნდა იყოს და არის განმგებე-
ლიცა. ერთი სიტყვით: განმგე არის ღმერთი, ხოლო მისი ნებელობა —
განგებაა.

* როგორც მკითხველს ეხსომება, ზემოთ, მე-42-ე თავის დასაწყის-
ში, ავტორი ამბობს, რომ მისი სიტყვა, ანუ გამოკვლევა, ღვთაებრივი
განგების შესახებ სამი საკითხის გარჩევას წარმოადგენს: ა) არსებობს თუ
არა განგება? ბ) რა არის იგი? და გ) რას შეეხება განგება?

როგორც ვნახეთ, მე-42-ე თავში ავტორმა წარმოგვიდგინა მხო-
ლოდ პირველი საკითხის პასუხი: შეძლებისამებრ დაამტკიცა, რომ გან-
გება არსებობს. რჩება განსახილველი მეორე და მესამე საკითხი; სამწუ-
ხაროდ, ქართულ ხელნაწერებში სწორედ ეს ადგილი ნაკლულადაა წარ-
მოდგენილი. ბერძნულში (==რუსული თარგმანი) მეორე საკითხს ცალკე
თავი (მე-43-ე) აქვს დათმობილი, ხოლო მესამე საკითხის გარჩევას მთე-
ლი, საკმაოდ ვრცელი, მე-44-ე თავი უჭირავს. ქართულ ხელნაწერებში
კი მე-43-ე თავი სრულებით აღარ შენახულა, ხოლო მე-44-ე თავიდან
მცირე ნაწყვეტიდაა დარჩენილი, რომელსაც ქვემოთ ვებუქდავთ. მაგრამ,

თ ა ვ ი XLIV

თუ რად-მე არს განგებაჲ

თუ რად-მე არს (ე. ი. რას შეეხება) განგებაჲ? შეეხება იგი საზოგადოს, თუ კერძოს, — თუ ორსავე ერთად? პლატონის აზრით განგება მართავს როგორც საზოგადოს, ისე კერძოს; და თვით განგება განიყოფა სამ გვარად: ა) იდეებზე, მთელს მსოფლიოზე, გვარებზე, სუბსტანციაზე, რაოდენობასა და „რომელობაზე“ (=თვისებაზე) და მათ სახეებზე ზრუნავს პირველი (ანუ მთავარი) ღმერთი; ბ) მცირე ცხოველთა და მცენარეთა, აგრეთვე ყოვლისავე ქმნადისა და ბრწუნადის გაჩენა-წარმოშობაზე ზრუნავენ მეორე ღმერთები, რომელნიც ცის სფეროში ტრიალებენ; გ) მესამე გვარის განგებას ხელმძღვანელობენ რომელიმე ღმერთები, რომელნიც მიწაზე იმყოფებიან: იგინი სდარაჯობენ კაცის ყოველს მოქმედებას, განაგებენ მოქმედებათა და მათს აღსასრულს, აგრეთვე აწესრიგებენ ყოველსავე ფიზიკურს, ნივთიერსა და ორგანიულს კეთილთა და რაც მათი წინააღმდეგია. — მეორე და მესამე გვარის გამგენი პირველი ღმერთის მიერ არიან გაჩენილი და დადგენილი. — ავტორი არ ეთანხმება პლატონის აზრს განგების სამგვაროვნობის შესახებ, სცდილობს უარპყოს იგი და გადადის სხვა ფილოსოფოსებზე.

გაკვრით მოიხსენებს სტოელებისა, დემოკრიტისა, ჰერაკლიტისა და ეპიკურის, აზრს განგების შესახებ, და შემდეგ არჩევს არისტოტელისა და იმ ფილოსოფოსების შეხედულებას, რომელნიც აღიარებენ საზოგადო განგებას, მაგრამ უარპყოფენ განგებას სათვითოოს, ე. ი. ამტკიცებენ, ვითომც ღვთაებრივი განგების საგანს არ შეადგენდენ ერთეულები, განკუთვნით, ცალ-ცალკე.

არისტოტელი ჰგონებსო, ვითომც ერთეულების გამგეობა ბუნებას ეკუთვნოდესო, ხოლო ვერაპიდე და მენანდრი იმ აზრისანი არიან, რომ თვითეულს განაგებს გონება, რომელიც ყოველ კაცს აქვს მინიჭებულიო. სხვა ფილოსოფოსები კი ამტკიცებენ: ღმერთი ზრუნავს არსებულის მხოლოდ დაცვაზე, რათა არ დაიღუპოს, რაც არსებობსო, ხოლო კერძოსა და სათვითოოს შემთხვევა ჰმართავსო. ავტორი უარყოფს სამსავე შეხედულებას: მისი აზრით, არც ბუნება, არც გონება და

რომ იმ ნაწყვეტის აზრბ მკითხველისათვის გასაგები იქნეს, აქვე სხვა შრიფტით (კორპუსით) ვათავსებთ მე-43-ე თავისა და მე-44-ე თავის იმ ადგილების შინაარსს, რომელნიც ქართულ ხელნაწერებში დაკარგულია.

არც შემთხვევა საკმაო არ არის ინდივიდუალურის (სათვითოოს) განსაგებად; კერძოთ, შემთხვევა არ არსებობს, ხოლო ბუნება და გონება თვით განგების ნაწილს წარმოადგენენ და არა მთელს განგებას.

რაც შეეხება, საერთოთ, იმ ფილოსოფოსებს, რომელთაც სწამთ მხოლოდ საზოგადო განგება და უარპყოფენ კერძო ანუ სათვითოო განგებას,—ავტორი სცილილობს ამგვარს შეხედულებაში შინაგანი ლოგიური წინააღმდეგობა აღმოაჩინოს. მისი არგუმენტაცია დაახლოებით ასეთია: ღმერთი ზრუნავს საზოგადოოსათვის, მაგრამ არა ზრუნავს სათვითოოსათვის,—რატომ? ალბათ იმიტომ, რომ: 1) ან არ იცის, რომ უნდა იზრუნოს ამათვისაც, 2) ან არა სურს იზრუნოს, 3) ან არ ძალუძს ზრუნვა. პირველსა და უკანასკნელს შესაძლებლობას ავტორი არღვევს იმ არგუმენტით, რომ ღმერთი არის თვით სიბრძნე-ცოდნა და ყოველის-შემძლებელი არსება; ხოლო მეორე დებულებას ავტორი ანაწილებს ორ მცირე დებულებად: ა) ღმერთს არა სურს იზრუნოს ერთეულთათვის ან მცონარეობისა-გამო, ან ბ) უკადრისობისა-გამო, რათა ღირსება არ შეემწიკვლოს. მაგრამ აბსურდი იქნება ყოველად სრულს არსებას მცონარება (ზარმაცობა) მივაწეროთ, ან ვიფიქროთ, ვითომც: იგი უკადრისა-ამპარტავანი იყოს, ან კიდევ ვითომც შესაძლო იყოს, რომელიმე მწიკვლიანმა საგანმა ან მოვლენამ მისი ღირსება შელახოს: მზის სხივებიც ხომ ყოველგვარს საგანსა და სითხეს (თვით წუმპესაც) შეეხებიან ხოლმე, მაგრამ ვინ იტყვის: ამით მზეს და მისს სხივებს ჭუჭყი ეკიდებოა? ესრეთვეა ღმერთიც: მას ვერ შემწიკვლავს ვერაფერი, რაც აქა ხდება. ამას გარდა შემწიკვლა გულისხმობს ცვალებას იმისას, რაც იმწიკვლება,—ღმერთი კი უცვალებელია.

მართალია, ადამიანის გონება ვერ მისწვდება აზრს სათვითოო განგებისას,—მაგრამ აქედან არ შეიძლება დავასკვნათ, ვითომც განგება არ არსებობდეს: ჩვენ არც ზღვის საზღვარი ვიცით და არც ქვიშათა რიცხვი, მაგრამ ამის ძალით ვინ დაიწყებს მტკიცებას, ვითომც არც ზღვა არსებობდეს და არც ქვიშა? მაშინ ხომ იმის თქმაც შეეძლებათ: არც ადამიანი არსებობს და არც სხვა ცხოველებიო,—რადგან მათი რიცხვი არავინ იცის. მართლაც, განუკვეთლნი (ინდივიდები) გარეშეუცველ და განუზომელ არიან ჩვენთვის; ხოლო რაც გარეშეუცველი და განუზომელია, იგი უცნობელიცაა.

ვინაითგან ყოველ ადამიანში ორპირი განსხვავება არსებობს—ერთი სხვათა მიმართ, ხოლო მეორე თვისდა მიმართ, რადგან თვითეულ კაცში ყოველდღე ხდება საკმაო განსხვავება და ცვლილება ცხოვრებისა, შრომის გვართა, მოთხოვნილებათა, სურვილთა და შემთხვევულებათა, ვინაითგან ეს ცხოველი (ე. ი. ადამიანი) ფრიად ცვალებადია და სწრა:

ფად იცვლება, მოთხოვნილებათა და დროის მიხედვით, — ამიტომ საჭიროა, რათა თვითეულ ადამიანს მისი შესაბამი საღეთო განგებულება თავს დასტრიალებდეს*.

ამ პერიოდის ნახევრიდან (შემდგომსიტყვათა: „ცვლილება ცხოვრებისა“) იწყება ხელნაწერის ტექსტი, ასე (იხ. A¹, გვ. 251, სტრიქონი მე-7-ე ზემოდან):

- 1 „.....და სიძარჯუეთა და სკამარებათა და გულის-თქუმათა და A¹251
 ზედშემომკლამთა, რამეთუ ფრთხილ ვინა[ღ]ვე ესე ცხოველნი** სკამართა-მიმართ და ჟამთა მსწრაფელ თანშეცვალებადნი, — სჭირთ არს და შესაბამისცა თვითეულისად განგებისა-გან უოფილსა მრავალფესრანად და თვითსახესა და განმრავლებულსა, თანმიდევნებულსა და მიუწოდებლობით თანგანმარტებულსა, ვითარცა იგი მომზავებულად თვითეულისად და განთვსვთ, საქმე მოუკლებოდის. უსზღვრო უკუწ ნაწილთა განუოფილებამ, რომლისა-თვსცა უსზღვრო ვინა[ღ]ვე შესაბამის მათდა განგებისა მიზეზი; ხოლო თუ რად-მე უსზღვრო, —
- 10 უცნაურცა ჩუენიგან. რომლისა-თვსცა არ ჯერარს თვისისა უმეცრებისა- A¹252
 თვს, რათამცა ჰყოფდი ა[ღ]კოცასა მუოფთა ქველის-მოქმედისას; და რომლისასა შენ ჰგონებ არ კეთილად ქმნას, ესე უნაკულად შემოქმედისა-მიერ იქმნების. ხოლო შენ უმეცარ ხარ მიზეზსა უნაკულაობისას, რომლითა იქმნების. რამეთუ ვითარ სხუათა-ზედა უცნაურთა
- 15 წარგულქვიდების, ეგრეთვე და საქმეთაცა-ზედა განგებისათა; რამეთუ
 საჭზრთათა რათ-მე, და მათცა რეც წუთთა-გან, თანგანმგონენი მის-გნი[თ]თა აჩრდილთა რათ-მე და კერზთაჲსა, საქმეთა მისთა ქმნილთა-გან ვიჭუნეულაობთ.

და ვიტყვთცა რომელთა-მე შენდობითა ღმრთისაჲთა ქმნილად.

- 20 ხოლო გუარნი შენდობისანი მრავალ. რამეთუ შეუნდობს მრავალგზის მრავალთაცა შთაჭრად განსაცდელთა-შინა, რათა მის-შორის დაფარული სათნობეა აღუჩინოს და სხუათაცა, — ვითარ რაჲ იობს-ზედა***. კუა-

* თუ რამდენი გვერდი უნდა სტეროდეს ქართულ დედანში იმ ტექსტს, რომლის მოკლე შინაარსიც ჩვენ აქ კორპუსით დავბეჭდეთ (გვ. 168—171), — ამის შესახებ იხ. ჩვენი წინასიტყვაობა. | 1 სიძარჯუთა A¹. | ** იგულისხმებიან ადამიანები. | 5, თანმიდევნებითა A¹. | 8, ნაწილ-ბთა A¹. | 17 კერზთაჲსა-რამეთუ A¹. | 19 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ ბერძნულ-რუსული ტექსტის მიხედვით. | *** იობ. I, 12.

ლად უკუბ⁶ შეუბდობს ქ[მ]ნასა უჯერომასსა, რათა ქმნისა-მიერ, რ-
 მელი უჯეროდ საგონებულ იყოს, დიდი რაჲ-მე და საკრველი წარ-
 ჳმართოს, ვითარ იგი ჳუარისა-მიერ—მაცნობარებაჲ კაცთა[ჲ]. და კუა-
 ლად სხუთა | სანითა შეუბდობს დირსთაცა შემთხუბ⁷ვად ძვრისა, რა- A¹253
 5 თა არა, მართლისა სჯინდისისა-გან და მისდა მიცემულისა ძლი|სა-გან, A281
 ზუაობასა შთაფარდეს, — ვითარ იგი ზავლეს-ზეტ⁸*. და კუაღად, დაუტე-
 ობს ვინ-მე საწუთრისა, რათა განმცდელნი მისდა სახენი განისწა-
 ვლენენ, ვითარ იგი ლაზარეს-ზედა და მდიდარსა**⁹. და კუაღად, ოდეს
 რაჲ ბუნებით ვნებად ვის-მე ვხედვიდეთ, შე-ვინაჲმე-ვიკავემთ, ვითარ
 10 „ირკტე კალღოს და მენანდროს შეშინებულნი და ვნებათა შენთა-
 ზედა“. დარჩომილ არს ვინაჲ-მე დიდებაჲ სხუთაჲ, ვითარ შობით-
 გან ბრძანსა-ზედა, რომელსა არცა თჳსთა ცოდვითაჲსა და არცა მშო-
 ბელთა-თჳს, არამედ დიდებისა-თჳს ძისა კაცისა შეუბდო შობით-განვე
 ბრძაყოფად***¹⁰. და კუაღად სხუთა ივნებს ბაძვად სხუთა, რათა ვნებაჲ
 15 იგი მისი იდიდოს და სხუთა აიშურვონ დიდებისა-თჳს სასრებით
 შერმეთა კეთილთაჲსა, ვითარ წმიდათა მოწამეთა-ზედა და მამულისა
 და თანტომთა-თჳს, გინათუ ზატრანთა-თჳს მომწუ|დართაჲსა. ხოლო A282
 თუ ვის-მე უსამართლო უხნდეს წმიდათა | კაცთა სხუთა ცნობებისა- A¹254
 თჳს სიკუდილი, იუწუნ, რომელ ესე საწუთომ სტადიონი არს და
 20 საღუწაჲ სათნობათა; რამეთუ რაჲზომცა დიდ იუფნენ ტკივილნი,
 ეკ[ე]სომცა და ნაცვლის-გებანი. ამის-თჳსცა და ზავლეს ბევრეულთა
 შეუბდო შთაჭრად ჭირთა, რათა სრული და უმეტესი მიიღოს ძლევისა
 გურგანი. რამეთუ უოველი კეთილმართლო იქმნების საქმე განგების.
 და ესე, რომელ კეთილ და კამისისა-ებრ იქმნების, ვითარ იგი
 25 ჳერ უხნს ღმერთსა, უოველივე, — ორი ესე ჳაზრი იკმაროს ვინ-მე,

6 ზოაობასა A; * ბ კორინთ. XII, 7. | ** ლუკ. XVI, 9 და
 შემდგ. | 9 ვხედვდეთ A¹. | 10-11 ბრჭყალებში ჩასმული სიტყვები მთარ-
 გმნელს ან გადაწერს უნდა აერიოს. ბერძნული ტექსტის რუსული თარ-
 გმანი აქ გარკვეულ აზრს იძლევა: „какъ хорошо сказано Менандромъ:
 Dei timentem numen in malis tuis“ (გვ. 204); 11, სხუთაჲ A,
 სხ¹და A¹. | 12, რომელმან AA¹. | *** იოან. IX, 1—3 | 23 გურგუ-
 ნი A. | 24 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ.

უოგუელთა-მიერ აღსარებული, მართლად ვინაჲვე იქაზრას, ვითარმედ: ერთი არს კეთილ და ბრძენ ღმერთი. რომლისა-თესცა ამითა, რომელ კეთილ ვიდრე-მე არს, განმგებელცა იუოს; ხოლო ამ|“...

ამ ნახევარს სიტყვაზე წყდება ხელნაწერებში ქართული ტექსტი. კერძოდ A-ხელნაწერს აქ უნდა აკლდეს უკანასკნელი რვეულის ორი ბოლო-ფურცელი ანუ ოთხი გვერდი, რომლებზედაც მოთავსებული უნდა ყოფილიყო ის, რაც რუსული გამოცემის მე-205-206-ე გვერდებზეა დაბეჭდილი, სიტყვებიდან: „благодаря тому, что Онъ премудръ“ (გვ. 205, 6) ბოლომდე. მოგვყავს ამ დაკლებული გვერდების მოკლე შინაარსი*:

«...ხოლო ამითა, რომელ ბრძენ არს, ბრძნადცა განაგებდეს ყოველსა მყოფსა. უკეთუ ღმერთი არ განაგებდეს, მაშინ იგი არც კეთილი იქნებოდა; ხოლო თუ კეთილათ არ განეგო, აღარც ბრძენი იქნებოდა. ამიტომ, ვინც ყურად-იღებს ამ მოსაზრებათ, მან არასოდეს არ უნდა გაჰკიცხოს განგება გამოუძიებლათ; არამედ ყოველივე უნდა კარგის მხრით მიიღოს, უკვირდეს და სწამდეს, რომ ყველაფერი მშვენიერათ და ჯეროვანათ სწარმოებს.

* იმ საბუთებისა და მოსაზრებათა მიხედვით, რომელთაც შკიტხველი ჩვენს წინასიტყვაობაში ამოიკითხავს, ჩვენ ვფიქრობთ, რომ მთელი ის მასალა, რომელის მოკლე შინაარსიც აქ მოგვყავს და რომელსაც ანტვერპენის გამოცემაში (1565 წ.) სრული ორი გვერდი სჭერია (Ant. 180—181; შეად. რუს. 205—206, არშიაზე), ხელნაწერ A-ში მოთავსებული უნდა ყოფილიყო დაახლოებით $3\frac{1}{2}$ გვერდზე, ე. ი. მას უნდა სჭეროდა A-ში არა უმეტეს ორი ფურცლისა. მაშასადამე, A-ის უკანასკნელი რვეულის დღემდე შენახული ერთად-ერთი ფურცელი (A, გვ. 281—282), რომლის ტექსტიც ჩვენ ზემოთ დავბეჭდეთ (გვ. 172—173), უნდა ყოფილიყოს A-ხელნაწერის მე-3-ე ფურცელი ბოლოდან.— ამ ფურცლის წინ A-ში, როცა იქიდან A¹ (ან ამისი დედანი) გადმოუწერიათ, კიდევ ყოფილა ერთი ფურცელი (ორი გვერდი), რომელზედაც დაწერილი ყოფილა ის, რაც ჩვენ გადმობეჭდილი გვაქვს A¹-იდან ზემოთ მე-171-ე გვერდზე (სტრიქ. 1—22) და მე-172-ე გვერდზე (სტრიქონები 1—4₂). მთელს ამ მასალას, ზემონავარაუდევ სამ ფურცელთან ერთათ, უნდა სჭეროდა A-ის უკანასკნელის რვეულის უკანასკნელი რვა გვერდი, ანუ ბოლო 4 ფურცელი, რომელთაგანაც ჩვენამდე მოუწევია მხოლოდ მე-3-ე ფურცელს ბოლოდან. დანარჩენი ცნობანი A-ის შესახებ იხ. წინასიტყვაობაში.

მაგრამ შესაძლოა იკითხონ: „თუ, მართლა, ყოველივე ბრძნულათ განიგების ღმრთისაგან, მაშ წარჩინებულნი, კეთილმსახურნი და საღმრთო კაცი რატომ-ღა დაისაჯნენ სასტიკის სიკვდილით და დაუმსახურებელის მკვლელობით? თუ უსამართლოთ დაისაჯნენ, რატომ მართლმსაჯულმა განგებამ არ შეუშალა ხელი? ხოლო თუ სამართლიანათ დაისაჯნენ, სჩანს, მათნი მკვლელნი უბრალონი არიან!“ ამაზე ჩვენ ვუპასუხებთ, რომ მკვლელი მუდამ უსამართლო მკვლელია, ხოლო ვინც იკვლის, იგი იკვლის ან სამართლიანათ, ან მისსავე სასარგებლოდ: სამართლიანათ—როცა მოიკვლის სამარცხვინო საქმეთათვის, რომელთაც ჩვენ არ ვიცნობთ, სასარგებლოდ—როცა განგება სცდილობს ააცილოს მას მოსალოდნელი უბედურება, როგორც მოხდა, მაგალითად, სოკრატისა და წმიდათა შესახებ.—ამას გარდა, სიკვდილი ბოროტება არ არის, მკვლელობა კი მუდამ ბოროტებაა. მკვლელი ყოველთვის ბოროტმოქმედია: მაშინაც—როცა სამართლითა ჰკლავს, რადგან ამ შემთხვევაში ჯალათობას ასრულებს, მაშინაც—როცა მისგან კაცი იკვლის უკანასკნელისავე საკეთილოდ, რადგან ამ შემთხვევაში იგი დამნაშავისა და კაცის-მკვლელის ადგილს იჭერს. მსგავსათვე ბოროტმოქმედნი არიან ისინიც, რომელნიც მტრებს ხოცავენ, ატყვევებენ და ტყვეებს უღმობელათ ეპყრობიან. ესევე ითქმის ხარბთა და გაუმაძღარათათვისაც, რომელნიც სხვის საცხოვრებელს იტაცებენ, სხვას ხელიდან ჰგლეჯენ ქონებას იმიტომ კი არა, რომ ეს მათთვის სასარგებლოა, არამედ სიხარბისაგამო».

წიგნი

ლ ე ქ ს ი კ ო ნ ი

ს

- აბარაკი** 150₂₁ სახნავ-სათესი ან სავენახე ადგილი (ორბ.) пахотная дача, поле (შეად. ნ. მარტის Житие св. Григ. Хандзт., გამოკლევა § 37).
- აგებული** 8₄ გაჩენილი, ქმნილება творение.
- ადგილის-შორისი** 55₂₃₋₂₄, 24⁻²⁵ ანუ ადგილშორისობა, ე. ი. აქა თუ იქ ყოფნა, სადაობა мѣстопребывание, нахождение «здѣсь» или «тамъ» (რუსულში ზის მარტო «здѣсь» 73₈).
- აღენისი** (ძბრეუ მრავლ. რიცხვ. ἀβήνας) 59₁₂, 124₅₋₆ ჯირკვალი glandula железа.
- აგზუნაულობენ** 58₁₅ ეპეით ანუ ჰიპოთეტიურაბ ანსვავსებენ; ჰგონებენ—ყოთმ(კ)... предположительно уподобляют. შეად. იტუნეულეზა.
- ავტომატობაჲ** (τὸ αὐτόματον) 151₁₇₋₁₈ შემთხვევა casus случаи.
- აირი** (ἀήρ) **აჲრი**, **აჲრი**, **ჰაჲრი** 61_{4,10,18}, 62₂₀, 121₈, 67₁₅, 68₁₆ და სხვანი. ერთი ოთხ ელემენტოვანი воздухъ. იხ: თავი V, სადაც ნემესიოსი ვრცლათ საუბრობს ამ ელემენტებზე (ასოვებზე, სტიქიონებზე): ცეცხლსა, ჰაერსა, წყალსა და ქუცყანახე ანუ მიწახე.
- აკალიზადი** (ἀκαλήφη) 9₄ ზღვის ცხოველია, ეგრეთ წოდებულ, მეღუზათა კლასიდან, სახელდობრ: aculephae ანუ scyphomedusae, აკალეფი ილი სцифомедузы (რუს. თარგმანში ზეს: морскія крапивы = urticae marinae).
- აღმოსაჩენელი** 109₁₈, 135₃₀ = აღმოსაჩენელი 51₃₋₄ დაქეშმარტება, დამტკიცება доказательство (შეად. ნ. მარტის Иоаннъ Петрицкій..., 28₁₇ აღმოსაჩენთა-მიერ).
- ამრეზენ** 86₂₈ მრე ეყოფიან, ერევიან, სჯობნიან превосходятъ, одо-лѣваютъ (იხ. ორბ. «მრე», შეად. ფსალმ. 12 მუხ. 4).

აფსხელი 60, არმსმელი не испускающий мочи. მთარგმნელს ეს სიტყვა ნაწარმოები უნდა ჰქონდეს ბერძნულის თავსართით α (= $\alpha\nu$ = $\alpha\nu\alpha$), ან, უკეთ, ბერძნულის მიბადებით უნდა ჰქონდეს ნაწარმოები ქართულისავე „არა“-მსაგან (=არ=).

ანაგები 104, ბუნებითი მტკიცე და ძნელცვალებადი თვისება სხეულისა ან სულისა $\xi\gamma\alpha$ habitus природное свойство, психический складъ, прочно установившееся состояніе души; навыкъ, привычка; здоровое тѣлосложеніе (იხ. Слов. 11, შეად. ორბ. «ანაგები»).

აპკი 59, 122, оболочка. შეად. სიტყვები: უმენებრივი და უმენესი. (იხ. ორბ. «აპკა»).

არაარსი 44, несуществующее, ничто.

არაპარაწარად 158, არა უზალისოთ, არა უნდომლათ, არა უხეიროთ не поверхностно, не неохотно (იხ. რუს. თარგმანი 181 прим. 4-ое; შეად. ორბ. «გარე-წარ» და ნ. მარრის Ипполитъ—Толков. Пѣсни пѣсней, გამოკლვევა § 28 სიტყვა: გარეწარი).

არარსმებად, არარსი 53, იხ. არაარსი.

არგანი 80, გრძელი საბჯენი ჯოხი палка.

არეობად 67, თხელობა-გამსჭვირვალეობა, სიზრქისა და სიკუმოსი (იხ.) წინააღმდეგი თვისება тонкость, прозрачность.

არბრთვანობად იხ. ერთგანობად.

არმიმართებად 142, უსურველობა, უნდომელობა (нежеланіе. იხ. მიმართება).

არმოგზავებელი 58, არათანახმა, მოწინააღმდეგე несоотвѣтствующая-
არმოქმნეობად 18, იხ. მოქმენობად.

არმური 138, ქარიშხალი; აღმური, აღი; აქედან: გვალვა; буря; пламя; засуха (ორბ.; მარრის Одописцы: ლექსიკონი; Русск. пер. 159).

არმუი 104, несуществующий.

არსებად 20, 36, თვითმყოფი რაობა, რომელიც სხვისგან უმეტეცეობას არ საჭიროებს (ორბ. «მყოფი»); сущность, сущестанція; ზოგჯერ: **არსებად 8** = бытіе (22).

არსებითად 147, по существу.

არსობად 4, არსებობა существованіе, бытіе.

არტირია (ἀρτηρία) 114, 110-111, 121. და სხვანი. არტერია ორგვარია: ა) არტერია—სისხლის მილი, რომელიც პირდაპირ გულისაგან მიიღებს სისხლს *arteria* артерія და ბ) „მსხვილი არტირია“ *ἀρτηρία τραχειά* trachea шереховатая артерія ანუ სასუნთქი მილი

(Слов. 3). პირველს ქართველი მთარგმნელი განმარტებს—როგორც «გულის-ბქეს» (114₁₀₋₁₁), ხოლო მეორეს—ეძახის «აერის-საცავს» (121₈), ორივენი კი ერთათ არიან—«ჭურჭელ სულისა» (114₄). შეად. აგრეთვე სიტყვა: ნახმანი.

ასტაქჰ—ასთაკუჲ (ἀστιακός) 27₂₄ ზღვის კიბო, «დუმიანი კიბორჩხა-ლი» (ორბ.) homarus vulgaris омаръ.

ასოღ 6₁₁, 61₈ და სხვანი. ამ სიტყვას ხმარობს ქართველი მთარგმნელი ნემესიოსის წიგნში ბერძნული სიტყვის «სტიქიონის» (στικχιον) საბადლოდ стихія; элементъ, начало. ხოლო თავისს მეორე თარგმანში (პროკლეს „კავშირნი ღმრთის-მეტყულებითნი“) იგი ამავე ბერძნულ ტერმინს სთარგმნის სიტყვითა **კავშირი** (ნ. მარრის Ioаннъ Петрицкій..., 18₈). ნემესიოსის განმარტებით (იხ. თავი V) მსოფლიო ასო ანუ სტიქიონი არის სხეულთა შედგენილობის «ყოვლად უმცირესი» ნაწილი; და «არიან უკუჲ ასიანი ოთხ: ქუყანაჲ (ე. ი. მიწა), წყალი, აირი (ე. ი. ჰაერი) და ცეცხლი» (61₈₋₉); ამ ოთხი ელემენტისაგან შესდგება ყოველგვარი სხეული, როგორც ასოების შეკავშირებისაგან წიგნში შესდგება მარცვლები და მარცვლებისაგან—სიტყვა. სწორეთ ასე ესმის ამ ტერმინის ეთიმოლოგია ქართველ გადამწერს (გვ. 61 სწოლია *); როგორც პროკლეს „კავშირნი“-ს შესავალი გვიჩვენებს; თვითილახვე პეტრიწას ასევე ჰქონია წარმოდგენილი ამ სიტყვის ეთიმოლოგია (იხ. მარრის Ioан. Петрицк., გვ. 21—22; შეად. „საქართ. საისტ. და საეთნ. საზოგადოების“ ახლად შექმნილი ხელნაწერი მე-XX-ე საუკუნისა, ფურც. 1, გვ. 2, სტრიქონები ზემოდან 25—30). ამგვარათვე განმარტებს ამ ტერმინს სკორბელიანიც.

ასოქმნაჲ 62₂,—**ასოქოჯაჲ** 62₆ быть стихией.

აღვაზული 165₂₈ ქმნილება творение, тварь.

აღიჯუამს იხ. აღქუმაჲ.

აღკაზმვაჲ 28₂₃ დასკვნის გამოყვანა საბუთებიდან, выводить (заключеніе изъ пусылокъ); «ნაწილობითთ-გან საყოველთაოდ არა აღიკაზმების» изъ частнаго нельзя выводить общее (რუს. თარგ. 45).

აღკომლვაჲ 65₄₋₅ ორთქლად ქცევა, აღორთქლვა: испарение.

აღკომოლვაჲ 88₁₁ იხ. აღკომლვაჲ.

აღმონარგვაჲ 99₁₁ აღმოცენება: вырастать, возникать.

აღმოსაჩენელი 51₃ იხ. ამოსაჩენელი.

აღმოჩენაჲ 20₂₂₋₂₃ დამტკიცება доказательство (36).

აღმოჩენებული 31₂₃ დამტკიცებულ-დაქმნარტებული доказанный.

აღმოკდომამ 145₂, ახდენა, ასრულება *исходъ, исполненіе* (შეად-
ორბ. «აკდენა»).

აღმკლუცვამ 67₁₀ ამღვრევა *взбалтывать*. [ნოტიოა.]

აღმუკაქვნილის-სახც 115₁₈ = *сѣменная (жидкость)*. იხ. ბალღამი და

აღორკინება 110₁₅, 132₂₁ ზრდა *возрастать* (შეად. ლუკ. II, 40);

აღორკინება ტომისა 18₁₇ *продолженіе рода, плодиться*
(შეად. შექმნ. I, 22).

აღორკინება იხ. აღორკინება.

აღრთხამ 105₁₆ მიპყრობა-მიჩერება *сосредоточиваться*.

აღძუმამ 33₁₄₋₁₈: «ყოველი სულიერი და უსულოა სხეული ოთხთა-გან
შეზავებულა ასოთა, რამეთუ ამათი შეზავება სხეულთა აღი-
ქუამს»; რუსულში ამ უკანასკნელი სიტყვის საბადლოდ ზის *он-
разуетъ* (50₄).

აღჩენილი 81₅, 90₂ დაკვირვების საგანი, გარეგანი. მოვლენანი *наблю-
даемое, внѣшнія явленія* (τὰ φαινόμενα).

აღწვალება 148₇ ამორჩევა *выборъ*; აღწვალებული 159₈ არჩეული
избранное.

აღძვენება 31₂₄, 89₁₁ გახსენება, გარდასრულის მოგონება *воспоми-
наніе*; აღკსენება გუართა 90₂₁₋₂₂ *вспоминаніе идей* (იხ. გუარი).

აჰანსიკა 31₅ აი вотъ.

ბ

ბაჰმაკი 54₂₈ სანთი, კანდელი *свѣтильня, лампада* (შეად. მარის
Одописцы ლექსიკონი, სიტყვა „ბაზმი“).

ბალღამი 58₉ სითხე, წვენი სხეულისა *χυμός humor* „влага, сокъ“;

ნემესიოსის განმარტებით ცხოველის ორგანიზმში ოთხი ძირითადი

«ბალღამია»: სისხლი, წათხი (იხ.), მწითური ნავდელი (იხ.) და

შავი ნავდელი (59₈₋₁₀); **აღმუკაქვანლოპითი ბალღამი** 116₁,

სათესლე სითხე, თესლი ცხოველისა *сѣменной сокъ*.

ბაჰლი ყურთა 111₅ იგივე *წიღი* (იხ.), მწიკვლი ანუ უწმინდურება
ყურისა *нечистота ушей*.

ბეღი 151₁₇ *счастіе*.

ბეზკი 43₅ ათი ათასი 10,000; „ხუთ ოღენ ბეკრი“ = 50,000.

ბლგუე 77₂ ბლაგვი, უმახვილო *притупленный*.

ბოღლანი 93₂ სიმებიანი საკრავი ლირა (ორბელიანს კი ეს სიტყვა სხვა-
ნაირათ აქვს განმარტებული).

ბრკამ 112₁₃ «პრკე--ღეინის რბი» (ორბ.); ბრკებრივი—პრკის. მსგავსი ნაწილები дрожжеватые элементы (რუს. თარგმ. 134).

ბრკაპრივი იხ. ბრკე.

ბრჭალდრამილი 124₁₃₋₂₀ ბრჭალდრამილი, ბრჭალდრამილი ცხოველი животное с крючковатыми когтями.

ბუზარი 109₂₃ მომსვრელი სენი, «მსხმო რამე მუწუკი» (ორბ.) морская язва.

ბუნებითი წარახვად 90₁₉ ბუნებით თანდაყოლილი ცნება-წარმოდგენა природженное понятие.

გპეთ-მცველი 119₁₈ კარის მცველი привратник.

გ

გაგონება 6₁₀, 55₇₋₈, 80₄, 89₁₇, 20²¹ მარტო გონებით ჭკრეტა (გარეგან საგარეობელთა დაუნებარებლათ), წმიდა აზროვნება *νόησις* созерцание, чистое (непосредственное) мышление, აგრეთვე 89₁₋₂ ცნება понятие. ს. ორბელიანის განმარტებით: «გაგონება—გონებაში შეღება»=восприя́тие умомъ.

გაღინდგელვა 64₁₅₋₁₆ ღინდგელად ქცევა (იხ. ღინდგელი).

განავლიანებული 91₂₇₋₂₈ ჭკუაშერყეული, შეშლილი сумасшедший (ორბ. «განადვლიანებული—სევდის უფალი»).

განავნებული 119₁₉ გამავალი исходящий, происходящий.

განავარვა 21₁₂ ვნების ანუ ზიანის მოტანა вредить.

განავება 162_{11,17} და სხვანი Промыслъ, Провидѣніе; თუ რა არის განავება, იხ. თავი 43.

განავარავული 83₆ განკერძობებული, განსაკუთრებული особый.

განავლტოლა 74₈ გაქცევა избѣжать (რუს. თ. 93 прим. 24-ое).

განავრახვად 136_{10,21} განსჯა-მოსაზრვა, აწონ-გაზომვა, მოფიქრება *πισлеусты*, *πισль* обсуждение, обдумывание; აქედან: განზრახვითი 89₃, ე. ი. განძრახვითი ძალი *πισлеустичн* способность обсуждения.—ამავე სიტყვას «განზრახვა» ხმარობს პეტრიწი (134₂₃) მეორე ბერძნული სიტყვის *πισль* *усты*-ის საბადლოდ, ეს სიტყვა კი ნემესიოსის წიგნში აღნიშნავს ნ დ ო მ ა ს, ს უ რ ვ ი ლ ს, ხ ო ტ წ ი ს, желаніе (იხ. Словарь).

განთვხვებული 8₈ განსხვავებული различный (22).

განთქმვა 48₈==შეიძლება აღნიშნავდეს: წინააღმდეგის თქმას *возражать* (რუსულ ტექსტში მას საბადლო სიტყვა არ მოეპოვება).

განთხევა 15₁₆ გამოღვრა, გარეთ გამოყრა *испражнение*.

განკანონება 116₂₈₋₂₉ მართვა-გამგეობა, «რიგის დაღება» (ორბ.)
управление, управлять.

განკაძალვა 36₁₀ მორიდება, გაფრთხილება.

განმართება 21₂₄ მსარქიმსრქამი გასწორება исправление.

განმგონე 7, მოაზროვნე мыслящий. იხ. გაგონება.

განმგონებლობითი (დასაბამი, ძალი ან ნიჭი) 94₁₆ აზროვნებითი мыслящее (начало). შეად. „გაგონება“.

განმსჯელი 7, განმასხვავებელი различающий. იხ. განსჯა.

განმკუთმეველობა 119 იხ. განკუთმევა.

განმკოცონება 138₂₀ წვერის გათეთრება сѣдина (შედა-ორბელ-
„მკცონება“).

განრიცხვადი 40₁₇ აღსარიცხავი, დასათვლელი, რის დათვლაც შეი-
ძლება изчисляемое.

განრომა 164₁₁ გარიდება, გადარჩენა извѣгать.

განსადგომელი 26_{4-5, 9} საზომი, გასაზომელი измѣрenie, измѣря-
емое. ყოველ სხეულს აქვს სამგვარი საზომი: სიგრძით, სიგანით და
სიმაღლით ანუ სიღრმით, სხვანაირათ: ყოველი სხეული სამგვართ
„განსადგომელი“, ე. ი. გასაზომია.

განსაზიდი 78, სიშორე, მანძილი разстояние.

განსჯა 7, განყოფა, განსხვავება отдѣлять, различать. შეად. თან-

განტოება 14, გათბობა согрѣвать.

განუვლოლოველი 147₁₉ აუცილებელი, რისგანაც გაქცევა (განლოლო-
ვა, გაქცევა) არ შეიძლება неизвѣжный.

განუკუპთელი 8, ერთეული, ინდივიდი индивидъ, единичность.
მაგრამ ამავე სიტყვას (განუკუპთელი) პეტრიწი ზმარობს; აგრე-
თვე, ცნების «ატომი»-ს გამოსახატავდაც 24, атомъ.

განძიძება 165₁₅₋₁₆ (იქიქებვიან) იხ. ქიქი, ქიქება.

განყენება 4, განშორება, განცალკევება отдѣлить.

განყოფა 161₂₈ განსხვავება отличать, отличаться.

განცდა 166₂₈ გამოცდა, დანახვა, მოფიქრება испытать, подумать.

განცვარება 108₁₈ განცვიფრება, შიშის ერთი გვართავანია изумление.

განცხრომა 92₇ ხუმრობა шутка.

განწიფლვა 129 ლუწლსა-შორის 99₂₀₋₂₁, 139 საგონმნასტიკა ვარჯი-
შობა упражнeнiя гимнастическiя, гимнастика.

განწვალვა 92₂₈ გაყოფა, დაყოფა (ნაწილებად, კლანებად ან გვა-
რებად) дѣление, раздѣление; ქუტშგანწვალება 95, ქვედაყოფა
подраздѣление.

განწილვა 45₁₀ გავრცელება распространение, распространяться

- კმა უნაწილად განიწილისა ზვუკъ распространяется, нераздѣльно.
- განსუხმვამ** 119₆ გარეთ გამოყრა, განგდება выбрасывание, испражнение.
- გარდაცემამ** 4₇ დებულება, აზრი, სწავლა ბრყა положеніе, ученіе; გარდამოცემელი 4₃ полагающій, учащій.
- გარგანმავლენელოგითი** ძალი 119₆ გარეთ გამოძყრელ (განავალისა) ძალი выдѣляющая сила.
- გარგანსასჯელი და განსასჯელი** 119₁₀ განავალად გასასვლელი испражненія (экскременты).
- გარეთმოგებული** 153, совиѣ пріобрѣтенный, вновь пріобрѣтенный.
- გარემოცვამ** 11₇, გარიდება отвращеніе, отвращаться.
- გარემომოტხმელი** 25₁₁ გარემომზიდველი და შემამტკიცებელი стягивающій, скрѣпляющій (შედ. ორბ. „მოტხმა“).
- გარემომოტხმელი** 55₁₉ გარემომშემცველი содержащій.
- გარემოსილი** სიტყუა იხ. სიტყუა.
- გარემოცვებითი ძალი** 141₃ круговращательная сила.
- გარემოცვული** 142₂₂ გარემომყოფი. შედ. გარემომცველი.
- გარეშემცველი** 142₂₅ обнимающій, окружающій; обстановка. ზოგჯერ ეს სიტყვა ნახმარია ჰაერის მნიშვნელობითაც 157₁ воздухъ.
- გარეშესაბლარდელი** 15₁₇ სამოსი, ტანსაცმელი облачение.
- გარეშესაცავი** 86₇ обнимаемый, обхватываемый.
- გარეშეშარამ** 17₁₀ შეზღუდვა ограниченіе; **გარეშეშარილი** 54₂ ограниченный.
- გარემოლოვნებული** იხ. რომელობა.
- გაზიცხვამ** იხ. ფიცხელი.
- გვამ** 12₉ (ეგნეს) 163₁₂ ხანგრძლივ ყოფა пребывать, оставаться, неизмѣнное пребываніе; ჰგის 6₈ = остается.
- გემოდ** 23₁₂, 98₈, 100₂, 3 და სხვანი. სიამოვნება удовольствіе.
- გემოდეს-ხილვამ** 82₂, 8 და შემდგომნი. ერთი ხუთ გრძნობათაგანია: გემოვნება вкусъ.
- გლუსუნი** 85₂₈ საგლინავი гладкій, ხორკლიანისა ან „ღირღანის“ (იხ.) წინააღმდეგი თვისება.
- გონებამ** 1₁₁ სინჯ უმაღლესი ნეტია ადამიანის ძელისა умъ, разумъ. შედ. სიტყუა.
- გონებამ** 1₁₂₋₁₃ разумность.
- გონებანი** 1_{7,10} და სხვანი разумный; ზოგჯერ კი ეს სიტყვა ნიშნავს

- (55.) გონებით მისაწვდომს უმოპოვებამ, представляемое мысленно (შეად. ქართ. ტექსტ. 7₁₀).
- გრძნობადი** 7, 73, 80 «გარეგანი გრძნობით» მისაწვდომი, გარეგანი საგნები, чувственное, ошущаемое, внѣшніе предметы; შეად. საგრძნობა, საჩინობა.
- გრძნობად** 74, «გარეგანი გრძნობა» ანალოგიურად sensus ошущеніе, внѣшнее чувство: მხედველობა, სმენა, შეხება, ყნოსვა და გემოვნება; მგრძნობელობითი (ძალი) — ნიჭი მგრძნობელობისა способность ошущенія.
- გრძნობის-საცდენი** 73₁₃ „გარეგან გრძნობათა“ ორღანოები თა ანალოგიურად sensoria органы внѣшних чувствъ. შეად. საგრძნობელნი.
- გუარნი** 36₁₃ ენის ესა თუ ის „სახე“ არსებულისა видъ; იშვითად ამჟვე ტერმინს ხმარობს პეტრიწი საბადლოდ ბერძნული სიტყვისა: *ἰδέα* идея 90₂₂ (იქვე სწოლით *).
- გუარმკმენელი** იხ. გუარმყოფელი.
- გუარმყოფელი** 38₁₁ = **გუარმანმყოფელი** 46₁₂ „სახის“ (გვარის) მიმცემი сообщающий видъ, видообразующий.
- გუარმყოფი** 104₂ ის, რასაც უკვე აქვს „სახე“ (გუარი); რაც არსებობს, то, что уже имѣетъ видъ, что уже существуетъ.
- გუბრადი** 28_{26, 28} შემადგენელი ნაწილი (მაგალ.: ორი და სამი არიან „გუბრადნი“ ექვსისა) часть; ზოგჯერ პეტრიწი ამ სიტყვით აღნიშნავს (29₃) გეომეტრიული ფიგურის გვერდს сторона (геометрич. фигуры).
- გულარძნილობად** 9₂ ცბიერობა, ხერხი хитрость.
- გულეადა** 4₃₋₁, 135₁₅ ნდობა, სურვილი желаніе, хотѣніе; გულეადლი 136₁₁ სასურველი желаемое.
- გულის-გზე** 115₃ იხ. არტირია.
- გულის-ეზო** 114 სხოლ. * იხ. არტირია.
- გულის-თქუადა** 5₁₁ სურვილი, გულისხვნება желаніе, страсть (21).
- გულის-მთქუმელობითი** (ნაწილი ანუ ძალი სულისა) 95₂₂, 98₇ თნ *ἐπιθυμητικὸν* чувственно-пожелательная способность души.
- გულის-სიტქუადა** 16₂₂, 91₂₂ ფიქრი, აზრი, ნიჭი აზროვნებისა помысли, размышленіе, способность мышленія, разумъ, разумъ (რუს. თარგმ. 112).
- გულის-ზორისი ძვრის-მმარხველობად** იხ. ძვრის-მმარხველობად.
- გულის-წყარო** 107_{15, 16} = მუხრს საზოგადოთ აფექტი აფექტ, კერძოთ — რისხვა гнѣвъ; **გულის-წყარომითი** 95₂₂ აფექტიური ძალი (ან ნაწილი) სულისა аффективная способность души.

გულის-ხმის-ყოფად 49₁₀₋₁₁ ობსესი მისხედრილობა, საზრისი, შეგნება
понятливость, сообразительность, смышленность, разумн-
нiе, пониманiе.

გულნავლლიანობად 107₁₈ χολή ნაღველი, იგივე გულის-წყრომა
гнѣвъ, ненависть (თავი XX); შეად. სანავლოდ.

ღ

ღაბად 150₂₀ დასახლებული ადგილი, სოფელი селенiе, деревня.

ღაბრკვლღებული 82₁₁₋₁₂ „მოსუსტებული, დარბილებული“ (შეად. ორბ.
„დაბრკვილება“).

ღაბურკვად 121, დახურვა прикрыть.

ღათხევაად 160₂₃₋₂₄ დაღრა, დაქცევა; ზემოდან ქვემოთ ღტოლვა, ქვე-
გატაცება („დაითხინეს ქუცდ-მომართ“ = увлеклись къ низменнo-

ღამარხვად 52₈ შენახვა, დაცვა храненiе, сохранять. [му].

ღამედგარეზული 73₈, 124₂ გაგიყებული, გაცოფებული, შეშლილი.
ბწსნუიყიყსა, бѣшеннѣй, безумнѣй.

ღამუხვად 123₂₀ «წვირილად დახეთქა» (ორბ.). რუსულ თარგმანში კი
(გვ. 144) ამ სიტყვის საბადლოდ ზის სრულიად შეუფერებელი სი-
ტყვა: „стягивать“.

ღამჟოლი 35₂₃ ავბორცობის მიმყოლი сладострастнѣй.

ღამჟიშვად 106₂₁ ურვა, წუხილი ოჯღიძოვ გორე, скорбь (მწუხარების
ერთ-ერთი გვარია).

ღამჟუალვად 4₆ დასობა, დარტობა, დაღურსმვა, მტკიცეთ დამაგრება.

ღანანბარქანობს სიტყუასა» 38₁₆ სცდება, ტყუედება заблуждается.

ღანახეთქი 55_{14,26}, 63₂₂ ურთიერთობა, დამოკიდებულება взаимo-
отношенiе, отношенiе, связь. «მებრ დანახეთქითა» = ααα τχ-
σν ურთიერთობისამებრ, ურთიერთობით по взаимоотношенiю.
«მონებრობად დანახეთქისად» 20₁₄₋₁₅ რაბსთვ въ отношенiи (კუ
кому либо), рабское отношенiе.

ღარკმელკმებაად იხ. რომელობად.

ღასაბამი 22₁₈, 61₈ დასაწყისი начало.

ღასაპსნელი იხ. დაქსნად.

ღასაჟღოშელი 120₁₁ ამ სიტყვის საბადლოდ რუსულში ზის „ობი-
дочная кишка“ (141).

ღაუღვად 61₁₆ сопряженiе; „მებრ დაუღვით“ по сопряженiю
შეერთებულათ.

ღაუღვით-მიღებული 29₁₃₋₁₄; რუსულში ამ სიტყვის საბადლოდ

- ზის посылка (სილოგიზმისა); «პირველი დასულვით-მიღებულთაჲ», ე. ი. პირველი წევრი სილოგიზმის პირველი დებულებისა первый членъ первой посылки силлогизма. შეად. თანშესიტყუაჲ.
- დაშანჩავალი 25, ამ სიტყვის საბადლოდ რუსულში ზის „склонный къ распаденію“ დარღვევადი, დახსნადი.
- დაღათუ 7, და სხვ.==თუმცა хотя.
- დაღმართუშანავალ 142, ქვემოთკენ მისწრაფება, ძირს დაშვება устремленіе внизъ, паденіе внизъ.
- დაცხრობაჲ (სიტყვაჲ) 23, прекратить (რჩხვ) 39, სიტყვის დაყენება, ლაპარაკის შეწყვეტა.
- დახუღომაჲ 129, 134, შემთხვევა, მოულოდნელი შეხვედრა случай, случаться; неожиданно встрѣтиться, наткнуться.
- დახუღომით==„მეზა დახუღომით“ 117, შემთხვევით; ნებით. случайно; произвольно.
- დაპხნაჲ: 28, 17 „დასაკხნელი“, დარღვევა (მაგ. სხვისი აზრისა); опроверженіе; 53,==ახსნა (მაგ. რაიმე საკითხისა), გადაწყვეტა разрѣшеніе (вопроса).
- დაპშირებაჲ იხ. კშირი
- დავაჲ 163, 18 მდებარეობა положеніе.
- დაღალი 116, 18-19, самка. შეად. წული.
- დაინდგელი—«ესკის პირის ცკლი» (ორბ.); გადინდგელებჲა 64, 15-16 დინდგელად ქცევა; დადნობა; რუსულ თარგმანში ზის: „обращаться въ грязь“ (83).
- დაინებაჲ 100, 11, истеченіе.
- დასატიქოჲ 96, 27 თვითმოქმედი, თვითმოძრავი дѣятельный, предпріимчивый; самостоятельный.
- დაძიკაჲ 29, 18 ნძრევა, მოძრაობა двигать, движеніе.
- დარუმოჲ, რომელ არს მკბენელობაჲ 112, 14-15, «მკბენარობა» (ორბ.), სიცხარე (გემოთი) ждкость, щиплющее (на вкусъ).

ე

- ეგანი 143, 3==ქნარი, სიმებონი საკრავი (სამუსიკო) იარაღი: гусли, лира (რუს. თარგ. 164; შეად. მარისი Одописцы, ლექსიკონებში: ეგანი და, ქნარი).
- ეთერი 68, 26-27 ჰუმერ აფირჲ.
- ენთელეჲია იხ. შემასრულებელი.

ევიზანიამ იხ. ზელსაჩინოა.

მეტაბაზალ 74₂₇ ერთათ ვმწტხ.

მეტაბანოზალ — ერთათ ყოფნა, შეერთება соединеніе, совмѣстность;
არამეტაბანოზს 166₄ не соединено, не совмѣщено.

მეთიამეტასი 16₃ („ერთი-ერთასსა“) ერთმანეთისა, საურთიერთო
взаимный (30). შეად. ურთი-ერთას.

მეთმყოფი 8₁₂ ერთი единое (22).

მეთტოფი 61₇ ოμογενης ოднородный.

მრეპული 134₁₇ გზაში ნაპოენი რამ ἔρμαιον находка на дороге.

მრცახე 40₂₁₋₂₂ ერთი-ცახე, სულ ცოტა, მცირეოდენი немного.

მსმარაზი 23 ამოდენა столь великій.

მასორია 141₁ განდევნა изгнание, исключение.

მასუხური 78₂₈ ექსყური, ექსყუთხი გეომეტრიული ფიგურა шести-
угольникъ.

მშვ 19₁₈ მამალი ღორი, «ღორის ტახი» (ორბ.) свинья.

3

ველის-ზედალ 30₁₀ ზედაპირი επιφάνεια поверхнасть (შეად. ორბ.
„ველისზედათი“). შეად. ზელსაჩინოა.

ვიეთი — ზოგი (ორბ.) нѣкоторый.

ვევალ 72_{10,11} და სხვანი. ამ სიტყვით ჰეტრიწი სთარგმნის ბერძნულ
ტერმინს το πάθος страдательное состояніе души; ზოგჯერ კი
ეს ტერმინი აღნიშნავს საზოგადოთ მდგომარეობას (სული-
სას) состояніе. უფრო დაწვრილებითი განმარტება ამ ცნებისა
იხ. თავი XVI, გვ. 96—98, სადაც ნემესიოსი ამ ტერმინს გან-
მარტებს არისტოტელისა და სტოელების თანახმათ.

ვრონხოლ 122₁₅ βρόγχος bronchus ბრონხს სასუნთქავი მილის ანუ
ყანყრატოს ტოტები, რომელნიც ფილტვებში ჩაღიან.

ზ

ზედაკერძოლ — ზედაპირი, ზემოთი ნაწილი верхняя часть; ზედაკერ-
ძოლ სახისა 82₁₀ нѣно.

ზედაუზანებალ 142₃ ზემოთ ასვლა, ზევით მიწრაფება слѣдованіе
(устремление) вверх; ზოგჯერ: ზედმისვლა, თანმიდევნება слѣ-
дованіе; აქედან: ზედაუზანებაული 29₂₇ მომდევნო слѣдующее
дальше (ე. ი. მეორე დებულემა სილლოგიზმისა).

ზედმიმართებად 54₁₅ მიმართვა *обращаться*. რუსულ თარგმანში კი აქ ზის სიტყვა *постигнуть* (70).

ზედმიხენებად 17₂, იხ. ზედმიწევნულებად.

ზედმიწევნულებად 15₂, 17₁₆==ზედმიწევნულებად 22₂₃==**ზედმიწევნილებად** 89₂==*ἐπιστήμη* ცოდნა, მეცნიერება, ზელოვნება *знание, наука, умѣние, искусство*. უფრო ხშირათ ნემესიოსი და პეტრიწი ამ ტერმინს ხმარობენ *მეცნიერებების მნიშვნელობით*. **ზედმიწევნილებითი** (ძალი) 74₂, ძალი მეცნიერებისა, ნიჭი ცოდნისა *τὸ ἐπιστημονικὸν* познавательная способность.

ზედსაღუაში 165₇ საზღაური, ჯილღო *ἐπίσχυρα* награда, возмездіе. **ზედსაჩინოდ** 68₁₇ (აგრეთვე სხოლიოში **==*ἐπιφανεία*) ზედაპირი *поверхность*. შუად. ველის-ზედაა.

ზედშემოგადობი 171₂ შემთხვეულება *приключение*.

ზედშემოსრული 4₁₂, 129₂₋₃, 161₂₆₋₂₇ გარედან შემოსული, შემოტანილი, მოპოებული *извне* *привходящий*, *совнѣ* *введенный*, *пріобрѣтенный*.

ზენად—ზემოთი, ზეციერი *находящийся* *вверху*, *небесный*.

ზესთადგავალი = **ზესთმდგვარი** 18₂₃₋₂₄ აღმატებული, უმაღლესი *превосходящий*.

ზესთადასაშთენალი 103₁₂ უმაღლეს ან გარეშე დასარჩენელი; ზეშთადაშთენად—*оставление* *сверхъ* *или* *вне*, *устранение* გარეთ დატოება, განდევნა.

ზესთადაცემულობად 163₈ გარდაცემის (სიტყვით გამოხატვის) უმაღლეს ან გარეშე ყოფნა, გარდმოუცემელობა, გამოუხატველობა *непередаваемость, неизрѣченность, невыразимость*.

ზესთსაჩინობად 64₃; ამ სიტყვის საბადლოდ რუსულში ზის „*чрезмѣрный жаръ*“ (83); შესაძლოა ქართულ თარგმანში „*жаръ*“-ის საბადლო სიტყვა გამოტოვებული იყოს; მაშინ: **ზესთსაჩინოდ**==*чрезмѣрный* უზომო, არაჩვეულებრივი.

ზეშულნი 27₂₃ *ბჰმანი*, *სმანი* *морскіе* *полипы* (ზღვის ცხოველებია).

ზერახად 10₂ საზოგადო სახელია ხარისა და ფურისა (==*ძროხისა*). შუად. *ორბ.*; რუსულში ამ სიტყვის საბადლოდ ზის *быкъ*.

ზერენად 108₁₆ შიშის ერთ-ერთი გვარია (ნემესიოსით), მოუხვენობა *беспокойство, озабоченность*; აგრეთვე *забота* (ქრთ. 5₉==რუს. 20).

ზერძალი 74 სქელი *παχὺς* *толстый*, *плотный*, *грубый*; **უზრძა**==უზრქელესი *толще*, *грубѣе*.

ზრქელტომობა 87₁₉ სქელგვარობა, სისქე толща, აქედან: «хрящеватая часть» (106).

ზრქელტყავი 14₂₆ სქელტყავი (ცხოველთა გვარი) толстокожий.

ზუაზი—ზვაი, თოვლის ზვაი ანუ შვაი, აგრეთვე: უზომოთ დიდი (შეად. ორბ., გვ. 111, რედაქტორის შენიშვნა), აქედან: სიმძიმე, წონა, მასა, გარემცველობა вѣсъ, масса, объемъ; **ზუაზითი** 55₁₈ რ ა ს ა ც ა ქ ვ ს (სიმძიმე, წონა, მასა ანუ) გარემცველობა, имѣющій объемъ (რუს. თარგმ. 72—73, შეად. იქვე სხოლიო 21); ხოლო: **უზუაზი** 55₁₈ რასაც არა აქვს წონა, სიმძიმე, მასა ანუ გარემცველობა невѣсомый, лишенный объема.

ზუაზი—გულზვაი, მედიდური, თავმომწონე тщеславный; **ზუაზი** 172₆ тщеславие მედიდურობა, თავმომწონება.

ზურგი 124₁₆₋₁₈ спина, хребетъ (145). შეად. ტროპეა.

ზღვს-სახე 116₁₈: „და წოდებული იგი ზღვს-სახედ ადგილ ექმნების ნაყრსა და ნამეტავსა შათესულისასა“; რუსულში ამ ფრაზას უდრის შემდეგი: «и такъ называемое *χλαυσειδές*... служить вмѣстѣлищемъ экскрементовъ зародыша» (стр. 138, 1-2). როგორც ჩანს, ბერძნული სიტყვა *χλαυσειδές* ქართულში გადმოცემულია სიტყვითა „ზღვს-სახედ“, რომელიც, ვგონებთ, უნდა წარმოადგენდეს გადამწერის მიერ დამახინჯებულს: „ძეხვს-სახედ“, რადგან ზემოაღნიშნული ბერძნული სიტყვა ნიშნავს „плевистую оболочку involucri membranae seu, имѣющую форму колбасы или кишки, для отбросовъ плода въ утробѣ“ (Слов. 3). მაგრამ შესაძლოა ეს სიტყვა თვით ბერძნულ დედანში ვერ წაეკითხოს სისწორით მთარგმნელს და ეს იყო მისთვის შეუფერებელის თარგმანისა—„ზღვს-სახე“ ნაცვლად სიტყვისა: „ძეხვს-სახე“.

თ

თავუნი-მყენი 120₄ კუნთები, მუსკულები мускулы. შეად. მყენი, **თავიანი** 3₄; ასე სთარგმნის, როგორც ჩანს, პეტრიწი ბერძნულს სიტყვას *κεφαλαίνης*, რომელიც ნიშნავს მთავარს, უმთავრესს главное summus; ხოლო სიტყვებით: «თავიანი და თქუმილი» მას გადმოცემული აქვს ბერძნული «*κεῖος κεφαλαίνης*»=главное слово=მთავარი ანუ მეთაური სიტყვა*.

* ამის შესახებ იხ. ჩვენი წინასიტყვაობა.

თანაბალთხუული ქარღვ 93₁₆; რუსულში ამ ტერმინის საბადლოდ ზის *возвратный нерв* (114).

თანაბც (თანა+აბც) 46₂₇, 125₁₂ ვალი აქვს, ვალდებულია, მოვალეა, უნდა *долженъ*, *надлежитъ*, *слѣдуетъ*.

თანაზანოგვამ 44₉.

თანადართვამ ნებისამ 142, ნებართვა *согласіе*, *соглашаться*.

თანად-მჩობლი 5₆, ორივე ერთათ *оба вмѣстѣ*, *и тотъ и другой*. შეად. მრჩობლი.

თანაწლამ—თანმიყოლა, თანმიღვენება, მისწრაფება *слѣдовать*, *стремиться*: **თანმიღლებოდელ 101₁₈**, თანმისდიონ, ესწრაფონ *пусть слѣдуютъ*, *пусть стремятся*.

თანააკრვამ 146₁₉₋₂₀ კავშირი *связь*.

თანამავალმოგამ 16₇—*собрание* (30).

თანამებუნემოგამ 8₁₄.

თანამევე 10₁₇; ამ სიტყვის ჩვეულებრივი მნიშვნელობა არის: თანამგრძობი (ტანჯვაში) *сострадающій*, *сочувствующій*; მაგრამ აღნიშნულ ალაგას (10₁₇) ამ სიტყვის საბადლოდ რუსულში (25₂) ზის სიტყვა *соразмѣрный*.

თანამელმე 30₆, თანამტკივნეული *сострадающій*, *соболезнующій*.

თანამესაკრველოგამ 15₂₆ საურთიერთო კავშირი, ხელშეკრულობა *взаимныя сношенія*, *договоръ*.

თანამოგვაურმოგამ 65₁₁ *сопутствованіе*; მაგრამ სათანადო ალაგას რუსულში ამ სიტყვის საბადლოდ ზის *сочетаніе* (სტრ. 84) — შეერთება, შეზავება, — რაც უფრო შეეფერება ქართული ტექსტის აზრთა მიმდინარეობასაც.

თანატომი 8₄ მონათესავე, თანამოგვარე *сродственный*.

თანაუთხუვამ 102₄₋₅ შეერთება, შეზავება *соединеніе*, *примѣсь*.

თანაწარუვდელი 147₁₈ თანწარუვალი, გარდაუვალი *непреходящій*.

თანანამართვული 171₆; რუსულ თარგმანში ამ სიტყვის საბადლოდ ზის *соотвѣтствующій* (სტრ. 202) — შესაბამი, შესაფერისი.

თანანაწუთვამ 63₂ დაახლოება *сближеніе*, *сближаться*.

თანდაძთხევი 99₁₅ სიამოვნების მოყვარე *склонный къ наслажденіямъ*.

თანდართვამ 88₂₈ *սսչառძმუჲც* *согласіе*, *убѣжденіе* აზროვნებითი ძალის („მიმოგონებითის“ თავ. XII) ერთ-ერთი გვარია: თანხმობა, რწმენა, დაჯერება.

თანდაბული 52₄ *приложенный*.

თანმიღლებოდელ 101₁₈ იხ. თანაელამ.

- თანმეარსეობაჲ 100₉ = შერთვაჲ (იხ. იქვე სხოლ. *) **совокупление**.
თანმეარგე 165₉ დახმარე, მშველელი **помогающий**.
თანმესაკუთრა 63₉ დაახლოებული, მსგავსი **сходный**.
თანმესხეულობაჲ 47_{20, 28} ერთისა და იმავე სულის გადასვლა სხვა-
დასხვა სხეულში **душепереселение**.
თანმეულღე 167₂₈ **супругъ, сотоварищъ**.
თანმეჯოგე 16₄ **стадный** («ბუნებით თანმეჯოგედ და მოქა-
ლაქედ ცხოველად შეიქმნა კაცი».)
თანმიმდგომი 162₁₈ თანმდევნი, მომდევნო **слѣдующій**.
თანმიგუნებაული 158₉ ბუნებისაგან მინიკებული, **присущий отъ**
თანმოქმედაჲ 56₁₄ **содѣйствию**. [природы].
თანმჩიობლნი 136₂₀ იხ. თანად-მჩიობლი.
თანსხეულობაჲ 16₁₋₂ ერთათ ცხოვრება **сожителство** (30).
თანტომი 172₁₇ თანმეტომე, თანამონათესავე **сородичъ**.
თანმღალადაზემლი 58₃₋₄ თანახმა **согласный**.
თანშოჯარახაჲ 86₂₀ **умозаключение**. შეად. თანშესიტყუაჲ და შე-
სიტყუაჲ.
თანშეთულაჲ 60₁₈ («თანშეთულა») თვლით ანუ რიცხვით შეთანხმე-
ბა **сообразовать** (количественно).
თანშეპკრვაჲ 52₂₈ **соединение, скрѣпление**.
თანშეპკრვალნი 59₁₂ **связки** (нервные узлы).
თანშეპებაჲ 113₁₈ («თანშეიპებვიან»); რუსულში ამ სიტყვის საბად-
ლოდ ზის „**выдѣляются вмѣстѣ**“ (135).
თანშემიტყუაჲ იხ. შესიტყუაჲ.
თანშესრულებაჲ 56₂₈₋₂₄ სისრულე, სისავსე **полнота**.
თანშეშჯაჲ 58₇ შეზავება, შერევა **смѣшение**. შეად. გახსჯაჲ.
თანშეცვალებაჲ 52₉ **взаимно измѣняться**.
თანშეხებაჲ 7₉ **соприкасаться**.
თანშესრწნაჲ 52₉ ერთათ გახრწნა, დაზიანება **взаимно повреждать-**
ся, **взаимно разлагаться**.
თანციისკოკვემაჲ 76₄ სხივების შეერთება **слияние лучей**.
თეატროჲ 164₉ თეატრი **театръ**.
თელული მატყლი 124₁₁ მოთელილი მატყლი **шерсть сбитая, сва-**
лянная (стр 145, прим. 28).
თელმცენარე 115₂₁ სათესლე სითხე **сѣменная жидкость**.
თელმოკნეობითი (ძალი) 94₁₀, 114₂₁ და შემდგომნი **тѣ spermatickôv**
сперматическая сила იხ. მშობელობითი (გრცლათ. შეად. თა-
ვი XXV).

თითოეულად-ფასუოანი 10₂,⁸ იხ. ფესუოანი. შეად. თვთოფესობაჲ.
თირკუშელი 27₁₉ 111₁₃₋₁₄ ქაქა почка.

თიპით-მოქმედი 166₈, მექანდაკე ваятель.

თნებაჲ (=თნეობაჲ) 3₁₀ (ეთნო), 4₈₋₇, 45₁ (თნეობაჲ), 50₈, 70₂,
89₁₆, 89₁₈ (მიითნა), 102₈, 135₂, 136_{2,4} და სხვანი. პეტრიწი
ამ სიტყვას ხმარობს საბადლოდ ბერძნულის ფილოსოფიურ-პსიხო-
ლოგიური ტერმინისა ბრძა (=opinio), რომელიც აღნიშნავს:
მოსაზრებას, წარმოდგენას, ოცნებას, აგრეთვე: გან-
ზრახვას და (აზრით) გადაწყვეტას мнѣніе, пред-
ставленіе, предположеніе, воображеніе; намѣреніе, рѣше-
ніе, опредѣленіе. უკანასკნელის მნიშვნელობით არის ნახმარი ეს
სიტყვა, მაგალ., მე-30-ე თავში (შეად. Словарь, გვ. 8). ამავე
მნიშვნელობით უნდა იყოს იგი ნახმარი ჩვენი გამოცემის მე-3-ე
გვერდზედაც (სტრიქ. 9—10): „მრავალთა და კეთილთა კაცთა
ეთნო“, ე. ი. მრავალ და კეთილ კაცთაგან მიღებულ-გადა-
წყვეტილია, აღსარებულია рѣшено, признано.

თორაკი 59₁₈ ჭმრაცѣ thorax გულმკერდი грудная кѣтка.

თვთერთი 161₉ ერთი და იგივე одинъ и тотъ-же.

თვთმომძრავი 24₁₃ თვითმძრავი (იხ. მიღრეკაჲ) самодвижущійся.

თვთმისობაჲ 59₂₈ იგივეობა, ერთდღიგივეობა, тождественность, то-
жественное (стр. 80).

თვთოფესობაჲ 164₁₈ სხვადასხვაგვარობა, სხვადასხვაობა разнообра-
зие. შეად. ფესოანყოფა და მრავალ-ფესოანი.

თვთპალმფიშებაჲ 151_{8,17} და სხვანი აღუქცისთხო libera voluntas თა-
ვისუფლება ნებისა свобода воли, самопроизвольность, само-
опредѣленіе; თვთპალმფიშე 155₇ თავისუფალი самопроиз-
თვნიარ безу, за исключеніемъ. [вольный.

თქუშული 3₄ შეად. ზემოთ განმარტება სიტყვისა «თავთანად».

თხეპი 7₆ მთის თავი ანუ მწვერვალი вершина, აქედან: «ვწენეც»
(стр. 21).

თხეპარი 54₃₃ თხის ტყავის გულა, ტიკტორი мѣшокъ изъ козьего мѣха.

0

იგივე და ერთი—ერთი და იგივე одно и то-же (შეად. „მისვე და
ერთისა-გან“).

იგივეობაჲ—тождество; იგივეობით 138₁₄₋₁₅ тождественно, однимъ
итѣмъ-же образомъ.

იგივეობა იმყოფება იმყოფად, *имѣющій тождество, существующій*
однимъ и тѣмъ-же образомъ.

ითიკაჲ 153₂ *ჩუიკი, ჩუიკი* ზნეობა мораль, нравственность. შეად.
ჩუიკულებითი სათნობაჲ.

ითმოდს-მუარნი ძუალი 122₁₈₋₁₉ = ცხავის-გუარი ძუალი (იქვე) *ჩუიკი-*
ედნე ბსტეო, os ethmoidale რუხეტყათა კოსტ; ცხრილის მსგავს-
სათ დასვრეტნილი პატარა ძელის ფირფიტა ცხვირის ზემო ნა-
წილში (შუბლის ძვალში).

იკოსაედრი 66₁₀ ოცვერდი двадцатигранникъ.

ილმოდ — იხ. ლმობაჲ.

ინენი 59₁₃ (წ, სტე მრავლ. რიცხვ. სეც) ნერვი, ძარღვი нервъ, жи-
ნოდ 59. 118 იხ. ინესი. [ლა, ფიბრა, волокно.

ისპიოდ 118₂₄ *ტე სეჩსე* თეძოს სახსარი; თეძო бедряной суставъ,
бедренная чашка, бедро.

იფალი 111₁₇ ხორბალი хлебное зерно, пшеница.

იქედნე 22₈ *ჭეძე* გველი *vipera* ზმუა, эхидна.

ილნიოდ 118₂₆ *იყუსე* подколѣнокъ, поджилки.

იჩაითად 9₂₈, 103₂₀ (ნახ. იქვე სხლიო *) მყის, ერთბაშთ сразу.

იჭულეაჲ 149₂₁, 151₁₇ აუცილებლობა необходимость.

იჭუნეულეაჲ — ეჭვობა, ეჭვით ანუ ჰიპოთეტურათ რისამე მოსახრე-
ბა; ხოლო ვნებითი გვარის ზმნა: იჭუნეულეაჲ казаться (იჭუნეუ-
ლებიან 60₉ кажутся).

კ

კანონი 125₁₅ *კანონ* правило წესი.

კარაბი (ხელნაწერში: კარაპი) 60₂ *კარაპი* крабъ, родъ морского
рака ზღვის (ათფეხიანი) კიბო. შესაძლოა ამავე სიტყვის დამახინჯებას
წარმოადგენდეს შემდეგი სიტყვებიც: კარაპილი 15₂ = морской ракъ
(стр. 29), კარაპინი 27₂₃₋₂₄, 60₂, რომლის საბადლოთაც რუ-
სულში ზის აგრეთვე крабъ (стр. 44). შეად. ორბ. „კარავინი“:

კარაპილი იხ. კარაბი.

კარაპინი იხ. კარაბი.

კარაული 47₁₃ ვირი осель.

კანითი 123₂₇ ცხარე, მსუსხავი, მწვავე острый, ѣдкій.

კდემაჲ 108₁₅ მორცხეობა стыдливость (შიშის ერთ-ერთი გვარია ნე-
მესიოსის სწავლით, იხ. თავი 21); ორბ.: «კდემა — შიში გმობის
მოლოდინსა ზედა».

კეთილად-მსახურებად 5₁₀₋₁₁, 7₈₋₉, 165, სარწმუნოება *благочестіе*,
религія.

კეთილბედნიერებად 105₂₋₃ ბედნიერება *счастіе*.

კეთილტომოშენებად 22₉==კეთილტომოვანობა 23, კეთილშობილე-
ბა *благородство*.

კეთილშარკვეებად 35₋₁₀ *приятность цвѣта*.

კეთილცნობიერი 18₁₅ კეთილგონიერი *благомыслящій*.

კეკვა 116₁₅ *χρῖσν оболочка involucrium*, оболочка зародыша
въ матерней утробѣ (Слов. 36) ბავშვის ბუდე ანუ ამხანაგი პო-
ქერპი 76₁₁, 171₁₇ სახე *образъ*. [სლქდ.]

კეცი 9₆ თიხა, ძვლისებური კანი, черепокъ, костистый шитокъ.

კეცტაპვი 60, черепкокожный.

კეცტაპანენი 9₁₉==კეცტაპანნი 27₂₃ ცხველთა [მთელი კლასისი]
черепкокожіе.

კიგაპკივი სამყური 66₁₆ უ ს წ ო რ ნ ა ვ ი რ ო სამყური: (იხ.) *нѣ-
равностъ ронній* *треугольникъ*.

კიღოშენებითი 61₁₁ არსებითი, დასაბამითი, ელემენტარული *сущес-
твенный, элементарный* (რუს. 81; შუად. ორბ. «კიღოშენება»);
აკიღოშენებით 62₄ *не элементарно*. ერთგან კი „კიღოშენ-
ბად“-ის (160₉) საბადლოდ რუსულში ზის *превосходство*
(стр. 183).

კინტროღ 46₆ *κέντρον centrum* ცენტრუ ცენტრი, ცქიტრი, შუაგული
(დამახასიათებელია ორბელიანის განმარტება ამ უცხო სიტყვისა).

კიასაყოფელი (სიტყუა) 33₃ დამტკიცება *доказательство*.

კინილა 23₂₄ და სხვ.==თითქმის *почти*.

კონოღ 75_{11,15} კონუსი *конусъ*.

კრაპვი 19₁₆; როგორც რუსული თარგმანიდან სჩანს (გვ. 34), პეტრიწს
ეს სიტყვა ნახმარი აქვს «ცხვარი»-ს (*овца*) საბადლოდ.

კუალად-გაბად 150₂₁ კვლავოფნა, აღდგენა *возстановленіе*.

კუალად-ქმნადობად 47₁₉ კვლავობა *возрожденіе*.

კუვოღ 66₁₇ *κῆπις* კუბუ კუბი; კუვოგაპკივი 66₉ კუბური *ку-
бическій*.

კუვრცხეპკივი 73₁₈₋₁₉ კვერცხის მსგავსი, რაც რუსულათ ნიშნავს:
яицеобразный, яицевидный; მაგრამ სათანადო ადგილას რუ-
სულ თარგმანში ამ სიტყვის საბადლოდ ზის «*яицеовидное*» (მ2).
ქართლისა და რუსული ტექსტების ასეთი განსხვავების გამორ-
კვევა ბერძნული ტექსტის უქონელობისა გამო, ჩვენ ვერ შე-
ვიძელით.

ლ

ლაქუარდებრივი 115₂₁ = ლაქუარდის-სახე 115₁₇₋₁₉; ორსვე სი-
ტყვის საბადოდ რუსულში ზის спиралеобразный (136, 137).
შეად. ორბ. „ლაქუარდი“.

ლაქუარდებრივი ჟღაჲ ოხ. ყდაჲ.

ლარფობრივი 114₁₈ = ლორფობრივი 121₂₀ = ლარფობრი პოხნი-
პრი 121₉ ოხ. ლიღნიოჲ.

ლირფობაჲ 101₈ ავხორცობა сладострастие.

ლიღნიოჲ 120₂₁₋₂₂ = 121₃ ლიღნიოჲ, «რომელ არს ლერწობრი პო-
ხიერი» სიყუანდეს копоть, дымь, углекислота (какъ элементъ,
выдѣляемый въ процессѣ дыханія)

ლჳობაჲ 15₂₂ (გუჴმოდა) ჰო₁₋₂ (იღმოდა). ტიკებლი, ტანჯვა ნი-
ლხუ, სგრადუა.

ლტოლჳაჲ 11₇ გაქცევა ნჳჯაჲ, ყბჳაჲ.

მ

მალაქნი 27₂₂ τὰ μαλάκια უხერხემლო წყლის ცხტველები непозво-
ночные, სხვანაირათ: ძპალსტრაქია ჩლკეცნი мягкочерепный
(Слов. 20).

მამალი 116_{21, 23-24}: «მამალნი წუთლა და თვეულთა ჭღღეთა შობენ»;
სიტყვა «მამალი» აქ ნემესიოსის მთარგმნელს ნახმარი აქვს ქათ-
მის მნიშვნელობით курица.

მართებითი მიღრეპაჲ ოხ. მიღრეკაჲ.

მატჴლის-მოჴმეღი 92₆₋₇ შალის მქსოველი шерстодѣлатель, ткачъ.

მალნახტი 82₀₋₂₁ = მალნიტი ო მავრჴის სჳიჯ მანგით (შეად. ორბ.
«მალნიტი»).

მალნარი 17₂₀₋₂₁; მალალი და ხშირი ტყე, ტვერი ლხუ, დუბრაჲ (შეად.
ორბ. და მარრის Одописцы, лѣксикони); მავრამ ნემესიოსის
წიგნში, აღნიშნულ ალაგას, ლაპარაკია იმაზე, რომ ადამიანი პირ-
დაპირ კი არ იკვებება მიწით, არამედ თესლეულობის, «მალნარის
მწუჴრვალთა» (==ე. ი. ხეების ნაყოფთა) და ხორცეულობის
საშვალეებით. ცხადია, მასასადამე, რომ „მალნარი“ პეტრიწს აქ
ნახმარი აქვს საზოგადოთ ხეების მნიშვნელობით (და არა საკუ-
თრივ ტყის და ტვერის აზრით) деревья.

მაცხორაკებაჲ 89₁₄₋₁₆ შენახვა сохранение.

- მაცხოვრებელობა** 9₂, მაცოცხლებლობა, ცხოვრების ანუ სიცოცხლის დაცვა-შენახვა *сохранение жизни*.
- მეფუხველობა** 82₁₄₋₁₅, მეჯახეობა, სიმეჯახე *кислота* (შეად. ორბ.: „მეჯახი—ისრიმი“).
- მგრძული** 141, მებრძოლი, მოწინააღმდეგე *противоборствующий, противорѣчащій*.
- მგრძობელობა** 7₃₋₄, 9₇ იხ. მგრძობელობით ძალი.
- მგრძობელობითი** (ძალი) 74₂₈, ნიჭი მგრძობელობისა *способность ошущения* (შეად. გრძობაჲ).
- მეგრძობითი** 100₁₉₋₂₀ = **მეგრძობილი** 100₁₉, გრძობითი, გრძობებრივი *касающийся чувства, чувственный*.
- მეგრძენეუფა** 118, მგრძობელობითი ნიჭის მქონებლობა *обладание чувствительною силою, способностью ошущения*.
- მედგრობა** 108_{2,4-5}, გულის-წყრომის (იხ.) ერთ-ერთი გვარია *μψυς* ჰლობა გაბროტება, გაანჩხლება.
- მეერთე** 54, *единое съ* (ჩქმ-ლიბო ილი ჩქმ-ლიბო).
- მეხვე** 68₂, პასიუური, ვნებითი *παθητικα* *страдательный*.
- მელახუჩა** 108, *δερσφορις* შუბის-მტვირთელი მხლებელი, მცველი *копйеносецъ, тѣлохранитель*; რუსულში ზის: *спутникъ* (131).
- მენავთ-მოძღურობა** 139₁₂₋₁₃ ნავთ-მართველობა *управление ко-раблемъ*.
- მენაჟროხვე** 157, უზომოთ გამძღომი *предающийся излишествамъ* (въ *пищѣ*).
- მესაკრო** 112, *τὸ μεσάριον mesenterium* ბრიჯჟეიკა ნაწლევების (=წლევების) ბადე (შეად. ბროკაუზის პატარა ენციკლოპ. ლექსიკ. ტომი I სიტყვა *Брюшина*).
- მესაუზვე** 62 = *посредствущий* (82); **მესაუზვეობა** 14, *посредство*, შეად. საშუალქნაჲ.
- მესაჰრამე** 13, მსაქირობელი, მოთხოვნილებათა მექონი *имѣющій* *пo-требности, нуждающійся* (შეად. საკმარი).
- მეუფე** უტომელი 87, *точнѣйшій* *показатель*.
- მეხეულად** 9₂, მყის, იჩქითად, ერთბაშათ *сразу*.
- მეჩაჰი** 44₁₈, ბოზი *прелюбодѣн, прелюбодѣнка*.
- მეჩარებლობითი** 11, საზიარო *общее*.
- მთავრობითი** 82₁₂, 94, მთავარი ნაწილი *სულისა* *τὸ ἡγεμονικόν* *главная часть* (начало) *души*.
- მთხვარობა** 116, თესლის გამოცემა *испускание сѣмени*.

მთაველუგისა ქალი 7, მშობიარებითი ძალი *производительная сила* (21).

მიგონებაჲად 89₁₈ (მიგონებნა) აზროვნების შემწეობით მიხვედრა *постигать мышлением*.

მიღვეებაჲად 126₁₈ *სლѣдование*.

მიღრქაჲდი იხ. მიღრქაჲად.

მიღრქაჲად 6, 49, 67, 77 და სხვ.—*მოძრაობა движение, подвижность*; **მართებითი მიღრქაჲად 74₂₈** *ლტოლვილებითი* (მისწრაფების ანუ სურვილისამებრ) *მოძრაობა движение по влечению* (*χαίσιβρεμν*); **მიღრქაჲდი 40₅** *მოძრავი движущийся, подвижной*.

მიზეზი მოქმედებითი 155₁₇₋₁₈ *производящая причина*.

მიტულვაჲად 32, 53, 73, 87 და სხვ.—*მიღება, восприятие, воспринимать*; **არმიტულველი 159₂₁** *არმიღლებელი невосприимчивый*.

მიმართებაჲად 7₃, 49₈, 142_{4,28}==*მიმართობაჲად 88—89* *მიღრქელება, წადილი, ლტოლვილება, მისწრაფება, სურვილი движение, влечение, «природный инстинктъ», стремление, желание*; ხოლო **9₂** („*მიმმართებელმან*“)=*სვლა, გადასვლა двигаться (къ—), переходить*.

მიმნებრველი 55₂; ამ სიტყვის საბადლოდ რუსულ ტექსტში სათანადო ადგილას (71) ზის *распространяющийся*.

მიმოგაგონებითი იხ. მიმოგონებაჲად.

მიმოგანყოფილი 77₁₄ *различный განსხვავებული*.

მიმოგონებაჲად 78, 86, 89 და სხვ.—*აზროვნება мышление, размышление*; **მიმოგონებითი 71,88**==**მიმოგაგონებითი 74₂₄** *აზროვნების ნიჭი мыслительная способность, сила мыслящая*; ზოგან: **მიმოგონებითი 48₈**==*относящееся къ мыслительной способности* (63).

მიმოგზარახვაჲად 93₇, (მიმოდავზრახვიდეთ) *მსჯელობა, ფიქრი вести разсуждение, думать*.

მიმომართებლოებითი (ქალი) მებრ აღბილთა 94₁₅==*сила движения въ пространствах* (115).

მიმომიღრქაჲად 10 იხ. მიღრქაჲად.

მიმოკვარებაჲად 109₆₋₇ *ასეც ხმარება და ისეც, ბოროტსარგებლობა злоупотребление*.

მიმოგჩუშაჲად 10₆ *მეტყველება, ლაპარაკი рѣчь; ნაწევაროანი მიმორქუმაჲად (ibid.) членораздѣльная рѣчь*.

მიმოსიტყუაჲად 93₁, („*შორის გულისა მიმოსიტყუაჲად*“) *разсуждение*,

- მიმოსიტუჰვითი (ძალი) 90₂₈, 91₁, *разсудокъ, способность разсуждать*. შეად. მიმოგონებაჲ.
- მიმოსტჰვადი 25₈, ცვალებადი *измѣнчивый*.
- მიმოსლუარაჰინილი 23₁₉₋₂₀ მიხვეულ-მოხვეული, არეულ-დარეული *запутанный*.
- მიმოსხანი 81₂₂₋₂₃ = *разстояние* (100). შეად. ხანი მიმო. *შეად. ხანი მიმო.*
- თკსად მიმსგაჰსებაჲ 112₈, უპოდობლათ სებაჲ.
- მიმოსლავრაჰაჲ 107₂₀ (მიმოსლავრებელი) დაჩაგვრა, დამცირობა, შეუ-
რაცხყოფა *оскорбление*.
- მიროთხამაჲ 85₂₀ მიზიდვა, მიჰიძევა (შეად. ორბ, «რთხმა»); მიკვრა; მა-
შასადამე ფრაზა: „სადაცა ძარღვ მგრძნობელობითი მიერ თ-
ხას“ = საიტყენაც მგრძნობელობითი ძარღვი (= ნერვი) მიზი-
დულ-მიკრულ იყო ს; რუსულში კი ამ სიტყვის საბადლოდ
ზის *присущъ* (102).
- მისაგებელი 17₈, სასჯელი *возмездіе*.
- «მისვე და ერთისა-ბან» 58 *изъ одного и того-же об.* იგივე და ერ-
მიქადაგებაჲ 82₁₂ მიტანა *относить*. [თი.]
- მიშუტაბით 13₁₂ = *по снисхожденію* (27).
- მიხუშაჲ 47₁₈ მიღება *принять, разумѣть*; 68₈ მიღება *брать*; 92₁
აღება *схватить*; 48₂₄ წართმევა *отнятіе* (ამ უკანასკნელი მნი-
შვნელობით აქვს განმარტებული ეს სიტყვა ორბელიანსაც).
- მკაენელობაჲ 124₁₋₂ = *острота* (144) სიმწვავე, მსუსხაობა.
- მკედრის-თავი 93₁₄, 120₄ = *грудная клітка* (114, 141).
- მკულევაბი ძალი 86₂₇ მკებარი *охотничья собака*.
- მმუკანველობითი (ნოტიოჲ) 115₁₈₋₁₉ = *сѣменная* (жидкость). *об.*
ნოტიოჲ.
- «მნატაბრიჰინი საუწყონი» 148₂₋₂₄ = *предсказанія* (169)
- მნებაგებლობაჲ 7₈ სურვილი *желаніе*.
- მნებაგებლობითი (დასაბამი ან ძალი) 94₁₈, *начало* (способность) *же-*
ланія.
- მომგობაჲ 144, მოგვობა, წინასწარმეტყველება *предсказаніе*.
- მოდნობაჲ 112, 132 მონელება (საქმლისა) *перевариваніе, пи-*
щевареніе.
- «მებრ მოდრემისა-მბრა» 63₁₈₋₁₉ = *хатъ ꙗвляющу по наклоню* (83).
- მოსარდლობითი (ძალი) 94₈, 110₁₈ = *мѣрделლობითи* 110₉ = *მოზარ-*
დობისა ძალი 7, *тѣ прѣписиѣнъ* მკვებლობითი ანუ მასარდობე-
ლი ძალა *сила* *или* *способность* *питанія, питающая спо-*
собность.

- მოთმენი 129₁₈ = поддѣлѣся (149).
- მომლოვრებად 121₈ ნელ-ნელი და აუჩქარებელი მოძრაობის დაწყება (შეად. ორბ. «მღოვრე»).
- მომზავებელი — შეად. არმომზავებელი.
- მომმოხველობად (ტყავისაჲ) 124₂₄ ქაილი ვუღმ.
- მომმუხარებად 82₁₄ = ждкость (105) მსუსხველობა, სიცხარე, სიმწვავე.
- მომრთველობად იხ. მორთულობა (=მორთულება).
- მომფოგებლობითი (ძალი) იხ. მოწობაჲ.
- მომხაზი 123₁₈ = терпкій (144).
- მომხსენებლობითი (ძალი) იხ. მომხსენებლობაჲ.
- მომხსენებლობად 89_{10,11,12} და სხვ. = მომხსენებლობითი (ძალი) 71₂₂ τὸ μνημονευστικόν მეხსიერება, ძალი (ნიჭი) დახსომებისა და მოგონებისა (=გახსენებისა) способность помнить и припоминать, память; მომხსენებლობითი 78₂₁ მეხსიერებითი (ე. ი. მეხსიერების მიერ შენახული ან შესანახი) сохраненное памятью (стр. 98).
- მომვლომი 140_{8,11} = მომვლომალი 140₁₉ შემთხვევითი случайное-მონაცვალეობად (ტომისაჲ) 43₂₅ преемство рода; «გებრ მონაცვალეობით» 149_{21,22} по преемству.
- მორთულებაჲ იხ. მორთულობაჲ.
- მორთულობად 31_{17,20} 165₂₁ = მორთულებაჲ ვა₄ = მომრთველობად 48₂₀ ჰარმონია, შეთანხმება гармонія.
- მორფოან ქმნად 93_{19,20} («მორფოან იქმნების») ფორმის ანუ საზნის მიღება формироваться.
- მოსისხლე 141₁₇ გველელი убища.
- მოსწრაფი (კაცი) 107₈ = дѣльный мужъ.
- მოსუვალი 38₂₈ («ეს არა მოუვალ არს») = თავს მოუვალი невѣроятный; მაშასადამე: მოსავალი (=თავს მოსავალი) вѣроятный.
- მოქმენი 12₆ მსაჭიროებელი, ვისაც სჭირდება нуждающийся.
- მოქმენობად — нуждаться; არმოქმენობაჲ 18₂ не нуждаться.
- მოქმედებაჲ = მოქმედებითი 4₁₁ ἐνεργεια ენერგია, მოქმედება энергия, дѣятельность.
- მოქცევაჲ = მოქცევაჲ 138, 141, 150 მოქცევაჲ ტრიალი оборотъ, круговращеніе, кругъ.
- მოფოგებაჲ 120₂₁ მოხრჩობა, მოგუღვა задохнуться.
- მოფოფე 36₈ მოშვებული, მოფილხვებული, მოსუსტებული, გაუქიმავი слабый, ненапрянутый.
- მოფოგებაჲ 110₁₁ («მოფოგობს») მოზიდვა притягивать, втягивать.

привлекать; აქედან: მომზობრებლობითი (ძალი) 110, მომზობრებელი ძალა привлекающая сила; ზოგჯერ მოზობრება 116₂ = влечение; ზოგჯერაჲ 73₈ = возбуждение.

მკავალღვანობად 171₄₋₅ = разнообразно სხვადასხვანაირათ.

მკავალივმოსილი 68₂₇ = круговрашательный (87).

მკთელმანნი 35₂₁ ტანმრთელი, ჯანსალი здоровый.

მკთელმობად 38₁₄ ტანმრთელობა, ჯანსალობა здоровье.

მკჩობლი 10₁₆, 57₈ ორივე, ერთიჲა და მეორეც ი თო ი დრუგოე, ობა.

მსგავსნაწილი 58, 59 ომიომერიჲ, подобочастный (შეად. უმსგავსო ნაწილი).

მსიტყუველობად 7₇ („მსიტყუველი“) მსჯელობა разсуждение, рассуждать (21); შეად. სიტყუაჲ.

მსოფლმებრივი 61₃ მთელქვეყნიური, მსოფლიო мировой.

მსხირკანე 36₇ მაგრათ დაჭიმული (სიმი) сильно натянутый (შეად. ორბ. „სხირკვა“).

მუცელი 111, 120 = желудок (133. 141); მუცელნი თავის-ზორისისა ტჳნისანი 84, 119 = желудочки головного мозга (100. 140); მარტხენითი მუცელი გულინად 113, მწყვი ჯელუდოჩეკჲ сердца (134).

მუსიკელი 36₂ მემუსიკე музыкантъ.

მფხვნელობისა ძალი 7₄ სუნტქვის ძალი (ნიჭი) способность дыханія (21).

მფხვნეიერებითი სული ობ. სული.

მჳსანი 118₃, 119₃ = მომზიღველნი თავუნი (იქვე) = თავუნი-მყესნი 120₄ მუსკულები, კუნთები мускулы, мышцы.

მჳოზობად 4₁₂ бытие, существование.

მჳობებლობითი (ძალი) 110₄, 114_{20, 21} და სხვ. τὸ ὑπερτιχόν ნიჭი მზობებლობისა, შეილიერობისა (შეად. მთესველობითი) рождающая, производительная сила (или способность).

მცონარმება 108₁₅ გაუბეღაობა, ყოყმანი, რყევა, დაზარება нерѣшительность შიშის ერთ-ერთი გვარია (თავ. 21, შეად. ორბ.); მცონარი 157₁₅ = смущающійся (180).

მძლავრი 114 და სხვ. = მძაფრი (ორბ.), მძლავრი და განუწყვეტელი сильный и непрерывный.

მწარანავლულიანი 35₂₁ = მწარანავლულიანი 99₁₅ მწარანღვლიანი желчный, въ комъ изобилуетъ горькая желчь (121).

მწდე 57₆.

მწერალი 166₈ = живописецъ (писатель) მხატვარი.

მწიკოღ 163₃₀ წერო журавль.

მწითური 58₉ მოწითლო, წითელ-ყვითელი; აქედან: «მწითური ნავლე-ლი» (იხ.) желтая желчь.

მწუტრვალი—უკანასკნელი ნაწილი, წვერი, უკიდურესი ბოლო, დასასრული конец; აქედან: თითო მწუტრვალნი 86=концы пальцев (103—104); მწუტრვალნი მალნარისანი 14₂₀₋₂₁=плоды деревьев, древесные плоды (29) ნაყოფნი ხისანი.

მწუხარება 106_{20,21} печаль.

მწურომი 99₁₄=вспыльчивый (99).

მტოლარე 124₂=раздражаемый (144).

მჭურინავი ქათამი 10₄=подражающая птица (24); ორბ.: «მა-მხავსი 19₂₁ ხავსი мох». [ტკბილი].

მხედვარეობა 75_{3,6} მხედველობა зрѣние.

მხოლოსახე 10₂ ერთსახე однообразный.

მხოლოტარენი 124₂₂ ერთლიქიანი ცხოველები однокопытныя.

მკურვალეობა ცხოვლობითი 113₁₀₋₁₁ теплота жизненная.

მჯდომი 96₁₁=рана (118); ორბელიანს ეს სიტყვა სწორედ ამავე ადგილიდან აქვს ამოღებული და ასე განმარტებს: „მჯდომი—შიგანში დიდი მუწუკი“.

ნემესიოსის წიგნში ეს სიტყვა კიდევ გვხვდება ამგვარის შემართებით: «მჯდომის-სახე 115₁₇, რომლის საბადლოთაც ბერძნულში ყოფილა *κρησεμενδς*, რომელსაც რუსული ტექსტის ავტორი სთარგმნის: *кольцеобразная*, на подобие *вахлака* на жилѣ (стр. 136, примѣчаніе 10); სიტყვა *вахлак* დ. ჩუბინაშვილს ახსნილი აქვს ასე: „ამომჯდარი კობი, ბურცი“,—რაც ძლიერ მიემსგავსება იმას, რასაც პეტრიწი უწოდებს „მჯდომს“ და ორბელიანი «მუწუკს». დალის ლექსიკონში: *Вахлак*—волдырь (особенно отъ ушиба); шишка, опухоль.

ბ

ნავლელი 58, 59, 111 და სხვანი=ნაღველი желчь: ნემესიოსის სწავლით ნაღველი ორგვარია: მწითური (იხ.) და შავი (59); **ნავლის-შემყვანარებალი ბუშტი** 112₁₁₋₁₂ ნაღვლის ბუშტი желчный пузырь.

ნავლელიანი 91₂₅=გაანავლელებული (იხ.), შემლილი сумасшедший (112).

ნათხამვი (=ტენის-მიერი) 91₃ თავის ტენის უკანა ნაწილი, პატარა ტენი задняя часть мозга, мозжечек.

ნათხაენი 122, შეთხული сплетенный (142).

ნაკუთთი 29, 66, 78, 144 ფიგურა фигура (გეომეტრიაში); 77₂₀₋₂₁ მოყვანილობა, ფორმა форма; ნაკუთთან ქმნაჲ (ნაკუთთან იქმნე-ბის) 93₁₀ ფორმის ანუ სახის მიღება формироваться, обра-зоваться.

ნამხალი 122₈ = σπιθή растение (травя), употреблявшееся для на-бивки, набивка (შეად. რუს. თარგმ. 143, სხოლიო 14); ქარ-თულ სიტყვას, შეიძლება, კავშირი ჰქონდეს სიტყვასთან ქილი (იხ. ორბ.).

ნახმაენი 59₁₃₋₁₄, 111₈ = артерія (79. 133); შაგრამ ერთგან ამავე სი-ტყვის (93₁₇) საბადლოდ რუსულში ზის мускуль (114); რაც აღ-ნიშნულ ალაგას აზრთან უფრო ახლოა.

ნახმაენოანი 10₈ = членораздѣльный, ясный (24; ლაპარაკია ადა-მიანის ხმაზე); ეს სიტყვა კიდევ გვხვდება ქართულ ტექსტში 25₁₇₋₁₈, სადაც იგი ნახმარია „ტონებრივი“-ის განსამარტებლად (იხ. ტონებრივი).

ნაყრი და ნამტაზი 116₁₆ = экскременты (138; ლაპარაკია შთანა-სახის განავალზე).

ნაჟთენი 89₁₃ ნარჩენი, დარჩენილი оставленный.

ნაცვლის-გეგაჲ 172₂₁ ჯილდო награда, воздаяние.

ნაცილი 100₁₆ ტყუილი, ცრუ ложный.

ნაწილი შორითი 131₂₁ = обстоятельная частица (150).

ნაწილოებითი 28₂₃ კერძობითი частное (45; ლაპარაკია კერძობით-სა და საზოგადო დებულებებზე, აზრებზე); ნაწილობითის მოწი-ნაღმდეგეა «საყოველთაოჲ» (იხ.).

ნაწლები 96, 111 = внутренность, кишки (117. 133) ნაწლევები, წელები, შიგნეულობა.

ნებთაჲ 97₁₂; ეს სიტყვა ხელნაწერში ერთხელ ქარაგმითაა, ერთხე-ლაც (იქვე) უქარაგმოთ; ჩვენ ორსავე შემთხვევაში ქარაგმით დავ-ბეჭდეთ, რადგან მისი ნამდვილი წარმოება და მართლწერა არ ვი-ცით. რუსულ ტექსტთან შედარებით კი იგი უნდა უდრიდეს ჩქა-რი მაჯის-ცემით (პულსის) მსგავსს, ჩქარ-ჩქარს (მოძრაობას) = κατά τους παλμούς ყчащенное бienie, ყчащен-ный пульсъ, быстрое движение [сердца (რუს. თარგმ. 119, სხოლიო 25; Слов. 26 სიტყვა: παλμός).

ნეახითი იხ. ნეფითი.

ნეპროჲ 113₁₇ νεύρον nervus ნერვი.

ნეპრი 6₁₁ მცენარე растение.

ნაკრძალად (ძალი) 94, *φύσις* растительная сила (сила, способность).

ნესტუმე 13, 59 ნასვრეტი поры, скважина.

ნავსითი=ნაბსითი 125 და სხვ. произвольное, добровольное ნენისთი 36, ნივთიერება, მატერია материя. [ბითი.

ნოტიოდე 119 *σπινθη* medulla dorsii სპინოი მოვზუზურგის (ხერხემლის) ტვინი.

ნოტიოდე 115, 10, 18 სითხე жидкость; «ალმურკნველის-სახს ნოტიოდე»=«ნოტიოდე მმურკნველობითი»=сменная жидкость (136) თესლის

ნუნაე 87, [სითხე, თესლი (ცხოველისა).

მ.

მოხუამალი იხ. ტეტრაფარმაკოე.

მოქათადრი 66, 11-12 *октаэдр*.

მოკთქლუბაე 54: «უორთქლებს»=сообщает (70).

მოკლანობრივი 57, 12 *ბრყავი* ორგანიკური ორგანიზმი.

მოკლანოდე 6, 36, 143 *ბრყავი* ორგანი, ინსტრუმენტი ორგანი, იარაღი.

მოხტაკაჟე 15, *ბჟრეი* რაკოვინა, უსტრიცა ხამანწკა, სადაფი, ლოკოკინა.

მოქიოდე 115, 18 *ბოხე* scrotum შულატიანა მოშონკა.

მოცეაე 72, 6-7, 9=ფანტაზმა ფანტაზმა, პრიზაკი ფანტაზმა, მოჩვენება (რ. თ. 91).

მოცეიბითი 72, 2=ფანტაზმა წარმოდგენილი (91) წარმოდგენილი (ოცნებით, ფანტაზიით). შუად. ს ა ო ც ი.

მოცეაე 72, 3=ფანტაზია ფანტაზია, ვოობრაჟენიე, წარმოდგენილი ფანტაზია, წარმოდგენა. როგორც ესმის წემესიოსს ეს ცნება, ამაზე იხ. თავი VI.

მოცეიბითი (ძალი) 72, 2, 3 და სხვ.=*ბო* ფანტაზიკური სპოსობნობა წარმოდგენის ნიჭი (ვრტლათ თავი VI). შუად. რუსული თარგმანი, გვ. 90, სხოლიოები 1 და 2.

მოცეიბრივი 72, 9=ოცნებითი.

პ.

პატრონი 172, 1 *პატრონი* მფარველი - მფლობელი, მპყრობელი; გამგე=правитель (204).

პატრუკი 52₂₂ = πατριος παπυρუს (ქაობის მცენარე, რომლისაგანაც ეგვიპტელები იზხადებდნენ ქალაღდის მსგავსს საწორ მასალას, სა-ქსოვ ძაფსა და სხვ.); შეად. ს. ორბელიანის: «პატრუკი—სამთლის და ბაზმის (იხ. ბაზმაკი) ჩალა».

პერულაბრივი სხეული 122₆₋₇ = ხნიстая плоть (= ноздреватая масса 142, სხოლ. 13).

პინასი 9, πίννας რაკოვინა სადაფი, ხამანწკა.

პირამიდი 66₁₁, пирамида.

პირველ 31 და სხვ. = წინეთ, წინ, უწინარეს რანყსე. პრეჟდე. პირ-ველ აღმოჩინებულღი = რანყსე დოკაზანნოე.

პირველადსარავული 31₂₄₋₂₅ = აქსიომა (48) აქსიომა.

პირველდაწინებული 29₂₀ = პრეტაცსე პრედყდუყსე პოლოჟენიე იღი უტყრჟენიე, პერვაჟა პოსყლკა სყლოგისმა, ოსნოვნოე პოლო-ჟენიე წინა დებულემა, მთავარი დებულემა სიღლოგისმისა (რუს. თარგმ. გვ. 46, პრემ. 31, შეად. სლოვ. 29); ან მხოლოდ: დე-ბულემა პოლოჟენიე (143=163).

პირველმეზადი 29₁₄ = პირველმეზადი 29₂₀; როგორც რუსული გა-მოცემის ვრთი სხოლოდან სჩანს (სტრ. 45, პრემ. 20-oe) ამ სი-ტყვის საბადლოდ ბერძნულ დედანში წერებულა პრეტყყსე (ბყვ. : κατὰ πρეტყყსე), რომელიც არის სალოდიკო ტერმინი და ნიშ-ნავს სიღლოგისმის მეორე დებულემას = assumtio, 2-აჟა პოსყლკა სიღლოგისმა (შეად. სლოვ. 29). რუსული თარგმანის ავტორი, ბერძნული ტექსტის გამოცემლის თანახმად; ასწორებს ამ ადგილს და პრეტყყსე-ის ნაცვლად კითხულობს პრეტყყსე (ბყვ. : κατὰ πρეტყყსე), რომლის ვრცელ განმარტებას იძლევა შემდეგ თავისი ლექსიკონის მე-18-ე გვერდზე (იხ. καινὰ ἐννοιαι იღი πρეტყყსე = ობყიჟა პონყტჟა, პრესყჟიჟა ვსყმყ, ნო ნე ვროჟდენნყჟა). მაგრამ ეს საყურადღებო შესწორება-განმარტება რუსული გამოცემიდან ჩვენ არ გამოგვადგება, რადგან არა გვგონია ქართულ მთარგმნელს აზრად მოსვლოდეს თავისი თარგმანის დედანში ამგვარი შესწორე-ბის შეტანა და შემდეგ გასწორებული ტექსტის გადმოთარგმნა. უეჭველია, პეტრიწს სიტყვიტ „პირველ მღებადღი = პირველმღებღი“ გადმოცემული აქვს ბერძნული პრეტყყსე = assumtio, 2-აჟა პო-სყლკა სიღლოგისმა.

პირღი მუტლისაღ 109 = устье (пасть) желудка (129) კუჭის პირღი.

პირღის-მგამოღღი 27₁₈₋₁₉; ამ სიტყვას მთარგმნელი იქვე უწერს ასეთს განმარტებას: „რომელ არს სტომაკი“ = желудок (43). იხ. სტომაკი.

კონსილუმი 111, იხ. ლინიოჲ=копоть сердечной теплоты (133).
კვიტი 163₂₇ ποιητής პოეტი, მგოსანი პოეტუ, стихотворецъ.
კუროპით მოღვაწე 147₉=воздержный (168).

უ

უამიერესობად 127₁₂.

უამის-მოძვენი 47₈ ხანა ანუ პერიოდი დროესა периодъ времени.

რ

რაბამი 23₈ როგორი какою; რაბამობად=რაგვარობა; მაგრამ ერთ-
ხელ 164₁₅=соразмѣрность (188); მაგრამ შესაძლოა აქ ქარ-
თველ გადამწერს გამოჩენოდეს სიტყვის თავსართი: სა (უნდა ყო-
ფილიყო: სარაბამობა); მართლაც ცოტა ქვემოთ იგივე ცნება
соразмѣрность ქართულ ტექსტში გადმოცემულია სიტყვითა:
სარაბამობად 165₂₁=соразмѣрность (189).

რადუმობად=რად-უმობად 29₆, 86₁. სიდიდე რაოდენობა ко-
личество, величина.

რადეთურით 130₁₈, 156₈.

რე—и некоторымъ образомъ როგორღაც, რეც, რეცა. 46, 171 თით-
ქოს какъ бუდთო (იხ. მარის Одописцы—ლექსიკონი).

რიტორი 131₂₁ ორატორი ораторъ, риторъ.

რომელობად 13, 29 და სხვ.=როგორობა (თვისებით ან რაოდენო-
ბით), საკუთრივ: качество თვისება; ზოგჯერ: количество, ве-
личина. გარომელოვნებული 30₂₃=დარომელოვნებული; დარო-
მელოვნებად 26₁₁, რაოდენობითი განსაზღვრულობის მიღება по-
лучать опредѣленное количество (სტრ. 42, прим. 14).

ს

სააზრო 139₁₁ მოსაზრებელი, მოსაზრებითი, მოსაზრებაზე დამყარებუ-
ლი; აგრეთვე: სამიზნო, მიზანშეწონილი стохастический (στοχασ-
ტიკός), покоющийся на догадкѣ; иѣлесообразный (160).

საბურველი 13, სახურავი, წამოსახურავი покрывало.

საბრძნობელნი 72 და სხვ.=გრძნობის-საცავნი (იხ.); საგრძნობელნი
იმდენი არიან, რამდენიც გარეგანი გრძნობა გვაქვს: თვალეზი, ყუ-
რები, ენა, ცხვირი და სხეულის კანი.

საზრახმოდ 78, საგანი ამა თუ იმ გრძობისა (შეად. გრძობადი) ინტექტი чувства (ощущения); მაგალ.: მხედველობის საგანი—ფერები, მხმენელობისა—ხმები და სხვანი. ზოგჯერ „საზრახმოდ“-ც აღნიშნავს იმავე „საზრახმობელს“ (იხ. 80₁₁).

სავლტომო 126₁₀ გასარიდებელი, რისგანაც უნდა ვილტოდეთ (იხ. ლტოლვაჲ) изнѣгаемый.

საზოგადონი გონებრივისი 141₄—общія понятія (161).

საზღვარი 74 და სხვ. (ლოლიკ.) განსაზღვრება определение.

სათერიაკონი შესაძრავებელი 21₁₈₋₂₀—*φεριχαι κατασκευαι* ტერიაკალნი სოფრები, პროთივოდია დაზხამულის (ნაკებნის) საწინააღმდეგო წამლები.

საიქულუბელი 16₁₆₋₁₇—неотразимое побуждение (31).

საკიდი (ხისაჲ) 112₅—*верхушка* (133—134), კენწერო, ხის წვერო.

საკრველი 62₂₂ და სხვ.—შემაერთებელი, რგოლი; 149₂₈ (საკრვ. სჯულისაჲ) შემამტკიცებელ-დამამტკიცებელი სვავკა, ვზეხო (82), სანქცია (171).

სალტოლვალი 126 იხ. სავლტო (შეად. ლტოლვაჲ).

სამარადისოდ-მიმდრეკი 24 მარადმოდრავი, постоянно-движущійся.

სამსალონი 21 შხამიანი ядовитый.

სამოცრიელი 138—სამოცეული (140) სამოცი წლის მოხუცი, 60-тилѣтний старецъ.

სამუჭრი 66 სამკუთხედი *треугольникъ*.

სანავლოდ 107₁₈₋₁₉—*χολος* ნაღველი, იგივე გულის-წყრომა, გულნაღველიანობა (იხ.), გაბრაზება, გაბოროტება желчь, гнѣвъ, ненависть, озлобленіе (შეად. თავი XX).

სანიშნოდ (სიტყვისაჲ) 97₁₉ მნიშვნელობა (სიტყვისა) значение, смысл (слова).

საოცი 72, 73—*φανταστω* представляемое, предметъ представлення, წარმოსადგენი, საგანი წარმოდგენისა (იცნებისა).

სარაბამობაჲ 165₂₁ იხ. რაბამი.

სარკუმელი 4₁₁, 92 სარკმელი, ფანჯარა окно.

სასმენელი 87₁₆ მხმენელობა, სმენა слухъ.

სასულე 28_{18,14}, 93₁₅, 121₂₈—*легкія* (44. 114. 142) ფილტვები; ორბელიანი კი ამ სიტყვას ასე განმარტებს: „სასულე—ყარყანტო“ და უჩვენებს ნემესიოსის წიგნის მე-2-ე თავს, ე. ი. სწორეთ იმ თავს, საიდანაც ამოღებულია ჩვენი პირველი სამოწმებელი (28_{13,14}), მაგრამ ეს სიტყვა იქაც ფილტვის მნიშვნელობითაა ნახმარი.

სასწორად მომკდომი 140 რაც ერთგვარათ მოხდება ხოლმე что случается одинакова (161).

საუწყე 89 სალარო, საცავი, წყარო хранилище, источник.

საუწყოდ 125₁₄, 126₂₅==კრიტერი (146).

საქმიტი 106₈ პრაქტიკული ძეაქტельный, практический (126). შეად. ხედვითი.

საქნოსელი 88₂==ყნოსა, обоняние.

საქოველთაოდ 28₂₃==ჯაზის საზოგადო იბჭий (მაგალ. საზოგადო აზრი ან. დებულება).

საზოდ 123₉==საშვილო, საშვილოსნო матка, утроба.

საშულგანუჭრელი 28₁₁ მწერი насѣкомое.

საშულგვერდთა-შორის ვერდნი 93₁₄==внутреннія междуребер-ныя мѣшцы (114).

საშულქმნად 14₄==მესაშველებად 14₆ посредство.

საჩინოდ 78, 79==ხილული საგანი, სხელი видимый предмет, тѣла.

საჩუბი 162₂: «უბადოდ ქცევაჲ საჩუბთა==дурное воспитание» (185); მაშასადამე: საჩუბთა ქცევაჲ==воспитание, აღზრდა.

საქივბელი 29, 53 საკითხი вопросъ, задача.

საქნაური 128_{2,23}, 129, 163 საქნელო, საქმიმო, საშიში трудный, тягостный. опасный.

საწუთოდ 172 წუთისოფელი, ადამიანის ცხოვრება жизнь.

საჭიროდ 49==საჭიროდ და თანაწარუვალი სჭგ გარდუვალი; აუცილე-ბელი неизбежный, необходимый.

საჭმარი 13, 15—16, 121, 171 მოთხოვნილება нужда, потребность; ერთხელ კი 75₁₉==монета (95), ფული; ერთხელაც 15₂₆==польза (30).

საჯვად 164₁: «მისაჯეთ==отомстите за меня» (187).

სელაქი 27₂₂ ძალაჯი უფხო თევი, რომელსაც ძვლების ნაცვლათ კაკ-ნატელა აქვს хрящевыя (რუს. თ. 44, სხოლ. 21).

სეხნაობად 37, 75. ერთსახელიანობა. омонимичность; სეხნაობით омонимически.

სიბლაგუე 68₂₄ სიბლაგუე тупость.

სიბორბილე 128₂₄ სიბრაზე, სიტოფე ბწენსთო (იბ. მარის Одописцы [ლექსიკონი: ბორა]:

სივლტოლად 89 გარიდება, გაქცევა бѣгство; уклонение (107).

სიზრქე 87==хришь (106).

სიმარბივე 49 простота (64).

სიმარჯუხ 48₂₁ (სიმარჯვთა), 49₁ (სიმარჯვსა-ებრ), 49₂ (მებრ სი-

მარჯვთ); სიტყვა სიმაგრეჲჲ პეტრიწის თარგმანში უდრის ბერძნულს $\delta\acute{\iota}\kappa\mu\sigma\iota\varsigma$ =habtus, inclinatio=расположение, настроение, на́мѣрѣнiе, склонность природная=ბუნებითი მიდრეკილება; ხოლო: სიმაგრეჲჲჲ=სიმაგრეჲჲსა-მზრ=მზრ სიმაგრეჲჲჲ=αγαθὸν $\delta\acute{\iota}\kappa\mu\sigma\iota\varsigma$ по природной склонности ბუნებითი მიდრეკილებით, მიდრეკილებისამებრ (რუს. თ. 64 და Слов. 6).—ერთგან კი პეტრიწს ამავე ტერმინით (სიმაგრეჲჲჲთა 171,) გადმოცემული აქვს „შრომისგვარნი“ занятія (რუს. თ. 202₁₇), თუმცა აქაც ეს სიტყვა შესაძლოა ითარგმნოს რუსულათ სიტყვებით: расположение, настроение. склонность.

სიმახვლე 67 острота (86).

სიხვალე 43 гниль (69).

სიმრთელე 156₆ (შეცდომით დაბეჭდილია სიმართლისა-თვს, უნდა იყოს: სიმრთელისა-თვს) ტანმრთელობა, ჯანსაღობა здорoвье (178).

სიმძნე 157₆=სიმძნე კრძნობა (178) სიმაგრე.

სიჰეაჲ 27₂₂ сепя (родъ морской рыбы).

სიკოხე 59=костный мозгъ (79).

სიტუბე 82₁₅=соленость (105).

სიტუჲაჲ 92₂₂, 93_{3, 9, 13}, 95_{4, 5, 20, 21} და სხვანი; ამ ტერმინს ქართველი მთარგმნელი ხმარობს საბადლოდ ბერძნული ტერმინისა ლტყჲ, რომელიც აღნიშნავს როგორც სიტყვას (მეტყველებას), ისე იმას, რაც სიტყვით გამოითქმის, ე. ი. ცნებას, აზრს და თვით აზროვნების მთავარსაფუძველს და ნიქს—გონებას; პეტრიწის თარგმანშიაც ტერმინს „სიტყვას“ ასეთივე ორგვარი მნიშვნელობა აქვს: ზოგან იგი ნიშნავს სიტყვას (ნათქვამს), ზოგჯერაც—გონებას (95_{4, 5, 20} და სხვ.). უფრო ვრცლათ იხ. თავი XIV, სადაც ავტორი არჩევს ორგვარს სიტყვას: შორისმდებარესა და გარემოსილს; შორისმდებარესიტყუაჲ=ლტყჲ $\acute{\epsilon}\nu\delta\acute{\iota}\kappa\mu\sigma\iota\varsigma$ слово внутреннее, ratio, разумъ, размышление გონება, აზროვნება; ხოლო გარემოსილი სიტყუაჲ=ლტყჲ $\pi\rho\omicron\phi\omicron\rho\rho\iota\kappa\acute{\iota}\varsigma$ слово производимое, oratio, рѣчь მეტყველება.

ამ ტერმინიდან არის ნაწარმოები შემდეგი ტერმინები: სიტუჲთი 155=умственный, გონებითი; სიტუჲჲრი 6=გონიერი, разумный; უბუჲ 6=неразумный, безсловесный; სიტუჲჲჲბაჲ 7, 21 და სხვ.=გონება разумъ, სიტუჲჲჲბაჲჲთი 94=мы-

смягчий აზროვნებითი, მუაზროვნე; მსიტყუველოგად 7₇==разсуждать მსჯელობა.

სიზიცხლე 86 სიმაგრე твердость (103). შეად. ორბ.; «ფიცხელი—ძნელ-მაგარი».

სიჩიომე 65 სილბილე мягкость.

სიძვად 44 მრუშება прелюбодѣяніе.

სიძნელე 82₁₅==терпкость (105), გემოსხილვის ანუ გემოვნების ერთ-ერთი გვარია.

სიკვირი 68==სიკვომე 68==плотность (86).

სიჭაპე 35₁₁₈₋₁₁₉ ნაკლულევანება, ბიწიერება пороки (52).

სნეზოანი 35₂₇ სნეულეზიანი, სნეული болѣзненный.

სოვიომე 52 კენჭი камешок (68).

სპადეს-კამტი 135 სპასკეტი, სარდალი, ჯარის უფროსი военачальникъ, вождь.

სრბად (მზისაჲ) 149==течение (солнца).

სრულობადე—სისრულე, совершенство.

სტადიომე 172₁₉ τὸ στάδιον რისტალიცე, стадія სარბიელი.

სტომამტი 27, 111==στόμαχος stomachus каналъ, черезъ который пища приходитъ въ желудокъ, пищеводъ, пищепріемникъ საქმლის მიმღები მილი, რომელსაც კართველი მთარგმნელი ეძახის აგრეთვე «პირის-მბრძოლს» (იქვე). შეად. Слов. 30.—ზოგჯერ კი ამ სიტყვის საბადლოდ რუსულ თარგმანში ზის „желудокъ“ (ქართ. 27₁₉=რუს. თარგმ. 43₁₁).

სუბ 141, 151 სვე, ბედისწერა рокъ, фатумъ.

სულთ-ცვალება 47==душепереселение, метемпсихозъ (62).

სული 23_{2, 24, 26} და სხვანი; ამ სიტყვას ხმარობს ქართველი მთარგმნელი, ჰვეულბრივი საბადლოდ ნემესიოსის ტერმინსა ψυχή anima душіа; ზოგან კი ამავე სიტყვით გადმოცემული აქვს ბერძნული ტერმინი πνεύμα spiritus პნევმა (ქართ. გვ. 73₁₂, 76₁₅, 113₁₆); რუს. თარგმ. 92, 96, 135); მაგრამ ამ უკანასკნელი ტერმინისათვის იგი ზოგან ხმარობს სიტყვას ფ-ზ-ნ-ე-ა (24₁=რუს. თ. 40₇). ამ ორი ბერძნული ტერმინის ვრცელი განმარტ. იხ. Слов. 26—29 და 36—40. აქ მხოლოდ შევნიშნავთ, რომ ძველი დროის ფილოსოფოსების სწავლით პირველი გვარის სული (ψυχή) უხებულა (არა ნივთიერი) არსებაა, ხოლო მეორე გვარისა (πνεύμα)—ნივთიერ-მატერიალურია, სახელდობრ, იგია ჰაერის მსგავსი ორგანიული ნივთიერება, რომელიც ფილტვების შემწეობით ჰაერიდან შედის სისხლში და აცხოველებს მთელს ორგანიზმს; ეს სული (35-

ვმა) წარმოადგენს პირველი გვარის სულის (ψυχή) სადგურს, სწორეთ ისე, როგორც თვით მის (პნევმის) სადგურს სისხლი და სისხლის ორგანოები წარმოადგენენ. ამასთანავე ძველი დროის ფილოსოფოსების აზრით, პირველი გვარის სული (პსიხი) სამნაირი იყო: 1. სულ დაბალი საფეხური ეჭირა ნერვოვანი ანუ მზრდელი სულს, რომელსაც კიდევ ვენები იცევენ და, 2) შედარებით მაღლა იდგა სული მგონებელი ბიტი (თავისი ხუთი გარეგანი გრძობით) და 3) ყველაზე უმაღლესი იყო სული «სიტყვიერი ბიტი» ანუ გონიერი (იხ. გვ. 94, 3-6); ამის თანაბრათ სამნაირი იყო მეორე გვარის სულიც (პნევმა): 1. ბუნებითი ანუ ფიზიკური, 2. „ცხოველობითი“ (113, 3) ζωαίον πνεύμα spiritus vitalis და 3. ფსიხიური πνεύμα ψυαίον spiritus animalis; ეს უკანასკნელი პეტრიწის თარგმანში ერთგან (არ ვიცით რატომ) წოდებულია «მფუვნვიერებითად სულად» (73, 12 = რუს. თარგმ. 92₁₇₋₁₈ და სხოლიო 13); პირველნაირი „პნევმის“ სადგურად მიიჩნდათ ღვძლი (95, 23), მეორენაირისა — გული (113, 7-15) და მესამენაირისა — ტვინი ნერვებითურთ (73, 11-12). პნევმის ამგვარი განაწილება ნემესიოსსაც აქვს მიღებული; მაგრამ პირველი გვარის სულის (პსიხის) შესახებ ის უფრო ერთეულობის მომხრეა (იხ. თავი II).

სული-კუბთაჲ 74, 120 სუნთქვა дыхание; სულის-კუბთაჲ ორგვარია: ა) შეღმაკუბთაჲ 121₁₈ ანუ შესუნთქვა вдыхание და ბ) გამომკუბთაჲ 121₁₉ ანუ გამოსუნთქვა выдыхание.

სუნდისმოღ 91₁₇ σύνδεσμα ligamenta связки, узлы нервной системы, ганглии.

სფერონაკუბთი 24 სფერიული ფიგურა сферическая фигура.

სძე 115 რძე молоко.

სწორგუბრლი (სამყური) 66 равносторонний (треугольник).

სწორსაზომი 15 სიმეტრიული соразмерный; **სწორსაზომობაჲ** 35 სიმეტრია симметрия, соразмерность.

სხუაპითარად 152 სხვანაირათ иначе; «სხუავითარად ვინაჲ-მე შეკრბეს» = а вышло иначе.

სხუბარიობაჲ 40 სხვანაირობა несходство.

სჯაჲ 88₂ მსჯელობა суждение (იხ. მიმოგონებითისა-თვს თავი XII).

სჯილგობილი 137₆ = желательное совѣщание (обсуждение) 157, прим. 24.

ტ

ტანოზი 118, $\tau\epsilon\nu\alpha\sigma$ = tendo сухая жила, сухожиліе (იხ. შეშა-
ძარღვ); აგრეთვე 59₁₀ мускуль (79) მუსკული, კუნთი (იხ. მყესი).
ტავთილი 27 = $\tau\epsilon\sigma\mu\iota\varsigma$ каракатица (44). ზღვის პატარა ცხოველია. იხ.
სიპეაჲ.

ტარვმოხილი 18, ქაჩაჩიანი ცხოველი, სასაპლნე ცხოველი *вьючное*
животное. შეად. მხოლოტერფი.

ტატრაფარმაკოჲ 65 = **ოთხწამალი** (იქვე) *tetrapharmacum*, 4 მე-
დიკამენტი (85).

ტომი; ჩვეულებრივ = *родъ*; მაგრამ ზოგჯერ (მაგალ. 95₂₋₃: „ტომე-
ნებიოთაღ“ = *по видамъ*) *видъ* შეად. გუარი.

ტონეპრივი 25₁₇ *тоническій, напряженный* ($\tau\acute{o}\nu\omicron\varsigma$ *напряженіе*);
ამ სიტყვას მთარგმნელი იქვე ასე განმარტებს: „ტონებრივი...
რომელ არს ძალი ნ ა ს ხ მ ა ნ ო ა ნ ი“; შესაძლოა უკანასკნელი
სიტყვა აქ ნიშნავდეს *напряженная (сила)*.

ტროჰაჲ 124₁₈ [„ზურგი, რომელსაცა და ტროჰად უწოდენ
ცხოველისა“ = *х ребетъ, который называютъ килемъ*
(основаніемъ)“ 145₈] *киль, основаніе*.

ტვი 59, 82, 85 და სხვ. = *мозгъ*; ტვინი ორგვარია: თ ა ვ ი ს - შ ო -
რ ი ს ი ტ ვ ნ ი 118₁₀₋₁₁ *головной мозгъ* და უკანაჲ თ-
კ ე რ ძ ო ჲ ტ ვ ნ ი 118₁ ზურგის ანუ ხერხემლის ტვინი *спин-*
ной мозгъ; თავის-შორისი, ტვნის ნაწილები არიან: ა) წ ი -
ნ ა ჲ თ - კ ე რ ძ ო ნ ი მ უ ც ე ლ ნ ი ტვნისანი 91₈₋₁₁ *передніе*
желудочки головного мозга, ბ) ს ა შ უ ა ლ ი მ უ ც ე ლ ი
ტვნისაჲ 91₁₃₋₁₄ *средній желудочекъ головного мозга* და გ)
უკანაჲ თ-კ ე რ ძ ი მ უ ც ე ლ ი ტვნისაჲ 91₃ = ნათხემვი და
ტვნის-მიერი 91₃ *задній желудочекъ головного мозга*; *моз-*

ტვირბი 112₁₁ ტვირბი *селезенка*, [жечокъ.

უ

უბადლოჲ 128, 152, 161 ცული, სამარცხვინო *дурной, постыдный*
(147. 174).

უბაქმნილი 80 = *углубленный* (99) ჩაღრმავებული.

უბრძული 8₈ = უგრძობელი 8₁₀₋₁₁ *нечувствительное* (22).

უდილოჲ 55₁₁ *лишенное величины; непротивное* (72, прим. 21).

უზადოდ 41₁ უნაკულოდ, არა სისრულით не въ совершенствѣ, не вполне.

უზკველესი, უზრკვე იხ. ზრკელი.

უზუაზოდ 55₁₈ იხ. ზუავი.

უკანად-კერძი 91 და სხვ. = უკანა задній.

უკუთუთუა 29 უარყოფა отрицание (46).

უკუთუთუა 21₂₄ = отклонять (37).

ულთოლველოზად 147₁₉ (შეად. ლტოლვა და განუვლოლველ) აუცილებლობა, აუცილებელი неизбежность, неизбежное (ჭბ-
ρχσςσς, Ἀδρᾶστεια = ადრასტეია) ზედმეტი სახელია შურისძიების
ღმერთის ნემესისდა.

უმაჯოდ 157, უსახსრო, უხეირო (შეად. ორბ. «მაჯა»). რუსულში კი
ამ სიტყვის საბადლოდ ზის «превратный» (179).

უმღაზოდ 70₂₈ = ἄποσταθμῶν осадокъ, უსთი (რუს თარგმ. 89
სხოლ. 40).

უმენებრივი იხ. უმენესი.

უმენესი 59₁₂₋₁₃ = ἄμνη, ἡμνη, гимень, перепонка, оболочка, пле-
ва აკი (შეად. ორბ.); უმენებრივი 122₂ აკებრივი плевистый.

უმსგავსონადილი 59_{10-11, 18} = ἀνομοίμηρῶν неподобочастный.

უმლაზად 97 იხ. მლაფრი.

უმხარკესად-ად 60₁₉ = тщательно (80).

უმეზლითი = უმეზლითი 125 და სხვ. невольный, произволь-
უმოტქლავს იხ. ორტქლავს. [ный.

უმპარვი 147₁₀ = неумъренный, невоздержный (168).

უმრთი-მრთას 8, და სხვანი = другъ ко другу, другъ друга და სხვა-
ნი. შეად. ერთი-ერთას.

უმრომლოზად 37₂₈₋₂₇ თვისების უქონლობა безкачественность (54).

უმრი (სიტყვსად) 95 неподчиняющийся (разуму).

უმსაოქმენილი 13 იმედდაკარგული, უიმედო.

უმსაუშვლოდ 58 непосредственно (78).

უმტუ 72, 95 და სხვანი = უგონური, არაგონიერი, უგონო неразумный
(შეად. სიტყუა, სიტყვერი).

უმტუშვლი 125 უტრუო, შეუტდომელი непогръшимый (146); უმტუშ-
ლოზად 87 = непогръшимость.

უმულეზრივი 6₂ = высший, превосходный (21).

უმსკრული 69 бездна.

უმმამნად 21₂₄ უმკმედოდ გახდა, დასუსტება ослаблять (37).

უქუცენიერასი 73₁ = ქუცენიერი, მიწიერი, ნივთიერი, მატერიალური
земляной, материальный (92).

უზუსარი 35 მახინჯი безобразный, некрасивый.

უსილაგელი 146₂ აუცილებელი неизбежный (167).

უძღებებად 101 = пресыщение (122—123).

უწლომსი 70_{2a} = უწლომ 65_{2a} = უწლომ 74₂ = λεπτομερής, λεπτομε-
რέστερος тонкий, тончайший, состоящий из тончайших ча-
стиц უწვლილესი, უწვრილესი.

უწუთუტლოგად 99 გაუზრდელობა невоспитанность (121).

უწუნაროდ იხ. წუნარი.

უხონდრომსი იხ. ხონდრომ.

უხუტესოგად 16 უპირატესობა преимущество.

უპძარი 111 გამოუსადეგარი бесполезное, непитательное (133).

ფ

ფაწალი 120₁₁ ტყირპი селезенка (141); შეად. ორბ.: «ფაწალა—
ტყირპი».

ფასუოანი = თითოეულად-ფასუოანი 10₂₋₃ = разнообразный (24).

ფასოანგუოფელი 167₁₅ = разнообразящий (191).

ფინიკი 83 финижъ.

ფიცხელი 85, 96, 59, 119 ძხელი, მაგარი, ტლანქი жесткий (102),
трудный (117), твердый (79), грубый (140); გაფიცხებად
119 = становиться грубее (140).

ფუწვებად 24₁ = пневма (40). იხ სული.

ფუქიად 19₂₁ ზღვის ბალახია (ორბ.), фузия морская трава (34).

ქ

ქალონი-ქაშე 15₁ = χελώνη черепаха კუ.

ქეცი 14₂₇ чешуя. შეად. ორბ.: ქეცი და ქერქი.

ქიქებებად 165₁₅₋₁₈ დიდათ გაწბილება, შერცხვენა позорить (ორბ. ზან-
ქიქება» და მარობის Одописцы, ლექსიკონი: «ქიქი»); ზემო ნაჩვე-
ნებ ალაგაკ კი ქართველ მთარგმნელს ეს სიტყვა ცოტა სხვა აზ-
რით აქვს ნახმარი: «მრავალნი ვინაჲვე მკლველ იქმნეს და რაჲვე
უთნოთა იმოქმედეს, ი ქ ი ქ ე ბ ვ ი ა ნ დღივ ად ლამე»; რუსულ-
ში «იქიქებვიან»-ის საბადლოდ ზის терзаются, устрашаются (189
და იქვე სხოლიო 26) იტანჯებიან, ძრწიან.

- ქმნადი 145 საქმნელი, გასაკეთებელი что слѣдуетъ дѣлать.
ქუსლადრეკილი 20 ძირსდახრილი согбенный внистъ.
ქუსლის-მოქმედნიერი 165 благотворительный.
ქუელის-საქმი 164 благотворительность.
ქუსუანის-მგომელი 75 геометръ.
ქუსუანის-ნაწლავი 9₂₀ წვიმის ქია, ქიაყელაჲ дождевой, червь.
ქუსუგანწვალეგად 95, იხ. განწვალეგად.
ქუსუედანწესეგული 22, დამორჩილებული подчиненный.

ღ

- ღირღმანი 79=ღირღვლღმანი 85=шереховатый (98. 102); ღირღ-
ღმანღგად 86=шереховатость (103). შედ. მარტის Григ.
Хандзт. ლექსიკონი: «ღირღლოღვანი» და ორბ. «ღირღლოღვანი».
ღუაწლსა-მორის განწვიწვალეგად იხ. განწვიწვალეგად.
ღულარჳნილი 51=«მიგრეხილ-მოგრეხილი» (ორბ.).

ყ

- ყდაჲ (ლაქუარღებრივი) 115₂₁=παραστάτης приდათокъ позадѣи яичи-
ка, parastatae—яичные придадки (Слов. 36).
ყოვლით-უკით 55 და სხვ.=совѣтъ.
ყოვლოგად სულისაჲ 37=душа въ ея цѣломъ (54).
ყურღგელი 14 კურღღელი заяць.
ყურე 29 კუთხე уголь.

უ

- უგანღვღლიანი 73 меланхоликъ.
უგანღვღღელი 75 სხვი, შუქი лучъ.
უგღალღული 45 оскверненный.
უღღგად 32, (უღღგღულა)=составленіе, составиться; აქედან: უღღ-
გღული=უღღგღენილი составленный; უღღგღულღგად (32,)=
უღღგღულღგად (32,)=σύνθεσις составъ უღღგღენილოღა.
უღღგღგად 126 სწღოვანღე, სწღოვანღე. შეუღღღ სწღღუეტъ (за нимъ).
უღღღღღგად=უღღღღღღღღღღღღგად 33, 34, 157=αράχσις, temperamen-
tum темпераментъ сѣмшеніе органическихъ качествъ, со-
ковъ (Слов. 19).

შეკრებად 134₁₈ (შეკრებების) დასკვნა, დასკვნის გამოსვლა ან გამო-
ყვანა (სილოგიზმში) слѣдовать, вытекать (въ силлогизмѣ,
изъ посылокъ). იხ. შესიტყუა.

შეკრებაული ცხოველი 8₁₁ = რთული ცხოველი сложное живое су-
щество (22).

«შემასრულებელი» 24₁₈₋₁₇, 36₁₁ ამ სიტყვით სთარგმნის იოვანე პეტ-
რიწი არისტოტელის ტერმინს ჰუτεლჳეჳა ენტელეჳია энтелехія;
არისტოტელის მოძღვრებით, ეს არის მოქმედი ძალა (ἐνεργεια)
რომელსაც გამოჰყავს ყოველი საგანი (ყოველი სხეული, ნივთი ან
ცხოველი) შესაძლებლობიდან და აძლევს მათ სრულსა და თვით-
მიზნოვანს სინამდვილეს, დამთავრებულსა და განსაზღვრულს სახეს
ანუ ფორმას; სხვანაირათ: ენტელეჳია (= „სრულმყოფელი“). არის
სახოვანმყოფელი და გვაროვანმყოფელი დასაბამი ყოველის საგნი-
სა. ადამიანში არისტოტელს ასეთს დასაბამად შიჩნდა სული (ψυ-
χή), რომელიც, მისი სწავლით, არის სხეულის ცხოველმყოფელი
და გვაროვანმყოფელი ძალა-დასაბამი. ფილოლოგიურათ არისტო-
ტელის ტერმინი ასე ნაწილდება: ἐν τῷ τέλει ἔχει = быть закон-
чену (= τέλει ἔχει) въ себѣ самомъ, имѣть цѣль (= τέλει)
въ себѣ самомъ = თვისშორისვე სრულყოფა, თვისი მიზნის თვის-
შორისვე ქონება, — რაიც აღნიშნავს დამთავრებულს არსებობას,
რომელსაც თავისი მიზანი თავისშორისვე აქვს (შეად რუს. თარგმ.
52, სხოლ. 61 და Слов. 10).

შემდგომითი-შემდგომად 9₁₁, 10₁₈ რებ-რიგათ, თანდათანობით по
порядку, постепенно.

შემეცნებად 167₁₁ („ურთი-ერთას იმეცნებდეს“) = ცნობა узнавать.

«შემთხუბვით» 39₂₄₋₂₅ = **«ამბარ შემთხუბვით»** 38₂₇₋₂₈ κατὰ συμπτῆ-
βηκός = ex accidenti (რუს. თ. 55, სხოლ. 74).

შემშნარი (ცეცხლი) 64₅; რუსულ თარგმანში ამ სიტყვის საბადლოდ
ზის охлажденный (огонь 83).

შენაწმკრებად 24, 32 = მორთულება (იხ.); აქედან: შემნაწმკრებელი
8₁₃ = შემათანხმებელი, შემანამებელი приспособляющий (22).

შენდობად 13, 44, 171. ნების მიცემა, არდაშლა, ნებაზე მიშვება
предоставление (права), позволение, попушение (27. 60. 203).

შეიწყუბად 61 = შეზავება смѣшение (81), слияние; შეურწყუბელად
(54) = неслитно (70).

შესაბამი 28, 68, 171 = соразмерность, пропорція, пропорціональ-
ный (45. 87), сообразный (202).

შესაქმე (სოფლისაჲ) 12₁₈ შექმნა (ქვეყნისა) создание. творение (41)

ра). — ზოგჯერ კი ეს სიტყვა «შესაქმე» მთარგმნელს ნახმარი აქვს ორღანოს მნიშვნელობით (ქართ. ტექსტი 89₈ = რუს. 108) органъ; აქედან: შესაქმებრივი 57₁₁, 59₂₄ = ორღანებრივი (57₁₁₋₁₂) органический (79).

შესატყვისი 11 შესაბამი, შესაფერისი сообразный.

შესიტყუვად 28₁₈, 30₈ = სილოგიზმი силлогизмъ, უმოაკლუჩენი (45. 46). თავისს მეორე თარგმანში («კავშირნი») პეტრიწი ამავე ტერმინის საბადლოდ ხმარობს ტერმინს «თანსესიტყუაჲ» (იხ. მარტის Юаннь Петрицкый..., გვ. 29, სტრიქ. 5).

შეთყუვებად 78₈ («შეეტყუბის») შეტყობა (შეეტყობის) замѣчаться, познаваться (97).

შეუჩყუჲვალად იხ. შერწყუმაჲ.

შელმავუტთაჲ სულისად 121 = შესუნთქვა вдыханіе. იხ. სულის-კუტთაჲ.

შეშაქარღვ 59₂₀ = жила (79).

შეშაქარღუტბრივისი იმონი იხ. ძარღუტბრივი იმონი.

შეშჯად იხ. თანშეშჯად.

შეხეჯად 83₂₁ = შეხეჯითი (ძალი) 84₁₀ осязаніе.

შთათესული 116 ჩანასახი зародышь.

შთამოჯენებაჲ 64 (შთამოქენებული) низвергаться.

შთაჯრად 171 ჩავარდნა ввергаться, подвергаться.

შიში 108 страхъ.

შირბათ-შეთყუტლებაჲ 144, ვარსკვლავებზე წინსწარმეტყველება მხლად დაბადებულის მომავალი ცხოვრების შესახებ, დაბადების დღის მიხედვით (რუს. თ. 164, სხოლ. 4).

შირისძოვად 99, («შირისექმების») происходить внутри, возникать (121).

შირისმღებარე სიტყუად 92 იხ. სიტყუად.

შირბათად 65 ქრობა, ჩაქრობა потушение (84); შრეტლი ცეცხლი 64 = დამქრალი ცეცხლი.

შირდუჲრი 78 შვიდკუთხედი (გეომეტრიული ფიგურა) семьюгольникъ.

შირსაქიმი 120₁₀ = διάφραγμα διάφრაგმა, грудо-брюшная преграда.

შირბად 23₁₃ ლხენა, სიტყობეა наслажденіе (39).

ჩ

ჩამიჩი 83 ქიშიში იჯომъ.

ჩკლკეცნი იხ. ჩჩკლკეცნი.

ჩუტვად 153₈ = ჩვეულება, привычка; ჩუტულება 153₁ нравствен-

ჩუბნ-მიბრი 151, 154 რაც ჩვენს ნებაზეა დამოკიდული თო, **что** **в**
нашей власти.

ჩჩვლი—ლობლი, ნორჩი; ბავშვი (44) мягкий; дитя, ребенокъ (60);
ჩჩვლიბრი 59 ურბილესი ბოლქე мягкий (79).

ჩჩვლქეცნი 15₁=**ჩჩვლქეცნი** 27₂₃=**απαλστραχη** мягкочерепная
чешуйчатая (44, прим. 24).

ჩჩვლქეცნი იხ. ჩჩვლქეცნი.

ც

ციღამტკაველი 49 მაიმუნი обезьяна.

ცველი 59₁₄ ქონი жиръ.

ცოხნად 111 ლეჭვა жевать.

ცვლი 80 თაფლის ხანთელი воскъ.

ცხეაული სხეული 77₂₀=„ფერიოთა რომლითა-მე ვარემოსილი“ (იქვე
სხოლიო *) **цветное тѣло** (97).

ცხოელნერხნი 9₁₄=**ζωοφύτα**, зоофиты (23).

ცხოელყოფად 84=быть животнымъ.

ცხოველობად 53 жизнь.

ცხოველყოფად იხ. ცხოველყოფა.

ძ

1. **ძალი**—ეს სიტყვა პეტრიწის თარგმანში ჩვეულებრივ ნიშნავს: ძა-
ლას, ნიჭს სილა, способность. აქედან ნაწარმოებია სიტყვა:
ძლითი 4₁₀=შესაძლებლობითი **δυναμει** потенциальный (შეად.
ორბ.: „ძალითი“); აქედანვე: **ძლად ცხორებად** 38₁₀=жизнь въ
потенции (55); **ძალის ცემა** 123 („ძალს ცემს“) გაღვნიერე-
ბა, გამავრება **укреплять** (144).

2. **ძალი** 36, 93 სიმი (ქნარისა, ან ებანისა) струна; აქედან: **ძალთ-**
საცემელი 93₂₀₋₂₁=**плектръ**, палочка для удара цѣ инстру-
ძალის-ცემა 123 იხ. ძალი 1. [менту.

ძარღვ 59_{11, 118}, 115, 118; ამ სიტყვას ქართველი მთარგმნელი ხმაბრძობს
ზოგან საბადლოდ სიტყვისა **νε ρ ς ι νε ρ ς υ** (რ. თ. 79, 118),
ზოგანაც **вены** (79, 136 რ. თ.); **ძარღვნი ურის-გარემო-**
ნი და თხემის-მიბრნი (115)=**вены**, находящіяся **возлѣ**
ушей, и сонныя **артеріи** (**αρτηνѣς**) 136; ხოლო: **ურბილნი**
ძარღვნი 118=**тонкіе нервы**, нервныя нити (139).

ძარღუცხარისი ინონი 59₁₇ = нервные волокна (79); შუად. ინონი და ინონი.

ძარღუცხარი მიდრეკაე 113 = пульсовое (сфигматическое) движение 134.

ძარღუცხარისი (ძალი) 110_{8,6} = пульсовая сила, ბინიე პულსა, движение крови (131).

ძვერად 87_{13,20} = шумъ (106).

ძეს 98 = добавляется, добавлено (120).

ძიებად 137 изслѣдование, изыскание (158).

ძლად (ცხორება) იხ. ძალი 1.

ძლითი იხ. ძალი 1.

ძელფავებული 157₆ худосочный (180).

ძელფავებულობად 157₁₇ = дурной темпераментъ (180); შუად.

ძინად 23 трудно. [შეხვედრა.

ძინადგახარგნებაელი 51 ძნელგახგები труднопониимый, неудобразумительный.

ძოწული 29 წითელი красный.

ძვრი 15, 128 ზო; აგრეთვე — страдание (ქ. 172 = რუს. 203); უღარესი ძვრი = меньшее зло (148).

ძვრის - მხარხველობად გულის-ზორისი 108_{7,8} = სიძვირის-ენა-ვისტი (130)

ძუნად 56₁₉ („პორფირიოს, რომელმან თვთ ძუნად ქრისტესსა აღძრა თვის ენაჲ“) წინააღმდეგობა противъ (75).

ძუნად (ვარსკულავთაჲ) 150 = течение (свѣтилъ) 171.

ძადილი 134 სურვილი желание.

ძათხი 58₆ = слизь, мокрота (78); ფსლებრივი წათხი 59, = *ჭჭაშის ფლემა* похожая на сыворотку мокрота (79, прим. 6).

ძარპარვად 101₂₂ = отвлекать (123).

ძარწივად 84_{16,17} გაწივა = подвергать опасности (თქ. прим. 5).

წელი 112 („წელი“) ნაწლევი кишка.

წელსწორობად 163 = ежегодные равноденствия.

წინილი 150 ნიშანი (წერტილი) знакъ (точка); „წინილი სიგრძეთა-ებრ და სივრცეთა“ = „знакъ по долготѣ и широтѣ“ (171).

წინიერი 131 = благородный (150).

- წვალეზა** 148₂₈ (გვონებთ უნდა ყოფილიყო „აღწვალეზანი“) = **выборъ** (169); შეად. აღწვალეზა.
- წიდი** 111₅; ორბ.: «წიდა — სიბილწე და ფინთი რამე»; რუსულ თარგმანში ში კი ამ სიტყვის საბადლოდ ზის **сѣра** (хшѣль) 133₆ შეად. ბაყლი ყურთა.
- წინააღრჩევად** 134 = **выборъ** (153); **წინააღრჩევითი** (მიდრეკად) 117 = **происходящее по выбору (движение)** 139; **ამებრ წინააღრჩევით** (მიდრეკად) 117 = **произвольное, по выбору (движение)** 139; **წინააღსარჩეველი** 136 = **предметъ выбора** **выборъ**.
- წინამდებელი** 102 = **предшествующій** (123).
- წინაგანმეშობი** 21, 102, 140 = **противодѣйствующій** (37), **противоположный** (123. 160); **противникъ**.
- წინაგანრჩევითი** (ძალი) 89 = **способность свободного выбора** (108).
- წინაგანსაწყობელი** 28 = **возражение** (44).
- წინაგანფენილი** 96 = **предназначенный** (117).
- წინაგანწყობა** 147 = **стойкость** (168), **противостоять**, **возражать**.
- წინადადება** 148 **განზრახვა**, **намѣренье**; აქედან: **წინადადება** **ბისა-განისა** = **a proposito** **изъ** **намѣренья**; **მებრ წინადადებათი** = **secundum propositum** **по** **намѣренью** (169).
- წინამდებარე** 34₂₂₋₂₃ = **субъектъ** (51); ზოგჯერ **წინმავს** **предметное** **женное** (ქ. თ. 154₁₄ = რ. თ. 177).
- წინამეუწყობა** 165 **предвѣднїе**.
- წინწილა** 143₁₃ = **ტკბილი საკრავი** (ორბ.); **кимвалы** (ნმქ. მარტის **Одописцы**, **ლექსიკ. II**); რუსულ თარგმანში კი ზის **флейта** (164).
- წირი** 30₁₉ = **γραμμή** **линя**, **черта** (47) **ხაზი**; **წირნი** 80₁₈₋₁₉ (იხ. **სხოლიც**) = **ნახატი**; **მხატვრობა** **живопись** (99).
- წრიმღვა** 111₆ **თვალის ხირქი გნოი** **глазъ** (133).
- წრფელწირი ნაკუჭთი** 66 **სწორხაზიანი ფიგურა**, **სწორხაზიანი მოწა** (48) **ზულობა** **прямолинейная фигура**, **прямолинейное очертанїе** (85).
- წული** 116₁₉ **მამრი ანუ მამალი ცხოველი** **саицеъ** (138); შეად. **ღუღალი**.
- წულილაღი** 25 **წვრილაღი**, **წვრილბ** = **тонкое** (41).
- წუმწუბა** 64 **გოგირდი** **сѣра**.
- წურთა** 153 **ვარჯიში** **упражненїе** (175).
- წურილაღი** 120 **იხ. წულილაღი**. [ერთი გვარიც,
- წულვასაკვრელი** 108₁₆ = **ужасъ** (128) **ხარბ** (თავზარი), **შიშის ერთ-**

წყლვამ ჰაერისამ 73=ударъ воздуха, волны воздуха (93).

წყლის-შორისნი (ცხოველნი) 21 водяные животныя.

წყლბუმე 77, 79, 85 86, 122=гладкій, უბოკლო; **წყლბუმამე**—
гладкость.

წყმელამ 84 потеря, гибель.

წყნარი 77, 79, 86=ровный (97. 98), равномѣрный (103, прим.
17-0e); აქედან: **უწყნარომე**=неровное, неравномѣрное (იქვე).

წყრომამ 7, გნზვ (21).

წყრომამ-ნავლუმამ 108, =ბრყი вспычивость (130).

ჟ

ჟმუნვარამამ 106, =ζῆλος грусть, тоска (მწუხარების ერთ-ერთი
გვარია).

ჟურვამ 20, „ვიკტორთ“ ჰვრეტა, ცქერა, ყურება, დათვლიერება
разсматривать.

ბ

ბანი მიზო 77, იბ. მიმობანი.

ბატი და სახე 40, =форма и отпечатокъ (57).

ბელვითი 106, მარტო გონებით წარმოსადგენი; თეორეტიული теоре-
тический, созерцательный (129). შეად. საქმიით.

ბონდრომე 122, χόνδρος cartilago хрящ (Слов. 36); აქედან:
უსონდრომენი 93, =хрящевые (114); აგრეთვე: **ბონდრომე**

77, =шереховатый (97).

ბაწნამ 84 დაშლა, დარღვევა разрушение, разложение.

ბათიჰი-ჰაროჰოდილომე-ბათიჰი 29=крокодилъ (46).

ბუაზი 65 ხევი კუჩა; «ხუავებრივ თანშესხმული»=сваленный въ кѣ-
ხუროვნობამ 71, იბ. ხურომ. [чу (84).

ხურომე—დურგალი ან კალატონი, «მთლელი» (ხისა ან ქვისა). შეად.
ორბ.; **ხუროვნობამ** 71, დურგლობა-კალატონობა водчѣство;
რადგან ეს ხელოვნებაა, ალბათ ამიტომ საბადლოდ სიტყვისა
ხურონი (166,) რუსულში ზის „художники“ (190).

ჰ

ჰამს—ჯერარს, უნდა слѣдуетъ, надлежить; **ჰამსისა-ჰამსა** 172,
надлежащимъ образомъ.

- პელთა შიზანი კარკოღ** 86=ხელისგული ладонь рукъ (103).
პელის-ჰსნაჲ 59₆₋₇ სისხლის გამოშვება кровопускание, разръзъ жилъ (венъ).
პელმწიფებაჲ 22₁₈, 133 ძალა-უფლება власть.
პელთანი 155=ხელოვანი 6₇ художникъ (177).
პმეპრიობაჲ 74=τὸ φασηγεῖσθαι способность издавать звуки (94).
პმიანოზითი (ძალი) 94 იხ. კმებრიობაჲ.
პოკპი 93_{18, 20}; პეტრიწი ამ სიტყვით სთარგმნის ორ ბერძნულ ტერმინს: ა) ἀρτηρία τραχεια шереховая артерія дыхательнаго горла, дыхательное горло და ბ) ἔσθλα ἔσθλα ἔσθλα устье гортани (Слов. 3 и 5).
პოკპის-თაჰი 122₁₆₋₁₇=ფარსუგ pharynx глотка, начало пище-провода (Слов. 35); მაგრამ, შესაძლოა ამ სიტყვით პეტრიწს გადმოღებული ჰქონდეს ბერძნული λάρυγξ гортань, начало ды-хательнаго горла (შეად. რუს. თარგმ. 143 სხოლ. 19), რაც აზრით უფრო შეეფერება ამ ადგილს.
პსენებაჲ 89₁₁ დახსოვება запоминание, память (108). შეად. აღ-კსენებაჲ.
პშირი 111₁₇ ხვიშირი, «წისკვილის სახვარბლე» (ორბ.: „კვიშირი“).
პშირი—плотный (იხ. სიკშირე); აქედან: **დაპშირებაჲ** 64₁₇ ძვლათ-ся плотнѣе.

ჯ

- ჯაბანი** 35 მშიშარა боязливый.
ჯეარას 20, 51 და სხვ.=ჯერია, რიგია, უნდა нужно, слѣдуетъ,
ჯეარინებაჲ 32₁₁. [надлежить.]

კ

- კაეგარიგნი** 36₂₀ კეგანი 73=воздухообразныя состоянія (93).
კაკუტლობაჲ 99=დურნოი нравъ, дурная привычка; дурное со-стояние тѣла (Слов. 17: καχεξία).
კანაპი 34, 167=возрастъ (51), ростъ (191) წლოვანობა, ტანადობა.
კპინს 6 იხ. გებაჲ.

საკუთრებითი სახელები

ადგილთა, პირთა და თხზულებათა¹)

ალექსანდრია 55 Александрия ქალაქი ეგვიპტეში, დაარსებულია ალექსანდრე მაკედონელის მიერ 332 წელს ქრ. წინ, ცნობილი საგანმანათლებლო და სააღმშენებლო ცენტრი ძველად.

ამმონოს (საქასი) 25, 53 Аммоній Саккасъ ალექსანდრიელი ფილოსოფოსი, 175—242 წ. ქრ. შემდეგ, ნეოპლატონური მოძღვრების საფუძვლის ჩამყრელი; მის მოწაფეთა შორის განსაკუთრებით ცნობილია **პლოტინოსი** (იხ.), რომელიც ითვლება ნეოპლატონური სკოლის ნამდვილ დამაარსებლად.

ამონსაჩენელთა წიგნი 109 თხზულება ღალინოსისა (იხ.) сочинение Галена: „О доказательствах“.

ანაქსაგორაჲ 167 Анаксагоръ ათინელი ფილოსოფოსი, ცხოვრობდა 500—428 წ. ქრ. წინ.—მისი მოძღვრებით: ყოველივე შედგენილია უთვალავ პირველნივეთიერებათაგან (პომიომერიებისაგან), რომელნიც თვისებით უცვალბებლნი და რაოდენობით განყოფადნი არიან; ეს პირველნივეთიერებანი თავდაპირველათ სრულიად უძრავნი და ერთმანეთში არეულნი ყოფილან; ამ მდგომარეობიდან იგინი გამოუყვანია ყოვლისავე მომწესრიგებელსა და მიხანწეწონილათ მოქმედს გონებას (νοῦς); მას შემდეგ კი მათი მოძრაობა მექანიკურათ სწარმოებს.—ამ მოძღვრებისათვის იგი ათეისტად გამოაცხადეს და ათინიდან განდევნეს.

ანაქსარხოს 128 Анаксархъ.

¹ ამ სიაში აღნიშნულნი არიან მხოლოდ ის საკუთრებითი სახელები, რომელნიც გვხვდებიან თარგმანის ტექსტში და გადამწერთა სხოლიოებში. ჩვენი წინასიტყვაობა კი აქ მხედველობაში მიღებული არაა.

ანაქსიმენი 71 Анаксименъ ბერძნის ფილოსოფოსი, ქალ მილეტი-
დან (მცირე აზიაში), ცხოვრ. 560—502 წ. ქრ. წინ. მისი სწავ-
ლით ყოვლისავე პირველდასაბამი ჰაერია: ჰაერის შეთხლეებისაგან
წარმოდგება ცეცხლი, ხოლო შეკუმშვისა და შესქელებისაგან—
წყალი და მიწა; სულიც იგივე ჰაერია; სიცოცხლე ჰაერის შესუნ-
თქვა-გამოსუნთქვაში მდგომარეობს.

აპოლინარი 4, 44 Аполлинарий შვილი ალექსანდრიელის რიტორის,
აგრეთვე, აპოლინარისა. 362 წელს ქრ. შემდგომ იგი არჩეულ იქ-
მნა ლაოდვიის (სირიაში) ეპისკოპოსად და ამ ხარისხში დაჰყო
გარდაცვალებამდე (392 წლის მახლობლად). ფილოსოფიაში მიმ-
დევარბ იყო პლატონის სკოლისა. კერძოდ, ადამიანის ბუნების შე-
სახებ რგი ასწავლიდა: კაცი შესდგება ს ხ ე უ ლ ი ს ა გ ა ნ , ც ხ ო -
ვ ე ლ ო ბ ი თ ი ს ს უ ლ ი ს ა გ ა ნ და გ ო ნ ი ე რ ი ს უ ლ ი -
ს ა გ ა ნ ა რ . რადგან გ ო ნ ი ე რ ე ბ ი თ ი ს უ ლ ი ადამიანისა
ცვალებადი და ცოდვილია, ამიტომ მაცხოვარმა არ მიიღო იგი.
ამ სულის ადგილი ქრისტეში ეჭირა ღვთაებრივს ლ ო გ ო ს ს
(ἀρχή) ანუ სიტყვასაო. ამ მოძღვრებისათვის აპოლინარი გამო-
ცხადებულ იქმნა მწვალებელად (ერეტიკოსად), და მეორე მსოფ-
ლიო კრებამ (381 წ) შეაჩვენა როგორც თვით აპოლინარი და
მისი მოძღვრება, ისე მისნი მიმდევარნი. მიუხედავთ ამისა, იგი
მაინც მღვდელმთავარბდა სიკვიდილამდე (Бронзовъ—Точн. из-
лож. Правосл. вѣры... Приложение IV).

აპოლონ 153 Аполлонъ ბერძნული ღვთაება, ჰე ზევსისა (=დიანის),
ზმერთი სინათლისა, მუსიკისა, წინასწარმეტყველებისა, მცველი
სამოქალაქო და სახელმწიფო წესებისა და სხვათა.

არისტოტელი 4, 9, 24, 24, 36, 42, 57, 58, 60, 65, 65, 68, 76,
94, 95, 104, 116 116, 153, 169 Аристотель უდიდესი ბერ-
ძენთა ფილოსოფოსი და ბუნებისმეტყველი, მოწაფე პლატონისა
(იხ.), მასწავლებელი ალექსანდრე მაკედონელისა; დაიბადა 384 წ.
ქრ. წინ; 331 წელს ათინაში დააარსა საფილოსოფოსო (პერიპა-
ტატოელთა) სკოლა; გარდაიცვალა 322 წ. ქრ. წინ; მისი ბიოგრა-
ფიისა და მოძღვრების მიმოხილვა აქ შეუძლებელია. ამიტომ აღ-
ნიშნავთ მხოლოდ იმ თხზულებათ, რომელნიც ნემესიოსის წიგნში
არიან მოხსენებულნი: «ცხოველთ დამსახველი» ანუ «ცხოველთა
ისტორია» (გვ. 60), «ბუნებითნი» ანუ «ფიზიკა» (გვ. 95) და
«ჩუბულებითნი» ანუ «ითიკა» (გვ. 95).

ბაბილონი 163 ცნობილი ძველად ქალაქი და სახელმწიფო ტიგრისა
და ეფრატის ხეობაში Вавилонъ.

- «ბუნებითნი»** 95 თხზულება არისტოტელისა „ფიზიკა“=«Физика».
- «ბრძანებადისა»** წიგნი 77 თხზულება პორფიროსისა (იხ.): „Περὶ ἀπο-
φύσεως—Объ ощущеніи“ (რუს. თარგმ. 97 და იქვე სხო-
ლიო 15).
- დავით** 44 Давид ებრაელთა მეფე-წინასწარმეტყველი.
- დანიელ** 22 Даниил ებრაელთა წინასწარმეტყველი.
- ღია** 153 Юпитеръ ზეესი (=იუპიტერი), ძე კრონოსისა, ზუნაგისი
ღვთაება ძველი დროის ბერძნებისა, მამა ღმერთებისა და ადამიან-
ებისა, მცველი სიმართლისა და სახელმწიფო წყობილებისა და სხვ.;
ჰყავს შვილები: **არეა** (მარსი), **აკოლონი** (იხ.) და სხვანი.
- დიმოკრიტოს** 23, 116, 169 Демокритъ ბერძნის ფილოსოფოსი,
460—370 წ. ქრ. წინ, პირველი წარმომადგენელი ატომისტურის
მოდღერებისა.
- დინარხოს** 24, 24, 31=დიკარხოს Динархъ=Дикеархъ ბერძნის
ფილოსოფოსი-პერიპატოელი, ისტორიკოსი, გეოგრაფი და მათემა-
ტიკოსი, ცხოვრ. მე-4-ე საუკუნეში ქრ. წინ.
- დიონისიოს მალაზრი** 128 Діонисій тиранъ სირაკუზელი, შვილი
და მემკვიდრე დიონისიოს დიდისა, ცხოვრობდა მე-4-ე საუკუნეში
ქრ. წინ.
- ებრაელნი** 11, 18, 69, 89 евреи.
- ეგვიპტე** 162 Египетъ ცნობილი ძველად სახელმწიფო-ფორიკაში, ნი-
ლოსის ხეობაში.
- ეგვიპტელი** იხ. მეგვიპტელი.
- ევნომიოს** 40, 41, 12 Евномій, არიოზის მიმდევარი, მწვალებელი
(ერეტიკოსი), ცხოვრობდა მე-IV-ე საუკუნეში, † 398 წ.; მის მი-
მდევართ ეწოდებათ—ევნომიანნი (=ვენუმიანნი).
- ევნომიანნი** 57 евноміане ევნომიანნი, ევნომიოსის მიმდევარნი.
- ეპრიპიდნი** 169 Эврипидъ ცნობილი ბერძნის ტრაგიკოსი, 480—407
წ. ქრ. წინ.
- ელლინი** (=ელლენნი) 47, 57, 163, 163, 163 греки ბერძენნი.
- ემესა** 3 Емесса ქალაქი ზემო-სირიაში, მდ. ორონტის პირად, ფინიკიის
სახლდარზე. საკათედრო ქალაქი ამ წიგნის ავტორისა.
- ენოქი** 150 Энохъ ძველი აღთქმის პატრიარქი.
- ეპიკურაელი** 75 эпикурейцы ეპიკურის სკოლის მიმდევარნი.
- ეპიკუროს** 23, 103, 169 Эпикуръ ცნობილი ბერძენთა ფილოსოფო-
სი, ათინაში, 341—270 წ. ქრ. წინ, დამარსებელი, ეგრ. წოდ.,
ეპიკურელთა საფილოსოფიო სკოლისა.
- ზინონი** 94, 128 Зенонъ, ზენონ, ბერძნის ფილოსოფოსი, დამარსებე-

ლი სტოელთა სკოლისა (ათინაში); ცხოვრობდა 340—260 წ.
ქრ. წინ.

თალი 24, 70 **Θαเลสς**, თალესი, ბერძნის პირველი ფილოსოფოსი, ქ.
მილეთიდან, 624—548 წ. ქრ. წინ; მისი აზრით ყოველივე წყლის
საგან წარმოდგა.

«**თანამკვეთობისა**» წიგნი 76 თხზ. ლაღინოსისა (იხ.): „სიმფონია“.

თეოდორე 47 **Θεοδωρς** პლატონური ფილოსოფოსი.

თუკვიდოს 109 **Θυκιδιδς** ბერძნის ისტორიკოსი. ცხოვრ. მე-V-ე
საუკ. ქრ. წინ.

იამვილი 47 **Ямвлихъ**, ბერძენთ ნეოპლატონური ფილოსოფოსი,
მოწაფე პორფირისა. † 330 წ. ქრ. შემდგომ.

ივიკოს 163, 164 **Ивикъ**, ბერძნის მოგზაური-მგოსანი, ცხოვრ. მე-VI-ე
საუკ. ქრ. წინ.

ილია 150 **Илия** წინასწარმეტყველი.

იოზ 156, 171 **Ювъ** მრავალწამებული (დაბადებაში).

„**იოზ**“ 69 წიგნი იოზისა (დაბადებითგან) **книга „Ювъ“**.

იოვანე «პლატონური ფილოსოფოსი», «ქეშმარიტად პლატონური ფი-
ლოსოფოსი» 24 (სხოლიო), 103 (სხოლიო)=იოვანე პეტრიწი,
მთარგმნელი ამ წიგნისა ბერძნულითგან ქართულად (უფრო ვრცლათ
იხ. ჩვენი წინასიტყვაობა).

იოსებ 128 **Юсифъ** იოსებ, ძე იაკობისა (დაბადებითგან).

იკპარხოს 71, 75 **Гиппархъ** მეტაბონტიელი, ცხოვრ. მე-II-ე საუკ.
ქრ. წინ, ასტრონომიის დამაარსებელი.

იკპოკრათი 70, 109 **Гиппократъ**, ბერძენთა სახელოვანი ექიმი, ცხოვრ.
460—356 წ. ქრ. წინ.—ქართულ კარაბადანებში იგი წოდებულია
«ბაგრატად». მე-59-ე გვერდზე ამისი სახელი შეცდომითაა დაბეჭ-
დილი ასე: „აკპოკრატის“, რაც უნდა გასწორდეს.

იკპონე 24 **Гиппонъ**, ფილოსოფოსი.

ირაკლიტოს 24, 71, 169 **Гераклитъ** ჰერაკლიტი, ეფესელი. სახე-
ლოვანი ბერძენთა ფილოსოფოსი, ცხოვრობდა 500 წლის მახლობ-
ლად ქრ. წინ; ყოვლისავე დასაბამად მიაჩნდა—ცეცხლი.

იუპიტარი იხ. დია.

კლავდიოს 28, 28 **Клеанѳъ** სტოელი, ბერძნის ფილოსოფოსი, 331—
232 წ. ქრ. წინ, ზინონის შემდგომ მეთავეობდა სტოელთა სკოლას.
«**კმანასოფელნი სიტუანი**» 33 თხზ. ლაღინოსისა (იხ.).

კრიტიანი 153 **критяне**, კუნძულ კრიტის მცხოვრებნი (ხმელთაშუა
ზღვაზე).

კრიტიკა 24 *Κριτικα* Критій, ერთი „30 მძლავრთაგანი“ (=ტირანთაგანი) ათინაში, პლატონის ნათესავი, ორატორი და ფილოსოფოსი, † 403 წ. ქრ. წინ.

კრონოს 47 *Κρονιος* Кроній პლატონური ფილოსოფოსი, მე-II-ე საუკ. ქრ. შემდეგ. ნემესიოსი იხსენიებს მის თხზულებას: «წიგნი კუალად-ქმნადობისაჲ» (47).

ლავარე 172 *Λαवार*, (სახარებითგან).

ლაკიდემონელი 153 *ლაკედემონი*, ლაკიდემონის მცხოვრებნი, სატახტო ქალაქით სპარტიით (საბერძნეთში).

ლაოდია 4 *Λαοδικια*, ძველი ქალაქი ფრიგიასში (მცირე აზიაში).

მაკაბელი 128 *Μακκαβει*, ძმანი მაკაბელნი (დაბადებითგან).

მანიქეელი 25, 45 *მანიქეი*, სარწმუნოებრივ-ფრლოსოფიური სექტა, დაარსებული მე-III-ე საუკუნეში ქრ. შემდგომ, სპარსელის სურანკის-მიერ, რომელსაც უწოდეს მ ა ნ ე ს ი (=სული), —აქედან სექტის სახელიც. [тахъ].

მარტივთა-თხზ 34 თხზ. ლაღინოსისა: «*Ο простыхъ медикамен-мевзихотелни* 143 *египтяне* ეგვიპტელი, მცხოვრები ეგვიპტისა; ეგვიპტელი მეცნიერ-ბრძენნი.

მენანდრე 169, 172 *Μενανδρ* ათინელი, ცნობილი დრამატურგი (კომედიების მწერალი), 342—291 წ. ქრ. წინ.

მოისე 10, 13, 44, 69, 69 *Μοисей* წინასწარმეტყველი, ავტორი „საბადების“ პირველი ხუთი წიგნისა.

ნაწილთ ვპარაბისა-თხზ 50 თხზ. ლაღინოსისა. [სიტყვაობა].

ნემესიოს 3 *Νεμεσιος* ემესელი, ავტორი ამ თხზულებისა (იხ. ზვ. წინანიკოპოროსი 128 *Νικокρεонтъ* «მძლავრი» (ტირანს).

ნუმენიოს პითაგორაელი 25 *Νυμενιос*.

ორიგენე 58, 89, 128 (სხოლი) *Оригенъ*, სახელოვანი ქრისტიანი ღმრთისმეტყველ-ფილოსოფოსი, 185—255 წ. ქრ. შემდგომ, ქალაქსანდრიაში. დიდი სამსახური მიუძღვის საქრისტიანო ეკლესიის წინაშე წარმართთა მწერლებთან ბრძოლაში, მაგრამ ზოგიერთ დოღმატთა შესახებ არამართლმადიდებლობითი აზრები ჰქონდა გამოთქმული, რის გამოც ზოგიერთი მისი თხზულება ეკლესიის მიერ უარყოფილია და გარიცხული.

პავლე 10, 22, 172 *ап. Павелъ*, მოციქული.

პანეტიოს 94 *Панетий* როდოსელი, ბერძნის ფილოსოფოსი, სტოველთა სკოლის თავი, 180—110 წ. ქრ. წინ, რომში.

პითაგორე (=პითაგორა) 24, 40, 41 *Πιθαγορ* სახელოვანი ბერძენთ ფილოსოფოს-მათემატიკოსი, ცხოვრობდა 580—500 წლის

მახლობლათ ქრ. წინ; კროტონში დააარსა სარწმუნოებრივ-ხელობრივი ძმობა, რომლის წევრთაც დაერქვათ პითალორელნი.

პითალორელნი 89 პითალორის მიერ დაარსებულის ძმობის წევრნი, მისი მოძღვრების მიმდევარნი.

პლატონი 4, 24, 31, 42, 47, 47, 47, 51, 69, 74, 76, 76, 89, 89, 90, 102, 147, 148 (სხოლ.), 150, 169 Πλατωνъ, სახელგანთქმული ბერძენთ ფილოსოფოსი, ათინაში, 427—347 წ. ქრ. წინ, მოწაფე სოკრატისა და მასწავლებელი არისტოტელისა. მის თხზულებათაგან ნემესიოსს დასახელებული აქვს „ფედონი“ (31) „Федонъ“.

პლატონური 28 платоникъ, პლატონის მიმდევარი ფილოსოფოსი; ნეოპლატონიკი. მთარგმნელიც ნემესიოსის წიგნისა გადამწერის მიერ წოდებულა: „პლატონური ფილოსოფოსი იოვანე“ (იხ. გვ. 103 სხოლი).

პლოტინოს 4, 25, 46, 53 Πлотинъ ფილოსოფოსი; ნეოპლატონიზმის დამაარსებელი, 204—269 წ. ქრ. შემდგომ, მოწაფე ამპონიოსისა.

პორფირიოს (==პორფირი==პორფირე) 47, 56, 56, 77 Порфирій, ნეოპლატონური ფილოსოფოსი, მოწაფე პლოტინოსისა, 232—305 წ. ქრ. შემდგომ. მის თხზულებათაგან ნემესიოსს დასახელებული აქვს: „შერევეთნი საძიებელნი“ (გვ. 56) და წიგნი „გრძნობადობისა“ (გვ. 77).

პრომი—იხ. პრომი.

სახარებაჲ 156, 13 Евангеліе.

სიმეა 31 Симій, Симіасъ.

სოკრატ 31, 150, 173 Сократъ, დიდებული ათინელი ფილოსოფოსი, ცხოვრ. 469—399 წ. ქრ. წინ, მოძღვარი პლატონისა.

სოლომონ 44 Соломонъ ბრძენი, ებრაელთა მეფე, ძე დავითისა.

სტოელები 23, 24, 25, 68, 72, 142, 146, 150, 169 стоики ფილოსოფიური სკოლა, დაარსებული 340—365 წლების მახლობლათ, ზენონის მიერ; ამ სკოლის მიმდევარნი.

სოსანნაჲ 128, 163 Сусанна, ბიბლიითგან.

ურიან 44 Урій, ებრაელი მხედართმთავარი, რომლის ცოლიც შემდგომ შეირთო დავით წინასწარმეტყველმა.

«**ფედონი**» 31 პლატონ ფილოსოფოსის თხზულება «Федонъ».

ფილოპატორ 142, 143 Филопаторъ სტოელი ფილოსოფოსი. ნემესიოსს მოხსენებული აქვს მისი თხზულება „წიგნი სესაჲ“ (გვ. 143).

ძრისტჲ 56 Христось.

ქრისტეანე 58, 151 ხრისტიანინუ.

ქსენოკრათი 26 Ксенократъ ბერძნის ფილოსოფოსი, პლატონის მოწაფე, 396—314 წ. ქრ. დაბადებამდე.

ღალინოს 33, 50, 76, 91, 109, 116 Galenos Галенъ, იპოკრატის შემდეგ უმესანიშნავესი ექიმი ძველად, 131—201 წ. ქრ. შემდგომ, დაიბადა პერგამში (მცირე აზიაში), ცხოვრობდა ალექსანდრიაში და რომში, ავტორი მრავალი თხზულებისა ანატომიიდან და ფიზიოლოგიიდან. ქართულ კარაბადინებში იგი წოდებულია «ჯალინოზად», ხოლო ხალხში—„ჯანიოზად“ (გურიაში) და „ჯანაოზად“ (იმერეთში და ქართლ-კახეთში).—ნემესიოსის წიგნში ჩამოთვლილია შემდეგი მისი თხზულებანი: «კმასაყოფელნი სიტყუანი» (გვ. 33), «შეზავებულებათა წიგნი» (გვ. 34), «მარტივთეს» (გვ. 34), «ნაწილთ-კმარებისა-თეს» (გვ. 50), წიგნი «თანმეკემობისა» (გვ. 76), წიგნი «აღმოსაჩენელთა» (გვ. 109).

«შეზავებულებათა წიგნი» 34 თხზ. ღალინოსისა: «О темпераментахъ».

«შეკავითნი საკიებელნი» 56 თხზ. პორფიროსისა: «Различные вопросы».

«ჩუცულებითნი» 95 თხზულება არისტოტელისა «ითიკა».

«ცხოველთ-ღამსახველი» 60 „ისტორია ცხოველებისა“, თხზ. არისტოტელისა.

ხურიისპოს (=ხვრისიპოს) 28, 30, 142 Хризиппъ სტოელი, ბერძნის ფილოსოფოსი, 280—206 წ. ქრ. წინ.

ჰრომი 55, 55 რომი, Римъ.

ჰურიად 162, 163 ებრაელი, ურია.

III

დაბადების ტექსტთა საძიებელი

ძველი აღთქმისა:

შექმნათა II, 2—3	ბმ. 44 ₃₋₄
„ III, 19	ბმ. 10—11
იობისა XXXVIII	ბმ. 69 ₂₄₋₂₅
სიბრძნ. სელ. XII, 10	ბმ. 19 ₆

ახალი აღთქმისა:

ლუკასი XVI, 9	ბმ. 172 ₈
იოანესი V, 17	ბმ. 44 ₆
„ IX, 1—3	ბმ. 172 ₁₁₋₁₄
ს კორინთ. XV, 48	ბმ. 11 ₅₋₆
ბ კორინთ. XII, 7	ბმ. 172 ₅₋₆

ხელნაწერის თავთა საძიებელი ჩვენ- სა და რუსულ გამოცემაში *

0 ¹	=	I	=	1	ႠႢ	=	XX	=	21 ²
Ⴀ	=	II	=	2	0 ¹	=	XXI	=	20 ²
ႠႠ	=	III	=	3	ႠႢ	=	XXII	=	22
ႠႠႠ	=	IV	=	4	Ⴀ	=	XXIII	=	23
ႠႠႠႠ	=	V	=	5	ႠႠႠ	=	XXIV	=	24
ႠႠႠႠႠ	=	VI	=	6	ႠႠႠႠ	=	XXV	=	25
ႠႠႠႠႠႠ	=	VII	=	7	ႠႠႠႠႠ	=	XXVI	=	26
ႠႠႠႠႠႠႠ	=	VIII	=	8 ²	ႠႠႠႠႠႠ	=	XXVII	=	27
ႠႠႠႠႠႠႠႠ	=	IX	=	8 ²	ႠႠႠႠႠႠႠ	=	XXVIII	=	28
ႠႠႠႠႠႠႠႠႠ	=	X	=	10	ႠႠႠႠႠႠႠႠ	=	XXIX	=	29
ႠႠႠႠႠႠႠႠႠႠ	=	XI	=	11	ႠႠႠႠႠႠႠႠႠ	=	XXX	=	30
ႠႠႠႠႠႠႠႠႠႠႠ	=	XII	=	12	ႠႠႠႠႠႠႠႠႠႠ	=	XXXI	=	31
ႠႠႠႠႠႠႠႠႠႠႠႠ	=	XIII	=	13	ႠႠႠႠႠႠႠႠႠႠႠ	=	XXXII	=	32
ႠႠႠႠႠႠႠႠႠႠႠႠႠ	=	XIV	=	14	ႠႠႠႠႠႠႠႠႠႠႠႠ	=	XXXIII	=	33
ႠႠႠႠႠႠႠႠႠႠႠႠႠႠ	=	XV	=	15	ႠႠႠႠႠႠႠႠႠႠႠႠႠ	=	XXXIV	=	34
0 ¹	=	XVI	=	16	ႠႠႠႠႠႠႠႠႠႠႠႠႠႠ	=	XXXV	=	35
0 ¹	=	XVII	=	17	ႠႠႠႠႠႠႠႠႠႠႠႠႠႠႠ	=	XXXVI	=	36
ႠႠႠ	=	XVIII	=	18	ႠႠႠႠႠႠႠႠႠႠႠႠႠႠႠႠ	=	XXXVII	=	37
ႠႠႠႠ	=	XIX	=	19					

* ასომთავრულებით ნაჩვენებია ხელნაწერის თავები, რომელი ციფრებით—ჩვენი გამოცემის თავები, ხოლო არაბული ციფრებით—რუსული გამოცემისა.

ⴌⴎ	=	XXXVIII	=	38	ⴌ ¹	=	XLI	=	41	
ⴌⴎ ⁷	=	{	XXXIX	=	39	ⴌ ⁸	{	XLII	=	42
			XL	=	40					XLIV

¹ პირველ რიგში ნულეპით აღნიშნული გვაქვს ხელნაწერის ის თავები, რომელთაც სათვალავი არ უზისთ, მაგრამ სათაურები კი აქვთ, გარდა პირველი თავისა, რომელსაც ხელნაწერში ცალკე სათაური არა აქვს, თუმცა, როგორც ეტყობა, ამ თავს უნდა ჰქონოდეს წარწერა: „ბუნებისა-თვს კაცისა თავთანად თქუმული“, რაც ნიშნავს: მთავარი ანუ მეთაური სიტყვა ბუნებისა-თვს კაცისა (იხ. ლექსიკონი: „თავიანი“); ამავე თავის სათაურისაგან უნდა წარმომდგარიყოს თვით წიგნის სათაურიც: „ბუნებისა-თვს კაცისა“ (იხ. ჩვენი წინასიტყვაობა).

² როგორც მკითხველი შეამჩნევდა, ბერძნულ-რუსული დედნის მე-8-ე და მე-9-ე, აგრეთვე მე-20-ე და 21-ელი თავები ქართულ ტექსტში ერთი მეორის ადგილს არის გადასმულ-გადმოსმული.

³ საყუარადღებოა ეს ნახტომი თავების სათვალავისა ხელნაწერში.

⁴ ეს თავიც ხელნაწერში თავის ალაგას არაა მოთავსებული, თან იგი ტექსტის შეუფერებელს სათაურს ატარებს (ხელნაწერში), რაჲც ჩვენს გამოცემაში გასწორებულია (გვ. 132).

⁵ ამ თავს ხელნაწერში (A) თავდაპირველათ ჰქონია სათვალავად **ⴌⴎ**, რომელიც შემდეგ გადაუხაზავთ და მიუწერიათ გვერდში **ⴌ**.

⁶ ამ თავს ხელნაწერში (A) სათვალავად ჰქონია **ⴌ** (წითელი მელნით), რომლისთვისაც გვერდში მიუწერიათ შავი მელნი **ⴌ**.

⁷ როგორც მკითხველი ხედავს, ხელნაწერის ამ ერთ თავში მოთავსებულია ბერძნულ-რუსული გამოცემის (აგრეთვე ჩვენი გამოცემის) ორი თავის (39 და 40) ტექსტი.

⁸ ხელნაწერის ამ თავშიაც გადაბმით მისდევს ერთმანეთს ბერძნულ-რუსული გამოცემის მე-42-ე თავის ტექსტი და მე-44-ე თავის ერთი ნაწყვეტი; მე-43-ე თავი კი ქართულ ხელნაწერებში დაკარგულია.

სეკლთნაწერის უმთავრეს სხოლიოთა სადიებელი ჩვენს გამოცემაში

1. განმარტება სიტყვების: ძლითი და მკჷმედებითი. გვ. 4, ერთი ვარსკვლავი.
2. განმარტება ჰლატანის შეხედულებისა.—სულისა და სხეულის ურთიერთობაზე. გვ. 5, ერთი ვარსკვლავი.
3. განვითარება იმავე აზრისა. გვ. 6, ერთი ვარსკვლავი.
4. კაცს უჭირავს შუა ადგილი ზილულ და უზილავ ბუნებათა შორის. გვ. 7, სამი ვარსკვლავი.
5. განმარტება იმისი, თუ რა მნიშვნელობით აქვს ნანმარი სიტყვა „მიდრეკაჲ“ ამ წიგნის მთარგმნელს «იოვანეს ჰლატანურსა ფილქსოფოსსა». გვ. 24, ერთი ვარსკვლავი¹.
6. მცირე ცნობა (ეესევისა) ამმონიოსის შესახებ. გვ. 53, ერთი ვარსკვლავი.
7. განმარტება ტერმინისა „ასოჲ“. გვ. 61, ერთი ვარსკვლავი².

¹ რადგან ამ სხოლიოში იოვანე პეტრიწზე ლაპარაკია, როგორც მესამე პირზე, ამიტომ ვფიქრობთ, რომ ეს სხოლიო მას არ უნდა ეკუთვნოდეს.

² არც ეს სხოლიო უნდა იყოს პეტრიწისა.

8. შენიშვნა იმის შესახებ, თუ რა რიგზე არიან დაწეობილნი მსოფლიო სტიქიონები ანუ ასონი. გვ. 63, ერთი ვარსკვლავი.

9. იმავე საგნის შესახებ. გვ. 67, ერთი ვარსკვლავი.

10. მცირე შენიშვნა „წირის“ (ანუ მხატვრობის) შესახებ. გვ. 80, ორი ვარსკვლავი¹.

11. განმარტება იმისი, თუ რა მნიშვნელობით აქვს ნახმარი სიტყვა „იხქითი“ ამ წიგნის მთარგმნელს, „ჭეშმარიტად ჰელატონურსა იქე ფილასოფოსსა“. გვ. 103, ერთი ვარსკვლავი².

¹ იმავე მოსაზრებით, არც ეს განმარტება უნდა ეკუთვნოდეს თვით პეტრიწს.

² აქაც იოვანე პეტრიწზე ლაპარაკია, როგორც მესამე პირზე.— დანარჩენი სხოლიოები კი, შეიძლება, თვით იოვანე პეტრიწს ეკუთვნოდეს.

ხელნაწერ A^1 -ის ნაკლული ადგილები

(A -სთან, A^2 -სთან და ჩვენს გამოცემასთან შედარებით)

წინა დიდრონი ციფრებით აღნიშნულია ჩვენი გამოცემის გვერდები, ხოლო იქვე ჰატარა ციფრებით—იმავე გვერდის სტრიქონები; ბოლო დიდი ციფრით (ფრჩხილებში) ნახვენებია A^1 -ის გვერდი, ხოლო ჰატარა ციფრით სტრიქონი, რომელშიაც გამოტოებულია წინამდებარე სიტყვები.

20₂₇₋₂₈ ხოლო რომელი-მე საბრძანებლად (28₇).¹

31₈ ზედშეხებად სხეულსა, ვითარ შეჭნის უსხეულსა (46₁).²

31₉₋₁₀ სული, და უოულად არა ვინაჲ-მე იყოს (46₂).³

32₈₋₉ არამედ მათი, რომელი სასწავლოთა აღესენებად იტყუან (47₁₂).⁴

43₁₅₋₁₆ შემოყვანებად [სხეულსა-შორის], არამედ, რომელი იგი მყოფა (63₈).⁵

47₂₇₋₂₉ და არცა ცხოველთა უტეუთა-გან კაცთად თანმესხეულობანი იქმნებიან, არამედ ცხოველთა-გან ცხოველთად (71₅).⁶

¹ ეს სიტყვები A^2 -ში უკლებლადაა (ფ. 252ბ).

² ეს სიტყვებიც A^2 -ში უკლებლადაა (ფ. 254ა, ქვემოდან სტრიქ. 1-2).—სამიგიერთ ამ ხელნაწერში არ არის სიტყვები, რომელნიც წინ მიუძღვიან ამ ფრაზას, სახელდობრ შემდეგი სიტყვები: „ზედშეხებად და განშორებად სხეულსა, და თვთ თავთა-შორის თვთთა უსხეულოდ მყოფად, რომლისა-თვსცა შესაძლებელ არს უსხეულოესა“ (ხე. გამოც. გვ. 31₆₋₈).

³ ეს სიტყვებიც A^2 -ში უკლებლად დაცულია (ფ. 254ა, ქვემოდან ¹ სტრიქონი).

⁴ A^2 -ში ეს სიტყვებიც დაცულია (ფ. 254ბ).

⁵ ეს ადგილიც A^2 -ში დაცულია A -ის თანახმად (A^2 ფ. 256ა).

⁶ ეს სიტყვებიც A^2 -ში უკვლავლადაა (ფ. 257ა).

- 63₁₆₋₁₇ ტეცხლსა, რომელი შემდგომად მისა არს (98₃).¹
65₅ ხლფო გუაძეებრივსა — შრეტისა-გან ტეცხლისა (100₁₁).²
68₁₆ და ვითარ ჭყერი წუაფისა-მიმართ (105₁₁).³
78₁₅ მოქენე არს (119—120).⁴
78₂₅₋₂₇ და მიმოგონებისა; რამეთუ ვერაჲ შეუძლებს ხუთსა და ექუსსა და შუდსა და უმეტესსა თვნიერ მომესუნებლობისა (120₁₂).⁵
94₁₆ და მნებელბითად და განმგანებლობითად (142₃).⁶
95₁₁₋₁₂ და უტყუთა-შორის (142₁₆).⁷
97₉ ოდეს (145₁₃).⁸
105₈₋₉ გემოსდა, არამედ არათუ იგივე და ერთი არს გემოდ და კეთილბედნიერებაჲ (155₁₄).⁹
110₁₄ რომელნი (162₇).¹⁰
114₈₋₉ დაწმდილისა სისხლისა და არცა ძარღვ — თვნიერ (167₇).¹¹
115₁₅ ვინ (169₁).¹²
116₁ მაშინ (169₁₄).¹³
132₁₆₋₁₇ ქმნილ. და არს არა ვიდრე-მე იძულებითი, რომლისა დასაწეისი თვთ თვს-შორის ჭქონდეს; და არცა უმეტრებით (184₈).¹⁴

¹ A²-ში ეს სიტყვები არის (ფ. 260ა).

² A²-იაც ეს სიტყვები გამოტოვებულია (ფ. 260ბ₁).

³ A²-ში კი აქ უფრო მეტია გამოტოვებული, სახელდობრ მთელი ზვენი გამოტემის 68₁₅₋₁₆ სტრიქონები (A² ფ. 261ა).

⁴ A²-ში ეს სიტყვები არის (ფ. 262ბ).

⁵ A²-ში ეს სიტყვებიც უკლებლად არის (ფ. 263ა₁₋₂).

⁶ A²-ში ეს სიტყვებიც არის (ფ. 265ბ).

⁷ A²-ში ეს სიტყვებიც არის (ფ. 265ბ).

⁸ A²-ში ეს სიტყვაც არის (ფ. 266ა).

⁹ ეს სიტყვებიც A²-ში უკლებლად არის (ფ. 267ა)

¹⁰ არც ეს სიტყვა აკლია A²-ს (ფ. 268ა).

¹¹ ეს სიტყვებიც უკლებლადაა A²-ში (ფ. 268ბ).

¹² A²-ეს არც ეს სიტყვა აკლია (ფ. 269ა).

¹³ A²-ეს არც ეს სიტყვა აკლია (ფ. 269ა).

¹⁴ A²-ში ეს სიტყვებიც უკლებლადაა (ფ. 271ა).

133₈ მს (185).¹

136₁₋₅ მებრ თუთუელთა: რამეთუ ქმნადთაჲთჳს ვიდრე-მე წინააღრჩევად (199₅).²

137₂₂₋₂₃ განზრახვასა-ზედა ვიტყუთ, ვითარ იგი განვიგულთ-და (201₁₆).³

153₈₋₉ რამეთუ ჩუჭულებად — ბუნება ვინაჲ-მე გარეთმოგებულ; ხოლო თუ რად-მე უფალ ჩუჭულებათა (226₁₃).⁴

დასკვნა, რომელიც ამ შედარებითი სიიდან გამომდინარეობს, აშკარაა: ხელნაწერი A^1 არასგზით არ შეიძლება ჩაითვალოს A^2 -ის დენად, გინდ დენის დენად, რადგან უკანასკნელში მოიხილება ისეთი ადგილები, რომელნიც A^1 -ში არ არიან; სამაგიეროთ, ამ შემთხვევაში, A^2 უფრო ახლო სდგას A ხელნაწერთან. და ეს გვაფიქრებინებს, რომ, თუ A^2 პირდაპირ გადმოწერილი არ არის A -იდან, უფელ შემთხვევაში მისი პირის პირს მაინც უნდა წარმოადგენდეს. ესევე ითქმის A^1 -ის შესახებაც.

¹ არც ეს სიტყვა აკლია A^2 -ეს (ფ. 271ა).

² ეს სიტყვებიც A^2 -ში უკლებლად დაცულია (ფ. 272ბ).

³ არც ეს სიტყვები აკლია A^2 -ს (ფ. 273ა).

⁴ ეს სიტყვებიც A^2 -ში დაცულია (ფ. 276ა).

უსაჭიროესნი შევსებანი და შეს- წორებანი

პირველი ციფრით ნახევნებია ჩვენი გამოცემის გვერდი, იქვე პატარა ციფრით—სტრიქონი.

5₇ ფორმა „მკმარებელად“ ხელნაწერისა; იგი შესაძლოა ორგვარათ შესწორებულ იქმნას: „მ[ო]მკმარებელად“ და „მკმარებელად“. ჩვენ უკანასკნელს ვამჯობინებთ.

48₂₇ ფორმა «მშავებელი» ხელნაწერისა; მისი შესწორებაც ორგვარათ შეიძლება: „მ[ო]მშავებელი“ და „მშავებელი“; ჩვენ აქვს უკანასკნელს ვირჩევთ.

63₂₀ დაბეჭდილია: „წუალსა და“; უნდა გასწორდეს, თანახმად ხელნაწერისა, ასე: „წუალსა, ხოლო“.

69₁₇ შეთხე სიტყვა უნდა გასწორდეს ასე: „ირწმუნებდეს“ (როგორც ხელნაწერშია).

78₁₅ მეორე სიტყვა უნდა გასწორდეს ასე: **შეიცვოდეს**. ხელნაწერში ამ სიტყვას ასო **ო** მის წინ მდგომი **ყო**-ის ფეხზე აქვს მიბმული გრძელი ხაზის მსგავსად, რისგამოც ჩვენ ეს სიტყვა წავიკითხეთ ისე, როგორც ტექსტშია დაბეჭდილი.

81₂₀ მეხუთე სიტყვა უნდა გასწორდეს ასე: **მიქადაგებული** (თანახმად ხელნაწერისა).

82₃ ამ სტრიქონში უკანასკნელი სიტყვა **რამეთუ** უნდა წაიშალოს და მის ნაცვლად დაიწეროს: **ვითარმედ** (როგორც ხელნაწერშია).

85₁₂ ზირველი სიტუვა უნდა გასწორდეს ასე: ვიძრწუნებთ (თანახმად აზრისა და ხელნაწერისა).

იმავე გვერდზე აზრატში, მე-5-ე სტრიქონში, უნდა გასწორდეს რუსული სიტუვა ასე: ТЕМЛОТУ.

86₂₈ დაბეჭდილია სამთავე; უნდა გასწორდეს ასე: სამითავე. ხელნაწერში ასო ყ (ი) მიბმეღია ასო მ-ის წინა გვერდზე.

87₂₁ შემდგომ სიტუვისა ყოველნი უნდა ჩაემატოს სიტუვა: ცხოველნი, რომელიც ხელნაწერში არის, მაგრამ ჩვენ გამოვრჩენია.

89₆₋₇ დაბეჭდილია მათადცა; უნდა გასწორდეს ასე: მათდაცა. ხელნაწერში (A 156₁₅) ეს სიტუვა ქარაკმინისა ასე: შთადცა.

93₁ სიტუვაში სხვჯთა ასო ვ ზედმეტია და უნდა გამოირიცხოს.

იმავე გვერდზე მე-9-ე სტრიქონში დაბეჭდილია: გარემოსილსა სიტყუვასა-მიერ; უნდა გასწორდეს ასე: გარემოსილისა სიტყუვა-მიერ (ხელნაწერშიაც ასეა).

96₁ მესამე სიტუვა უნდა შეივსოს ხელნაწერის თანახმად ასე: ფიცხელსაცა.

97₂₀ დაბეჭდილია ნაწილის-მიერ; უნდა გასწორდეს ხელნაწერის თანახმად ასე: ნაწილის მის.

100₆ მეშვიდე სიტუვა უნდა გასწორდეს, ხელნაწერის თანახმად, ასე: სხეულთად.

106₂₁ ამ მე-XIX-ე თავის დასაწყისში ბეჭდვის დროს გამოვრჩენის სიტუვა ხოლო, რომელიც უნდა დაისვას სიტუვის „მწუხარების“-ის წინ.

110₁₀ მეოთხე სიტუვა უნდა შესწორდეს, ხელნაწერის თანახმად, ასე: განმავლინელობითი.

იმავე გვერდზე მე-12-ე სტრიქონში მეორე სიტუვა უნდა გასწორდეს, ხელნაწერისავე თანახმად, ასე: საზრდელსა.

115₁₇₋₁₈ უნდა გასწორდეს ხელნაწერის თანახმად ასე: ლაქუარდის-სახედ.

120₂₁ მესამე სიტყვა („მკურვალებისა-გან“) უნდა გასწორდეს ასე, თანახმად ხელნაწერისა: **სიმკურვალისა-გან**.

122₆ მესამე სიტყვა დაბეჭდილი გვაქვს, როგორც ხელნაწერშია; მაგრამ უმჯობესი იქნებოდა დაგვებეჭდა ასე: **წყლტუასა-გან**.

იმავე გვერდზე, სტრიქ. 7—8 დაბეჭდილია „სხელი“, უნდა გასწორდეს ასე: **სხელი**.

129₁₉ სიტყვა „მთმენი“ დაბეჭდილია ხელნაწერის თანახმად; მაგრამ, შესაძლავა, უმჯობესი უფილიყო, დაგვებეჭდა ასე: **მო[მ]-თმენ[ნი]**.

131₁₃ მეოთხე სიტყვაში ჩასმატებულია კიდევ ერთი თ, ხელნაწერის თანახმად, ასე: **უნებლიითთა**.

ამავე გვერდზე, აპარატში (პირველი სტრიქონი), შემდგომ სიტყვების: „ეს სიტყვა ხელნაწერში ზემო არშიაზე“ უნდა ჩამატოს: „ამ სიტყვის შემდეგ¹ ხელნაწერებში (AA¹) კიდევ ზის სიტყვა «უშეცრებისა», რომელსაც ჩვენ ვრიცხავთ ტექსტიდან, აზრისა და რუსული თარგმანის მიხედვით“.

132₁₈ დაბეჭდილია **ვინაავე**; ხელნაწერში (A) კი ამ სიტყვის ორი უკანასკნელი ასო ქარაგმის ქვეშ არის (ვ^რე); ამიტომ უმჯობესი იქნება ასე გასწორდეს: **ვინაა ვიდრე**. A¹-ში კი ისეა, როგორც ჩვენ გვქონდა დაბეჭდილი.

134₁₆₋₁₇ დაბეჭდილია **მოუწოდებულად**; უნდა გასწორდეს, აზრისა და ხელნაწერის თანახმად, ასე: **მოულოდებულად**.

იმავე გვერდზე, 21-ელ სტრიქონში, მესუთე სიტყვაში: **გულის-თქმუმაღ** პირველი მ-ნი ზედმეტია.

135₁₇ ამ სტრიქონში სიტყვა „განეწესების“ ასეა გასასწორებელი: **განიწესების** აზრისა და ხელნაწერის თანახმად.

136₅ შესავსებულია მესუთე სიტყვა ასე: **წინააღრჩევამ** (თანხმად ხელნაწერისა).

¹ იგულისხმება სიტყვა „ჩუპულებისა“, რომელიც ტექსტში გვაქვს დაბეჭდილი (სტრიქონი მე-10-ე).

142₁₉ შემდგომ სიტყვის ხოლო უნდა ჩაემატოს, ხელნაწერის თანახმად, სიტყვა **ოდეს-მე**, რომელიც ბეჭდვის დროს გამოგვრჩენია.

150₂₁ პირველი სიტყვა ასე უნდა გასწორდეს, ხელნაწერის თანახმად: „შემდგომად“.

155₂₇ უკანასკნელი სიტყვა უნდა შეივსოს, ხელნაწერის თანახმად, ასე: „წერილისსაცა“.

156₅ დაბეჭდილია: „სიმართლისა-თჳს“; უნდა გასწორდეს, თანახმად ხელნაწერისა, ასე: „სიმართლისა-თჳს“.

ამათ გარდა შკითხველის განსაკუთრებულ უურადლებას შივამკვეთ შემდეგს ორ ადგილს:

57₆ პირველი სიტყვა დაბეჭდილია „მწდედ“, თანახმად ძირითადის ხელნაწერისა (A104₁₃), რომელშიაც ეს სიტყვა ასეა შემოკლებული **ქიძუ**, თანაც ორი უკანასკნელი ასო ისეა ერთმანეთზე თავი-თავ მიბმული, რომ იკითხება: **ქიძუ**. აქედან წარმოდგა ჩვენი შეცდომა: „მწდედ“, რომელიც უნდა გასწორდეს ასე: **მოწამედ**. სწორეთ ამიტომ სიტყვა და ციფრები „მწდე 57₆“ (გვ. 200) ლექსიკონიდანაც უნდა ამოიშალოს.

165₉ დაბეჭდილია „წელთადაცა“; უნდა გასწორდეს ასე: „წინადაწარმეტყულებადცა“, თანახმად ხელნაწერისა, რომელშიაც ეს სიტყვა ასეა შემოკლებული: **წინადაწარმეტყულებადცა** (A124₆). ჩვენ ბოთხვის დროს გამოგვრჩენია პირველი **წ**.

გუგუაძე - თაყაი წერია

სიტყვათა - შემდგომად წარმოება

1
6 481

5

ფანსი მისი მანეთი